

ДРУКАРЧЯ

LIB

СУРМАЧ

UKRAINIAN INFORMATION SERVICE

Лондон

1974

Англія

»СУРМАЧ« — Журнал Об'єднання
бувших Вояків Українців у В. Британії

“SURMACH” — Magazine
of the Association of Ukrainian Former
Combatants in Great Britain

49 Linden Gardens, London, W2 4HG.

Редагує Колегія
Гол. ред. д-р С. М. Фостун
Мовний ред. Микола Верес.

Статті, підписані прізвищем чи псевдо-
німом, не завжди відповідають поглядам
Редакції.

Редакція застерігає собі право ско-
рочувати статті й виправляти мову.

Обкладинка: І. Волощак.

З М І С Т

»СУРМАЧ«

	Стор.
Д-р С. М. Фостун: У 25-РІЧЧЯ ОБВУ	1
М. Верес: ВПЕРЕД ВРАТИ (вірш)	23
Ген. сер. В. Волкер: НЕПРИГОТОВАНІСТЬ НАТО	24
А. Ф. Сірман: ХОЛОДНА ВІЙНА МІЖ КИТАЄМ І ССРСР	33
Л. Мурович: КЕТЯГ КАЛИНИ (вірш)	44
Майор Ю. Тис-Крохмалюк: ПРОБЛЕМА МОСКОВСЬКОЇ ІМПЕРІЇ КО- ЛИСЬ І ТЕПЕР	45
Полк. Ірвінг Геймонт: СТАРШИНСЬКИЙ КОРПУС ІЗРАЇЛЯ	48
О. Ш.: ЯК ЗАХИЩАТИ ТЕХНІКУ	52
Богдан Бора: ДРУЗЬЯМ З-ПІД БРОДІВ (вірш)	55
Ю. Лютович: СПРАВЖНЯ ІСТОРІЯ Д'АРТАНЬЯНА	55
Борис Тен: НЕЗАБУТНІ ХВИЛИНИ З МОЇМ СОТЕННИМ	60
Інж. П. Маслій: ЗУСТРІЧ У ТАВОРІ	62
Й. Било: НА ДОПОМОГУ ПРАЗІ	65
В. Ганьківський: ОПИС ВОЇВ НА МАКІВЦІ 28-30. 4. 1915 р.	71
ЗІ СКРИЖАЛІВ ІСТОРІЇ	77
ЧИ ВІДОМО ВАМ, ЩО...	80
ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА	81
ОГЛЯД ВІЙСЬКОВИХ ВИДАНЬ	86
Інж. А. Кушніський: УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО	95
ПІСНІ-НОТИ — МАРШ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ І НА ВКРАЇНІ ДЗВОНІ ДЗВОНЯТЬ	97
З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ В 1973 р.	99
М. Гайва: В ПОКЛОНІ ПОЛЯГЛИМ	104
А. Гавірко: ФРАГМЕНТ ІЗ ПОЇЗДКИ ДО ФЕЛЬДБАХУ	108
Інж. Т. І. Кудлик: ПОХОВАЛИ ОТАМАНА	112
НАШ ОСТАННІЙ САЛЮТ	114
М. Верес: ХІХ КРАЙОВИЙ ВОЯЦЬКИЙ З'ЇЗД	118
ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ	128

»ОСА«

Ю. Прокопенко: СІМЕЙНА ПРОБЛЕМА	130
ЖАРТИ, СВІТЛИНИ, ГУМОРИСТИЧНІ АФОРИЗМИ, ГУМОРЕСКИ, СВІТОВІ ІСТИНИ, ГУМОРИСТИЧНІ ФРАЗИ	131

СУРМАЧ

ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

РІК 19

1974

Ч. 1-4 (54-57)

Д-р Святомир М. ФОСТУН

У 25-РІЧЧЯ ОБВУ

Вірність українській національній справі й добро української нації були основними принципами, які лягли в основу всієї діяльності Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, а скріплювалися вони вояцькою дружбаю, взаємопошаною і кропіткою працею в усіх багатогранних ділянках українського організованого життя у Великій Британії.

Об'єднання бувших Вояків Українців на Британських островах постало влітку 1949 року, а Основуючі Збори цієї в теперішньому часі найбільшої української комбатантської організації поза межами України відбулися 13-го липня 1949 року в Лондоні. Її ряди зростали швидко з кожним днем. Уже в листопаді того самого року ОБВУ нараховувало понад 2.000 членів, а через рік це число збільшилося до майже п'яти тисяч членства, колишнього українського вояцтва, яке тільки недавно зняло зі себе вояцьку уніформу. В рядах ОБВУ опинилися колишні українські вояки з різних земель України, без різниці на їхні політичні погляди й переконання, об'єднані в одну велику побратимську сім'ю, свідому свого основного завдання — продовжувати боротьбу за визволення України.

Масовий виїзд українців у заокеанські країни у п'ятидесятих роках звузив організаційну структуру ОБВУ. Зі загального числа 74-ох Відділів і 52-ох Гуртків, котрі існували в перших роках постання ОБВУ, залишилася тільки половина. У зв'язку з ліквідацією таборів і гостелів та переміщенням українців до міст і творенням у них стабільних українських громад, ліквідувалися одні клітини ОБВУ, а виникали другі. Такий процес переміщення тривав доволі довго, й у кінці п'ятидесятих років організаційна структура ОБВУ устabilізувалася. В теперішньому часі вона охоплює 53 Відділи і 3 Гуртки, які, у свою чергу, поділяються на вісім Округ: Лондон, Бедфордшпир, Мідланд, Захід, Лінколншпир, Йоркшпир, Ланкашпир і Шотландію, що їх очолюють Округні Зв'язкові за таким розподілом: побр. Маріян Гайва — Округа Лондон, побр. Петро Кіщук — Округа Мідланд, побр. Василь Гуменюк — Округа Бедфордшпир, побр. Михайло Татарчук — Округа Захід, побр. Богдан Головатий — Округа Ланкашпир, побр. Ярослав Фатерига — Округа Лінколншпир, побр. пор. Микола Веремієнко — Округа Йоркшпир і побр. Олекса Дем'янчук — Округа Шотландія.

Склад керівних органів ОБВУ впродовж двадцяти п'яти років був слідуєчий:

а) ГОЛОВНА УПРАВА:

Сотник Михайло Дябога — голова від 1949 до 1953 років (†). Сотник Михайло Білий-Карпинець — голова від 1953 р. до 27. 7. 1973 р. (†). Інж. Т. І. Кудлик, виконуючий обов'язки голови ОБВУ від 30-го липня 1973 року, сповняв перед тим обов'язки довголітнього заступника голови й культурно-освітнього референта Головної Управи ОБВУ.

Президія Перших Загальних Зборів ОБВУ. Зліва: — д-р О. Фундак, Гетьманич Данило Скоропадський, полк. Р. Долинський — предсідник Зборів і о. Йосафат Жан, ЧСВВ, б. капелян УГА.

ЧЛЕНИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ: побр. Андрій Бідось (†), побр. пор. Роман Борковський, проф. Володимир Василенко, побр. пор. Володимир Вашкович, побр. пор. Микола Веремієнко, побр. пор. Ігор Гаврилів, побр. пор. Ярослав Гаврих, побр. пор. Євген Гарасимчук, побр. Маріян Гайва, побр. сотник Іван К. Гвоздик, побр. Богдан Головатий, побр. Андрій Гавірко, побр. Володимир Гузар, побр. Василь Давидяк, полковник Роман Долинський (†), побр. Олекса Дем'янчук, побр. пор. Степан Каратницький (†), побр. сотник Степан Кіндій, побр. О. Кулинич, побр. Петро Кіщук, побр. Василь Крук, побр. Володимир Лесюк, побр. пор. Володимир Личманенко, м'р Володимир Микула, ред. Мирон Мироненко, інж. Клим Монцібович (†), побр. Михайло Музика, інж. Петро Маслій, побр. Володимир Нагайло, побр. пор. О. Слоновьський, побр. Роман Старосольський, побр. Михайло Поврозник, побр. Володимир Томків, побр. Ярослав Фатерига, д-р Святомир М. Фостун і побр. пор. Володимир Яворський.

ЗАСТУПНИКИ: побр. хор. В. Басараб, граф Денис Галка-Ледоховський, майор Іван Горобець, побр. В. Гусак, побр. Петро Дюк, побр. Володимир Андрусишин, побр. пор. В. Барабаш, побр. М. Барабаш, побр. Г. Гусак, побр. Петро Дем'янчук, побр. Богдан Кашуба, побр. Богдан Кашевка, побр. В. Кіндрат, побр. О. Писаренко, побр. Іван Скальський, побр. Роман Стрільчик, побр. М. Ткачук, побр. Степан Ришкович, побр. Михайло Татарчук, м'р Петро Цимбалістий і побр. пор. М. Якуб'як.

б) КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ:

Голови: побр. пор. Роман Борковський, побр. пор. Микола Веремієнко, сотник Михайло Длябога (†), побр. пор. Ігор Гаврилів, граф Денис Галка-Ледоховський, полковник Роман Долинський (†), побр. пор. Степан Каратницький (†), інж. Т. І. Кудлик й інж. Василь Олесків.

ЧЛЕНИ КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ: побр. пор. Ярослав Гаврих, побр. Василь Давидяк, побр. Л. Коваль, побр. Василь Крук, побр. Є. Кінаш, побр. Михайло Захарчук, побр. пор. Богдан Микитин, інж. Клим Монцібович (†), мгр Петро Цимбалістий, інж. Петро Маслій і побр. Іван Скальський.

**Сотник Михайло Длябога — перший
голова ОБВУ (†)**

ЗАСТУПНИКИ: побр. Григорій Бацик, побр. М. Гуменюк, побр. Ілля Дмитрів, побр. Петро Дюк, побр. І. Єрофеїв, побр. Володимир Андрусишин, побр. Богдан Головатий, побр. Я. Кінаш, ред. Іван Крушельницький, побр. Б. Левицький, побр. І. Мицишин, побр. М. Ткачук, побр. Богдан Сверида, побр. Б. Семенюк, побр. Іван Скальський, побр. Ярослав Смольський, інж. Петро Маслій, побр. Василь Скалич, побр. М. Терлецький, побр. В. Томків, побр. Ю. Чубатий і побр. М. Шабатура.

в) СУД ЧЕСТИ. ГОЛОВИ: сотник З. Винницький, інж. Т. І. Кудлик, сотник Дмитро Левицький (†), мгр Володимир Микула, мгр Петро Цимбалістий, сотник Михайло Длябога (†) й побр. пор. Богдан Микитин.

ЧЛЕНИ: проф. Володимир Василенко, побр. Михайло Захарчук, побр. Іван Костів, побр. Семен Лаврушка, побр. пор. Ю. Мороз, побр. пор. Степан Каратницький (†), побр. пор. Нестор Мулька, побр. Василь Попадинець, дир. Іван Равлюк, побр. Євген Радванецький, побр. Клим Роснецький, побр. Богдан Сверида, побр. Лев Шинковський, побр. Ігнат Федчиняк і побр. П. Широкий.

Сот. М. Білий-Карпинець — довголітній
голова ОБВУ (†)

ЗАСТУПНИКИ: побр. О. Боднар, побр. М. Барабаш, побр. Михайло Головчак, побр. Орест Гуйтан, побр. В. Крук, побр. Іван Костів, побр. Михайло Кунька, побр. М. Радьо (†), побр. Богдан Рогач, побр. Б. Мартинюк, побр. В. Петрина, побр. Іван Скальський, побр. М. Саварин, побр. Ярослав Смольський, побр. М. Ткачук, побр. Я. Собків і побр. П. Широкий.

Активного членства ОБВУ на день 1. 1. 1974 року нараховувалося 1921. Упродовж 25-ти років відбуто 19 Річних Загальних Зборів ОБВУ. Від 1962 року почавши, вони відбувалися регулярно через кожні два роки. У клітинах ОБВУ Збори мали місце регулярно щороку. Відбуто 67 Окружних Конференцій і 19 Крайових Вояцьких З'їздів, як також 4 Побратимські Зустрічі. Рух пошти був такий: на протязі згаданого часу Головна Управа ОБВУ одержала до 1-го січня 1974 року 16.088 листів, а вислала — 26.963. Відбуто 114 засідань, видано 89 обіжників і велике число обіжних писем у різних ділових справах.

Коли йдеться про діяльність клітин ОБВУ, то вона була дуже багатогранною. Клітини влаштовували сотні доповідей, рефератів, членських сходин, національних свят, вишкільних сходин і різних імпрез самостійно, або у співдії з іншими українськими організаціями. При тому треба підкреслити, що членство ОБВУ співпрацює в різних ділянках українського організованого життя та його збагачує своєю активною працею в різних українських організаціях.

Оселя СУБ у Чіддінгфолді, де є пропам'ятна плита в пам'ять поляглих українських вояків, і пропам'ятна таблиця в пам'ять ген. хор. Романа Шухевича, Головного Командира УПА.

Український відділ «Говм Гард» — Болтон після вправ у терені.

На протязі 25-ти років своєї безперервної діяльності ОБВУ співпрацювало тісно й активно зі Союзом Українців у Великій Британії, молодіжними організаціями — Спілкою Української Молоді і Пластом, Організацією Українських Жінок та всіми іншими українськими організаціями на терені Великої Британії.

ОБВУ завжди підтримувало Українські Церкви, плекало принцип взаємної релігійної пошани між своїм членством та втішалося сприянням і співпрацею зі сторони священників обидвох Церков. Членами ОБВУ були сл. пам. о. мітрат А. Малиновський, о. О. Маркевич (капелян ОБВУ) сл. пам. о. радник Е. Кордуба, сл. пам. о. рад-

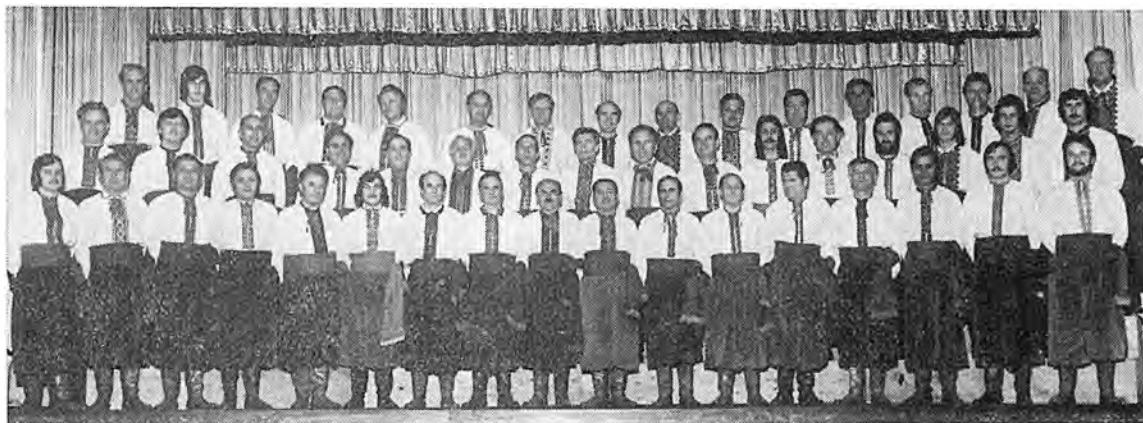
Український відділ «Говм Гард» в Олдгамі.

ник В. Паславський та інші священники обидвох Церков. Довголітнім капеляном ОБВУ від Української Католицької Церкви був Всч. о. д-р Іван Музичка, а від Української Автокефальної Православної Церкви капеляном є й тепер Всеч. о. митрофорний протоіерей Сильвестер Богатирець — голова Генерального Церковного Управління УАПЦ у Великій Британії.

Впродовж багатьох років Головна Управа ОБВУ приділяла особливу увагу військовознавству й постійно заохочувала членство поглиблювати свої військові знання. В тій цілі вона ініціювала вишкільні курси, видавала друком популярні виклади з різних військовознавчих ділянок і запрошувала фахівців-старшин із доповідями на військовознавчі теми для членства ОБВУ. Головна Управа також заохочувала членство користати із практичних можливостей набуття військового досвіду у британських парамілітарних організаціях, зокрема в «Говм Гард», де були можливості здобути всебічний вояцький, підстаршинський і навіть старшинські вишколи, як теж і в цивільній обороні.

В шестидесятих роках заіснував у Ноттінггамі з ініціативи й під патронатом Об'єднання бувших Вояків Українців і Спілки Української Молоді у Великій Британії Український Кадетський Відділ, у якому десятки юнаків пройшли військовий вишкіл.

В серії військовознавчих та історичних матеріалів-лекцій були видані такі матеріали: «Історія українського війська» — д-ра М. Терлецького, «Бойовий вишкіл стрільця», «Лекції військовознавства», «Лекції військового вишколу II-го ступеня», «Лекції військового вишколу — артилерія, панцерно-моторизовані частини, саперні відділи, військово-повітряні сили», «Атомна бомба та охорона перед нею», «Маршал Маннергайм», «В'їзд Хмельницького до Києва», «Гетьман Іван Мазепа», «Маршал Монтгомері й Роммель», «Гетьман Виговський і Конотіп», «Атомна енергія», «Атоми й ми», «Світ хвиль», «Вплив техніки на форми війни», «Стратегія» й «Думки про виховання».

Репрезентативний хор СУБ-у «Гомін», під диригентурою маестра Ярослава Бабуняка. В хорі співає багато членів ОБВУ.

Репрезентативний танцювальний ансамбль СУБ «Орлик» із Манчестеру, під керівництвом п. Дмитра Парадюка й пані Марії Бабич.

Заходами Головної Управи ОБВУ, спільно із Клубом Старшин Українців, був виданий шестисторінковий список військової бібліографії, зібраний пор. К. Зеленком. Цей список поручав військовознавчі праці відомих і авторитетних військових авторів багатьох національностей. На військовознавчі теми відбулося дуже багато різних доповідей, виголошених як членами Головної Управи, так і запрошеними гостями, — українськими старшинами та військовознавцями, часто з-поза терену Великої Британії. Відбулися теж військовознавчі курси по Округах і по клітинах ОБВУ. Від 1962 року Головна Управа застосувала нову вишкільну методу, а саме почала видавати військовознавчі лекції і розсилати їх клітинам ОБВУ. На початку 70-их років, з ініціативи Головної Управи ОБВУ, постала окрема студійна військовознавчо-політична група, яка й улаштовує доповіді для членства ОБВУ на військовознавчо-політичні теми.

**Князь М. Токаржевський-Карашевич,
кол. український дипломат і великий
прихильник ОБВУ (†)**

**Видатний хореограф Петро
Лазоришак-Дністровик,
основоположник
ансамблю
«Орлик» (†)**

Окремою важливою ділянкою була допомога інвалідам і хворим та непрацездатним українським воякам, у першу чергу членам ОБВУ. Вже в початкових роках своєї діяльності ОБВУ розгорнуло допомогову акцію українським інвалідам у Німеччині й Австрії. В 1952 році Головна Управа ОБВУ прийняла настанову скоординувати допомогову акцію українським інвалідам в Австрії, створюючи в рамках ОБВУ 18 допомогових груп, котрі піклувалися постійно приділеними їм інвалідами на терені Австрії. Їхня допомога на протязі чотирьох років становила річно від 300 до 700 фунтів, тобто поважну фінансову суму, коли брати до уваги вартість англійської валюти у 50-тих роках.

У 60-тих роках виринула потреба надавати матеріальну допомогу членам ОБВУ на терені Великої Британії. Коли до того часу допомога уділювалася інвалідам і пошкодженим на здоров'ю, то у згаданих роках щораз частіше уділювалася допомога довгохворіючим і непрацездатним членам, а також і тим, які опинилися в матеріальних труднощах. Наприкінці шестидесятих років така матеріальна допомога

охоплювала вже чимало членів ОБВУ. Треба відмітити із признанням, що Станиця Братства колишніх Вояків І УД УНА в Аделаїді, Австралія, вже від кількох років пересилає для ОБВУ кожного року свою щедру одноразову дотацію, а тим самим і допомагає в його допомогівій діяльності.

Не була залишена без уваги також і спортивна ділянка. З переїздом рімінців до Великої Британії в таборах українських воєннополонених розвинулася доволі добре спортивна діяльність. У сімнадцятих таборах були 24 футбольні дружини. Після звільнення українського вояцтва з полону й переходу до цивільного життя,

**Маєстро Володимир Луців, співак-тенор,
широкознаний на українських і чужих
сценах.**

**Уляна Чайківська-Вирста, співачка з
Парижу.**

а тим самим і розпорошення спортсменів по цілому терені, довелося докласти багато зусиль в організуванні спортивної діяльності. В рамках ОБВУ нею займалися призначені референти: побр. пор. Ігор Гаврилів, побр. підхорунжий Роман Старосольський, побр. Володимир Лесюк, побр. Володимир Нагайло і побр. Михайло Музика. В кінці 1952 року в системі ОБВУ діяли 8 футбольних і 10 відбиванкових дружин. Відбувалися окружні й місцеві змагання. У другій половині п'ятидесятих років спортивна ділянка почала слабнути, а згодом і зовсім перестала проявлятися.

Упродовж свого 25-річчя ОБВУ не тільки включалося весь час активно в багатогранну суспільно-громадську, культурно-освітню й зовнішньо-інформативну діяльність українського організованого громадянства у Великій Британії та було його рушійною силою, але вело теж і свою власну, широку культурно-освітню працю. Слід згадати щорічні відзначування таких роковин та історичних подій, як роковини Брідського бою, Свято Українського моря, Листопадового Зриву, Свято Героїв, річниць Крут і Базару. Свято Святого Покрову стало традиційним святом ОБВУ,

яке відсвятковується щорічно в Окугах і клітинах ОБВУ. Від багатьох років Свято Героїв відбувається постійно в Оселі СУБ у Чіддінгфолді, при масовій участі колишнього українського вояцтва і громадянства з півдня Англії. В 1959 році ОБВУ влаштувало величаве відзначення перемоги української зброї під Конотопом.

У системі ОБВУ існували й діяли хор «Луна» в Рочдейлі під диригентурою п. М. Степа, а після його виїзду — п. В. Настича, танцювальна група під керівництвом п. П. Максимовича і драматичний гурток. У культурно-освітніх та мистецьких імпрезах, що їх улаштувало ОБВУ, виступали, крім репрезентативних мис-

Митці — співак Григорій Шведченко й піаніст Казімір Олешкевич, котрі часто виступали на імпрезах ОБВУ.

Хор «Верховина» в Ковентрі (давніші роки), під диригентурою п. Маріяна Костюка.

тецьких ансамблів Союзу Українців у Великій Британії — хору «Гомін» під мистецьким керівництвом проф. Яреми Гордія, а пізніше маестра Ярослава Бабуняка й танцювального ансамблю «Орлик» під керівництвом сл. пам. балетмайстра-хореографа Петра Лазоришака-Дністровика, а тепер п. Дмитра Парадюка й пані Марії Бабич, теж хор «Діброва» із Бадфорд у під диригентурою п. Ярослава Гаврилюка, хор ім. Лисенка з Ноттінгему під диригентурою п. Остапа Пицка, танцювальна група «Лиман» із Лондону під керівництвом п. Михайла Ткачука, танцювальна група «Запорожець» із Ноттінгему під керівництвом п. В. Луцака, хор із Лондону під диригентурою п. Миколи Соломки й хор із Лестеру під диригентурою д-ра І. Мицка. Майже у всіх згаданих хорах співаки були членами ОБВУ.

**Відомий хор «Діброва» у Бадфорді, під диригентурою
п. Ярослава Гаврилюка.**

Впродовж кількох років при Відділі ОБВУ в Лестері діяла самодіяльна група веселого жанру під керівництвом побр. підхорунжого Романа Старосольського, яка виступала на багатьох імпрезах ОБВУ, як теж на Крайових Вояцьких З'їздах.

Коли в культурно-освітнє життя української громади у Великій Британії включалося молоде покоління, то багаточисленні самодіяльні мистецькі групи Спілки Української Молоді почали брати й беруть постійно активну участь у всіх святах, імпрезах, академіях й урочистостях, що їх улаштовувало чи влаштовує ОБВУ. Однією з перших суміських самодіяльних мистецьких груп, котра затіснила співпрацю з ОБВУ, був дівочий квартет «Дніпрові хвилі» (пізніше відоме тріо «Конвалія» під керівництвом пані Марусі Юрків-Яроцької), яке й далі продовжує співпрацювати з ОБВУ в культурно-освітній площині.

ОБВУ підтримувало також українських митців, запрошуючи їх на гостинні виступи чи на якісь урочистості, чи на Крайові Вояцькі З'їзди. Й так, запрошені Головною Управою ОБВУ, концертували у Великій Британії співак Григорій Швед-

ченко й піяніст Казимир Олешкевич, сл. пам. Мирослав Скала-Старицький, скрипаль д-р Аристид Вирста, співак-баритон Олег Нижанківський, співачка меццо-сопрано Євгенія Зарицька, співак-баритон Михайло Мінський, співак-тенор Володимир Луців, піяніст Любомир Горницький, співачка-сопрано Одарка Андрійшин і співачка-сопрано Уляна Вирста-Чайківська.

З доповідями об'їжджали клітини ОБВУ слідуєчі запрошені гості: полковник Євген Рен із Німеччини, поручник Фелікс Кордуба із Німеччини, майор Юрій Тис-Крохмалюк із ЗСА, д-р Володимир Кубійович та інші.

УСК — «Богун» із Брандфорду, в 1954 році.

- У рамках видавничої діяльності ОБВУ були видані такі книжки та матеріали:
- 1) Список поляглих вояків І УД УНА та інших військових формацій у боях проти Советського Союзу.
 - 2) Т. О. — «Визвольна боротьба українського народу». 1950. Стор. 52.
 3. Князь М. І. Токаржевський-Карашевич — «Свято Покрову Богородиці». Лондон, 1953. Стор. 27.
 - 4) Проф. д-р Володимир Кубійович — «Етнічні групи південно-західньої України». Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Праці Історично-Філософської Секції. Мапа. Том 160. Лондон-Мюнхен-Париж-Нью-Йорк, 1953.
 - 5) Д. Кетрос — «Так творилося українське військо». Лондон, 1958. Стор. 84.
 - 6) Головна Управа ОБВУ — «Альманах ОБВУ — 1949-1964». Лондон, 1964. Стор. 1952.
 - 7) Микола Верес — «В чужинних приплавах». Збірка вибраних поезій. Лондон, 1967. Стор. 292.
 - 8) Святомир М. Фостун — «Плем'я непокірних». Історична повість про декабристів в Україні. Лондон, 1971. Стор. 117.
 - 9) Матеріали-збірники й реферати:

»Збірник Броди«
 »Свято Покрову«
 »Свято моря«
 »Листопадові дні«
 »Листопад«
 »Чому Крути?«
 »І-ша Українська Дивізія УНА«

»15-ліття ОбВУ«
 »50-ліття Українських Січових Стрільців«
 »Симон Петлюра — 1926-1966«
 »Збірник Броди«
 »Базар«
 »Святослав Хоробрий«

Учасники фотографічного курсу в Кіхлей, Йоркшір. Сидить п. Т. Коновалик — голова Відділу ОбВУ, він же керівник згаданого курсу.

На початку 1955 року вийшло із друку перше число офіційного Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії п. н. »Сурмач«. Згаданий журнал був проєктований спочатку як двомісячник, потім як кварталник, а в пізніших роках, з уваги на фінансові труднощі, він виходив як піврічник і в половині 60-тих років як однорічник. Цей журнал втішується прихильною оцінкою не лише читачів, але й чужинецьких військовознавчих кіл. Редагує його Колегія. Головним довголітнім редактором журналу є д-р Святомир М. Фостун, а мовним — ред. Микола Верес.

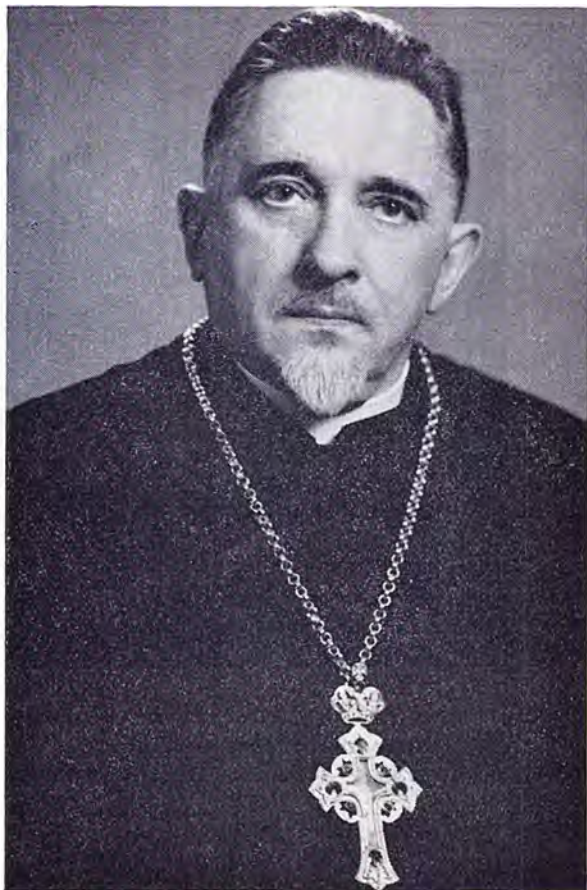
Широкою й багатогранною була також зовнішня діяльність Об'єднання бувших Вояків Українців упродовж згаданого часу. Втримувало контакти з українськими

комбатантськими та іншими організаціями у вільному світі. Нав'язано контакти і з чужинецькими комбатантськими організаціями, а в тому теж із Британським Легіоном. Головна Управа ОБВУ втримувала постійний зв'язок з українськими генералами, старшинами та діячами українського комбатантського руху й виступала в тих справах, де колишнє українське вояцтво повинно було зайняти таке чи інше становище в обороні або в підтримці української національної справи. Представники ОБВУ брали участь у різних конференціях, з'їздах, нарадах і конгресах, а Головна Управа висилала постійно всілякі звернення, привіти, меморандуми та співдіяла з українськими організаціями в потрібних акціях зовнішнього характеру.

З важливіших зовнішніх акцій і дій впродовж минулих років слід відмітити наступні:

**о. Мітрат А. Малиновський —
бувший сот. УГА та член
ОБВУ. Помер 1957 р.**

**Митр. протопресвітер С. Молчанівський,
помер 25. 5. 1972 р.**

а) Заходи, щоб ОБВУ було прийняте до Світового Союзу Ветеранських Організацій.

б) Вступлення ОБВУ у членство Світового Конгресу Вільних Українців.

в) Становище ОБВУ до справи т. зв. «культурних зв'язків».

г) Звернення до Папи Павла VI у справі Українського Католицького Патріархату.

г) Вступлення у членство Координаційного Осередку Українських Громадських і Центральних Організацій Західної Європи.

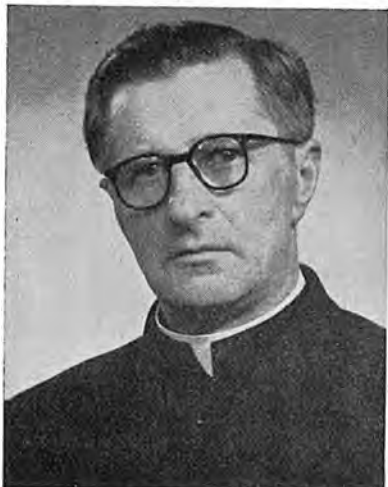
д) Зустріч представників ОБВУ з міністром Оле Бйорн Крафтом, копрезидентом Ради НАТО і президентом Європейської Ради Свободи.

е) Участь генерального секретаря ОБВУ на З'їзді Українських Комбатантських Організацій у Нью-Йорку.

є) Зустрічі генерального секретаря із членами Головної Управи Братства колишніх Вояків І УД УНА в Торонті.

ж) Участь представників ОБВУ в нарадах ЕРС й АБН у Лондоні.

з) Поїздка делегації ОБВУ на посвячення воєнного цвинтаря у Фута Пас, Італія, та відвідини в Римі Верховного Архієпископа й Кардинала Кир Йосифа Сліпого, Високопреосвященнішого Архієпископа Кир Івана Бучка, Апостольського Візита-

о. О. Маркевич — б. капелян І УД УНА
та ОБВУ. Помер 25. 5. 1964 р.

Український відділ «Говм Гард» у
Болтоні зі своїми командирами.

Учасники першої окружної конференції ОБВУ в Ноттінггамі.

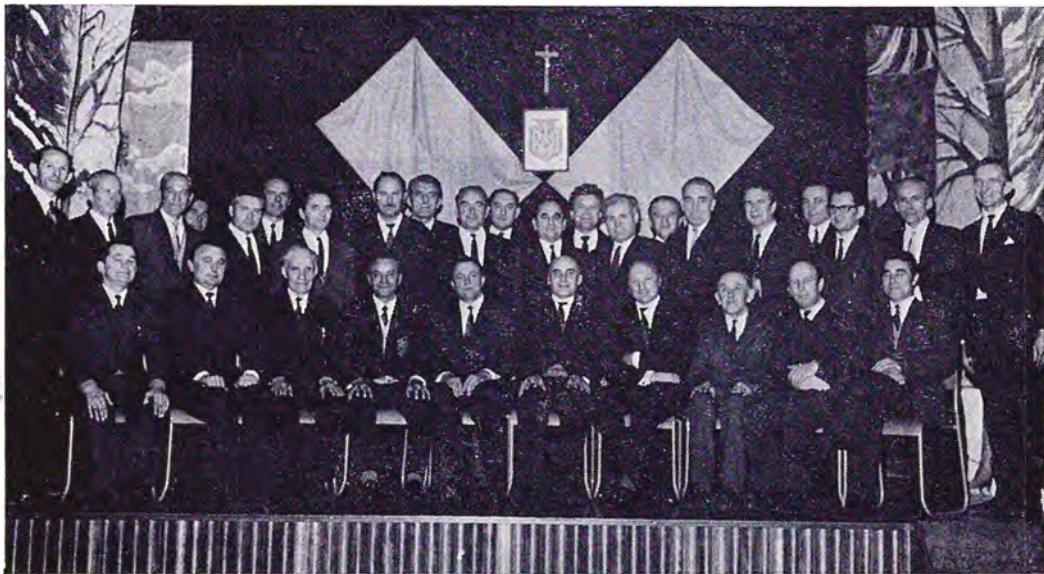
тора о. д-ра Мирослава Марусина, оо. Василян, Українського Католицького Університету, обидвох Семінарій та інших установ.

и) Ініціатива у створенні Української Комбатантської Ради на терені Великої Британії.

і) Відвідини в Лондоні делегації Товариства »Броди — Лев« із ЗСА.

й) Участь організаційного референта Головної Управи на урочистостях у Мюнхені в часі відзначення 10-ої річниці сл. пам. Провідника ОУН Степана Бандери.

к) Участь генерального секретаря й організаційного референта на урочистостях

Учасники Окружної конференції ОБВУ в Рочдейлі в 1971 році.

Хор Відділу СУБ — Сільзден-Кіхлей, (1950-ті роки). Диригент п. М. Грабар.

Члени ГУ ОБВУ та запрошені гості, між ними королева ОБВУ Геня Маскова (друга зліва), у посадника міста Рочлейлю з нагоди Вояцького З'їзду. 1963 р.

Хор Відділу СУБ у Лестері (1950-ті роки), під диригентурою п. Миколи Соломки.

висвячення архимандрита Ореста в єпископський сан та посвячення церкви УАПЦ в Дарбі.

л) Участь делегатів ОБВУ на Конгресі КОУГЦУ в 1970 році. Ними були побр. Петро Кіщук і Михайло Поврозник.

м) Генеральний секретар брав участь у нарадах Світової Комбатантської Ради у Нью-Йорку.

н) Екзекутива ОБВУ взяла участь у зустрічі з п. Осамі Кубокі, президентом Міжнародної федерації для перемоги над комунізмом і видатним японським політичним діячем.

**Лондонський мішаний хор Відділу СУБ, під диригентурою
п. Миколи Соломки.**

**Самодіяльна мистецька група Відділу ОБВУ в Лестері «Здесяткована
Чота», під керівництвом побр. Романа Старосольського.**

о) Йдучи по лінії підтримки Українських Церков, ОБВУ підтримувало всі акції і дії, зв'язані зі змаганнями встановлення Патріархату Української Католицької Церкви та об'єднання Українських Православних Церков.

п) В 1971 році ОБВУ було прийняте до Британської Ради Допомоги Біженцям — впливової допомогової організації крайового засягу.

р) ОБВУ постійно підтримувало і брало активну участь у всіх акціях в обороні переслідуваних та ув'язнених українських патріотів в Україні й виступало у протестаційних акціях проти нищення українських культурних пам'яток, русифікації та переслідування українських діячів культури, науковців, письменників, поетів і патріотичної молоді.

Лестерський хор під диригентурою п. д-ра Ярослава Мицка. На світліні хором диригує п. Маріян Костюк, що заступав хвилино диригента.

Учасники Вояцького З'їзду ОБВУ в Рочлейлі, 1963 року.

с) В 1973 році репрезентанти Головної Управи ОбВУ — побратими Петро Кіщук, Маріян Гайва, Богдан Головатий і Андрій Гавірко — відбули поїздку до Австрії на кладовища поляглих дивізійників у Фельдбаху та околицях і були присутні на урочистостях вшановання пам'яті поляглих. Ці урочистості відбулися заходами Крайової Управи Братства колишніх Вояків І УД УНА в Німеччині й місцевих австрійських комбатантських організацій.

т) Генеральний секретар ОбВУ того ж року брав участь в урочистостях вшановання сл. пам. полковника Євгена Коновальця в Роттердамі, як також і в урочистостях закінчення Надзвичайного Собору УАПЦ в Парижі.

у) Другому Конгресі СКВУ, як делегат ОбВУ брав участь інж. Т. І. Кудлик, виконуючий обов'язки голови ОбВУ.

Дівочий гурток мішаної танцювальної групи «Лиман» у Лондоні, під керівництвом п. Михайла Ткачука. (1960-ті роки).

Належить із признанням згадати широкогранну зовнішню діяльність Відділів ОбВУ в себе на місцях. У давніших роках вирізнявся особливо в ділянці зовнішньої діяльності Відділ ОбВУ в Рочдейлі, очолений побр. Михайлом Музикою. В т. зв. «Році Втікача» невеликий Відділ ОбВУ в Кембріджі влаштував був три імпрезанти концерти для професорів і студентства цього університетського міста, в яких брали участь хори й танцювальні групи з Манчестеру та Ноттінггему. Загально говорячи, всі клітини ОбВУ проводили і проводять у себе на місцях зовнішньо-інформативну діяльність по змозі своїх сил і можливостей, допомагаючи тим самим Головній Управі та Окружним Зв'язковим.

Немає можливості у цьому короткому нарисі схопити ту всю багатогранну діяльність, яку проробило Об'єднання бувших Вояків Українців упродовж 25-ти років свого безперервного існування. Не можливо також згадати поіменно всіх невтомих і відданих діячів ОбВУ, котрі жертвовно й із повною посвятою працювали і працюють для добра й розвитку нашої комбатантської організації. Між ними є

Хор Відділу СУБ у Бедфорді, під диригентурою п. Івана Джиджори.

Український Кадетський Відділ у Ноттінггамі.

багато таких, які виїхали в заокеанські країни й там продовжують працювати активно в українському комбатантському русі, як, наприклад, побр. Богдан Кашуба, колишній дуже активний діяч ОБВУ у південно-східній Англії.

З великими жалем і смутком згадуємо всіх тих побратимів, котрі відійшли від нас у життя вічне, а між ними першого голову, сл. пам. сотника Михайла Ддябогу, довголітнього голову, сл. пам. сотника Михайла Білого-Карпинця, та багатьох-багатьох наших побратимів, колишніх старшин, підстаршин і вояків, котрі відійшли назавжди з нашої вояцької сім'ї.

Сумівське тріо «Конвалія», подруги — Дарія Голиш, Оля Юрків і Маруся Юрків-Яроцька, котре постійно виступає на імпрезах ОБВУ.

У 25-ліття існування й активної діяльності ОБВУ слід відмітити, що це для нас, його членів, не гучний ювілей чи якесь велике святкування. Ні! Ми тільки робимо підсумки нашої діяльності й суворо по-вояцькому ставимо собі питання — чи справді ми зробили все, що змогли, чи внесли максимум нашої праці в цілість української визвольної боротьби, чи гідно несли прапор цієї боротьби на протязі згаданого часу.

Здається, нам іще передчасно навіть самим собі відповісти на поставлене вище питання. Можливо, це зроблять майбутні українські історики, які будуть досліджувати колись життя української громади у Великій Британії і на позовклях

сторінках анналів знайдуть наш вояцький звіт та внесуть його у сторінки буття української нації.

Цей короткий нарис про 25-ліття нашої комбатантської організації закінчую такими моїми думками, висловленими на сторінках першого «Альманаху ОБВУ»: «... У визвольній боротьбі українського народу, що її освячує невмируща сила нашої нації, українське вояцтво мусить і далі стояти твердо й непохитно на своїй вояцькій стійці. Вояцька присяга на вірність Україні зобов'язує нас до того постійно, а наш теперішній цивільний статус не зменшує наших зобов'язань супроти Батьківщини. Довгі роки перебування на чужині ні в чому не змінили, а, навпаки, ще збільшили наші завдання у всеобіймаючому фронті визвольної боротьби українського народу й кожнотчасно нам пригадують, що добро української нації це найвищий закон і життєвий дороговказ українського вояцтва...»

Микола ВЕРЕС

ВПЕРЕД БРАТИ !

(25-річчю існування ОБВУ присвячено)

Як швидко час підхоплює роки
І ниже їх, мов дівчина коралі,
На нитку ту, що в'ється у віки,
Що у життя заплетена скрижалі.

І коли я згадаю давні дні,
Спогляну в даль туманисту й широку,
Стає тоді так радісно мені,
Що 25 минуло довгих років,

А бурі нас не знищили лихі,
Не розвели чужинні небосхили,
Що ми пройшли багато тих шляхів,
Та зі свого ні разу не схибили.

Цей шлях один й мета у нас одна,
Ми служим їй сумлінно не віднині,
Тому то нас, гартуючи, една
Порив душі, і Броди, і Ріміні...

Наплечник зник. Лишивсь у лісі кріс,
Давно в ровах зіржавіли шоломи,
А легіон ще вище стяг підніс
І йде в похід, як перше, без утоми.

Бо він в бою, у наступі новім,
Що 25 триває довгих років,
Щодень, щоніч готується в похід
На штурм твердинь катів червонооких.

Тож коли знов розсипляться громи
В степу, лісах і ген аж поза Доном,
Підем тоді і лишимося ми
На всіх фронтах ударним легіоном.

Підем на змаг, в огні жорстоких січ,
Підемо всі, як нація в поході,
В останній бій нас кине рвійний клич
І Жовтих Вод, і Маківки, і Бродів.

Тому — вперед! До соняшних орбіт
Цей шлях веде крізь буряні пороги,
Вже 25 за нами довгих літ,
А перед нас — веселка перемоги!

НЕПРИГОТОВАНІСТЬ НАТО

На вступі дозвольте мені нагадати вам, що обопільно збалансована редукція збройних сил була ініціативою НАТО вже 5 років тому, тобто являла собою намагання зменшити напруження між Заходом і Советським Союзом вперек європейської залізної куртини. Ініціативний плян НАТО полягав у тому, що обидві сторони — СССР і НАТО — мали б відтягнути й демобілізувати певний відсоток своїх збройних сил, які стояли проти себе в обширі Центральної Європи — головної зони конфронтації між мілітарними бльоками.

З точки зору НАТО, основними аргументами, промовляючими за згаданою обопільно збалансованою редукцією збройних сил, були слідуючі:

Поперше, якщо переговори з росіянами мають служити тільки для зменшення східньо-західнього напруження, навіть без редукції збройних сил, то мілітарний діалог може бути вартісним. Далеко краще вести ці переговори, ніж перетинати один одному горло, хоч це не означало б, що Захід мав би занедбати свою оборону.

Подруге, якщо росіяни дійсно прагнуть редукувати свої збройні сили з метою кращої розбудови економіки їхньої країни і збільшити для народу кількість продуктів консумпції, то у великому інтересі НАТО лежатиме зроблення всього можливого для сприяння цим переговорам.

Потрете, оскільки НАТО є насправді оборонним союзом, тоді, безсумнівно, будуть бажаними любі переговори, які зможуть принести пропорційні редукції советських і західніх збройних сил.

Спочатку Советський Союз цілковито зігнував таку ідею, й це тривало до весни 1971 року, коли Л. Брежнев зненацька висунув думку, намагаючись нею, як звичайно, все представити так, що ціла ця справа була московським пляном.

Частково таке його потягнення могло бути викликане внутрішніми економічними труднощами, але, незалежно від причин, обопільно збалансована редукція збройних сил натрапила на потенційні зрадницькі труднощі. Найважливішим є те, що армії і військово-повітряні сили держав Варшавського пакту вдвічі або й утричі перевищують комбіновані збройні сили НАТО, які стоять проти них. Тому теоретично СССР і його сателіти мусіли б розформувати дві чи три дивізії на кожну одну дивізію, демобілізовану Заходом, а чогось подібного ніколи не станеться.

НАТО ВЖЕ ПРОГРАЛО ПЕРШІ ДВІ РУНДИ

Покищо переговори про обопільну і збалансовану редукцію збройних сил за торкували менше безпеку, а стосувалися більше семантики (науки про зміст і значення слів). Отож, виключивши із заголовку слово «збалансований» і погодившись на те, що Мадярщина має бути на конференції у Відні в жовтні минулого року лише спостерігачем, Захід прийшов на цю конференцію із втратою двох перших рунд. Якщо так, то перед нами надто важке майбуття, й ми мусимо тримати дуже сильну лінію та повсякчасно бути насторожі.

Коли б росіяни прийняли слово «збалансований», то фактично погодилися б на те, що їхні конвенціональні збройні сили мають числову перевагу. Тому вони наполягали на іншій назві — «Обопільна редукція збройних сил та спільні заходи в Центральній Європі».

Причиною, чому спочатку НАТО настоювало на правній участі Мадярщини в конференції було те, що ця країна є частиною Центральної Європи, й 40.000 советських військ, стаціонанованих у ній, так само як і її власні збройні сили, мали б

бути включені у сферу редукції. Але Москва непохитно обстоювала становище, що Мадярщина мусить мати статус обсерватора, а це означає, що вона буде виключена з обширу, де матимуть місце редукції.

Погодження на це є рівнозначне з нашою згодою, що ні в Мадярщині немає советських військ, ані вона не має своїх власних. Відомо, що СРСР тримає на мадярській території свої збройні сили для того, щоб після смерті Тіта зробити натиск на Югославію і влучити її до Варшавського пакту.

ТРИ КАРДИНАЛЬНІ ВСТУПНІ ПУНКТИ

Перед тим, як Віденська конференція дасть якісь наслідки, треба розв'язати три дуже важливі пункти.

Поперше, чиї війська мають бути включені у процес редукції? Чи ними будуть тільки росіяни з однієї сторони й американці із другої, чи це торкатиметься держав НАТО й Варшавського пакту також?

Я гадаю, що редукція мусить заторкнути в першу чергу збройні сили ЗСА й СРСР. Після скорочення сил обидвох суперпотуг мав би бути зроблений огляд «стаціонанованих» сил або, за советською термінологією, «чужоземних сил». У випадку НАТО вони включали б голландські, бельгійські і британські. Переговори про «національні» збройні сили — західнонімецькі — мали б вестися наприкінці.

Подруге, треба розв'язати справу географічних обширів, де редукції мали б бути переведені. Такі редукції в Центральній Європі не повинні зменшувати безпеку в інших районах, наприклад, на північних і південних флангах НАТО, тому що цей союз, як цілість, є неподільним, а так само і його оборона. Отже, редукції не можуть торкатися виключно центральноєвропейського фронту, а повинні узгляднювати обидва фланги НАТО.

Це означає, що мусять бути гарантії, які перешкодили б обопільній редукції збройних сил і спільним заходам у Центральній Європі дійти до непрямого куль-

мінаційного пункту у збільшуванні советської загрози цим флангам. Не можна дозволити росіянам перекинути на фланги значну кількість збройних сил, які вони відтягли б із Центральної Європи.

Тому ми мусимо гарантувати безпеку головних комунікаційних ліній Західної Європи на водах Атлантийського океану й Середземного моря та довкола Рогу Доброї Надії і не робити чи не мати жодних упереджень щодо можливостей ЗСА підсилити Європу.

Потрете, — найважливішою до розв'язання справою у Відні від самого початку є знайдення того, що дотепер було непереможною перешкодою, а саме перевірки процедур.

Захід мусить настоювати на міжнародній інспекції, бо діючи так, ми будемо скоро знати наскільки серйозно заміряє ставитися до переговорів Советський Союз. У минулому пропозиції щодо стороннього нагляду завжди зустрічалися із твердою московською відмовою.

Не враховуючи технічних засобів інспекції, таких як простірні обсервація з допомогою сателітів і сенсорів, мусить бути інспекція на місці, яка полягала б на створенні сітки обсерваційних постів по обидвох сторонах кордонів тих географічних обширів, які підлягають обопільній редукції збройних сил і спільним заходам у Центральній Європі, для того, щоб наглядати за мілітарними рухами.

НАТО мусить наполягати на тому, щоб така сітка обсерваційних постів простягалася аж до польсько-советського кордону, а якщо росіяни не погодяться на це, тоді буде цілковито ясно, що вони хочуть щось приховати або не мають заміру вести серйозні переговори. Будь-який договір про інспекцію повинен включати також повідомлення про маневри, надсилення підкріплень й усунення або знищення озброєнь.

ЗМЕНШЕННЯ ВІЙСЬК ЗСА

Тепер я хочу згадати про зменшення американських військ в Європі і про відродження домагань деяких кіл у ЗСА, стосовних до односторонніх відтягнень у цьому критичному періоді, без очікуван-

ня вислідів обопільної редукції збройних сил і спільних заходів у Центральній Європі.

Такі домагання напередодні віденських переговорів були звичайним безглуздом і послабили позиції Заходу, бо чому СССР мав би турбуватися погодженням на послугу за послугу чи якоюсь компенсацією тоді, коли ЗСА в даному часі можуть бути змушені внутрішнім тиском відтягнути частину своїх військ?

Отож стає ясным, що Росія грає на часі, а поруч із тим продовжує збільшувати в турботливому темпі свою й так уже пригнічуючу перевагу в конвенціональних збройних силах.

Але для ЗСА є знаменною одна річ. Кажучи помірковано, звичайного американського громадянина мусить вражати той факт, що на східньому березі Атлантийського океану по 28-ми роках після закінчення II-ої світової війни перебуває понад 300.000 американських вояків.

Дехто може добре розуміти сумний настрій тих, які відчують, що Європа не є найкращим з усіх можливих світів; вона не може стати достатнім торговельним суперником ЗСА, а одночасно з цим не може бути лінивою ящіркою, яка відпочиває під коштовним американським нуклеарним парасолем.

Ми, європейці, не повинні виробляти собі помилкової уяви. Немає ніякого сумніву в тому, що рано чи пізно, з огляду на добре знані домашні політичні причини, ЗСА будуть змушені зредувати рівень своєї конвенціональної присутності в Європі. Ми мусимо також припускати, що самі європейці навряд чи сперечатимуться між собою. І факт, що Советський Союз свідомий того, допоміг йому тримати міцну руку у віденських переговорах, отже ініціатива ще раз перейшла до найкращих шахістів світу.

Я вже підкреслював, що навіть коли обопільна редукція збройних сил та спільні заходи в Центральній Європі матимуть успіх, то держави Варшавського пакту продовжуватимуть збільшувати їхню спустошливу перевагу над альянтами НАТО в Центральній Європі

як в озброєнні, так і в людській силі. Наприклад, останній рапорт НАТО виявляє, що число советських танків у Центральній Європі протягом минулого року збільшилося на 6.000 (із 14.000 до 20.000), що становить кількісну перевагу над альянтами НАТО у відношенні 4:1.

ЗБРОЙНІ СИЛИ ДЛЯ НЕГАЙНОГО ВЖИВАННЯ

Якщо тепер ведуться розмови про відпруження, то чому Москва продовжує безперервне зброєння? Відповідь на це проста: твердим заміром Советського Союзу є утримування таких збройних сил, які були б завжди готові і здатні до негайного застосування в усіх ключових обширах, та ще й до того перевищували б збройні сили Заходу. Власне це дає Москві домінуючу перевагу й уможливає їй вести розмови з позиції сили, чинити політичний натиск, погрожувати й шантажувати. А роля червоної армії, згідно з думкою самих росіян, полягає в готовості труснути дерево тоді, коли гнилі овочі вже будуть готові впасти.

Я хотів би підкреслити, що не війна є неминучим чинником, — ним радше стане советська дипломатія, якщо б американці були позбавлені права інтервенції.

Здається, легко можна зрозуміти той факт, що збройні сили ЗСА в Європі не є звичайною запорукою можливості застосування нуклеарної зброї. Якби вони нею були, то для цієї мети вистачила б лише горстка американських вояків. Збройні сили ЗСА, разом з іншими конвенціональними силами НАТО, творять альянс у подвійному значенні, а саме:

1) вони являють собою захисний щит, який перешкоджає Советському Союзові вжити всю потужність його велетенської мілітарної машини для загрози й постраху європейських членів НАТО, щоб цим самим змусити їх робити поступку за поступкою;

2) присутність збройних сил ЗСА гарантує НАТО достатню конвенціональну здатність поставити опір обмеженому советському натискові на західню територію, без негайного переходу до нуклеарної війни.

Виникає цілковито закономірне питання — наскільки ефективно обидва ці завдання можуть бути виконані меншими силами? Відомою аксіомою є те, що якість у значній мірі може компенсувати кількість, й існує багато способів удішнення нашої якості, при відносно скромних коштах. Але я не маю часу, щоб зайнятися їхнім переліком, до того ж це не є темою цієї статті. Хочу відмітити, що наші переговори мусіли б базуватися не на збалансованих редукаціях, а на збалансованих збройних силах, і це своє твердження хочу пояснити.

НОВА СТРАТЕГІЧНА ДОКТРИНА

Найважливішим сьогодні є те, що пришов час перестати думати про дальше перебування НАТО під прикриттям американського нуклеарного парасоля, який дотепер захищав нас не тільки від советських погроз і залякувань, але й від атаки. Тепер Советський Союз дігнав Захід, і тому що стратегічний баянс у даному часі не є сприятливий для ЗСА, я маю переконання, що роля американських стратегічних сил, як останнього засобу, буде обмежена тільки до удару по советських містах, що стане відплатаю за атаку СССР на американський континент.

Кажучи іншими словами, баянс залякування тепер є такий, що лишає дуже мало місця для будь-якої іншої альтернативи стратегічної політики ЗСА. Отже, ми мусимо погодитися з тим фактом, що НАТО не має більше послідовної стратегічної доктрини, яка брала б під увагу важливість надзвичайного росту советських стратегічних сил. Таку нашу доктрину — життєздатну й гідну довір'я — сьогодні нам уже, може, дещо запізно розвивати, одначе, коли ми цього не зробимо, одного дня, внаслідок якоїсь іще непередбаченої кризи, Москва може спокуситися й розпочати конвенціональну атаку, в результаті якої альянти НАТО не матимуть ніякого іншого вибору — тільки капітуляцію.

На мою думку, жорстким фактом стратегічного життя при теперішніх умовах нуклеарного пату є те, що сьогодні атомна зброя може тільки стримувати

іншу атомну зброя. Тому нам потрібні конвенціональні збройні сили для стримування таких самих сил Варшавського пакту. Звідси можна зробити висновок, що садиноким, гідним довір'я й життєздатним стримуванням може бути підготовка Європою більш якісних конвенціональних збройних сил, поєднаних із розвитком британсько-французької нуклеарної потуги та її інтеграцією в каркас НАТО. Виникає нове питання: коли ми осягли Спільний Ринок, то чи не повинні розвинути і спільну оборону?

ЗБАЛЯНСОВАНІ СИЛИ, А НЕ ЗБАЛЯНСОВАНІ РЕДУКЦІЇ

Таким чином, в обличчі нової і серйозної ситуації, темою розмов НАТО мусять бути не збалансовані редукації, а збалансовані сили, бо мілітарна потуга Варшавського пакту вже переважає кількісно НАТО у відношенні 2:1 в людях, 4:1 у бойових танках і 2:1 в літаках. Подані пропорції творять для НАТО велику проблему, бо будь-які редукації для осягнення кращого баянсу між Сходом і Заходом були б асиметричними. Тому держави Варшавського пакту відсотково мусіли б провести більше скорочень, ніж альянти НАТО. Звичайно, це є нереальним, бо існують безсумнівні труднощі для намови росіян редукувати їхні збройні сили в більшій кількості від Заходу.

Іншою альтернативою для американців могла б бути згода редукувати їх війська в Європі у відсотковому відношенні їхньої теперішньої сили, взамін за подібну відсоткову редукацію збройних сил Советського Союзу. Але безпосереднім вислідом цього, поєднаним із відносним спокоєм, у часі якого СССР міг би вислати знову війська до Східної Європи, було б дальше послаблення оборонних позицій НАТО.

Адже сьогодні збройні сили європейських держав НАТО вже зредуковані настільки, що це скорочення досягло свого критично-мінімального позему, тому будь-яка дальша їх редукація ослабила б НАТО фатально й фактично означала б цілковиту відмову від європейської оборонної системи.

Виходячи із цього, було б нереальним вести переговори про обопільну редукцію збройних сил і спільні заходи в Центральній Європі доти, доки держави Варшавського пакту перші й односторонньо не зредукували б свої збройні сили до позему, який приблизно дорівнював би збройним силам альянтів НАТО і Франції, взятих разом. Коли ж вони цього не зробили б, тоді на кожну редуковану Заходом дивізію Советський Союз і його сателіти мусіли б редукувати три.

Очевидно, що на подібного роду речі росіяни не погодяться ніколи. Вони навіть можуть вжити контраргумент, що, мовляв, дивізії НАТО за кількісним станом є набагато більшими від дивізій Варшавського пакту. Але таке ніби непокоюче порівняння створює помилковий образ, бо велика частина збройних сил НАТО стаціонує або в межах приналежних до нього держав, або знаходиться на далекій відстані від арени можливої конфронтації. Крім того, оборона Заходу є відносно слабкою в обширі північнонімецької рівнини, й вона являє собою найлегше місце для наступу на західні столиці.

ПОДВІЙНЕ БАЗУВАННЯ

Деякі прихильники обопільної редукції збройних сил і спільних заходів у Центральній Європі твердять, що ЗСА могли б лишити свої танки й гармати в Європі, зберігаючи їх для вжитку американських військ, які дуже швидко можна перекинути з Північної Америки до Європи повітряним шляхом. Це називається подвійним базуванням, але в такому аргументі є кілька недоліків.

Поперше, невживана зброя навряд чи матиме необхідну ефективність для раптового застосування, бо ж Європі не загрожує ніщо, крім несподіваної советської атаки. Але довго пляноване й очевидне нагромадження військ ССРСР для такої атаки було б його безглуздою тактикою.

Подруге, кошт магазинування зброї в Європі й утримування окремих її родів

для вишколювання американських дивізій на території ЗСА був би більший від коштів стаціонування американських військ в Європі.

Потрете, у випадку збільшення напруженості у світі, навіть підготовче повернення американських військ до Європи стало б лише додатковою ескаляцією головного конфлікту, тобто, кажучи іншими словами, збільшило б напружений стан.

Почетверте, Советський Союз посідає величезну сітку залізниць, по яких, у випадку потреби, може поновно вислати свої війська до Східньої або Західньої Європи впродовж кількох годин. У протилежність до цього, треба буде днів або й тижнів, щоб вислати до Європи відповідну кількість американських збройних сил. В останньому часі, пересуваючи свої війська між советською територією і Східньою Європою, Москва все більше й більше вживає повітряного шляху. Ми звичайно обраховуємо, що, використовуючи залізничний транспорт, Советський Союз може денно перекинути до Східньої Європи 5-6 дивізій, але подвійне базування тепер могло б дати росіянам можливість перекидати їхні війська на протязі 2-3 годин. Контрастом до цього є те, що таке подвійне базування вможливило б 7-ій американській армії перекинення повітряним шляхом до Західньої Німеччини частини її 1-ої дивізії, стаціонованої в Канзасі впродовж 11-12 годин.

Стільки про скорочення американських і західноєвропейських збройних сил. Можна ясно бачити, що існує багато проблем, які роблять переговори про редукції дуже важкими. Не дивно, отже, що є скептицизм відносно надій навіть на ранньо-початкову згоду, й що деякі західні держави підходять обережно до їхнього включення в систему безпеки й не вагаються приховувати своїх побоювань.

ДОДАТКОВІ ПЕРЕВАГИ СОВЕТСЬКОГО СОЮЗУ

Я свідомий того, що подані мною остереження не значитимуть нічого для ба-

гатьох із сьогоднішніх фотелевих апатичних стратегів, які будуть лише знижувати плечима й посилалися на пропорцію Ліделла-Гартса 3:1, що визнана мінімальною силою для сторони, посідаючої ініціативу.

Але, звичайно, елементарна пропорція є лише половиною суті справи. НАТО не може дозволити собі потрапити в пастку потурання математичному підходові до стратегічних питань. Не кожний прийме пропорцію Ліделла-Гартса 3:1 як номінальну вартість, він радше покладе всі доречні цифри до компютера і сподіватиметься ґрунтовної стратегічної розв'язки.

Крім очевидних мілітарних, політичних і геополітичних факторів, є багато інших, невловимих, таких як стійкість національних прагнень і національної спроможності діяти із швидкою й немилосердною рішучістю.

Советський Союз вітається багатьма посередніми і прихованими перевагами, більшість яких не є видимими для нетямущих і не ознайомлених із суттю справи. Дозвольте мені назвати найголовніші з них.

1) Регулярні армії держав Варшавського пакту є повністю вивінені, перфектно вишколені й готові до акції з мінімальною підготовкою. Фактично вони знаходяться в бойовій готовості кожного дня. Ці армії проходять всесторонній вишкіл улюбій порі року, а мінімальна військова служба, яка перед тим становила два роки, тепер продовжена до трьох. У додатку до всього, советські і східнонімецькі дивізії стаціонують набагато ближче до кордону, ніж дивізії НАТО.

2) Організація, постачання, випосаження й озброєння держав Варшавського пакту є стандартизовані на московський взірець, тоді як альянти НАТО озброєні різними родами зброї. Якість советської зброї вже сьогодні є першорядною, але, не зважаючи на це, її модернізація безперервно і дбайливо продовжується. Немає хаотичного задкування, викликаного парламентарними виборами або шкідливими потягненнями в парламенті. Варшавський пакт має набагато вищу пропорцію володіння своїм майном, ніж альянти НАТО.

3) Кожна демократія має ту саму диле-

му. Ми витрачаємо 66% нашого оборонного бюджету на виплачення заробітних платень, житлові проблеми й Суспільну Опіку. Значить, тільки 34% лишається на промислові потреби, заощадження, дослідження, розвиток і т.п. А Советський Союз витрачає лише 25% свого велетенського оборонного бюджету на рухоме майно, лишаючи 75% на промислові потреби.

4) Держави Варшавського пакту можуть сконцентрувати свою увагу на лобовому обширі, де вони хотіли б зробити натиск, і вони оперуватимуть під спільною командою, як також матимуть до диспозиції велике число летовищ.

5) Приналежні до Варшавського пакту країни не діятимуть на коротких внутрішніх комунікаційних лініях. Ні мобілізація людей і матеріалів, ані підкріплення не розв'яжуть головної проблеми. Для них багато значитиме транскеанічна подорож із ЗСА в часі, коли години, а може навіть і хвилини матимуть життєво-важливу роль. Фактом є те, що Советський Союз продемонстрував дуже швидко й найефектовніше в Чехо-Словаччині. Адже там під покровом темряви він мав здатність у дуже короткому періоді (від 12 до 24 годин) змінити тягар своєї атаки.

6) Збройні сили Варшавського пакту являють собою замкнене суспільство, яке не потребує звертати на себе увагу публічної opinio; вони не мають опозиції в парламенті й тому ніколи не включаються в забираючі час політичні обговорення. Отож ми були б насправду дурні, якби думали, що моральні скрупули можуть відіграти якусь роль у планах комуністів, які твердо вірять у те, що кінець оправдує застосовані засоби.

7) Маючи контрольовану пресу, цензуру й суворе забезпечення, держави Варшавського пакту мають також і можливість утримувати таємницю і приховувати свої заміри аж до останнього можливого моменту.

8) Найоголовнішим пунктом є те, що вони утримують ініціативу. З огляду на це, держави Варшавського пакту можуть уживати свою переважаючу силу там, де їм є вигідне, без надання нам остережен-

ня, яке — наші політики думають — ми мусіли б одержати.

МОВЧАЗНІ ПОЛІТИКИ Й ЗАСОБИ

Чи ці додаткові користі є написані на документі передової лінії свідомості західних політиків, коментаторів і середовищ? Якщо справді так, то всі вони можуть посвідчити, що тримаються в найвищій мірі мовчазно про них. Наші представники у Відні мусіли б знати всі проблеми як своїх власних п'ять пальців, щоб мати змогу говорити з росіянами із сильної позиції і переконаливо. Із завжди зростаючим недовір'ям до політиків, здається мені, що вони конечно потребували б порад і розумінь професійних воєнків, щоб уникнути вживання неправильних, але багатозначучих термінів.

Може хтось міг би додати до переліку переваг Варшавського пакту ще одну й добру річ на користь життя в Союзному Союзі, тобто проповідування доктрини самопосвяти, чистого життя й важкої праці. Вона не толерує порнографії, нічних клубів із роздягнутими жінками, наркоманії, сенсаційних часописів, страйків, зміновіховства, «гіппісів» тощо.

ГРЕЧКО Й АНДРОПОВ

Ще однією великою перевагою, яка недавно вийшла на світло денне, є те, що після 15-річної прогалини верховні чинники червоної армії і КГБ зайняли знову провідне становище в Москві. Це означає, що зовнішня оборона і внутрішня безпека піднеслися до центральної позиції у творенні політики.

Ми хочемо пригадати, що перед тим як славнозвісний «золотомедальст» Брежнев увійшов на поклад літака, який летів на Захід, — щоб цим разом позичати, а не «угроблювати», — він уважно обдумав дуже важливе питання необхідних змін у складі Політбюро КПСС. Тому до нього ввійшли і зробилися популярними маршал Гречко, 70-літній міністер оборони й архітект інвазії на Чехо-Словаччину, та шеф КГБ Андропов, який усеціло присвятив себе домашнім репресіям і шпигунству та акціям субверсії закордоном. Власне Андропов був тим, який

понад 50 років тому схарактеризував діяльність таємної советської поліції як «дотримування цілісного духа влади СССР».

Зловісним для Заходу є те, що відтепер головним професійним дорадником Кремля у східно-західних переговорах являється власне та людина, яка вислала в 1953 році до Берліну війська, щоб придушити повстання робітників, а в 1968 році кинула на Чехо-Словаччину тисячі танків для побороення національної революції. Гречко забезпечив те, щоб ця «стримувальна сила» не вийшла з-під контролю, а поруч із цим діяв дуже обережно, турбуючись мілітарною потугою і внутрішніми зв'язками поміж державами-членами Варшавського пакту. Коротше кажучи, Гречко покладався на захист інтересів червоної армії у будь-якому стримуванні, що означало збереження нищівної переваги советських збройних сил на ґрунті домашніх і міжнародніх цілей.

Гречко й Андропов контролюють величезні розвідувальний і поліційний апарати, а, крім того, являються довіреними особами Брежнева. Їхня присутність як повноцінних членів у Верховному Політбюрі КПСС іще більше зміцнить і так уже сильну руку Брежнева в партійній машині й остереже населення Росії, що його розмови про міжнародне «відпруження» не означають того, що він має намір послабити натягнені віжки політичної системи Советського Союзу, або що мілітарні й поліційні сили мають бути зредуковані. В дійсності Брежнев зарядив країнам советського блоку не користати багато з ліберальних ідей західної політики.

ОВОЧІ ВІДПРУЖЕННЯ

Безсумнівно, советські інтелектуалісти вже мають інформації про те, що «відпруження» в міжнародньому масштабі не означає свободи думки і слова в СССР, бо тюрми й табори примусової праці знову переповнені, а до них додані ще й психіатричні заклади. Я помічаю, як західнонімецькі лівокрилові політики кажуть, що ситуація їхніх колег на Сході була б набагато гіршою баз Остполіти-

ки. Таке твердження повністю фальшиве. Власне навпаки, тому що через Остполітику і її послаблення там збільшилися репресії.

Застрілювання східнонімецькими прикордонниками втікачів біля огидного, забризканого кров'ю берлінського муру повинні принести Заходові непокоюче відлуння до оплесків на пропагандивному джемборі в Гельсінках. Контраст поміж блискучими, благочестивими, з чудовим звучанням фразами й емоційна нісенітниця у Вашингтоні та дійсна сутність уздовж залізної заслони повинні б стати осторогою для миротворців, що, згідно із загальною думкою, такі речі не діються після двох років братерської Остполітики. Схід і Захід можуть говорити про відпруження, але вздовж берлінського муру ще чути стаккато машинних крісів, а східнонімецькі кулі хіба не зроблені з гуми. . .

Хоч, може, вже не модно говорити про «залізну заслону» Вінстона Черчіла, але вона ще існує, являючи собою безконечний пояс мурів, колючих дротів, сторожових веж, фортифікацій і замінованих полів, що тягнуться через усю Німеччину — серце Європи. Не модно також говорити одверто про агресію Москви, хоч її танки безжалюбно розчавили стремління до свободи в Будапешті, Празі й Варшаві та ще й досі знаходяться там у величезній кількості.

Сьогодні модними словами є відпруження й роззброєння, але, не зважаючи на те, що москалі викрикують їх найголосніше, вони продовжують помпувати велетенські суми грошей в озброєння, а Східня Німеччина, з якою ми установили дипломатичні відносини, робить кордон із Західною Німеччиною неможливим для втеч, устанавляючи на ньому нові автоматичні апарати, які стріляють шрапнелями, й електронічні огорожі та будуючи нові бункери. Похмурі прикордонники продовжують рахувати сотні забитих і поранених утікачів, стріляючи їм у спину.

ПЛАВАЮЧИЙ МОСКОВСЬКИЙ ВЕДМІДЬ

Я хотів би, щоб усі на хвилину забули про десятистопового російського ведмеда,

який водиться в Центральній Європі, і сконцентрували свою увагу на такій самій величини плаваючому російському ведмедеві, що живе в Арктиці.

Ще не були повністю визнані обопільна редукція збройних сил і спільні заходи в Центральній Європі, бо це торкається в основному саме її і не включає морських флангів. Крім того, головна зміна повного балансу сили відбувається тихенько на північному фланзі НАТО. Справді, можна сказати, що загроза для ЗСА не криється в Центральній Європі, але пливе з Мурманську. Вона знаходиться на великій глибині невиявленою з вантажем делекодистанційних балістичних ракет і самокерованих торпед.

Кажучи правду, я не є щасливий із того, що загроза на морях не визнана повністю. Адже вона існує не тільки для ЗСА, але в однаковій мірі творить небезпеку для європейської яремної вени. Якщо щупальці московської фльоти досягнуть її, може наступити день, що НАТО охопить морська penetрація на півночі, й то навіть без одного пострілу. Тоді Норвегія стане ізольованою жертвою стратегічної і політичної неутралізації фінляндського типу.

Нашим представникам у Відні слід узяти до уваги цю осторогу, бо інакше нам треба було б глянути назад, на 70-ті роки, як на еру советської морської експансії, коли Москва, відмовившись від Центральної Європи, обійшла нас, щоб старатися вбити клин поміж нашими спинами. І якщо б таке сталося, то Велика Британія повинна була б оскаржити сама себе за те, що грала у крикет на віку власної домовини.

ВНУТРІШНЯ СУБВЕРСІЯ ЗІГНОВАНА

Я хочу сказати ще кілька слів про субверсійні інтенції Москви, яким ми в НАТО не приділяємо належної уваги, формулюючи наші пляни на випадки, що можуть статися. Я вважаю, що внутрішній ворог є набагато серйознішим від зовнішнього.

Субверсійна війна є лише довгим і важким шляхом для одержання тих вислідів, які дає війна конвенціональна, але якщо вона успішна, то приносить їх

швидше. Якщо б москалі могли оминати її, то без вагання застосували б конвенціональну війну. Але вони не можуть досягнути своїх цілей без пострілу, отже ясно, що будуть грати на часі й застосовувати субверсійні сили. Чехо-Словацьчина мусить бути для нас усіх осторогою, що Москва вважає силу вирішальним засобом закордонної політики. З цієї причини неукладання з нею чи червоним Китаєм договорів матиме більшу вартість, ніж вона була з нацистською Німеччиною, якщо ми здатні говорити з позиції сили. Кремль дивиться на всі договори як на тимчасові речі для досягнення крадькома того, чого в даному моменті не наважується виграти силою.

Я вже говорив про те, що роля червоної армії полягає в готовості труснути дерево тоді, коли гнилий овоч є готовий упасти. Згадував також про те, що Москва продовжує розбудовувати свої й так уже переважаючі конвенціональні сили, бо її кредо формулюється словами — «Могутність є правом».

Советські стратеги називають субверсію «війною, яка не додержує умовностей», і вона є інтегральною частиною їхньої справжньої війни. СССР має спеціальні відділи, вишколені для ведення субверсії, акції яких включають шпигунство, пропаганду, анархію, культ внутрішнього політичного насилля, вибірні атентати, руйнування й нищення ключових об'єктів та всіх тих рушійних сил, без яких нація не може існувати.

Советський Союз розбудовував свою техніку впродовж довгого часу, а тепер безперервно її уліпшує, що не робиться для добрих цілей. Адже він посідає зловісні роди зброї, при допомозі яких може вести хемічну або електронічну війну. Ми на Заході мусимо зрозуміти, що субверсія і пропаганда являються істотними засобами в арсеналі й оборони, й атаки. В майбутньому наші армії матимуть два головні завдання: поперше, внести свій традиційний вклад до НАТО й, подруге, що, може, є важливіше й мусіло б бути випробуване — підсилювати законну владу у випадку субверсії, яка могла б довести до партизанської війни в містах. У жовтні 1970 року прем'єр-міністер Едвард Гіт, промовляючи на Генеральній Асамблеї ООН, сказав, що не

війна між народами, а власне громадянська війна буде головною небезпекою майбутнього.

А сьогодні зловісні сили діють перед самим нашим порогом і мають успіхи, отже Москва таки може досягнути свою ціль без пострілу. Але, поруч із цим, не треба припускати, що вона відмовилася від ідеї світової революції з метою здобуття Європи. На перешкоді стоїть НАТО, тому вона застосовує спритну тактику, базовану на тому, щоб приспати Захід фальшивим почуттям безпеки, а тоді підминувати наші суспільства зсередини.

Метою советської дипломатії і пропаганди є розколоти й послабити західній альянс шляхом вилучення нас із НАТО в нестральність. Якщо б НАТО перестало існувати, то разом із цим зникли б і зобов'язання ЗСА щодо оборони Європи. Але коли б розв'язався Варшавський пакт, то советська сила лишилася б недіткненою. Москва хоче мати гарантію, що Франція не вернеться до НАТО й не братиме участі в будь-якій альтернативній оборонній системі Європи. Вона також може розраховувати на те, що уряди європейських держав можуть бути введені в переконання, що відпруження є заміною оборони. Небезпека віри Заходу в можливість відпруження лежить у спокусі зробити поступки для його досягнення, якими Москва не відплатиться, або зробить тільки такі, які легко зможе анулювати.

Між найголовнішими голосами остороги є «Інститут для студіювання конфліктів» у Лондоні, який навесні минулого року опублікував спеціальний рапорт п. н. «Стратегія Советського Союзу в мирному часі». У ньому з великою ясністю подаються істотні факти величезної і добре спрепарованої кампанії для повалення урядів західних держав будь-якими способами поза війною. Їх є п'ять:

1) Використовуючи відпруження, перешкоджати європейським державам в економічній співпраці та зменшувати впливи ЗСА в Європі, а одночасно співпрацювати з ними в певних ділянках.

2) Контролювати або нестральзувати індустриальну потужність Західної Європи.

3) Зробити великі сектори західної

економіки залежними від експорту до Советського Союзу.

4) Забезпечити наслідком цього збільшення впливів компартій і контролюваних комуністами профспілок, що гарантувало б просоветські компанії від страйків.

5) »Фінляндизувати« Західню Європу,

тобто домінувати в ній у мирних роках, у надії викликати редукцію й послабити сили НАТО та поширити економічні зв'язки із Заходом.

Сьогодні цей Захід спить, але він мусять прокинутися і глянути реально на реальні речі, поки ще не запізно.

(East-West Digest No 19. October, 1973.)

А. Ф. СІГМАН

ХОЛОДНА ВІЙНА МІЖ КИТАЄМ Й СССР

У сучасній конфронтації холодної війни Ком. Китаю з СССР на особливу увагу заслуговує стратегія обидвох непримиримих супротивників. Без найменших сумнівів СССР уже від кількох років готує агресію проти Китаю, а доказом такого стратегічного планування є постійно зростаюча концентрація офензивних советських з'єднань уздовж китайського кордону — 7.200 км. Ця довжина кордону дорівнює віддалі Париж-Бомбей. Щоб у загальному усвідомити, що собою уявляє картина цього великанського невралгічного театру назріваючого удару Китаю із СССР, найперше присвяtimo дещо уваги геостратегічному положенню. Головним чином ідеться про те, що прикордонну смугу 7.200 км. належало б поділити на три окремі відтинки, які між собою різняться, а довжина кожного досягає коло 2.300 км., що дорівнює приблизно довжині фронту між Ленінградом і Севастополем — 1.800 км. Під стратегічним оглядом кожний із цих трьох відтинків відзначається особливостями географічної будови, що для воєнних операцій має особливе значення.

Східній відтинок прибережних провінцій Сибіру і район Манджурії частинно рівнинний, частинно горбкуватий, де-неде із середньо високими горами. Ця частина має найкраще розбудовану шосейну й залізничну сітки, отже надається для операцій механізованими з'єднаннями.

Другий відтинок — це майже незалюднений простір околиць Монголії і пустеля Гобі; він не надається, згл. є тяжкий для операцій великими військовими з'єднаннями.

Третій відтинок — західний, це високі гори з вершками до 8.000 м, абсолютно не надається до операцій механізованими з'єднаннями. Цей відтинок вглиблюється у безмежні пустельні простори Середньої Азії.

Повищі геостратегічні фактори безсумнівно будуть вирішальними на випадок збройного удару Китай-СССР, зокрема щодо застосування відповідних тактичних форм у військових операціях. Покищо Китай під оглядом воєнної техніки, в порівнянні зі зброєним арсеналом СССР, є відсталим, але час працює в користь таки Китаю, а не СССР. Зате під оглядом людського потенціалу Китай перевищує СССР чотирикратно. Також СССР на випадок війни мусів би узгляднювати питоменності клімату різних районів Китаю, та, найважливіше, рахуватися із широко розгорненою інфільтраційною стратегією китайців.

Щоб охороняти кордон між Тихим океаном та височиною Памір, СССР мусить мати щонайменше 150 дивізій, отже на кожних 50 км. одна дивізія, разом із резервою. До цього окремо треба врахувати ескадрильї бомбардувального й винищувального летунства та вертолетів. Щоб

удержати постійно так великі сили, потрібні дуже великі кошти — три рази більші як під час миру. На випадок збройного удару також продуктивність господарки ССРСР була б наражена на великі втрати, бо найкращий людський потенціал промисловості й сільського господарства був би мобілізований у збройні сили. Під сучасну пору, згідно із заподаннями Інституту стратегічних студій у Лондоні, ССРСР уздовж кордону з Китаєм сконцентрував коло 49 дивізій + невідомо скільки з'єднань сателітних країн Варшавського пакту. Все це разом творить мабуть одну третю із 150 потрібних дивізій першої бойової лінії. До цього окремо ще доходило б не менше 75 дивізій запасних — другої лінії.

Деякі стратеги є думки, що ССРСР з великим ризиком може рішитися на превентивну війну проти Китаю, але немає навіть малих перспектив, щоб він міг її виграти, окупує цілий Китай. Коли ж Китай уже посідає оперативну атомову зброю, агресія ССРСР проти Китаю була б звичайним безумством, бо вона приспішила б кінець імперії-напасника. Атомовою зброєю із засягом до 2.000 км. китайці могли б дуже легко знищити лінії постачання і промислові центри в російській Азії. А треба мати на увазі, що ця промисловість могла б постачати одну третю потрібного для фронту матеріалу, а дві третини належало б довозити з європейської частини ССРСР. Після знищення промисловості ССРСР в Азії та безперебійної інфільтрації китайської партизанки вздовж трансибірської залізниці, яка, разом із автострадою пробігає поблизу кордону, постачання з європейської частини було б наражене на дуже великі труднощі. Для партизанської війни Китай вже має вишколених коло 30 млн партизанів, отже має усі дані провадити на вичерпання ворога навіть 20-30 річну війну й вести її в запіллі ворога. Велике значення інфільтраційної стратегії партизанів уже виявила друга світова війна. Проти німецької окупації в різних країнах, в тому ж особливо в ССРСР, партизанські рухи виконали дуже важливу роль. Цей засіб боротьби Китаю із воєнно-технічною перевагою ССРСР може бути вирішальним, як це було стосоване мао-

їстами у визвольній боротьбі проти японців у Китаї.

Стратегія холодної війни проти Китаю

У зв'язку з агресивною підготовкою ССРСР проти Китаю, паралельно на сторінках советської публіцистики провадиться передусім психологічний наступ. Щоб відвернути увагу міжнародної світової opinio та рівночасно з метою внести недовір'я китайського народу до КПК і власного державного керівництва, Москва вже від двох років почала оперувати «аргументами». Ці «аргументи» є засобом холодної війни у стратегії ССРСР проти Китаю. Самозрозуміло ССРСР себе представляє за «миротворця» і єдиного «оборонця здобутків соціалізму», за «керівника пролетарського інтернаціоналізму» й за «головного речника міжнародного комуністичного й національно-визвольних рухів у цілому світі». Все це пропагує Москва, не зважаючи на поліцентризм у міжнародному комуністичному русі, на фракційне розбиття різних комуністичних партій. Без сумніву найбільшим супротивником у міжнародному комуністичному русі є КПК, яка не визнає московського пролетарського інтернаціоналізму й зокрема доктрини Брежнєва.

У зв'язку з агресивними планами ССРСР проти Китаю, Пекін був примушений застосувати відповідні оборонні приготування, що Москві дуже не до вподоби, тому «аргументація» обоснована нічим неоправданими обвинуваченнями.

Перший «аргумент» є те, що КПК із (НВАК) Народньо-Визвольної Армії Китаю створила слухняний інструмент, який у її руках є дрючком проти китайського народу»; т. зн. збройні сили Китаю є протинародні.

Другий «аргумент» — «цілеспрямованість й воєнно-політична концепція НВАК не мають жодного зв'язку з марксизмом-ленінізмом, особливо із пролетарським інтернаціоналізмом», т. зн. КПК не хоче підпорядкуватися доктрині Брежнєва, яка узалежнює суверенність кожної соціалістичної країни від Москви. Із приводу цього КПК є проти вторгнення військ Варшавського пакту в 1968 р. до Чехо-Словаччини, що було здійснене за директивами Москви.

Третій «аргумент» — «концепція НВАК» є засобом для здійснювання гегемоніальних стремлень Мао і його групи, вона є корисною для імперіялістів і ворогів світового соціалістичного й революційного руху». Цей «аргумент» є призначений для викликання спротиву маоїстським фракціям у комуністичному міжнародному русі.

Четвертий «аргумент» «концепція НВАК» є вповні сприйнятною хіба імперіялістам, які докладають усіх зусиль, щоб перешкодити китайському народові крокувати по соціалістичному шляху, здобуваючи нові успіхи в розбудові нового життя». Цей «аргумент» є звичайною демагогією, щоб у китайському народові викликати недовір'я до НВАК.

П'ятий «аргумент» — «КПК постановила якнайшвидше створити у країні сильний військовий потенціал. Тому китайські керівники не тільки не прив'язують жодної уваги до проблеми роззброєння, а, навпаки, протидіють усім зусиллям СРСР та інших країн, які активно борються за збавлення людства перед загрозою нової світової війни». (Цитовані «аргументи» за «Міжнародною життям», ч. 8 (1972).

У 50-их і спочатку 60-их років ЦК КПК започаткував свою окрему лінію в усіх проблемах сучасності, в тому, зокрема в питаннях війни й миру. Передусім Пекін почав форсувати творення матеріальної бази для здійснювання «свого великодержавного експансивного курсу, основою якого має бути сила арсеналу ядерного озброєння». В 1970 р. на стор. «Женьмін'я жібאו», м. ін., було надруковано: **«Небезпека нової світової війни все ще існує, тому народи всіх країн повинні до того приготуватися»**. На стор. того ж китайського органу 13. 9. 1970 було надруковано: «Всякий тимчасовий компроміс між небагатьма імперіялістичними державами не принесе миру й безпеки народам, а, навпаки, скриває в собі лише небезпеку нової війни».

Ще одна цитата з «Цзефанцзюнь бао» і «Хунці» із дн. 1. 7. 1971 р.: **«Роззброєння не може зобов'язувати Китаю, бо у ньому переводяться оборонні заходи проти чужосторонньої агресії, проти загрози агресії зі сторони великодержав. Не можна вимагати роззброєння від усіх країн»**.

У зв'язку з вищезитованим, советська публіцистика твердить: «Китайські керівники, переслідуючи великодержавно-шовіністичні цілі, ні разу не заявляли готовності про скорочення збройних сил Китаю, або піти на будь-які уступства відносно зменшення існуючих зброєнь. Замість того в останніх роках усе більше настійливо підкреслюється завдання створити «могутню суходільну армію, могутні військово-повітряні сили і могутню військово-морську флоту»...

Також на пропозицію СРСР із червня 1971 р., щоб Китай був учасником конференції п'яти ядерних держав для обговорення питань, пов'язаних із нуклеарним озброєнням, китайський уряд відмовився від участі, мотивуючи тим, «що не хоче бути учасником у будь-яких переговорах за спиною неядерних держав».

Пекін виступив проти пропозиції СРСР, щоб відбути всесвітню конференцію у справах роззброєння з участю всіх держав — як ядерних, так і неядерних — для обговорення найважливіших проблем ядерного і звичайного роззброєння, мотивуючи тим, що «така конференція не посідає ясної мети».

Незгідність Пекіну засідати за конференційним столом разом із представниками СРСР є виправдана багаторічним досвідом. Найважливіше те, що советська стратегія холодної війни промовчує причини, які змусили керівників Китаю готувати оборону країни.

В дуже небезпечному й невралгічному районі Далекого Сходу ЦК КПК вимагає: 1. поладнання проблем кордону з СРСР; 2. веде боротьбу проти морсько-дорожньої стратегії СРСР; 3. вирішення проблем закордонного сектору: безпеки, роззброєння, врегулювання торгівлі, й допомоги для розвитку; 4. веде ідеологічний конфлікт. Цим проблемам конфлікту присвятимо дещо уваги, що, хоч частково, дасть нам картину непримиримої констеляції Китаю супроти ворога ч. 1 — СРСР.

1. Проблема кордону Китаю з СРСР. Китай вимагає повернення загарбаних царським імперіялізмом китайських земель. Найперше йдеться про анексовані Росією китайські території згідно з вимовленими договорами із 1689 і 1727 рр., підписаними в Нерчінську і Кіяхті; втра-

тивши — 340.000 кв. км. Не зважаючи на обмежене в договорі поселювання на цих теренах росіян, царська Росія щораз більше колонізувала їх. Починаючи від 1847 р., губернатор Сибіру Муравйов систематично закріплював лівий берег Амуру. Протестів Китаю царський уряд не брав на увагу, він, поселюючи росіян, рівночасно організував власні військові гарнізони. За допомогою різних комбінацій, військовим тиском, дипломатичними інтервенціями в Пекіні, інтригами разом із іншими європейськими державами й ошуканчими маневрами зумів Петербург примусити китайський уряд до підписання «нерівноправних» договорів в Айгуні 1858 р. (приєднавши до Росії — 48.000 кв. км.); в Пекіні 1860/64 р. (приєднавши до Росії — 344.000 + 900.000 кв. км.; в Лівандії (Ст. Петербург) 1879/1881 (приєднавши до Росії — 70.000 кв. км.). Окупація 1.794.000 кв. км. території була довершена в той час, коли Китай був послаблений революцією і війною опіумом. Такого великанського простору не вдалося здобути жодній із тогочасних країн. Пізнішими договорами з 1896 і 1901 рр. Росія здобула дальші китайські простори, що в загальному досягло майже 2 млн. кв. км.

Усі вищезгадані вимушені договори були підписані нерівноправними державами, тому вони були оспорювані не тільки китайськими урядами, але також Марксом, Енгельсом, Леніном та зокрема після жовтневої революції 1917 р. тодішнім заступником советського комісара закордонних справ Лео Карахана, що стверджують документи. Сьогодні ген. секретар ЦК КПСС Л. Брежнев заперечує будь-яке право Китаю на повернення йому анексованих царською Росією етнографічних територій. У справі анулювання нерівноправних договорів реальними політичними рішеннями Москва нічого не вдіяла. Вправді, 31. 5. 1924 р. дійшло було до підписання договору між советсько-китайськими ген-штабістами з метою нав'язання приязних стосунків ще молодій советській імперії із громадсько-революційним Китаєм Сун Ят-сена. Цей договір мав бути основою для унормування взаємостосунків. На підставі статей 3 і 4 цього договору мали бути уневаженені нерівноправні договори, виму-

шені царськими урядами, та встановлені нові. Крім цього, стаття 5 передбачала інтеграцію Зовнішньої Монголії до Китаю. Однак після цього договору не дійшло до ніяких конкретних починів із сторони СССР, який продовжував дальшу експансію в Азії коштом Китаю до кінця 2-ої світової війни. Москва доклала зусиль, щоб окупувати Сінкіянґ.

Коли ж у 1941 р. німецький Вермахт започаткував похід проти СССР, Сталін був змушений зрезигнувати з мілітарного тиску на Сінкіянґ, перекидуючи стаціоновані вздовж кордону військові з'єднання на західний фронт. У періоді між 2-ма світовими війнами СССР не тільки стримів до окупації Сінкіянґу, але також рівночасно закріплював своє посідання на великому просторі (170.000 кв. км.) Танну Тува, який від 1757 до 1911 рр. був безсумнівною китайською територією. Формально Танну Тува анексував СССР 13. 10. 1944 р., виконуючи свій обов'язок, згідно з «бажанням тувенського народу, бути в тісному зв'язку з СССР». В 1921 р. Танну Тува стала республікою, і від того ж самого року СССР застосував т. зв. «салямні тактику», щоб її анексувати. В 1922 р. оснував Тувенську народню партію, яка вдержувала тісні зв'язки з КПСС. В 1926 р. під натиском Москви був підписаний договір між Монгольською Народньою Республікою і Народньою Республікою Танну Тува. Таким чином вона стала областю Монгольської Народньої Республіки.

Самозрозуміло, після досягнення великих здобутків в Азії, Москва в 1945 р. під час конференції в Ялті та на підставі договору дружби і союзу з Китаєм Чан Кай-шека із дня 14. 8. 1945 р. не тільки закріпила статус кво свого посідання, але також закріпила позиції у Зовнішній Монголії. Рівночасно також запевнила попередні права Росії, «які внаслідок підступного нападу Японії в 1904 р. були нарушені». Таким чином СССР одержав Сахалін і сусідні острови. Також СССР був рішенням задержати Курільські острови й запевнити за собою особливі права над пристанями Порт Артур і Дайрен та над двома залізничними лініями північно-східнього Китаю — «Східньо-китайською залізницею», а також «Південно-

манджурською залізницею». У зв'язку з настиском ЗСА, щоб СССР негайно приступив до війни, урядові Чан Кай-шека не залишалося нічого іншого, як тільки підпорядкуватися стремлінням Москви. Таким способом Москва в 1945 р. досягнула надбань, про які мріяла ще перед 1904 р. царська Росія.

Отже після війни, у зв'язку з таким положенням, мусіло дійти до гострого антагонізму між СССР та Китаєм. Надії Сталіна, що після китайської громадянської війни переможцем буде Чан Кай-шек, а не Мао Тзе-тунг не здійснилися.

»Чанг-Чун-залізниця«, в 1952 р. мали бути повернені Китаєві; 3. справа Сінкіянгу не була порушена з тієї причини, що з Чан Кай-шеком був підписаний у серпні 1945 р. пакт приязні й союзу, отже дійшло до взаємно зобов'язуючих вимінних нот між Молотовим та китайським центральним урядом. В ноті, м. ін., було підкреслено: »Що відноситься до нових подій у Сінкіянгу, советський уряд у жодному випадку не має наміру вмішуватися у внутрішні справи Китаю«. І без того положення в Сінкіянгу після перемоги і вступу китайсько-комуністичних

Китайки — гарматчики з народньої міліції на вправах із гарматами.

Мао від початку стримів до добрих стосунків із Москвою. Сталін під гаслом »пролетарського інтернаціоналізму« в 1950 р. заявився за новими переговорами й компромісами в питаннях кордонів, виконавши деякі важливіші вимоги китайців. 14. 2. 1950 р., після довгих переговорів, у Москві був підписаний просторий договір, у якому, крім договору приязні й допомоги, підписано також кредитову конвенцію і таємну військову конвенцію.

Також були обговорені слідуючі територіяльні питання: 1. військові бази Порт Артур і Дайрен повернути Китаєві; 2. обидві манджурські залізниці, названі

армій устabilізувалося. 4. найбільшою жертвою китайців була вимога відмовитися від претенсій до Зовнішньої Монголії. У спільному советсько-китайському комунікаті з 14. 2. 1950 р., м. ін., сказано: »що незалежна держава Монгольська Народня Республіка у висліді всенароднього голосування в 1945 р. і нав'язання дипломатичних стосунків з Китаєм є повністю гарантованою«.

2. **Боротьба Пекіну проти стратегії оточення СССР.** Пекін багато зусиль витрачає проти експансивних стремлінь Москви також на морських шляхах з Європи до Східньої Азії. Не йдеться тут тільки

про Південну й Південно-Східну Азію, але також про Середземне море. На стор. «Пекінг Рундшав» (ч. 41, від 16. 10. 1973 р.) надрукована стаття п. наг. «Стовідсоткова гегемоніяльна морська потуга». Стаття відноситься до «советського ревізійністичного соціал-імперіялізму». В ній документально стверджується, що «доктрина советревізійнізму й імперіялізму» особливу вагу зосереджує на тому, щоб здобути панівне положення над морями. Це стремління є найголовнішою метою соціал-імперіялістичної політики. «Імперіялісти постійно довіряють логіці панівної політики:» «той, хто контролює моря, опанує світ». Советські імперіялісти перебрали «доктрину морської потуги» від Тайер Магана, яка була актуальною на переломі XIX/XX ст. Із приходом до влади Брежнєва з великим поспіхом в СРСР розбудовуються воєнно-морські сили, з метою агресії і експансії, а також для ривалізації з іншими морськими потугами.

Сьогодні воєнно-морські сили СРСР уже є колосальною флотом, яка є здібна оперувати на морях. Загальний тоннаж за останніх 10 років СРСР майже подвоїв. Москва побільшила свою воєнно-морську флоту не тільки на Тихому й Атлантийському океанах, але також на Індійському океані й Середземному морі. СРСР посідає, окрім чотирьох постійних флотів, — чорноморської, балтійської, північноморської і тихоокеанської, — також окремі флотилії і спеціальні морські з'єднання для постійного стаціонарування на Індійському океані й на Середземному морі.

Вже від кількох років советські воєнні кораблі групами демонструють свою силу. Вони знаходяться на водах у 60-ти країнах, не виключаючи Японського моря, Перської затоки, прибережних вод західних і північних європейських країн, Карибського моря й Мексиканської затоки. СРСР концентрує свої воєнно-морські сили на Середземному морі, Індійському океані, тобто на водах, які пов'язують три континенти — Європу, Азію й Африку. Цей район є багатий на нафтові родовища та інші під стратегічним оглядом важливі ресурси. Тому в цьому районі СРСР уже поступово намагається

здійснювати свою морську експансію. «Ізвестія» аргументують участь 60-ти воєнно-морських одиниць на Середземному морі тим, що «Советський Союз є середземноморською потугою»; «Напевно ми не є ніякими гістями на цьому морі». Один із советських адміралів сказав: «Від сотень років наша мрія стала дійсністю. Сьогодні кружляють советські кораблі всюди, де тільки інтереси безпеки нашої країни того вимагають».

В 70-их роках XIX ст. царська Росія під династією Романових мріяла поширити гегемонію не тільки на суходолі, але також на морі. За словами Енгельса, Росія стриміла розбудувати «слов'янську потугу» від Лаби аж до Китаю, від Адріатику до Північного Льодового моря. Мрії царів перевершено здійснили «червоні царі» СРСР. Советські імперіялісти дзеркало вищезгаданих океанів і морів озброюють найновішою воєнною технікою, щоб бути «паном моря», та мати можливість різні країни контролювати, розвідувати й погрожувати малим та середнім державам.

Аргументація китайців щодо гегемоніальних стремлінь СРСР на морях, під час сучасної холодної війни має свою питому вимову. Пекін у цій советській гегемонії на морях вбачає передусім стратегію оточування Китаю. Тому це якраз є головною причиною китайського протесту проти експансії СРСР на всіх водах. Особлива увага китайців є зосереджена на воєнно-морські сили СРСР на Середземному морі та Індійському й Тихому океанах. Завданням цих сил є передусім плянована стратегія оточення Китаю. Деталів цієї стратегії СРСР не заторкуємо, бо це окрема тема. Також проблема стратегії об'єднаного фронту Китаю проти морсько-дорожньої політики заслуговує на окрему увагу під час теперішньої холодної війни, але це також окрема тема, обговорення якої в рамках цієї статті є неможливе.

3. Глобальні проблеми в конфронтації Китаю з СРСР. До найважливіших міжнародних проблем, якими тепер практично кожна держава світу займається, є наступні: 1. проблема роззброєння, 2. проблема торгівлі й допомоги для розвитку, 3. незгода відносно користування поверх-

нею моря й морськими ресурсами.

Проблема роззброєння уже була в цьому огляді заторкнена, але тільки під аспектом советської казуїстики. Ця проблема в китайсько-советській конфронтації належить до найбільш драстичних, тому вона була під час Генеральної Асамблеї ООН в листопаді 1971 р. сконкретизована китайським представником у 6-ох пунктах. З уваги на актуальність проблеми, нашу увагу звернемо тільки на найважливіше в цих пунктах.

Представник Китаю під час Ген. Асамблеї ООН вимагав найперше роззброєння двох суперпотуг — «зверхдержав» — ЗСА і СССР. Він підкреслив, що роззброєння не може в однакових розмірах зобов'язувати всі країни світу. Основне в цій проблемі є те, в яких руках знаходиться і для яких політичних цілей має бути використана зброя. Зброя в руках тих, що здійснюють імперіалістичну політику, буде засобом для поневолювання народів у різних країнах і для продовження агресивних війн. Зброя в руках поневолених або пригнічуваних народів є засобом їх оборони й захисником миру. Відповідальність за змагання у зброєнні поносять передусім «зверхдержави». Не можна робити відповідальними за сучасне міжнародне напруження малі й середні держави, коли делегат СССР твердить, що всі ті країни, які не підписали «Договору про обмежену заборону випробувань ядерної зброї» і «Договору про непоширювання ядерної зброї», поносять відповідальність за утруднювання нуклеарного роззброєння. Таке твердження треба вважати за обурливе перекичування справи, це звичайний ошуканчий маневр. Скільки поправді нуклеарного озброєння СССР ліквідував за останні роки? Чи посідаючи в своїх руках ядерну зброю він зредукував, чи помножив?

Для багатьох народів третього світу першорядною проблемою є змагання не за роззброєння, а, самозрозуміло, змагання за збереження державної незалежності й суверенності, а також боротьба за право національної екзистенції.

У зв'язку з повищим, китайський делегат заявив: «Китайський уряд вимагає всесторонньої, основної, повної і рі-

шучої заборони ядерної зброї та її знищення».

Самозрозуміло, на таку вимогу в жодному випадку не піде передусім СССР, бо він із своїм людським потенціалом стоїть далеко позаду Китаю, а цей потенціал є основою кожної конвенціональної війни. Китай розвиває свою ядерну зброю тільки із причини нуклеарної загрози зі сторони двох суперпотуг. Китайський напрям політики є такий: «Ми не нападемо, якщо не будемо нападени; хто нас нападе, мусить рахуватися із нашим протинаступом... До часу здійснення всесторонньої заборони й повного знищення ядерної зброї, в жодному випадку ми не зрезигнуємо з кончею обороною».

Різними спекуляціями вже не дасться приховати факт назрівання війни між Китаєм та СССР. Цієї дійсності вже не змінять американсько-китайські стосунки. Відомий теоретик атомової війни Ф. Мікше, на сторінках своєї праці «Капітуляція без війни — роки 1970-1980», м. ін., стверджує: «Можна проблемою спекулювати як хто хоче. Вирішальним залишається питання, чи взагалі є можливе з ядерною зброєю або й без неї златати спротив 700 мільйонів китайців, щоб рішення до довготривалої партизанської війни оминати. Щоб цьому запобігти, конечно треба відповідну застосувати стратегію. Все вказує на те, що російсько-китайська війна для Советського Союзу є особливо ризиковною; у матеріалах і людських жертвах вона була б дуже коштовною аферою змагання, а також сумнівною щодо її виграння».

Дві інші проблеми є також важливі у стратегії холодної війни між Китаєм і СССР, бо головним чином ідеться не тільки про нав'язування торговельних стосунків, але, найважливіше, — про приєднання прихильників. Китай під тим оглядом уже досягнув успіхів на африканському континенті. Впливи СССР в Африці провалилися, визволені від колоніалізму африканські держави не бажать собі експортованої з СССР «пролетарської революції» і будь-якої допомоги. На увагу заслуговує факт, що під час «культурної революції» Китай втратив був багато африканських держав, які зірвали з ним дипломатичні відносини.

Стратегію «об'єднаних фронтів» на форумі ООН зумів Китай здобути довір'я у третьому світі.

Роля і значення збройних сил Китаю під час холодної війни

У зв'язку з тотальною організацією оборони в Китаї, його збройні сили, тобто Народньо-Визвольна Армія Китаю (НВАК), опанували дослівно всі сектори суспільного життя країни. Представники армії є всюди, займаючи посади в ревкомах та існуючих сьогодні партійних комітетах; військові частини квартирують по заводах і шахтах, армійські відділи знаходяться в державних закладах і в містах скупчення інтелігенції. З докором ці інформації подає советська публіцистика, вважаючи такий стан за ненормальний, бо, замість компартійних діячів, головну роль в суспільному житті Китаю відіграють військовики.

Воєнні інспектори контролюють навчальну програму у школах й інститутах. Армія має завдання дбати про ідейно-політичний вишкіл населення, про практичне здійснювання директив «штабу Мао», в політичній, економічній, культурній і соціальній ділянках, тотально організуючи оборону країни. Советські публіцисти в демагогічний спосіб намагаються посіяти в китайському народі протиставність до політики «штабу Мао», вважаючи, що ця група приділила НВАК таке завдання тільки тому, щоб відштовхнути робітників від влади, «ліквідувати керівництво партії суспільством»! І цього «штаб Мао» досягнув, бо в Китаї вже є встановлена воєнно-бюрократична диктатура, вже здійснюються незгодні з марксизмом-ленінізмом політичні цілеспрямовані в основних питаннях внутрішньої і зовнішньої політики.

На тому, очевидно, не кінчаються гострі напади КПСС на КПК, тому також інші закиди заслуговують, як засіб холодної війни, на особливу увагу. І так, московські ватажки твердять, що вже під час IX з'їзду КПК група Мао фактично відкинула тезу про побудову соціалізму, відродила фактично стару троцькістську ідею про неможливість побудови соціалізму в будь-якій країні без світової революції. Розпалюючи націоналіс-

тичні, шовіністичні настрої, вона накинула країні довгореченцеву програму внутрішньої і зовнішньої політики, яка цілеспрямована для здобуття гегемоніальних позицій на міжнародній арені. Група Мао поставила собі завдання перетворити Китай у воєнний табір, підпорядкувавши китайську економіку й загально-політичне життя країни підготовці до війни. У програму цієї політики входить також воєнний антисоветизм, що повністю було схвалене під час IX-го і X-го з'їздів КПК.

Це правда, що інтенсивна підготовка проходить у Китаї вже на протязі багатьох років. І так із НВАК усунено багатьох визначних воєнних начальників, які пройшли сувору школу в боротьбі за перемогу народньої революції, та велике число комуністів-інтернаціоналістів, які обстоювали рішення VIII з'їзду КПК, метою яких є далі скеровування Китаю на шлях соціалістичного будівництва в тісному об'єднанні і дружбі з СРСР та іншими країнами соціалізму. Отже, головним чином, чистка в НВАК охопила тих старшин, які хотіли бути слухняним зняряддям московського імперіялізму в Азії. З досадою Москва дорікає, що «від солдата до генерала — вимагається тільки одне — бути вічно нержавіючим гвинтиком, добрим воїном Мао»!

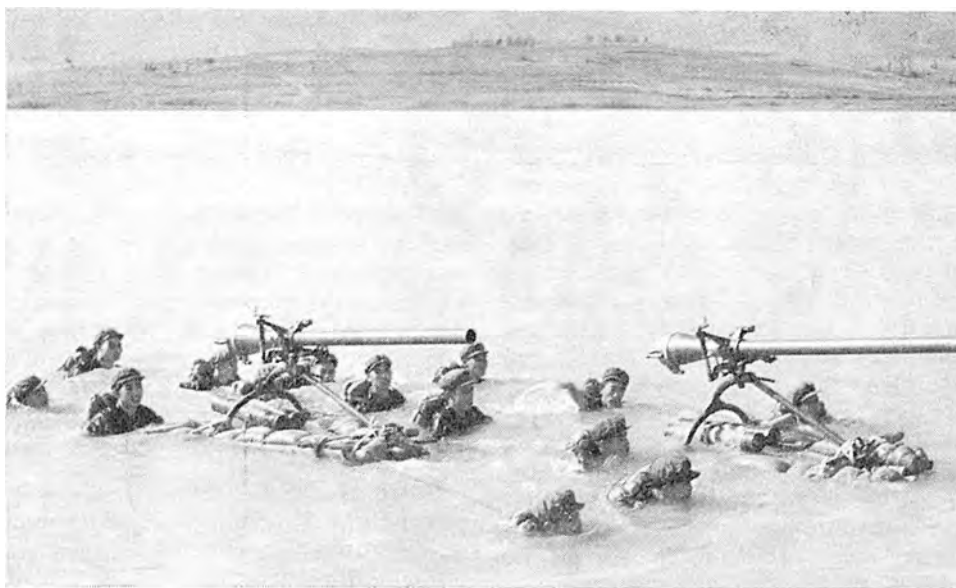
В СРСР вимагається від усіх старшин бути такими ж самими «гвинтиками» КПСС, тобто панівної олігархії, яка не має нічого спільного із владою ні робітників, ані селян, бо ці два соціальні стани, під пануванням большевизму ніколи влади не виконували. Таким чином, група Мао використовує НВАК для закріплення своїх цілей, спекулюючи авторитетом, який здобула армія в народі під час боротьби за перемогу революції. В дійсності не йдеться про будь-яку «спекуляцію», а головне про те, щоб поширити зневіру в китайському народі і зламати рішення тотальної оборони перед настороженою загрозою із сторони СРСР.

Перед «культурною революцією» в Китаї Москва доклала багато зусиль, щоб політику КПК підпорядкувати пролетарському інтернаціоналізмові, тобто узалежнити Китай від СРСР, перетворити його в сателіта. «Культурна революція»

ці намагання Москви ліквідувала. За допомогою «великої стіни» — НВАК — під час «культурної революції» були розігнані навіть конституційні органи народньої влади, профспілки, комсомол, творчі союзи інтелігенції й ін. Советські критики військової політики Мао промовчують факт, що китайська армія є в дійсності тотальною синтезою між народом і збройними силами на службі політики, а не групи Мао. 14. 2. 1963 р. директор політичного відділу НВАК, ген. Гіао Гуа, заявив: «Єдиного, чого революційна армія страхається, є не бути політично відсталою, від народу ізольованою і

яцтвом, в роках між 1959 і 1962 був застосований рух «На рівень сотні і воєнство йти». Всі старшини, від поручника до найвищого рангою генерала, мусіли у визначеному часі виконувати навіть найбруднішу працю, включно з чищенням відхожих місць.

В 1965 р. як символ завернення до революційної армії, були знесені в армії всі ранги, що оспорювалося. Впроваджено титул «комендант сотні» на місце капітана; для батальйонів установлено батальйонових «комендантів» і т. д. НВАК сьогодні, як і давніше, не була агалітарною, тому кожна функція відповідає при-

Китайська піхота в переправі через ріку.

вже більше не посідати бажання боротися». Саме тому, щоб не ізолювати армію від народу, створено в Китаї міліцію, яка продовжує революцію. Найважливішою проблемою для КПК було не допустити до того, щоб постала старшинська каста, як це вже сьогодні є в ССРС, яка, опираючись на професіоналізмі, була б небезпекою для компартії. Щоб цього досягнути, КПК застосовувала різні методи. Системою рекрутації добирають тільки найбільш довірених. Щоб досягнути поєднання між старшинами й во-

вілеям.

В ССРС із збройними силами є навпаки. Зникли старшинські відзнаки, тому не можна відрізнити звичайного вояка від найвищого рангою старшини. Зате кожний старшина на еполетах має дві малі дірки, в яких прикріплює свою відзнаку. Китай готується до експльоїї революції, а не війни. Тому для всенародньої війни, до якої він себе підготовляє, НВАК є немов рибу в воді, тобто серед гущі населення, тому й тактика її дій може бути дефензивна або субверсійна.

Тільки в такому зв'язку НВАК і її методи мають значення. Щоб цей зв'язок звести у стан невпевності та водночас підважити високу мораль готовості до боротьби. Москва застосовує у холодній війні різні, пропагандивного значення методи. При допомозі міліції без офензивної вартості і НВАК, тактична маневровість якої є велика, має сумнівне стратегічне значення, зате пов'язаністю міліції і НВАК китайці можуть перемінити кожне село, дерево, вулицю, мур або навіть звичайні рови в укріплення. Тому Китай може бути дещо пошкоджений, але не окупований і поневолений.

Деякі стратеги твердять, що китайська воєнна доктрина творить комбінацію партизанки й атомової війни. Советська воєнна доктрина обоснована масовим нуклеарним відстрашуванням, щоб таким чином запобігти вибухові великої війни. Китайська теза воєнної доктрини опирається на всенародній воєнній стратегії, яка кожне нуклеарне погрожування не трактує поважно. Крім того, ця всенародня воєнна стратегія не залишає остронь нуклеарної зброї. Один із советських генералів, на здивування, недавно англійському журналістові сказав: «Коли дійде до того, що Китай буде театром війни, для росіян вона буде «максі-В'етнамом». Не треба забувати слів одного кол. японського полководця: «Ми пізно встановили, що війна на китайському материка, це безкінечна партизанська війна з цілим народом, і тому Китай не можна ніколи перемогти, ані окупувати».

Заслугує на особливу увагу аспект сучасної політичної констеляції у світі в оцінці маоїстів. Вони твердять, що положення сучасної епохи знаменує не боротьба двох систем, не історичне змагання сил світу, прогресу й соціалізму з імперіялістичними силами, а **боротьба малих і середніх держав за забезпечення своїх національних інтересів, проти так званих зверхдержав — СССР і ЗСА.** В цій інтерпретації сучасного положення у світі, правда по стороні Китаю, який єдиний під час Генеральних Асамблей ООН боронить суверенних прав малих і середніх держав та вимагає таких прав для усіх народів імперії СССР. На сторінках

китайських публікацій щораз частіше появляються статті проти советського соціал-імперіялізму, колоніялізму й поневолювання різних народів. Самозрозуміло, відкрита кампанія китайців проти московського соціал-імперіялізму, колоніялізму не до вподоби Кремлеві.

На сторінках «Женьмінь жібao», 20. 4. 1972 р., м. ін., у заяві Чжоу Ень-ляя сказано: «... Революційна боротьба народів світу одержала новий розвиток. Об'єднання малих і середніх держав до боротьби проти гегемоніялізму й політики сили зверхдержав, за обстоювання національних інтересів і державного суверенітету вже закріпилося у нестримній революційній течії»...

Дещо про нуклеарний потенціал Китаю

Багато галасу у психологічній кампанії холодної війни проти Китаю СССР і сателітних держав (за винятком Румунії) присвячується внутрішній політиці маоїстів, щоб Китай «перемінити в сильну під мілітарним оглядом державу, не жаліючи засобів для створення власного арсеналу ракетно-ядерної зброї». Важливості цієї проблеми в сучасній холодній війні не можна поминути, тому заторкнемо її хоч загальною.

16-го жовтня 1964 р., в 15-ту річницю оснування Китаю перевели китайці випробування на дослідних теренах Лоп Нор першої атомової бомби, силою коло 20.000 тонн ТНТ. Із гордістю голова Китаю на «Площі Небесного Миру» в Пекіні поздоровив 3.000 гостей із 80 націй, повідомляючи про досягнений власними зусиллями нуклеарний успіх. Першим про роком, який передбачив посідання китайцями атомової бомби, був Д. Раск, міністер закордонних справ ЗСА. У висліді цього першого випробування атомової бомби в Китаї, дійшло до гострої дискусії над марксистськими догмами між китайцями й росіянами та проблемами назріваючого конфлікту інтересів обидвох супротивників, а також до атомової ривалізації між Пекіном і Москвою. 787 млн. китайців + атомової бомба для СССР — багато більша проблема, як для ЗСА.

Американський адмірал Гаррі Д. Фелт, головнокомандуючий американськими збройними силами на Пацифіку, підкреслено був сказав: «Цей винахід (китайської атомової бомби) буде більше непокоїти росіян, ніж нас у вільному світі». Фелт прогноза: «Не раніш як за 10 років Китай буде спроможний продукувати атомову зброю у достатній кількості». Ці прогнози фактично здійснюються. «Культурна революція» в Китаї, особливо її вершок у 1966-67 рр. не мала жодного впливу на дальший розвиток ядерної зброї. На протязі двох років цього періоду було переведено аж п'ять випробувань. Щоб бути краще зорієнтованим у розвитку ядерної зброї в Китаї, пригадаємо у хронологічному порядку здійснені випробування.

14. 5. 1965 р. була випробувана атомова бомба з подвійною розривною силою — 40.000 тонн ТНТ.

8. 5. 1966 р. випробувано атомову бомбу силою 150.000 ТНТ.

27. 10. 1966 р. була вистрілена коротко-дистанційна ракета з атомовою головою, сили 20.000 ТНТ.

28. 12. 1966 р. випробувано атомову бомбу силою 300-500 КТ (1 кілотон КТ — одиниця, визначаюча вибухову енергію ядерних засобів, дорівнюючу вибухові 1.000 тонн тритолу).

17.6. 1967 р. скинено атомову бомбу з висоти 12 км. силою 3.000 КТ.

24. 12. 1967 р. випробувано атомову бомбу невідомої сили.

27. 12. 1968 р. випробувано першу водневу бомбу силою 3-х мегатонів (1 МТ — одиниця, визначаюча вибухову енергію ядерної зброї, дорівнююча 1 млн тонн тротилу). Отже випробувана бомба дорівнювала 3.000 КТ.

23. 12. 1969 р. перше і єдине підземне випробування атомової бомби.

29. 9. 1969 р. випробувано водневу бомбу силою 3 МТ.

14. 10. 1970 р. запалено атомову бомбу силою 3 МТ.

18. 11. 1971 р. запалено релятивно малу бомбу силою 20.000 тонн ТНТ.

На початку січня 1972 р. в атмосфері запалено атомову бомбу силою 20-200 КТ.

Повище зіставлення, без сумніву, є по-

казником щораз інтенсивнішого розвитку ядерної зброї в Китаї. Нині невідомо скільки та якої сили атомових бомб він посідає. Оцінюють посідання не менше 200 атомових бомб, розривна сила яких є застрашаюча. Не зважаючи на посідання такої великої нищівної ядерної сили, Мао Тзе-тунг вважає ядерну зброю за «паперового тигра», бо вона має хіба стратегічне значення. Ця зброя не може бути вирішальною. Згідно з його поглядами, вирішальним фактором є партизанська війна, до якої Китай уже є підготовлений. Ядерне зброєння Китаю виникло із причини нуклеарного шантажу суперпотуг; Китай ніколи перший не вжиге ядерної зброї, якщо такою ж зброєю не буде нападений.

ВИСНОВКИ ІЗ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

1. Китай систематично і пляново провадить проти СССР атакуючу холодну війну, застосовуючи аргументи, які в основах розкривають і компромітують агресивну політику московського соціал-імперіалізму. В цьому питанні, за сучасної політичної констеляції, і зокрема фальшивого миру Москви у світі, Китай здобув прихильність серед колоніальних народів світу, а народи сателітних держав СССР вбачають у Китаї єдину надію на визволення від московського імперіалізму. Також великі симпатії до цілеспрямовань політики Пекіну зростають між неросійськими народами СССР, для яких застрашування «жовтою расою» є звичайним блефом, перейнятим теперішньою панівною олігархією від царів.

2. СССР у холодній війні застосовує тактику оборони, зосереджуючи найбільше уваги на непримиримість КПК із цілеспрямованнями Москви у глобальному аспекті. Головна мета холодної війни Москви проти Китаю — переконати Захід і міжнародний комуністичний рух у тому, що тільки Пекін є головним ворогом хобником неспокою у світі. Тому часто ЦК КПСС, видвигаючи проблему роззброєння, твердить що тільки група Мао є проти всесвітнього миру й роззброєння.

3. На ідеологічному відтинку, дискусія між КПСС і КПК повністю скомпромітувала марксистську доктрину міжнародного комуністичного інтернаціоналу.

Обидва супротивники в марксизмі-ленінізмі займають протиставні позиції, поглибивши таким чином процес поліценризму серед комуністів. Постали різні варіанти комунізму, серед яких передове місце займає націонал-комунізм або червоний націоналізм. У суперництві двох комуністичних потуг головну роль відіграють національні інтереси і всесторонні стремління, щоб серед країн світу й недержавних народів здобути якнайбільше прихильників. Ідеологія в реальній національно-державній політиці Китаю і СССР відіграє підрядну роль, вона є засобом тільки пропаганди для наївних. На ідеологічному відтинку Мао встановив нову форму імперіялізму — советський соціал-імперіялізм, який фактично походить від Леніна. Цей імперіялізм для Пекіну є ворогом ч. 1.

4. Китай є зацікавлений інтеграцією Західної Європи у протиставленні до настанов СССР. Із цього приводу Пекін є проти будь-яких уступок у користь СССР. Усі інтеграційні процеси в Західній Європі Пекін із великою радістю одобряє, рівночасно дуже часто перестерігаючи європейські нації перед облудною політикою замирення і співпраці з СССР.

5. Стосунки між Китаєм і ЗСА після поїздки през. Ніксона до Пекіну поволи нормалізуються. Починаючи від військової конфронтації в Кореї, досьгодні зайшли великі переміни. Постав триполяритет потуг — ЗСА — СССР — Китай. Із цим фактом американська політика примушена рахуватися, вважаючи, що без Китаю неможливо закріпити тривалого миру в світі.

Лариса МУРОВИЧ

КЕТЯГ КАЛИНИ

(У 60-річчя постанови УСС-ів)

Я — кетяг Калини,
З того куща-купини України,
Що зроду-віку над рікою
Луги прояснює собою,
Що навесні — тим срібносяйним цвіттям,

А восени — ще й багрягід віттям.
Той кущ крислатий, крислатий,
Своїм доріддям багатий,
Якому він — батько і мати!

Я — кетяг ягід Калини...
Та ні, я — дочка України!
Мої імена: Софія, Олена...
Ми підняли знамена
В часі лихих землетрусів —
У лавах Усусусів!

Я — кетяг ягід Калини,
Палав огнем України
На їхніх шапках стрілецьких,
У їхніх серцях молодецьких!

Я з ними співав для народу:
— В борні твоїй за свободу,
Сини і дочки в когорті єдиній
Здобудуть волю Батьківщині!

Я — кетяг Калини,
З куща-купини України,
Її ж героїв усі покоління —
Єднаю в намисті ягід насіння!

ПРОБЛЕМА МОСКОВСЬКОЇ ІМПЕРІЇ КОЛИСЬ І ТЕПЕР

Роки, в яких живемо, відзначаються нечуваними протиріччями в політиці, заявами, які суперечать дійсності, договорами двох протилежних потуг із неясними намірами. З однієї сторони, це ніби заяви про дружбу і співпрацю, а із другої — рівночасне тотування найвищої якості й найбільшої кількості модерної зброї. Численні договори між державами вказують ніби на скріплення миру, але, поруч із цим, не зникають показники небезпеки світового конфлікту чи конфронтації: такі модні слова означають просто світову війну. Але говорити про війну нині не демократично й не належить до доброго тону.

З однієї сторони, читаємо про забезпечення прав усіх народів, які стримлять до свободи, із другої, — зростають підозри, що політика могутніх має на меті опанувати світ або принайменше поділитися нашою планетою. Зрада союзника належить до успіхів дипломатії, коли з того калькулюється справжня чи позірна користь. Отже, немає чого дивуватися, що американський атомовий парасоль над Європою цілком не впевняє європейських політиків у тому, що він справді відкривається у випадку гарячих подій.

Великі потуги не можуть дати собі ради з малими народами, які з тих чи інших причин стають теренами малих воєн. ЗСА і В'єтнам це один приклад, а втрата советських впливів у Єгипті впродовж 24-ох годин — другий. Кілька років тому війна за Біяфру скінчилася знищенням цього малого народу тільки тому, що проти нього стала Москва на спілку з Лондоном.

Таки сьогодні на наших очах відбуваються абсурдальні події. Родезії не дозволили брати участь в Олімпійських Ігрищах, але Москві дозволяється правити безправ'ям і терором, нищити культуру й особовість багатьох націй, які мали історичне нещастя потрапити під

московську владу. Протест проти підпільних дій партизанів у світі вносить на порядок нарад ООН власне Москва словами Добриніна, а одночасно з цим усі знають, що основний вишкіл партизанських кадрів Близького Сходу відбувається в Советському Союзі та його сателітах, а завершення необхідних студій — в Московському університеті ім. Люмумби.

Або ще один маркантний приклад: ЮНЕСКО визнає найбільшого змовника, терориста і злочинця Леніна найгуманнішою людиною нашого ХХ-го століття!

В таких умовах не дивно, що політику З'єднаних Стейтів Америки можна коментувати так, як хтось її бачить, головним чином у питанні куди прямує світ — до миру, чи до війни. Одні знавці обрховують, що атомовий договір ЗСА-СССР не є корисний для Америки, а тим самим і для Заходу, вже з тієї причини, що Москва має у своєму арсеналі багато більше ракет, хоч Вашингтон посідає цільніші, або обчислюють кількість атомових головок на ракеті.

Інші переконують, що сьогодні Москва знаходиться у відступі. Вона програла позиції в середземноморському басейні, американці дістали морські й летунські бази у Греції, а на Далекому Сході створився союз — Японія-червоний Китай-ЗСА, — мовляв, тому будь-яка советська експансія нині неможлива. Існує ще проблема безпеки Західної Європи, але про це покищо немає ніяких даних, хоч і тут читаємо песимістичні оцінки ситуації.

В такій заплутаній ситуації дипломатія заховує велику мовчанку про одну дуже важливу для майбутнього світу справу. Це питання поневолених народів, а тим самим і справа розчленування Советського Союзу. Й не відомо теж, чи у випадку переможного закінчення війни для Заходу наше положення дозволить нам добитися вільної держави!

Проте, розчленування московської імперії не є питанням тільки наших днів. Перекиньмо сторінки історії хоч би до часів Наполеона, тобто яких 160 років у минуле.

Наприкінці XVIII століття загально оцінювали, що тогочасна Росія стала найпотужнішою імперією світу. Москва знищила шведську могутність та виразника її експансії Карла XII, а, разом із поразкою короля і його союзника Мазепи, здобула незаперечні позиції в Україні. Після цього цар Петро I почав так звану європеїзацію Московії; головню здобутками «співпраці» в мілітарній ділянці. В Росію попливли широким струменем із Західної Європи вчені, професійні сили різних ділянок, зокрема технічних, генерали й вищі старшини з Німеччини та Франції. Тоді було реорганізовано армію й розбудовано московську військово-морську флоту, як також знищено Запорізьку Січ.

Коли Москва, врешті, усунула турецьку імперію і здобула береги Чорного моря, Європа спостерегла, що на сході виникла непоборна імперія, яка спиралася на терорі й невільництві своїх багатьох підданих. Однак терор і необмежена диктатура не лякали європейські держави. Це був централізм, в ім'я якого Москва зліквідувала навіть найменші ознаки автономності підкорених народів, централізм як нормальне явище тих часів. Всі новоздобуті країни стали «історичними» частинами московської імперії, й це окреслення висловив свого часу Раск з американського стейт-департаменту, коли згадав про Україну.

Та от на історичній арені з'явився Наполеон, ціллю якого була розбудова французької імперії, доведення її до рівня передової держави світу. Здавалося, що перепон уже не існуватиме, бо залишилася тільки одна потуга — Москва. Готуючись до війни з нею, Наполеон вирішив перш за все дістати правдиві відомості про схід Європи. З цією метою він дав завдання своєму начальному шефові розвідки написати твір про московську імперію. Це завдання дістав граф Жан Монгайяр, людина великого досвіду і знавець усіх важливих для Франції проблем.

Згодом появилася книжка під наголовком «Друга польська війна...», який замаскував її справжній зміст, і то власне тоді, коли автор звертав увагу на взаємини з Росією, на її сильні і слабкі місця. Ось кілька цитат, які можна і сьогодні доцільно застосувати. Деякі з них я взяв зі звітлень автора та його меморіалу до Наполеона:

«Якщо Росія виявляється потужною з військового погляду, то розгляд її торговельного впливу заслуговує на пильну увагу. Через Біле й Балтійське моря вона зв'язана з усіма європейськими державами, які потребують щоглового дерева, заліза, сала й конопель».

Після підписання договору приязні між Францією й Росією, автор остерігає:

«Росія не виконуватиме договору!»

«... Тривалість французько-російського союзу підозріла й не є довготривалою... Такий союз шкідливий».

«Доки Росія не володіє Царгородом, Франція має змогу відкинути її поза Чорне море й диктувати закони Санкт-Петербургові».

Монгайяр пише далі: «Шкода, що Версаль не поміг Карлові XII. Якби таке сталося, москалі були б відкинені аж до Московії. Зрештою, відкинення Росії від Чорного моря є основою французької політики. Без цього немає безпеки для французької імперії».

«В останньому столітті монархи вчинили велику помилку. Не розмірковуючи й не забезпечившись, вони допустили російську імперію в європейську систему. Ця помилка спричинила для деяких корон згубні наслідки та викликала неправні нещастя».

«Російська держава є протиевропейською й загрожує безпосередньо свободам Європи... вона гнобить, загарбує, шматує, пожирає. Не шануючи міжнародного права і прав людини, вона осячує рабство й варварство».

Що ж треба зробити, щоб раз назавжди позбутися цієї злочинної держави? На поставлене питання автор відповідає: «Розчленувати Росію!»

А далі пише таке: «Тільки тоді, коли російська імперія буде розчленована, а сила умов робить те розчленування неминучим, деспотизм і рабство ослабнуть,

а піддані користуватимуться політичним та громадським успіхами».

Ось, для прикладу, геополітичні міркування автора:

»Східні й південні брами Європи будуть відкриті для Москви (Санкт-Петербургу) так довго, поки російська влада існуватиме в Литві, Курляндії, Фінляндії на півночі та на Волині, в Україні, Новій Сербії і Криму на півдні. Отже, не може існувати справжня безпека, спокій і незалежність континенту так довго, доки Росія не буде позбавлена колоній, що їх загарбала над Чорним і Балтійським морями».

Перестороги графа Жана Монгайяра мали на меті оправдати похід Наполеона проти Росії, але вони були чистою правдою й такою залишилися по сьогоднішній день. Французько-московська війна закінчилася поразкою французів не тому, що під час їхньої кампанії запанувала важка зима, а через те, що Наполеон не з'ясував свого становища до поневолених балтійців, поляків та українців. Те саме сталося вже за наших часів із гітлерівською Німеччиною.

Через кілька років граф Меттерніх, австрійський міністер закордонних справ, скликав у Відні мирову конференцію, маючи плян створити союз двох потуг — Австрії і Росії, які спільними силами завели б порядок в Європі. Але справа не була така проста. Проти згаданого пляну виступили Франція, Пруссія та Італія, й Меттерніхові довелося рахуватися не із двома, а з п'ятьма потугами. Після довгих переговорів та замотилення членів європейського конгресу численними баями («танцюючий конгрес»), удалося, нарешті, полагодити справи Європи, надаючи обидвом потугам іще більшого значення: Австрія окупувала Венецію й північну Італію, Росія — польське князівство, яке створив Наполеон.

Меттерніхом захоплювався віддавна теперішній міністер закордонних справ ЗСА Кіссінджер, і, можливо, вдалося йому подібну аліюзу перевести в Білому Домі. Але вже передше, після закінчення II-ої світової війни, Америка дала поважну поміч Москві, розбудовуючи її промисел на Уралі та в інших частинах Советсь-

кого Союзу. Взагалі, в історії XIX і XX століть маємо багато прикладів, коли Європа і ЗСА рятували Москву від повного розвалу, не вбачаючи смертельної загрози з боку московського імперіалізму.

Історія повторилася в наших часах. З ідеї двох суперпотуг, такої простої, — поділити світ на дві частини, советську й американську, тепер не залишилося нічого. Адже існує вже п'ять потуг — ЗСА, СССР, Китай, Японія та Європа, й тому перед Америкою стоїть небезпека розв'язки цього заплутаного питання.

Як за часів Наполеона, так і тепер, ані ЗСА, ні Європа не рахуються з поневоленими народами, й це питання для них знаходиться у сфері мрій, а не реальної дійсності. А останні пакти мають на меті догодити Москві: затвердити статус кво в Європі та разом із цим і поневолення численних народів комунізмом та московським імперіалізмом.

Меттерніх пережив кінцею своєї системи в політиці тогочасного світу. Не минуло і двадцяти років, як Європу потрясла революція 1848 року. Під австрійським пануванням і ми відчули подихи нової епохи та створили у Львові Руську Раду.

Але сьогоднішній світ це не сама Європа, й події пробігають скоріше. Сьогодні не потрібно буде ждати 18 років, щоб відчути невдоволення мільйонів модерних невільників, зокрема в московсько-комуністичному царстві. Та й поява п'яти потуг нині не розв'язана позитивно. Говориться про те, що Японія, Китай і ЗСА — це тріумвірат проти советської агресії в Азії. А політичні чинники Заходу свідомі того, що не папір, на якому списано ті чи інші точки договору, а збройні сили є запорукою, що миру можна не вдержати «навіки», а просто тільки відсунути війну до неозначеного, але недовгого речення. Інтенсивні перегони у зброєнні відбуваються далі, й на політичному небі збираються важкі хмари.

Минули безповоротно часи, коли можна було промовчувати советське невілництво й коли голоси революціонерів у московській імперії потрапляли тільки у глуху пустелю. Врешті, всі ознаки вказують на те, що колишня ідея співпраці з Москвою в поділі світу відкладена на-

завжди між акти архівів. Перед нами стоїть проблема розвалу московської імперії не так, може, війною, як внутріш-

німи силами революційного характеру, господарською неспроможністю й невдачами засобів терору.

Полковник ІРВІНГ ГЕЙМОНТ

СТАРШИНСЬКИЙ КОРПУС ІЗРАЇЛЯ

Зразок старшинського корпусу Ізраїля у значній мірі базувався на державній мілітарній системі, існуючій у цілому світі. До чинної військової служби в ізраїльській армії покликалися рекрутів обидвох статей у вісімнадцятилітньому віці, при чому, перед скеруванням до резерви, чоловіки мусіли відслужити три роки, а жінки — двадцять місяців. Такі приписи охоплювали майже 90 відсотків здатних до військової служби чоловіків і 50 відсотків жінок, а сама служба у збройних силах уважалася ізраїльтянами за частину їхнього нормального життя. Тому нездатність до відбуття військової служби розцінювалася в Ізраїлі як соціальне тавро.

ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

Служба в ізраїльських збройних силах, як така, не має самостійного престижу, але тільки такий, який виникає з неї в обличчі явної загрози або є вкладом у розвиток нації. Твердження про існування так званої «почесної мілітарної професії» в ізраїльській соціології не існує. Є радше тверда віра в те, що кожний громадянин Ізраїля має перед нацією обов'язки мілітарного порядку й що його збройні сили мусять одночасно допомогти в розвиткові цієї нації та оборонити її. У цьому контексті визнається те, що до спеціально підібраного числа осіб ставляться вимоги надати збройним силам, складеним із громадян-воjakів, безперервного росту й забезпечити їх усяким потрібним керівництвом.

В Ізраїлі майже не існує терміну «професійний старшина», а, замість нього, вживається вислів «старшинська кар'є-

ра», бо жиди не дивляться на мілітарну ділянку як на професійну, з характерними для неї режимовими зразками, спеціальним елітарним статусом чи містикою. Вони, фактично, не надають старшинській кар'єрі довготривалості. Старшинський персонал відбуває службу на довготермінових контрактах, тривалість яких коливається між трьома і п'ятьма роками, але вони можуть бути продовжені після взаємного порозуміння між урядовими чинниками й дотичними особами. Старшинський корпус Ізраїля досить малий і навіть не доходить до п'яти тисяч, а кількість підстаршин іще менша, але всі вони дуже добре вишколені.

В теперішній ізраїльській армії всі старшини високих рангів — од полковника й вище — є ветеранами «Гаганагу» — підпільних військових формацій жидів, які стали основою для створення оборонних сил Ізраїля для боротьби за його незалежність, досягнену в 1948 році. Крім того, велике число ізраїльських старшин було ветеранами різних чужонаціональних армій, у першу чергу британської. Від 1948 року почавши, доступ до старшинського корпусу Ізраїля можливий тільки для воjakів-рекрутів.

ЕЛІМІНАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

З дуже малими винятками, всі вибрані для старшинського вишколу кандидати піддаються дуже суворому елімінаційному процесові, базованому на письмових випробуваннях й оцінці виконуваних ними мілітарних обов'язків. Після трьох місяців рекрутського вишколу й кількох місяців служби в тій чи іншій військовій

формації, тих, які подають надії і які склали кваліфікаційні екзамени, висилають на тримісячний вишкіл до підстаршинських шкіл. Скінчивши таку школу, курсанти на протязі двох-трьох місяців відбувають військову службу як командири маленьких військових підрозділів, а потім найкращі з них висилаються на піврічний вишкіл до старшинської школи.

Впродовж перших трьох місяців кандидати на майбутніх старшин проходять загальноосвітній курс навчання, а решта часу присвячується фаховому вишколові, який в інших арміях не практикується доти, доки кандидат не одержить старшинської ранги. Таким чином, увесь процес підбору старшин і їх вишколу базується на тому, що після закінчення старшинської школи свіжоіменований старшина мусить іще відбутися однорічну службу.

Особи, які закінчили старшинську школу, одержують рангу другого лейтенанта резерви, й після закінчення вимаганого терміну активної військової служби найкращим із них пропонують контракт для продовження цієї служби. Труднощі у забезпеченні старшинських шкіл кандидатами й переведенні їх до резерви немає, бо це пов'язане з великим престижем. Натомість, інколи з'являються труднощі з вербуванням цих старшин до багаторічної мілітарної служби, спеціально тоді, коли є добрі нагоди для праці в цивільній економіці.

З метою забезпечення джерела постачання кандидатів на професійних старшин Міністерство Оборони Ізраїля субсидіює студії у середніх навчальних закладах для тих осіб, які добровільно зголосилися до кадетських шкіл, бо нормально публічна освіта в Ізраїлі є безкоштовною лише на протязі перших восьми років навчання. Військових кадетів шлють до двох середніх цивільних шкіл — в Тель Авіві й Гайфі, — де вони, приходячи на виклади разом із цивільними студентами, мають на собі цивільний одяг. Поза стінами згаданих навчальних закладів кадети знаходяться під мілітарним контролем, носять військову уніформу і проходять мілітарний вишкіл.

Після закінчення чотирирічного навчання, звичайно у віці 18 років (нормаль-

ний вік для покликання до відбуття військової служби) кадетів приділяють до збройних сил в ранзі капрала і висилають на вишкіл до старшинської школи. Тут вони підлягають нормальним селекційним процесам і мусять відбутися в армії додаткові два з половиною роки поза терміном обов'язкової служби.

ВЕЛИКА КОНКУРЕНЦІЯ

Вступні екзамени для мілітарних кадетів є дуже вимогливі, а конкуренція — велика. В додатку до здобутих у початкових школах якостей і надмірно високих медичних вимог на комісіях, кандидати, складаючи іспити, мусять змагатися між собою у випробовуваннях індивідуальності й здібностей, у знанні математики й гебрейської та англійської мов і у всесторонній фізичній придатності. В останніх роках на кожне вільне місце зголошувалося по шість кандидатів, отже дві з половиною тисячі на чотириста місць. Жиди розцінюють програму навчання мілітарних кадетів як чудову, але не вважають її головним джерелом для здобуття професійних старшин.

Подібним незначним їх джерелом є так звана «академічна резерва». Кожного року до цієї категорії зараховують незначну кількість рекрутів, які були допущені до вищих навчальних закладів для студій певного роду фахових технічних предметів. Після відбуття тримісячного рекрутського вишколу такі особи з академічної резерви відвідують університетські виклади на свій власний кошт і проходять підстаршинський та старшинський вишколи в часі літніх вакацій. Пізніше, після одержання наукового ступеня, їх покликають до виконання обов'язків як старшин упродовж нормального періоду обов'язкової мілітарної служби.

Жиди виявили, що старшини, надіслані до армії з академічної резерви, не являють собою спеціально доброго джерела для творення старшинського корпусу. Вони є корисні завдяки своїм технічним знанням і здібностям, але ще перед початком відбування чинної військової служби розвивають у собі різномірні професійно-персональні зацікавлення, й дов-

готермінова мілітарна кар'єра їх мало притягає. Жиди переконані із власного досвіду, що особи, які розпочинають військову службу, маючи 18 років, є найкращими вояками і старшинами.

СИСТЕМА ПІДВИЩЕННЯ В РАНГІ

Підвищення в ранзі старшин обидвох категорій — професійних і резерви — базується на приміненні одного й того самого мінімуму для даної ранги. Теперішній мінімальний час для окремих рангів є слідуєчий:

- * для підвищення другого лейтенанта до ранги першого лейтенанта — один рік;
- * для підвищення першого лейтенанта до ранги капітана — три роки;
- * всі інші ранги — чотири роки.

Підвищення ґрунтується не тільки на висоті самої ранги, але для нього підбирається найкраще кваліфікований старшина. При підвищенні в ранзі старшин резерви беруться під увагу два чинники — відвідування ними вищих навчальних закладів й осяги, здобуті при виконуванні чинної служби. Що ж торкається професійних старшин, то для них селекція для підвищення в ранзі є дуже ригористична, спеціально коли це торкається полковників або ще вищих рангою старшин. Наприклад, селекційна норма підвищення підполковників до рангів полковників, здається, не перевищує 20% тих, які підпадають під нього за вищеподаним мінімальним часом. Відхід у відставку настає у віці 55 років, але більшість професійних старшин стає емеритами вже між 40-им і 45-им роками життя.

Цікавою рисою ізраїльської системи є підвищення після доручення старшині окремих завдань. Кожний старшина, займаючи позицію, управнюючу його до вищої ранги від тієї, яку він має, одержує платню у висоті ранги, що йому призначена. У випадку зниження в ранзі зворот платні не практикується.

РІВЕНЬ НАВЧАННЯ

В системі ізраїльських старшинських шкіл існує два напрямки навчання, один із яких зобов'язує кожного курсанта перед тим, як він одержить старшинське

звання. Першим є дванадцятитижневий курс для чотових командирів, а другий, дещо коротший, для старшин інженерно-технічних військ. Другим і найвищим рівнем є коледж для командного складу і старшин генерального штабу, який на протязі десяти місяців мусять відвідувати як бойові старшини, так і старшини інженерно-технічних військ. Крім того, короткий час функціонував державний мілітарний коледж, створений Міністерством Оборони Ізраїля, але в 1966 році він був розв'язаний.

Селекція кандидатів до коледжу для командного складу і старшин генерального штабу відбувається на основі їхніх найвидатніших потенціальних можливостей, і тільки близько 20% усіх придатних осіб допускаються до нього. Професійні старшини, вибрані для навчання в цьому коледжі, мусять дати свою згоду на п'ятирічну службу в армії після його закінчення.

Не існує жодної диференціації у відвідуванні вищезгаданих курсів старшинами чинної служби чи резерви. До навчання на них допускаються обидві категорії, а для старшин резерви спеціальних курсів або шкіл подібного характеру немає взагалі.

Навчання у старшинських школах в основному базується на зразковій британського «синдикату» або на малій комітетній системі з незначним чергуванням викладачів, при чому наголос ставиться на персональний вклад кожного студента до даного комітету.

В додатку до вищеописаних курсів, Ізраїль практикує також інші курси спеціального призначення, які тривають коротко і проводяться в міру потреби. До них у першу чергу відносяться курси для старшин розвідки й військово-повітряних сил, а решта призначається для навчання таких предметів, як керівництво, жидівські історія й культура та державні проблеми.

Всі ці курси мають переважно місячний термін і є призначені частинно для покращання рівня загальної освіти більшості старшин ізраїльської армії, а частинно для поширення їхніх професійних знань. Із подібною метою через певні про-

міжки часу влаштовуються кількаденні семінари і для старшин вищих рангів, при чому викладачами на них часто бувають видатні закордонні особистості й фахівці.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА

Оскільки більшість ізраїльських старшин після одержання старшинської ранги закінчує тільки середні школи, для них створюються можливості університетських студій — вдома чи закордоном. На такі студії посилають біля 10% загальної кількості професійних старшин, при чому в підборі до них ранга не грає ролі. Іноді селекціоновані для цивільних університетських студій старшини мають ранги майорів, полковників чи навіть генералів.

Для прикладу можна привести факт, що у травні 1967 року, тобто тоді, коли на Близькому Сході виникла криза, яка привела до арабсько-ізраїльської війни, теперішній шеф штабу збройних сил Ізраїля, генерал-майор Хаїм Бар-Лев, був студентом університету. Всі старшини, які студіюють у вищих навчальних закладах, одержують повну платню, вчать-ся безкоштовно й мають право користуватися приналежними до них мілітарними возами, але треба відмітити, що змагання в селекції на університетські студії є дуже гострі.

Основна й додаткова платні для старшин ізраїльських збройних сил є досить скромні. Більшість цих старшин є одружена, має працюючих дружин і посідає власні будинки чи помешкання. Цікавим є те, що ізраїльські старшини, перебуваючи поза виконанням службових обов'язків, мають право вживати військові вози, які їм приділені, за номінальною місячною оплатою.

Можливо, що загальне уявлення про старшинський корпус Ізраїля веде до надмірного спрощення й зображує правдивий стан надто ідеальним. Цей корпус вимагає ще певної генералізації, тобто узагальнення, але слід підкреслити, що ізраїльські старшини відзначаються великою посвятою, важко працюють над собою і при виконанні службових обов'язків та прагматично дивляться в май-

бутне. Високі рангою старшини звичайно добре обізнані з мілітарною справою й мають різноманітні інтелектуальні зацікавлення. Майже всі володіють однією або й кількома чужими мовами, при чому на першому місці знаходиться мова англійська. Не можна поминути й того факту, що кожний професійний старшина в ранзі полковника й вище є кваліфікованим парашутистом.

У висліді вишколу й національних традицій професійні старшини ізраїльської армії виробляють у собі певного роду відношення до мілітарних операцій і ролі військовика в суспільстві. Під час проведення військових акцій і при їх плануванні вони приділяють велику увагу найменшим дрібничкам, є відважні, застосовують в цих акціях незвичайні тактику і гнучкість та відзначаються добрим керівництвом. Їхня ціль — утримати вищість у вишколах та якості матеріялу над своїми вороже наставленими сусідами, щоб цим побороти їх кількісну перевагу як у людях, так і в мілітарному спорядженні. Однак, здатності ізраїльських старшин до персонального керівництва виявилися дуже дорого коштуючими: під час шестиденної війни в червні 1967 року майже 20% загиблих на полях боїв були старшини. Наприклад, в одній ізраїльській бригаді з чотирьох командирів батальйону три були забиті, але, не зважаючи на це, бригада здобула всі заплановані попередньо ворожі об'єкти.

Старшинський корпус Ізраїля заявляє, що однією з найважливіших причин потужности ізраїльських збройних сил є повна ідентичність військовиків із народом. Зроблено все для того, аби в країні не виникла мілітарна еліта. Структура військових рангів є дуже аскетична й сувора; найвищу рангу — генерал-майора — в усіх збройних силах Ізраїля має тільки шеф їх штабу, а високі старшини військово-морських і військово-повітряних сил є лише в рангах генералів бригад. Ще суворішою виявляється дисципліна в ізраїльській армії, але ця армія цілковито позбавлена від усяких офіційних різниць поміж старшинським корпусом і звичайними вояками. Уніформи є прості і стандартні для всіх, із винятком відзнак, а норми харчування однакові як для старшин, так і для вояків.

Персональна спорідненість поміж старшинами й вояками позбавлена формальности. Трапляються випадки, що вояки звертаються до старшин по імені або прізвищу. Цивільне населення називає збройні сили «ми», а не «вони». Існує близьке спілкування між стаціонованими в даній місцевості мілітарними формаціями й довколишніми населеними пунктами, а різниці в можливостях для професійних старшин і старшин резерви зведені до мінімуму.

Після осягнення Ізраїлем незалежности, у країні була твердо установлена беззаперечна зверхність цивільного контролю над мілітарною ділянкою. В ізраїльській політичній системі приділюється велика увага двом чинникам — військовому й безпеці країни, — але в ній помічається відсутність характерно визначеного мілітарного елементу. Явища «мілітарно-індустріальних» комплексів або ідентифікаційного поєднання військової еліти з певними політичними групами чи соціально-економічними класами в Ізраїлі цілковито відсутні. Прикладом сказаного може послужити той факт, що семеро старшин, які були шефами штабу ізраїльських збройних сил до 1967 року, належали до трьох різних політичних партій.

Не зважаючи на близьку спорідненість між збройними силами й народом, стар-

шинський корпус Ізраїля не віддзеркалює повністю культурних та етнічних прикмет нації. Майже половина людно-сти країни народилася в ісламських державах або має батьків, які походять із них. Тому в Ізраїлі термін «орієнтальний» («східний») уживається для означення власне цих ізраїльських жидів, а термін «західний» відноситься до тих жидів, які народжені в інших країнах, передовсім в Європі.

У старшинському корпусі число східних жидів є набагато менше від їхньої пропорції до загальної кількості населення. В кінці 1967 року ані один із чотирнадцяти ізраїльських генералів не був східного походження. Виходячи з цього, Міністерство Оборони Ізраїля застосовує різні міроприємства з метою заохочення професійних старшин, народжених на сході, до рекрутації та здобуття дальших осягів, але дотепер усі зусилля, скеровані на збільшення кількості кадетів східного походження, не були надто успішними.

Структура й функціонування старшинського корпусу Ізраїля вкорінені в систему загального призову, — вони базуються на старовинній історії та набутому сучасному досвіді. Перенесення вартості ізраїльського досвіду до іншої країни у великій мірі залежить від його поєднання з національною, політичною й соціальною структурою Ізраїля.

О. III.

ЯК ЗАХИЩАТИ ТЕХНІКУ

Для виконання завдань цивільної оборони використовується різнорідна техніка, яка розподіляється на три групи. До першої відносяться самохідні машини, що рухаються на колесах або гусеницях (автомашини, трактори, скрепери, крани, екскаватори; до другої — перевізні або стаціонарні машини (електростанції, компресори, копри, лісопилні агрегати, май-

стерні на причіпках) і до третьої — техніка та рухомий склад на залізничних рейках або на плавальних середниках.

Для уникнення масових утрат цієї техніки в ракетно-ядерній війні парки машин треба розташовувати, по можливості, поза об'єктами ймовірного ядерного нападу ворога, очікуваними зонами радіоактивного зараження й затоплення мі-

сцевости. Технічні підрозділи слід розосередити й роздрібнити. Як правило, разом повинні бути машини тільки однієї колони, а парки інших формувань — не ближче 2,5-3 кілометрів од неї.

Доцільним буде також потурбуватися про надійний комплексний захист парків і місць робіт (будівельних дворів, полігонів, забоїв у кар'єрах і т. д.), про вміле використання для розташування техніки кар'єрів, ярів, балок, міжгір'я, зморщок місцевости, збережених укриттів. Необхідно теж будувати нові польові захисні споруди і здійснювати інші міроприємства, скеровані на забезпечення збереження техніки від ураження світловим випромінюванням та запальними речовинами.

Розгляньмо докладніше можливості її захисту від ударної хвилі, а потім і від інших уражаючих факторів. Перш за все треба потурбуватися про зниження швидкісного натиску. З цією метою слід розташовувати машини в улоговинах, за протилежними схилами височин, у лісі. Вміле використання рельєфу місцевости дозволить зменшити втрати в техніці на 20-25% в горбкуватих обширах і приблизно на 35% у гірських.

При розташуванні машин в обрідному лісі віддалі, на яких вони одержують пошкодження, знижуються майже на 20, а в густому лісі на 30 відсотків. Для техніки, яка знаходиться в улоговинному укритті, радіуси зон ураження зменшуються майже в півтора рази, а площа у 2-2,2 разу.

Які ж найпростіші міри захисту необхідно знати кожному? Незалежно від місця розташування машин треба опустити скла дверей, міцно закрити ці двері й жалюзі радіатора або прикріпити до нього залізні чи фанерні аркуші. Крім того, необхідно опустити борти кадовба, бо цим самим скоротяться радіуси зон перекидання, а силова передача буде захищена від уламків. Оливні плями треба зчистити, а запальні частини машин обмазати глиною.

Для захисту техніки від світлового випромінювання вимагається пофарбувати її вогнетривкими сполуками, установити над улоговинами легкі покриття з

незаймистих матеріалів (шатра із синтетичних середників або брезенту, просочені тими ж самими сполуками) й засипати їх шаром землі грубиною 1-2 сантиметри, а взимку снігом на яких 5-7 сантиметрів глибини.

Якщо дозволяють умови, машини найкраще розташовувати в листяному лісі, чагарниках і кущах або маскувати їх свіжою рослинністю. Можна ставити машини в тінь від укосів улоговини чи кар'єру.

Щоб зберегти техніку від запальних середників (напалм і т. п.), слід засипати покриття або верх машини шаром землі грубиною 5-7 сантиметрів чи снігу — 20-25 сантиметрів. Необхідно також видалити всі легкозаймисті матеріали, які знаходяться поблизу, та забезпечити кожную машину вуглекислотними вогнегасними, металевими скреблами й вологою глиною (для гашення напалму).

Для захисту від звичайних середників ураження машин, які знаходяться поза укриттям, слід віддаляти на 15-20 метрів одну від другої та розташовувати їх в улоговинних укриттях або в лісі. Адже в густому лісі та ще й із підліском, наприклад, кількість уражаючих уламків зменшується на 40-50, а в рідкому лісі на 25-30 відсотків.

У сприятливих умовах (при наявності часу, сил і засобів) виконується весь комплекс міроприємств для забезпечення охорони машин і механізмів, тобто відкопуються або використовуються існуючі улоговинні укриття. Коли ж такі умови відсутні, тоді в першу чергу забезпечуються захисними спорудами найцінніші машини й механізми (екскаватори, крани, помпувальні станції). За ними йдуть допоміжні машини й агрегати, які самі не можуть рухатися, а також ремонтні середники формувань цивільної оборони.

Для транспортних автомашин, тракторів, бульдозерів, скреперів та інших машин, котрі більшу частину часу перебувають у русі, захисні споруди будуються в мінімальному об'ємі, забезпечуючи укриття резерви, а також і тих машин, які ремонтуються або призначені для технічного обслуговування.

Якщо парки машин віддалені на значні відстані від об'єктів імовірного ядерного нападу ворога, конче необхідно передба-

чити охорону перед світловим випромінюванням і прийняти міри для зменшення ураження отруйними та радіоактивними речовинами.

Комплексні парки чи окремі машини в цій зоні краще всього розташовувати в ярах, міжгір'ях, земляних виробітках, кар'єрах, рельєфних зморшках та за протилежними схилами височин по відношенні до об'єктів імовірного нападу, а також у гаях або листяних лісах, які мають добрі виїзди на випадок виникнення пожеж. Машини можуть лишитися й у капітальних або тимчасових будівлях чи спорудах із вогнетривких або важко горючих матеріалів (у цегляних і залізобетонних гаражах та виробничих або магазинних приміщеннях).

Якщо техніка розташовується в зоні супровідного ураження, там будують групові улоговинні або напіввобисипні укриття на 2-3 машини кожне, а також укриття для моторів цих машин. При цьому висота захисної стіни дорівнює висоті кабіни або кадовба, ширина укриття по дну на 50-70 сантиметрів більша від ширини машини, а довжина на 50-60 сантиметрів більша від її бази.

Апарелі цього укриття (скісні насипи) для в'їзду й виїзду техніки рекомендують робити зі схилами на 26-30° для машин на гусеницях, 20-26 — для машин з усіма ведучими осями і 12-18° для тих, які мають одну ведучу вісь, а також для машин, котрі самі не рухаються, й різних агрегатів.

За дощової погоди у ґрунті, який легко розмокає, на апарелях і майданчику укриття треба робити колії із жердин, обапелів, хмизу, битої цегли тощо.

Улоговинні укриття у ґрунтах середньої щільності повинні мати стрімкість 1:0,2 — 1:0,25, а у слабких — 1:0,3 — 1:0,35. Дно мусить бути на 0,2-0,5 метра вище рівня ґрунтових вод. У дощовий

період року біля апарелів необхідно споруджувати водозбірні колодязі.

Може статися так, що техніку доведеться розташовувати в зоні високої ймовірності ураження. В такому випадку вимагаються поодинокі укриття для кожної машини зокрема, при чому їхні захисні стіни повинні на 0,3-0,4 метра перевищувати висоту кабіни або кадовба.

На земляних роботах у кар'єрах цієї зони бажано приміняти екскаватори, оснащені прямою лопатою. Перебуваючи на дні вузького забою, вони менше підлягають ураженню від екскаваторів та інших машин-копачів із зворотною лопатою. Коли знайде необхідність, робота скреперів та бульдозерів може відбуватися у спеціальних траншеях-укриттях. Усі розміри захисних споруд залежать від типів машин.

Улоговинні укриття для машин із невеликими габаритними розмірами (електростанції, компресори тощо) можуть улаштовуватися з перекриттями, зробленими з дерев'яних колод або залізобетонних елементів. Це в тому випадку, коли ширина улоговини вгорі не перевищує 2-2,5 метра. В її стрімкостях робляться ніші або бліндажі для розміщення персоналу, обслуговуючого машини.

Для захисту техніки та спеціального рухомого складу на залізничних рейках треба передбачити постій, збереження й ремонт поза межами об'єктів імовірного ядерного нападу, тобто поза станціями та залізничними вузлами. А ще краще вивести їх на проміжні станції і роз'їзди другорядних ліній — кар'єрні або під'їзди рейки.

На закінчення підкреслимо, що тільки зміле поєднання захисних властивостей місцевості, технології робіт і своєчасне зведення укриттів забезпечать надійний захист техніки формувань цивільної оборони в умовах ракетно-ядерного нападу ворога.

ДРУЗЯМ З-ПІД БРОДІВ

*Останніх сторінок історій
Ви не читали в тишій залі.
Ви їх писали потом, кров'ю
Під зойк гранат, під рев моторів,
Під крик, жахливий регіт салів.*

*Останні сторінки історій —
Це ваш, залізом критий, шлях,
Сповитий квітом, злитий кров'ю...
На ньому черенки, мов зорі —
Серця розкидані в полях.*

*Останні сторінки історій —
Це ви в атаках і вогні,
Як гідні спадкоємці слави,
Що віддали свій юний порив
У жертві рідній вітчизні.*

*Останні сторінки історій
Написані в полях — лісах
Залізом, порохом і димом
І кров'ю ранених артерій
На синьо-жовтих хоругвах.*

Ю. ЛЮТОВИЧ

СПРАВЖНЯ ІСТОРІЯ Д'АРТАНЬЯНА

В родині збіднілого гасконського дворянина Бертрана де Батц Кастельморо було п'ятеро хлопчиків; старший і середній чомусь мали однакові імена — Шарль. Двоє старших братів, Шарль і Поль, вступивши в королівські мушкетери, вирішили, що Кастельморо (що означає «замок мавра») — ім'я недосить гучне. І марнославні брати додали до свого прізвища назву маєтку своїх далеких родичів — д'Артаньян.

Проте славу родині приніс другий Шарль де Батц Кастельморо, герой романів Дюма, який фігурує там просто як д'Артаньян.

Далеко не всі знають, що в основу романів Дюма лягли «Мемуари кавалера д'Артаньяна», — широко відома в XVII столітті книга. Дюма запозичив фабулу мемуарів, дещо змінив, дещо додав. Але він не знав, що мемуари... фальшиві. Їх написав від-

ставний офіцер Гат'єн Куртільє де Сандра.

Пишучи свої «мемуари», де Сандра використав ряд справжніх фактів із життя Шарля де Батц Кастельморо, яке він знав досить детально.

В результаті копіткого вивчення тексту де Сандра та архівних розвідок, після тривалих суперечок дослідники відтворили справжню історію людини, що була прототипом героя роману Дюма.

* * *

В середині квітня 1640 року, тобто через п'ятнадцять років після початку подій, змальованих у романі «Три мушкетери», майбутній д'Артаньян, тоді ще Шарль Кастельморо молодший, виїхав на старій шкарпі з гасконського села Луп'як до Парижу.

Маючи в гаманці лише десять екю, він почував дорогою в порожніх коморах, харчу-

вався в найдешевших трактирах. Шарль зітхнув із полегкістю, в'їхавши нарешті третього березня в містечко Монт-Рішар. Тут жила його далека родичка Ельвіза де Брасье, і він розраховував відпочити в її домі.

Літня дама радісно зустріла юнака. Її мало хто відвідував. Шарль швидко переконався у цьому: в холодному і брудному будинкові давно не топили, сирі дрова відмовлялися горіти, спати довелося на голих дошках, не роздягаючись.

Шарль виїхав від Брасье четвертого березня вранці, похмурий, невиспаний, злий. Коли до цього додати хворобливе самолюбство, властиве бідним дворянчикам того часу, то не дивно, що юнак спробував зігнати свою злість на першому ж зустрічному. Йому здалося, що якийсь чоловік зневажливо зміряв його поглядом на базарному майдані сусіднього з Монт-Рішаром містечка Сен-Дьє, і Шарль викликав його на дуель.

Двадцятирічний Шарль — худорлявий і непоказний — виглядав значно молодше свого віку. Чоловік презирливо кинув: «З такими жовторотими не б'ються, їх просто шмагають різками».

Шарль вихопив шпагу, та його тут-таки на базарному майдані, побила юрба.

Оскільки незадовго до цього кардинал Рішельє заборонив дуелі, міська варта кинула юнака в тюрму. Шпагу його поломали. Гроші вкрали. Коня і єдину зміну білизни відібрала варта. А головне, — зник рекомендаційний лист до командира чоти мушкетерів де Тревіля.

Ця історія й лягла в основу першого розділу «Трьох мушкетерів».

Півтора місяця просидів молодий гасконець у вогкому казематі. За середньовічним звичаєм в'язнів не годували. Їжу д'Артаньянові передавала та сама родичка, інакше йому довелося б просити милостиню через ґрати. Жаліслива вдова дала також юнакові грошей на дорогу й на нову шпагу, яку він і купив собі, вийшовши з тюрми.

До Парижу Шарль добирався пішки.

Він знав адресу харчівні на вулиці Фосуар, у якій збиралися мушкетери. Тут, серед її постійних відвідувачів, він сподівався зустріти своїх старших братів.

Та юного шукача пригод чекав новий удар.

Старший брат Шарль загинув, а Поль воював в Італії. Почувши сумну звістку, Шарль-молодший у пам'ять про свого покинутого брата вирішив також називатися Шарлем де Батц Кастельморо д'Артаньяном. Юнак не мав у Парижі ні друзів, ні рідних. У харчівні він випадково познайомився з гасконцем — гвардійцем сотні Дезесара, підрозділу, що перебував на становищі військової школи. Гвардієць мріяв перейти до сотні мушкетерів. Звали його Ісааком Порто. Дюма перетворив Порто на Портоса.

Порто обіцяв познайомити свого нового приятеля із двома мушкетерами де Тревіля — Анрі Араміцем та Арманом де Сілек д'Атос д'Отевілем (відомими нам під іменами Атос та Арамис).

Приятелі мали намір поїхати на прогулянку в ліс, що містився неподалік від передмістя Медон. Д'Артаньян із вдячністю прийняв запрошення Порто взяти участь у прогулянці; він сподівався, що мушкетери допоможуть йому.

Мушкетери, які були особистою охороною короля, суперничали з особистою гвардією першого королівського міністра, кардинала Рішельє. Серед гвардійців кардинала визначався Жілльо де Бодріє. У травні 1640 року Жілльо придбав собі гаптовану золотом перев'язь, якій заздрили всі молоді франти Парижу. Перев'язь, певно, коштувала цілий капітал, і про таку дорогу річ ніхто з мушкетерів не міг і мріяти.

Та скоро хтось помітив, що Жілльо перестав скидати плащ. Виникла підозра, що перев'язь гаптована золотом тільки на грудях.

Порто, Атос та Арамис вирішили провчити пихатого франта і під час прогулянки ніби випадково зірвати з нього плащ. Для ефекту їм потрібний був сторонній свідок. На цю ролі й був запрошений гасконець, який щойно прибув до Парижу й нічого не знав.

Жарт мало не обернувся на трагедію. Жілльо супроводили трое товаришів, також гвардійці кардинала.

Порто зірвав із Жілльо червоний оксамитовий плащ, і всі побачили, що перев'язь справді гаптована золотом тільки на гру-

дах. Пролунав сміх, розлютований гвардієць вихопив шпагу. Його товариші зробили те саме і стали поряд із ним.

Проти д'Артаньяна опинився відомий дуелянт Монжільє. Монжільє спершу навіть не схотів битися із «жовторотим», як він зневажливо назвав юнака, але д'Артаньян зовсім не був новачком у фехтуванні, і за кілька хвилин гвардієць поранений лежав на землі.

В цей час мало не загинув Атос. Його противник Ля Петрі, краций боець гвардії кардинала, поранив Атоса в руку й націлявся в живіт. Д'Артаньян встиг відбити зрадницький удар, і вони разом з Атосом обеззброїли Ля Петрі.

Вранці мармуровими сходами палацу пана де Тревіля піднімалися два мушкетери. Між ними, тримаючи руку на ефесі шпаги, гордо йшов юнак, майже хлопчик. Тревіль був задоволений. Поперше, його люди втерли носа гвардійцям, а подруге, люди кардинала виявилися призвідниками дуелі саме тоді, коли Рішельє під страхом смертної кари заборонив двобої. А де Тревіль, як і багато інших придворних того часу, вбачав у забороні дуелі обмеження прав французького дворянства.

Сміливого юнака, можливо, негайно приїняли б до загону де Тревіля, та цьому перешкодила одна обставина.

Казна видавала особистій гвардії короля лише мушкет. Усе інше (одяг, ксня, холодну зброю) майбутній мушкетер, яким міг стати тільки родовитий дворянин, купував на власні кошти. А д'Артаньян мав лише шпагу, куплену на чужі гроші, та довге прізвище.

Тому де Тревіль відрядив Шарля до гвардійської сотні Дезесара, в якій служив новий приятель гасконця, Ісаак де Порто.

За чотири роки служби у гвардії д'Артаньян відзначився у війні проти еспанців у Фляндрії, разом із Порто — в облозі фортеці Ер, під час якої загинуло двісті вояків його сотні, потім д'Артаньян і Порто воювали в Піренеях. Доля берегла обидвох друзів. Вони не дістали жодної дряпину.

Наприкінці 1642 року помер кардинал Рішельє, який багато років повновладно керував Францією. Весною 1643 року помер король Людовік XIII. На французький престіл став п'ятирічний хлопчик Людовік XIV. Правила країною мати короля Анна

Австрійська та її перший міністер кардинал Мазаріні.

Незабаром був проведений новий набір у мушкетери. Серед щасливців був і гвардієць Порто.

Д'Артаньян залишився служити під командуванням Дезесара, чекаючи, коли настане і його черга стояти у формі мушкетера на варті в покоях короля.

Не зважаючи на свою молодість, він уже завоював репутацію такого надійного і спритного вояка, що його послали супроводити в Англію мушкетера Араміца, який мав секретне доручення.

Про цю подорож точно відомо лише те, що в Англії д'Артаньян й Араміц двічі билися на дуелі і двічі перемогли. Ніяких відомостей про мету й результати подорожі історія не дає. Треба думати, що секретна місія була пов'язана із справами вигнаної з Англії королівської сім'ї, бо, повернувшись, Араміц і д'Артаньян відвідали англійську королеву Генрієтту, що жила тоді в Парижі на вигнанні.

Очевидно, д'Артаньян випадково опинився в курсі англійських державних таємниць, бо незабаром після відвідання королеви на життя молодого гвардійця був учинений замах.

Якось увечері д'Артаньян помітив, що його переслідують. Він спробував утекти від чотирьох закутаних у плащі чоловіків, що йшли за ним слідом, та за Люксембурзьким палацом потрапив у пастку. Назустріч вулицю Поганих хлопчаків ішли ще троє озброєних людей.

Притулившись до стіни, д'Артаньян прийняв бій проти сімох найманих убивців. Він був двічі поранений та, не зважаючи на це, й далі чинив одчайдушний опір. На його щастя, кілька мушкетерів, що випадково проходили неподалік, почули його крики.

Всі семеро убивців знайшли свою смерть на вулиці Поганих хлопчаків. Двоє мушкетерів були поранені, а третій дістав смертельний удар у груди. Цього мушкетера звали Арман де Сілек д'Атос д'Отевіль. Атоса поховали 22-го грудня 1643 року на кладовищі при церкві Сен-Сюльпіс.

У 1644 році д'Артаньян знову у Фляндрії. Він бере участь у штурмі фортеці ля Байет, потім перший вдирається у форт Сан-Філіпп. Удача, як і раніш, іде поряд із ним.

Він наче зачарований: капелюх пробитий, плащ подірваний, а на тілі жодної дряпини.

Нарешті, 1-го листопада 1644 року здійснюється його мрія. Шарль де Батц Кастельморо д'Артаньян стає королівським мушкетером.

Кардиналові Мазаріні потрібен чоловік відважний, вірний, кмітливий і готовий віддати життя, але не виказати державної таємниці. Щоб чоловік цей уважав Мазаріні своїм благодійником, він має бути бідним, майже злидарем.

Вибір лягає на д'Артаньяна.

Дюма погрішив проти істини, твердячи, ніби гасконець ставився до Мазаріні з упередженням. Навпаки, д'Артаньян був найвідданіший із кур'єрів першого міністра Франції. Він виконував найскладніші та найделікатніші доручення, і, як правило, успішно. Властолюбний кардинал був непопулярний у народі. Кур'єр кардинала не тільки розвозив депеші й передавав накази, а й розвідував настрої та задуми противників Мазаріні. Це було не менш небезпечно, ніж штурмувати ворожі bastioni.

До незадоволених політикою Мазаріні належав і начальник мушкетерів, пан де Тревіль. У 1647 році Мазаріні розпустив королівських мушкетерів. Більшість із них, у тому числі й їхній начальник, покинули столицю Франції. Але Шарль д'Артаньян залишився на службі в кардинала.

Мазаріні був скупий. А втім, д'Артаньян і сам не сподівався на велику нагороду. Межею бажань бідного гасконського дворянина могла бути посада лейтенанта в якомусь із французьких полків. В ті часи, щоб стати офіцером, потрібні були не тільки воєнний досвід і дворянське походження, а й гроші. За офіцерське звання треба було платити.

Одного разу, коли д'Артаньян повернувся з чергової поїздки, він побачив, що Париж укритий барикадами.

Приводом до повстання був арешт одного з радників паризького парламенту (так називалася судова палата, що перебувала в опозиції до Мазаріні). Нарід вимагав звільнення арештованого і зниження податків.

Побоюючись, щоб городяни не захопили малолітнього короля, Мазаріні разом з Ан-

ною Австрійською та її сином таємно втекли з Парижу. Як завжди, поруч із каретою, в якій їхав переодягнений кардинал, скакав озброєний до зубів його вірний кур'єр Шарль д'Артаньян.

Знать усієї Франції повстала проти Мазаріні. Вона вимагала повернення привілеїв, які були відібрані в неї ще за Рішельє.

Нарід не підтримав знать, і Мазаріні здобував перемогу за перемогою. Він гадав, що зламав ворогів. Але кардинал торжествував передчасно.

В 1651 році паризький парламент, діставши підтримку вождя февдальної опозиції принца Конде, вимагає негайного вигнання Мазаріні із країни. Кардинал проголошений поза законом і позбавлений всього майна. Мазаріні вдруге таємно тікає з Парижу і вдруге поряд із ним їде Шарль де Батц Кастельморо д'Артаньян.

Шарлеві тридцять два роки, він уже постать досить відома, та як і раніше все майно гасконця становлять плащ і довга шпага.

Покинутий прихильниками, опальний Мазаріні оселяється в містечку Брюлі поблизу Кельну. Тільки тепер він оцінив вірність д'Артаньяна. Він би й радий дати йому чини, маєтки, золото, та саме тепер нічого цього у нього нема.

Мазаріні розгортає гарячкову діяльність. Він вербує прихильників, підкуплює офіційних осіб, наймає солдатів. Д'Артаньян, як і раніш, верхи їде за ним розгрізливими дорогами Німеччини та Бельгії.

Наприкінці 1652 року до Брюля прибуває змилений гонець. На пакеті, що його він подає Мазаріні, три лілеї — герб Людовіка XIV. Король, що досяг повноліття, починає боротьбу із знаттю. Він викликає до себе людину, яку Рішельє призначив своїм наступником.

Мазаріні повертається на чолі загону в шість тисяч чоловік. Ще із Брюля він пише одному з маршалів Франції: «Королева колись обіцяла мені місце лейтенанта для д'Артаньяна, сподіваюсь, що вона не забула цього». І д'Артаньян в'їжджає до Парижу з нашивками лейтенанта. За них йому платити не довелося.

До слави вояка додається репутація тонкого дипломата й хитруна. «Каналія, напевне, знав, що Мазаріні повернеться», — шепочуть один одному придворні. Д'Артаньян

і справді хитрий, та до Брюля його вела не хитрість, а почуття обов'язку.

Незабаром д'Артаньян дістає звання «привратника Тюільрі». Тюільрі — королівський палац, і на цій посаді міг бути тільки заслужений дворянин. А втім, єдиний обов'язок привратника Тюільрі — регулярно одержувати платню. Проте спокійне життя не для д'Артаньяна. За наказом Мазаріні він скидає плащ і ботфорти та надіває чорну сутану. Під личиною єзуїтського священника він має вирушити в Англію й розвідати задуми Олівера Кромвеля. Обидві подорожі д'Артаньяна в Англію, мабуть, і наштотхнули Дюма на сюжет роману «Через двадцять років».

Мазаріні надавав особливого значення місії д'Артаньяна. Коли після доповіді вчорашній «священик», подзенькуючи острогами, вийшов із кабінету кардинала, він ніс зі собою документ про те, що лейтенант і «привратник Тюільрі» став до того ж і «охоронцем королівського пташиного двору».

Переконавшись, що й нова посада не вимагає постійного перебування в палаці, д'Артаньян відбув, нарешті, у свій полк. Він зустрів тут старого друга Ісаака Порто, який теж на цей час став лейтенантом.

Знову траншеї, знову атаки, знову гарматні сальви, марші й переходи. Порто й д'Артаньян люблять це життя серед порохового диму і бівачних вогнищ. Воно сповнене пригод і подвигів. Незабаром обидвом друзям присвоюють рангу капітана.

«Капітан д'Артаньян» — про це навіть мріяти не міг він у маленькому селі Лупіяку.

Війна з Іспанією. Іспанською армією командує принц Конде, колись улюбленець паризької юрби й полководець французького короля. Зрадник обложив французьку фортецю Арде й чекає, що гарнізон на чолі з губернатором Рувілем підніме білий прапор.

Якось вранці в іспанському таборі з'явився торговець, що згинався під важкою пакою. Він не розумів іспанської мови й розмовляв за допомогою жестів. За чудовий фляндський тютюн він продав зовсім недорого. Вояки швидко розкуповували товар. В міру того, як пака меншала, торговець підходив до передових постів, висунутих у бік фортеці. Ще останні покупці наповнювали свої кисети, коли торговець раптом

кинув свою паку і чимдуж побіг до фортечних воріт. З фортеці побачили білу хустку й опустили назустріч торговцеві міст.

Губернаторові Рувілю торговець відрекомендувався капітаном Шарлем де Батц Кастельморо д'Артаньяном. Він прибув вчасно: губернатор уже оголосив жителям, що має намір здати фортецю.

Увечері того ж дня д'Артаньян у костюмі ополчення переліз стіну фортеці Арде й переплив рів.

Навіщо треба було за два дні до підходу військ залишати фортецю, куди він проник із такими труднощами? Цього ніхто пояснити не може.

Позірний дезертир, щоб відвести від себе підозру, вигукував по-французькому: «Хай живе Конде!», але еспанець-вартовий вирішив, що той просить відвести його до Конде.

Д'Артаньяна привели до командуючого іспанською армією. Чи впізнав Конде д'Артаньяна? Чи відчув він, що щось негаразд? Чи просто був у поганому гуморі? Як би там не було, він наказав повісити арештованого.

Страту було призначено на ранок, але тієї ж ночі д'Артаньянові пощастило втекти. Орієнтуючись за зірками, обдертий і змучений, він дістався до своїх.

Не встиг д'Артаньян відпочити й розповісти друзям про свої пригоди, коли в табір прибув спеціальний гонець. Мазаріні вимагав, щоб його колишній кур'єр негайно виїхав до Парижу.

Людовік XIV вирішив відновити сотню мушкетерів із тим, щоб мати найкращий військовий загін в Європі, загін, який супроводив би короля під час пишних виїздів, зустрічав іноземних послів, розважав кавалерів і дам видовищем військових церемоній. Крім участі в церемоніях і парадах загін мусив швидко й без розголосу виконувати секретні доручення короля.

Командиром мушкетерів був призначений підполковник д'Артаньян — 37-ми років він зайняв місце де Тревіля. Сотня д'Артаньяна складалася із двохсот п'ятидесяти мушкетерів, серед яких числився і сам король. Усі двісті п'ятдесят чоловік одержали однакові сірі коні з довгими хвостами й костюми мисачого кольору з подвійним срібним хрестом. Називали їх через те «сірими мушкетерами».

Незабаром д'Артаньян став графом. Так само як колись його брати присвоїли собі

ім'я д'Артаньян, він присвоїв собі графський титул. Ніхто не схотів обвинувачувати командира мушкетерів у самозванстві. Підполковник був не тільки марнославним, але й безстрашним. Коли король Людовік запропонував йому посаду коменданта фортеці, в якій сиділи політичні в'язні, д'Артаньян відповів: «Я волію бути останнім солдатом Франції, ніж її першим тюремником».

В 1661 році Людовік одружився з еспанською принцесою. Шлюб відбувся в маленькому містечку на франко-іспанському кордоні. Через усю Францію перед виблискуючим золотом, коштовним камінням, кольо-

ровим пір'ям весільним кортежем скакали двісті п'ятдесят мушкетерів на сірих конях. Королівський кортеж проїхав через Гасконь, повз село Лупіак, звідки в 1640 році вирушив до Парижу скромний юнак, третій син Бертрана де Батц Кастельморо. Тепер він гарцював на сірому арабському скакуні на чолі королівських мушкетерів, яких у народі називали «мушкетерами д'Артаньяна».

Д'Артаньян по-геройському загинув у Голландії під час штурму міста Маастріхта в 1667 році.

Борис ТЕН

НЕЗАБУТНІ ХВИЛИНИ З МОЇМ СОТЕННИМ

Одного латідного травневого вечора мій незабутній брат З... підійшов до мене й запропонував піти на прохід до замку, а коли ми сюди прийшли, він, озирнувшись довкола й побачивши, що ніде нікого немає, промовив схвильованим голосом:

— Полковника Євгена Коновальця вбили в Роттердамі...

Сказав ці загадкові для мене в тому часі слова й одразу кудись пішов, не пояснюючи більше нічого, а я залишився під муrom і довго сидів там у глибокій задумі. З почутого збагнув лише одне: раз полковник — значить високий старшина.

Повернувся додому дуже пізно, й сам не знаю чому відтоді в мене зродилася глибока пошана та любов до наших старшин, яку пізніше може й відчув мій сотенний, що стрічався зі мною досить часто.

Наша сотня побувала всюди, однаке моя перша зустріч із сотником М. Білим-Карпинцем мала місце у словацькому місті Мартини, майже безпосередньо перед її виїздом до призначеного постою. Одного дня, коли сотня прийшла до касарень із пополудневих вправ і навіть не встигла передягнутися,

алармові сирени сповістили про наближення ворожих бомбардувальників.

У касарнях, де перебувала наша сотня, приміщувався майже цілий полк І УД, тому в бункерах не вистачало місця для схоронення всіх. Деякі вояки проходилися попір деревами, інші стали під касарняні мури, що зробив і я.

Прислухаючись до різного гуркоту моторів, я зненацька почув запит:

— А ти, молодий чоловіче, не боїшся налету?

— Ні, — відповів я бадьоро, — бо вже мав нагоду пережити бомбардування перед тим.

Сотник, якого я тоді ще не знав, чомусь зацікавився моєю особою й поставив мені ще кілька питань. Відповівши на них, я наостанку сказав:

— Мені політруки й ґештапівці добре рахували ребра...

Місцем нашого призначення було село Дубова з півторатисячним населенням, розташоване в гористому терені на віддалі яких 25-ти кілометрів від Мартини. Вже перед самим від'їздом сотник поінформував нас

про часті рейди партизанів та прокомуністичне наставлення селян і наказав усім бути максимально обережними й тактовними.

Всі зарядження й перестороги хлопці вислухали уважно, однак дехто сказав, що зі словаками дамо собі раду, бо вони наші сусіди. А сотня, наблизившись до села, розділилася на чоти, й вони одна по другій у розстрільному порядку ввійшли в село.

На превелике наше здивування, воно було майже порожнє. Ми побачили у ньому лише кількох старців, а війт сказав нам, що перед нашим приходом усі втекли в гори й ліси.

Проблемами мешканців села сотник не турбувався і звелів, щоб сотня розташувалася на нічліг у повній бойовій готовості. Друга чота, очолювана хорунжим Маслієм і десятником Ружилом, несла варту.

Ніч була морозна, і стрільці скоро поснули міцним сном, але у вікнах хати, деквартирував сотник, іще довго жевріло світло. Після півночі почав падати пухнастий сніг, і в довкіллі ніби розвиднілося, але зненацька нічний спокій порушили автоматні черги — чийсь і наші. Перестрілка набирала на інтенсивності, а один із ройових зголосив, що ворог почав наступ із півночі й уже наближається до села.

Лунає голос нашого сотенного:

— Без паніки! Друга чота розстрільно вперед! Інші чоти розташовуються поза хатами, але без наказу вогню не відкривають!

Наші стежі вже ведуть полонених, яких ніхто ні про що не розпитує. Сотенний дає наказ відпровадити їх у глиб села й пильно стерегти. Його виконують, але всі дивуються, чому полонені мають на собі німецьку уніформу...

Вкоротці перестрілка втихає, і надходять вістки, що неznаний ворог відступає. При переслуханні полонених виявляється, що це справжні німці, й тоді один зі стрільців погрозово цідить:

— Ей, фріци, дамо ми вам перцю!..

Прибігає зв'язковий і зголошує сотенному, що до села наближається панцерний віз. І справді він невдовзі зупинився на центральній вулиці, із нього вискочив молоденький старшина і тремтячим голосом зажадав вияснень. Сотенний відповідає суворо, що ніяких вияснень не даватиме, бо коли якісь нездисципліновані люди роблять наскоки, то зустрінуть лише одне — вогонь.

Розлючений німецький старшина загрозив, що кине проти нас цілу 14-ту панцерну дивізію, але у відповідь почув шорсткі слова сотенного:

— Забирай своїх людей і зникай звідси! За ваші непорозуміння ви поносите вину самі. Я виконую накази штабу, й тут ніхто не має нічого до говорення!

Німецький старшина відійшов, усім відомий із дотепности стрілець Кіт сказав, що «цісар виграв войну», а я з того часу з іще більшою пошаною ставився до сотенного, подивлявся його мужність, і найбільше те, що він шанував своїх стрільців, шанував українську людину. За це його всі любили.

Через кілька днів селяни повернулися до своїх хат і дивилися на нас як на своїх визволителів, які їх охоронюватимуть. По відношенні до нас вони були дуже ввічливі, а ще з більшою пошаною ставилася до сотника сільська еліта.

Війна скінчилася, пройшли роки, і вдруге я стрівся зі своїм сотенним у 1958 році в потязі, який їхав до Роттердаму. Ніколи не забуду в якій теплій формі сотник Михайло Білий-Карпинець переповідав мені свій цікавий життєпис, подавав фрагменти з юнацьких і гімназіяльних років, а при тому дуже часто згадував свою маму, яку напевно щиро любив...

Тому нехай мені буде вільно сказати, що йому належить глибокий поклін, поклін за те, що він, як український воляк, видержав на стійці до самого кінця!..

ЗУСТРІЧ У ТАБОРІ

Був чудовий червневий день. На небі ні хмаринки. Золоте сонце сяяло над зеленою природою. Від спеки розжареного сонця в тінях зелених дерев поховалися пташки. Одинокі ластівки, що виставляли свої голівки із гнізд селянських хат, вказували на нормальне життя. З вікон тих же хат нісся запах вареників, які господині вкидали до окропу або вибирали із нього. Це була остання неділя червня 1944-го року. Серед такої ранньолітньої погоди і блаженної недільної тиші сидів я біля стола, водив пальцем по карті Європи і час до часу кидав оком на матір та батька, чи не готові! Нараз дався чути голос дзвона-велетня. Бам... бам... бам... До нього вкороткці долучилися ще чотири менші дзвони і разом створили таку чудову мелодію, яка по сьогоднішній день залишилась домінуючою в моєму усі. Вони кликали на Службу Богу, для мене останню в рідному селі.

Церкву села Лучинець усі любили. Вона, велика своєю будовою, неначе цариця споглядала із горба на довколишні села, що були розташовані по обидвох сторонах ріки Гнилої Липи та битого шляху, який вене з Рогатина на Івано-Франківське. Щонеділі та свята церква була переповнена. Ніхто не залишався в хаті. Люди йшли до неї із християнського обов'язку, прив'язання до своєї віри й обряду, а найголовніше — задля чудового співу. Село мало кваліфікованих дяків та прекрасного співака-диригента Всечесного отця Володимира Тарнавського. Чомусь тієї неділі так легко на душі було, що не хотілось розлучатися ні з церквою, ні з людьми.

Та час летів стрілою. Стрілою летів і потяг, що мчав поспішно з Тернополя на Рогатин. У другій годині він мав забрати урядово першого добровольця села Лучинець до Української Дивізії, який у цьому моменті приступав до Святого Причастя і вкороткці своїм від'їздом започаткує драму багатьох родин, котрі силою обставин будуть змушені розлучатись. Одні хвилино, а дехто

й навічно, бо фронт недалеко, а війні потрібно жертв. Провід села призначив одних до УПА, других до Дивізії, а решта мала залишитися для збору жнив. Майже всі жонаті хотіли залишитися вдома через господарку, жінок, дітей та старих родичів.

Мрією молодих була боротьба в рядах УПА й до цієї боротьби вони були підготовані ідейно. Думка про залишення рідної землі і виїзд на чужу землю їх застрашували, й тому набір у селі до Дивізії не проходив успішно. Та виходу не було. Хтось, в очах Проводу, мусів іти до Дивізії, щоб німці не зробили облави й силою не забрали всіх. Для заохоти і прикладу мене вислали першого і велично попрощали. Прощало ціле село, разом із церквою, в якій молився, школою, в якій учився, та читальнею «Просвіти», зі сцени якої майже ніколи не сходив.

Сідати на потяг і їхати з Рогатина на Ходорів мені було легко. Це не перший раз. Робив я це тричі в році, коли їхав до Стрия після Різдва, Великодніх і літніх вакацій. Для родичів було тяжко, бо 20-21-го червня я приїжджав додому, а тим разом від'їжджав. Попередньо вони знали, коли приїду, а тим разом ні. Так, видно, було суджено. Розлучилися на цьому світі, а стрінемося вже аж на другому.

Потяг подався на захід. За тиждень село попрощало ще вісьмох добровільців. За ними мали їхати другі, треті й четверті. Та не все воно так стається, як думається. Московські орди залляли Галичину, і пляни не здійснилися. Із села на заході опинилась тільки маленька частина. Нас розкинуто по різних частинах Дивізії. Безнастанно непокоїла нас доля всіх, які залишилися. Дехто встиг піти до УПА, а багатьох большевики без вишколу погнали під німецькі кулі! Відповіді не було. Війна закінчилась, ми опинилися за дротами, залізна заслона нас розмежувала.

Як у Белярії, так і в Ріміні жили ми подружньому, помагали собі, часто сходилися, згадували рідне село та етером посилали в рідні сторони тужливу пісню:

»Співай, співай, соловейку,
В лузі на калині.
Зажурились лучинецькі хлопці
В далекій чужині«.

Час проходив, а вісток із дому не було. Односельці влились у таборове життя і своєю активністю розганяли тугу. Хорунжий Дмитро Маслій став полковим третього полку, підстаршина Михайло Ромах зістав писарем у таборівій варті, біля якої знайшли притулок іще кілька односельців. Василь Рутило опинився у кравецькому варстаті в гарматному полку, а я пішов на матуральні курси »кувати« латину. Ще з дитинства хотіла небіжка мати, щоб син був »єгомосьцьом« і, щоб мав »файну їмосць«, а студіювати у Римі без латини годі!

Цікаве було життя на матуральних курсах. Перші дні-місяці були жахливі. Від голоду й латини крутилась голова таки добре. Початково в шатрах не було електричного струму, то ми при парафінових лямпочках, позавивані коцами, як ті монахи, сиділи на »ліжках« і на »зошитах«, зроблених із паперу, що був на пушках сухого молока чи консерв, або навіть і туалетного, занотовували інформації з поодиноких дисциплін. Кілька додаткових кексів аж ніяк не компенсували виснаження організмів молодих хлопців. Не один кандидат заломався початково й покинув курси. Оставших держала впертість, сильна настанова й надія, що вічно так не буде. »Через труднощі до неба« говорили нам, і ми в це вірили. На душі держав нас приклад життя вчительського складу. Починаючи від самого директора мгра М. Боросюка, а кінчаючи на сторожеві Гриню Миколі, зауважувалося надзвичайну скромність, ввічливість і невибагливість, яку можна було порівняти тільки із невибагливістю князя Святослава Завойовника. Все зносили ми разом.

Чулися голоси в таборі, що через матуристів таборяни одержують менший приділ харчів, що, очевидно, було неправдою, бо додатковий приділ давали англійці всім за трудним. Я б однак не бажав нікому, щоб при таких умовах студіював математику при професорові Монцібовичу. Більшість

матуристів видержала до кінця, і сьогодні українська опільнота має з більшости матуристів-абсолювентів користь на полі суспільно-громадського життя.

Минали дні й місяці. Життєві умовини кращали. Матуристи зжились і запровадили навіть своє власне розвагове, культурне та спортивне життя. Високі дрти завсіди нагадували нам, що ми є відірвані від світу, але це не лякало нас. Все має свій початок і кінець. Про можливість кінця підтвердила вістка, що мого друга, Мирослава Киржецького, сина Всч. о. Киржецького з Бабінець, передмістя Рогатина, звільнюють із полону й він виїжджає до родичів до Австрії. Перша ластівка! Сьогодні звільнили його, завтра мене, а потім і всіх. »Проти надії треба сподіватись« — писала Леся Українка. Я напевно буду слідуючий, — думав я, — бо Слав

Перший день Матуральних Курсів у Ріміні.

ко був зі мною нерозлучний. Товариш шкільної лавки »Рідної Школи« в Рогатині, середньої школи в тому ж місті, друг по радіозв'язку та співжителі одного маленького таборового шатра. Славку, не забудь, не забудь! Приїдеш і сразу напиши про все. Прощу, не згріши!

Славко поїхав, а ми лишилися при латині. Прийшла й матура, а від Славка ні слуху, ні послухання. Невже забув? Та як, колегу? А може і справді? Та нас тут аж десяті тисяч, як можна? На жаль, у нас усе можна. »Відцурається брат брата і дитина мати« — писав Шевченко, а ситий голодного не знає. Материнські молитви й Господня рука держали мене на душі.

Після матури мене приділили до «Ферзертер Лягер» у Мірамаре. Тут допомагав я в канцелярії німецького перекладача. Жити стало веселіше. Менше дротів, більше харчів і вони кращі, існує можливість свободнішого руху. Та туга за домом не зменшувалась. Цікавість, як перейшов фронт по-через Рогатинщину, зростала. Довколишні села — Вербилівці, Бабухів, Конюшки, Настащин, аж до Бурштина — очікували пекла, бо тут німці заздалегідь побудували оборонні лінії та укріплення. Мусіли битися, бо пощо було стільки труду? Тижнями гонили тисячі людей із сіл, щоб копали шанці, робили укріплення! Напевно є багато погорілих сіл та жертв у людях! А як рідне село Лучинці? Вже другий рік по війні, а ми не маємо вісточки.

«Корпусяки» (другий і четвертий) переодягнені за полонених, гостюючи в таборі, оглядають мініатюрний замок.

Та Бог добрий! «Без Бога ані до порога» — каже наша приповідка. Одного дня, під час мого довшого перебування у «Ферзертер Лягер», викликають мене до головної брами. Виходжу. Дивлюсь і не вірю своїм очам. Що це? Привид, чи дійсність? Як можливо? Перед мною стало двох струнких вояків армії генерала Андерса: Іван Федунішин і Михайло Ромах. Що за радість! сповнилися мої сни, воскресла надія! Хлопці знали, що ми в Дивізію пішли, й доложили труду, щоб довідатися про долю Дивізії та місце перебування полонених. Відшукали. Совість наказала їм відшукати нас і розказати, що сталося після нашого від'їзду, як перейшов фронт, скільки полягло, що з рідними.

Коли їхали, щоб нас відшукати і стрінуть, то не приїхали із «голими руками». Було чим підкріпитись і закусити. Біда, однак, крилася в тому, що нас трьох у Мірамаре, а решта односельців — в українському таборі під доглядом «Миколи». Треба зробити спільну зустріч і разом відзначити цей радісний та незабутній день. Але як? Викликування одинцем не матиме такого ефекту, якби були всі разом. У гурті смачніша їда, більше можна випити, ну і краще співається. А скільки треба буде наговоритися? Думав я, думав і придумав. Якщо «Микола» англієць, то треба вжити англійську приповідку й застосувати її у практиці: «Якщо Магомет не може прийти до тори, то гора мусить прийти до Магомета». Значить, що у моєму випадку, якщо не можна вирвати всіх односельців із табору на зустріч у Мірамаре, то треба запровадити «корпусяків» до українського табору і зробити зустріч «за дратами». Задумано й виконано. Переконав я дорогих гостей, що це найкраща розв'язка, з якої усі будуть задоволені. Вони погодились. Кинувся я скоренько між інших таборовиків, які сповняли службу вартових у «Ферзертер Лягер», присвоїв дві перепустки, з якими можна було входити й залишати український табір, перебрав гостей на українських полонених й утрьох подалися ми до головної брами Української Трої (зараз зруйнована). «Микола», підхмелений, кинув щирим оком на перепустки, забурмотів щось собі під носом і, вибухнувши на повний голос своєю «славнозвісною фразою» — «ф..., смокен калабуш» — нагнав нас у табір-город. Радості не було кінця. Великдень на чужині. Односельці з таборової варті «допомогли» перепачкувати «добро», й ми зробили спільну гостину. Поїли, попили й заспівали по-давнішому. Згадали поляглих, а їх було досить, бо большевики, зайнявши Рогатинщину, приїхали до села, запалили кілька хат для застрашення селянства, витнали всіх мужчин і погнали до Станиславова. Звідти, довгими колонами й під охороною спецвідділів, почерез Рогатин, без жодного вишколу, майже без зброї, вислали пішо в першу лінію фронту. В дорозі до Рогатина ще раз зустрічали своїх найрідніших, які вийшли їм назустріч і лементували, побачивши своїх мужів чи синів, як каторжників, що мали йти на страту. Не-

досвідчені у воєнному ділі старались рятувати своє життя, як тільки могли. Кому пощастило, то втік і знайшов притулок в УПА і навіть рейдом продістався на захід, а інші прострілювались. Тих останніх на місці перевіряли лікарі і їх розстрілювали політруки на очах других для постраху.

Дивізійники зі села Лучинців Рогатинського райсну в Ріміні.

Вони обидва попали в полон німецького Вермахту й перебували в таборі полонених аж до кінця війни. Відтак вступили до 2-го Корпусу. Зі села большевики були забра-

ли всіх, крім дяка. Німці оборонної лінії не використали. Фронт ушкодив село тільки частинно, а головне воно потерпіло від вибухів большевицьких бомб, які скидали на село, хоч у селі не було ні одного німця. В селі були вбиті від розриву шрапнелів. Церква залишилась неушкоджена.

Чи щикалося «Миколі» на брані — не знаю. Ми добре наговорились, погостились і наприкінці показали гостям наші таборіві надбання. Зустріч наповнила наші серця новим духом і додала надії. Зробили це не «корнбіф» і не «мартіні», а постанова тісного зв'язку між собою та духового з рідним селом, яке стоїть й уболіває, що в його серці-середині окупант поставив обеліск поляглим окупанта. Прийде час, що на його місце поставиться тривалий пам'ятник усім тим односельцям, які віддали своє життя за суверенітет України, а їх тіла спочивають у незнаних нам могилах. Таку постанову зробили односельці на своєму черговому з'їзді вже на волі, в Манчестері.

Табір лагодився до вечірньої збірки, а через браму виходили «на волю» три полонені. Один правдивий, а два ні. Чесно ввійшли, чесно й вийшли. По-джентлменсь-кому!

Йосиф БИЛО

НА ДОПОМОГУ ПРАЗИ!

Уривок із споминів

Через деякий час колони одна за другою почали виходити на головну дорогу, що ве- ла до Праги. Все населення містечка тепер стояло всюди коло дороги й бажало нам найкращих успіхів у боротьбі з ворогом. Якось старенька бабуся у тремтячих руках тримала ікону, якою благословляла наших вояків, що проходили мимо неї. Всі будинки вулиці цілком потопали в різнокольорових прапорах та льозунгах, якими вони всі були прикрашені. Раз-у-раз лунало за-

глушливе «Наздар», яким населення вітало наші колони, що посувалися дорогою в напрямі Праги. Всюди панував святковий настрій, і тисячі квітів сипались на наші голови, а поруч колони шкандибав старенький дідусь і грав якийсь марш на своїй старій гармонії. Далі я зауважив великий плякат, що був повішений високо через дорогу на двох стовпах: «Слава нашим братам-визволителям власовцям!», а на самому верху високого димаря якоїсь фабрики майорів ро-

сійський триколовий прапор з Андріївським хрестом й емблемою Р.О.А.

Тепер кожний вояк крокував із гордо піднесеною головою, відчуючи на собі погляди тисяч очей населення, яке нас проводжало до бою за їхню столицю. Незабаром нашу колону наздогнала валка вантажних автомашин, які зупинилися, й наші вояки почали на них всідати. Отже я хутко довідався, що місцева чеська управа, для швидкого просування наших частин піхоти, тепер дала наказ усім власникам автомашин, щоб вони допомогли у цьому. І знову в наступному селі, яким ми проїжджали, сипалися квіти, а також цигарки та цукерки в кадлуби автомашини між наших вояків, і в багатьох від зворушення з очей текли сльози.

Раптом я зауважив, що у протилежному напрямі їхала автомашина, в якій сиділо декілька цивільних чехів (по всьому судячи це були поранені повстанці), бо кожний мав перев'язану руку, або голову, і їх тепер певно везли десь до шпиталю. Коли вони зрівнялися з нашою колоною, один із них, піднявши лівою рукою рушницю над собою, викрикнув слова до нас: «Браття слов'яни! Не дайте німцям знищити нашу Золоту Прагу!» З його очей рясно текли сльози, які він навіть не намагався приховувати від нас. Декілька наших вояків йому у відповідь потрясли над собою гвинтівками на знак готовності й солідарності з повстанцями.

Була десь пообідня пора, стояв соняшний теплий день й цим доповнював святковий настрій по селах, через які ми проїжджали, минаючи раз-у-раз юрби населення. Нарешті колони, проминувши велике село, зупинилися на його окраїні, й було подано наказ усім залишити автомашини і ставати кожному до своєї колони. Ледве ми почали шикуватися в ряди, як низько над головами пролетів літак й пустив декілька черг із кулемета, але, на щастя, ніхто не був поранений. Спереду на дорозі я побачив, що горіло декілька автомашин, і густий чорний дим клубками йшов вгору. Ліворуч від нас лежало зоране поле, далі в долині стояли якісь великі будівлі, і я за декілька хвилин довідався, що ми знаходимося в околиці Прати, яка зветься Рузин, де був розташований німецький аеродром, з якого літаки вже декілька разів бомбардували місто,

й ми одержали завдання його здобути.

Не встигли наші частини розвернутися в бойовий порядок, як з аеродрому один за другим у повітря піднялися шість літаків й із низького полету сипнули по наших частинах кулеметним огнем, а також із малокалібрових гармат. Це були типи літаків, до цього часу ще не бачені мною, певно найновішої конструкції, що недавно вийшли з німецьких фабрик. Своїм виглядом літак нагадував скоріше ракету обтічної форми із крилами, які помітно були звернені до його хвоста, а гудіння мотору нагадувало скоріше звук від бомби, що летить до землі. Коли літак проминув наді мною, я підніс голову й на віддалі сотні кроків від себе зауважив ожеред торішньої соломи. Користуючись тим, що літаки проминули й були десь іззаду, я хутко побіг до нього з надією знайти якийсь захист.

Ще декілька разів літаки, зробивши коло, знову поверталися й сіяли свій смертоносний огонь по наших вояках, що тепер розбіглися від дороги всюди по полі. Німці від сторони аеродрому почали бити з гармат, які були добре окопані й захищені валом землі, і звичайно нашій піхоті без підтримки танків або артилерії, їх не здобути. Було подано наказ, щоб відступати на другу сторону дороги, де в балці виднілися будівлі села. Користаючись тим, що літаки десь зникли, всі почали відходити у вказанім напрямку. Перебігаючи головну дорогу, я зауважив, що на ній стояло тепер кілька розбитих автомашин, а також валка наших возів, що везли боеприпаси, коні від яких були побиті або поранені й конали в передсмертній агонії. В передній запряжці я побачив коня, обидві задні ноги якого цілком були відсічені кулеметною чергою, і він, намагаючись встати, спирався на передні ноги, жалібно та протяжно іржав.

Вачачи його муки, якийсь капітан підскочив до нього й, витягнувши з кобура пістоль, пострілом у голову обірвав його дальші муки. За деякий час наші протилетунські відділи підвезли кілька зенітних кулеметів, і при наступнім налеті літаків привітали їх огнем, від якого два з них упали десь за селом й тепер горіли. В селі всюди бігали заклопотані мешканці, певно налякані наближенням наших вояків, рахуючи їх за німців, але коли довідалися про нас, — поволі стали заспокоюватися.

Отже, тепер я з розмов вояків довідався, що літаки, які недавно нас обстрілювали, були найновішого типу й чомусь називалися «повітряні турбіни», будова й конструкція яких була в таємниці. Масова продукція їх лиш почалася, але, звичайно, в цій стадії війни ніщо не могло врятувати Німеччину від повного краху. Наші відділи піхоти наближалися балкою до другого села, що прилягало до іншої сторони аеродрому. Коли моя частина вступила в село, я побачив, що там уже були відділи другого полку, які після коротких сутичок захопили штаб німецької частини, й декілька німців-офіцерів стояли з піднятими вгору руками перед будинком.

Тим часом мій відділ, що нараховував 10 вояків, із кулеметом розташувався на одному подвір'ї, залягши за низьким цегляним муром. Обережно висунувши голову з-за муру, я почав розглядати будівлі ангарів та складів на аеродромі, що лежав тепер зовсім недалеко від нас. Далі на полі стояло декілька літаків, коло яких метушилися постаті німців, але звичайно пострілом із рушниці їх не можна було досягнути. Час від часу в повітрі лунали черги з кулемета, невідомо ким і куди спрямовані.

Сонце вже сідало на спочинок, і тіні від будівель помітно росли. Раптом мою увагу привернули події, що відбувалися по лівій стороні нашого розташування. Десь близько сотні вояків першого батальйону, в якому більшість складалася з тих молодих юнаків, що пристали до дивізії з німецького полку «арбайтс дінст», тепер, піднявшись на повний зріст, ішли в наступ на німецькі позиції, що захищали доступ до аеродрому. З німецької сторони відразу залунали постріли з автоматів, а також із високого флігеля, що стояв самотньо коло будівель, заторохкотів кулемет, який примусив наступаючі лави залагати. За деякий час далі ліворуч знову йшла в наступ якась інша частина, яку підтримував огонь із кількох мінометів та гармат малого калібру, що почали бити по німецьких позиціях. Я побачив, що з аеродрому піднявся вгору німецький літак й, описавши коло та набравши висоту, почав кружляти над скупченням наших наступаючих частин. Далі раптом ривком він набрав висоту, а одночасно від його черева відокремилась якась обтічної форми річ, що собою намадувала сигару, й,

не долетівши до землі, з величезним гуком розірвалася в повітрі.

— Німці скидають важкі повітряні міни! — сказав хтось із нашої рупи. Мені було добре видно, що міна, яка була скитнена з літака, поцілила в найгустіше скупчення наших піхотинців, і там напевно тепер є багато вбитих й пораних. За декілька хвилин надлетів другий літак і знову скинув міну, що тепер вибухла ближче до нашого розташування і від її експльоії в навколишніх будинках вилетіли віконні шиби.

Надворі почало темніти, сонце вже зайшло, й поволі затихали одинокі постріли навколо. Німці були міцно укріплені навколо аеродрому, і, звичайно, його здобути буде не легкою справою. Не дивлячись на те, що тепер було зовсім темно й довкола панувала підозріла тиша, наш відділ і далі лежав у бойовій готовості на своїм становищі, яке зайняв іще вдень. Користуючись цим затишшям, я вирішив зайти до хати, й на мій легкий стукіт у двері, старша жінка випустила мене до кімнати. Щоб не викликати в господині недовір'я чи підозріння до себе, я сказав, що хочу лише напиться води, щоб утамувати спрагу, й вона хутко подала мені великий хухоль. Господиня тим часом помітно заспокоїлась і якимсь сумним голосом стала говорити до мене:

— Боже небесний! Коли ця кривава війна закінчиться? Ми вже кожного дня того кінця очікуєм! Гей, набідувалися наші слов'янські народи за ці роки!

Сумно похитавши головою вона замовкла, але через пару хвилин, поглянувши на мене, знову сказала:

— Бачу я, юначе, що ти ще зовсім молодий і такі жахливі роки випали у твоєму житті!

Я у відповідь лише мовчки розвів руками й, подякувавши за воду, повернувся до вояків.

Була вже майже північ і високо в небі над головою стояв повний місяць, на який я поглянув, і мені пригадалася одна легенда, що її мені розповідала моя мати, коли я був ще малим хлопцем. У цій легенді говорилося, що коли уважно приглянутись на повний місяць, на ньому побачиш профіль одного чоловіка, який на вилах над собою тримає іншого. Отже, за словами легенди, Каїн убив свого брата Авеля, й Бог, для заставування братовбивства, поставив його на

місяці, щоб завжди тримав на вилах свого брата, на вічну ганьбу й осторогу для всіх людських поколінь.

«Так, — подумав я, — але чи ж відреклися люди від братовбивства, яке й далі відбувається у світі не одинцями, а мільйонами!» Мое роздумування перебив несподівано вояк Марус, який тількищо повернувся з розвідки, де зауважив, що в нашому напрямку підповзають кілька озброєних німців.

Ми всі напружено почали вдивлятися у вказану сторону, й було видно як звідти підкрадалися ледве помітні силуети німців. Було подано пошепки наказ, щоб не стріляти доти, доки вони не наблизяться на 40 метрів, а тоді на команду «Огонь!» — своєю зброєю привітати їх. Кожний наш вояк тепер лежав, нервово стискаючи в руках свою зброю й чекаючи на умовлений знак, його погляд був прикутий до місця, звідки повзли німці. Раптом, коли всім було тепер добре видно невелику групу німців, залунала команда: «Огонь!» — і відразу застрекотів наш кулемет, посипалися рушничні постріли, а також у скупчення ворота полетіло кілька гранат. Німці від несподіванки зірвалися на ноги, але огонь кулемета немов косою поклав їх на землю.

Це все тривало дуже коротко й так само раптово затихло. Зі сторони німців не долітав жодний звук, — ніхто не сумнівався, що вся їхня група була цілком знищена. І знову всюди запанувала тиша, лише часом до моїх вух долітав сумний і протяжний крик сови.

Десь за годину на східньому обрії неба поволі стало ясніти, як підтвердження того, що наближався ранок 6-го травня 1945 року. Коли вже цілком розвиднілося, я побачив, що на віддалі 40 чи 30 метрів від нашого розташування лежало 8 німецьких трупів, яких вночі поклав огонь наших вояків. Незабаром зійшло сонце, розсипаючи своє золоте проміння на землю. Всюди лунало цвірінчання горобців, що вилітали зі своїх нічних сховищ. На вулицях села я не зауважив жодного цивільного населення, яке певно десь поховалося й зі страхом очікує дальших подій.

Від безсонної ночі в наших вояків цілком злипались очі, але незабаром прибув зв'яз-

ківець із наказом, щоб наш відділ зайняв нове місце оборони через декілька вулиць далі, знову ж на подвір'ї одного господаря. Забравши свою зброю та скрині з набоями і гранатами, ми поволі вирушили до нового місця розташування. Коли нарешті прибули до визначеного подвір'я, я зауважив, що на даху будинку видніло кілька великих дірок, черепиця з яких всюди лежала на землі, — певно німці вчора його обстрілювали з мінометів.

Після короткого огляду подвір'я, ми влаштували свій кулемет за низьким цегляним муром, із-за якого можна було бачити будівлі аеродрому, де й далі були німці, хоч на розгінній площі я не побачив жодного літака. Певно вони були сховані в ангарах.

Мені захотілося їсти, бо він вчорашнього обіду в мене не було нічого в роті, крім води, й через деякий час я вже сидів у кімнаті, до якої впустив мене господар. Його дружина, яка певно цієї ночі також не спала, очікуючи, що німці знову почнуть обстрілювати будинки, — сиділа на постелі, що була розіслана по підлозі, на якій спали дві невеликі дівчинки, — певно її доньки. Перекинувшись декількома словами, я сказав з якою метою зайшов до їх хати, й господиня хутко зникла у другій кімнаті, звідки незабаром повернулася з куснем хліба й чашкою гарячої кави. Коли я повернувся знову на подвір'я, то зауважив, що всі вояки сиділи вкупі, підібравши під себе ноги й певно про щось перед тим говорили.

Нарешті, щоб далі продовжувати розмови, Тимофій Попов (якого ми всі чомусь звали Тимошкою), з гострим обличчям, що нагадувало морду тхора, на якому густо рясніли бородавки та червоні плями від прищів, якимсь романтичним голосом почав говорити:

«Ось скоро закінчиться війна, я героєм повернуся на батьківщину, і звичайно, що одразу одружуся з першою красунею в селі! Ще й до цього часу пригадую, — продовжував він захоплено, — було як ішов по селі вулицею, то кожна дівчина мені вслід оглядалась!»

Петро, що до цього часу байдуже слухав теревені Тимошки, якимсь дивним голосом, у якому звучала нитка іронії, нарешті запитав:

— А звідки ж ти сам родом такий відважний лідар-завойовник дівочих сердець?

Тимошка якось дивно випнув уперед свої невеликі сухорляві груди і, стукаючи по них вказівним пальцем, сказав:

— Я сам, брат, орловський!

Петро, покрутивши головою, зневажливим голосом додав:

— Можливо ти й орловський жулік!..

Тимошка, заскочений таким кінцем розмови, якось розгублено процідив через свої зуби:

— Та в нас усі такі, до вибору немає! — після чого всі вояки голосно зареготали.

Довкола панував спокій і здавалося, що ми тут зупинились лише для того, щоб відпочити після ранішньої прогулянки. Час від часу я бачив на аеродромі далеко від нас постаті німців, що прямували до ангару, над дахом якого й далі майорів німецький прапор із свастикою. Декілька разів над нами високо вгорі пролітав літак, але, не зважаючи на моє намагання, я не зміг побачити розпізнавчі знаки на ньому. Десь в обідню пору ліворуч від нашого розташування показалася невелика група смільчаків із першого відділу й короткими перебіжками прямувала до будівель аеродрому, але німці відразу зауважили її й відкрили вогонь із кулеметів та міномета. Група знову повернулася назад.

Після короткої перестрілки всім нам було ясно, що німці мають улаштовані свої кулеметні гнізда у вікнах двоповерхового будинку, який стояв осторонь від інших будівель, і користуються широким полем обстрілу. Щоб знищити ці кулеметні гнізда, нам потрібно допомоги артилерії, якої й до цього часу ще чомусь не підвезли. Але десь за півгодини я зауважив, що на сусідній від нас вулиці декілька вояків самотужки тягнули гармату, а їхній командир вибирав зручніше місце для її розташування. Через кілька хвилин гармата була влаштована, і хтось з obsługi вже крутив прицільні виміри, спрямовуючи жерло у визначеному напрямкові.

Через деякий час невелика група наших вояків знову, нібито з метою наступу, почала спровоковувати німців, щоб вони відкрили вогонь й цим виявили детальне місце

розміщення їхніх кулеметів. Довго не довелося чекати, бо з вікон верхнього поверху залунало декілька черг із кулемета, від яких у повітрі здіймалися невеликі клубки синього диму. В цей час несподівано з нашої сторони вдарила гармата, від попадання якої в ціль у повітрі піднеслася ціла хмара рудої куряви, з-за якої коли вона трохи опустилася на землю. З будинку лишилися тільки стіни, купи розбитої цегли та кусні дерева. Користуючись раптовим замішанням німців, яке викликав постріл із гармати, наші піхотинці хутко зайняли нові становища до будівель аеродрому, але німці, зразу ж отямившись й, не давши нам окопатися, почали бити з тяжких мінометів. Звичайно, ми мусіли відступити на свої вихідні позиції.

Надворі почало темніти, й довкола панувала тиша, лише часом лунав одинокий рушничний постріл. Все цивільне населення тепер цілком зникло з вулиць, певно поховалось по підвалах або інших безпечних місцях. Користуючись навколишнім спокоєм, в нашому відділі ми вмовилися залишити двох на варті коло кулемета, а решта полягала поруч спати, щоб по черзі через кожні дві години змінити попередніх вартових, бо майже за цілу добу ми не мали можливості поспати хоч пару годин. Ніч проминула спокійно, без жодних сутичок чи перестрілок, і коли ми прокинулися наступного ранку, — всі були в цілком іншому настрої духу.

Через деякий час із дверей показалася голова господаря, який помахом руки запросив нашого командира до себе, й коли він за пару хвилин повернувся, — нам було відомо, що господиня для нас зварила велику посудину супу, знаючи, що ми вчора цілий день не мали гарячої страви. Отже ми знову вмовилися, щоб снідати по черзі, так як, не зважаючи на навколишній спокій, — кожної хвилини може статись якась несподіванка й заскочити нас.

Після сніданку ми знову розташувалися за муром на своїх місцях, й Тимошка почав оповідати якісь свої побрехеньки, але далі хижо поглянув на Петра, — відразу замовк, щоб не викликати знову сміху над собою. Сонце вже високо стояло в небі, день був безвітряний і теплий. Я, лежачи на траві, дивився в небесну далечінь й зауважив

зграю вороння, що з голосним карканням летіло десь у східнім напрямку.

«Це предвісник наближення фронту!» — подумав я.

Мені пригадалось оповідання одного старшого чоловіка, яке я чув, іще будучи вдома у своєму селі. Отже це було весною 1943 року, коли німці, зазнавши нищівної поразки по всьому східньому фронті, в паніці відступали на захід, і лінія фронту тепер усе ближче котилася до нашого села. Кожного вечора перед заходом сонця я спостерігав багатотисячні зграї вороння та граків, що з карканням летіли від лінії фронту в сторону Диканьського лісу, а вранці лише починало сиріти, ці великі зграї знову летіли напрямку до лінії фронту. Щоб вияснити таємницю їхніх щоденних перелітів, я запитав про це в дядька Грицька, якого поважав за розсудливість та щире слово.

«Отже, сину, — сказав він мені — оці зграї, які ти бачиш щоденно, злетілись сюди певно з цілої Європи, чуючи багатий бенкет на людських й кінських трупах, якими всюди густо всіяно від самого Сталінграду, там де пройшов фронт. При наближенні ночі вони пугають лісових масивів, щоб на деревах пересидіти ніч, а ранком знову повертаються до лінії фронту, щоб на трупах заспокоїти свою ненажерливість».

Я ще деякий час лежав і в моїй голові роїлися різні думки та спогади, а нарешті встав й попрямував до будинку. Коли я зайшов до кімнати, господар сидів коло столу, але, побачивши мене, підвівся й коротко привітавшись, запросив мене сісти поруч із ним. Щоб порушити мовчанку, чех став мені розповідати останні новини, які він почув по радіо цього ранку. З його оповідання я довідався, що становище у Празі тепер не є таке загрозливе, так як вчасна допомога нашої дивізії зупинила доступ до міста німецьких з'єднань, що прямували на придушення повстання у столиці. Далі йому було відомо, що більшість німецьких частин із гарнізону міста вже здалась повстанцям, лише невеликі окремі групи, що поховались по будинках, вперто тримаються далі, спідівуючись на допомогу, яку даремно очікують. Крім того, тепер у руках повстанців перебуває син німецького коменданта Праги, як закладник, і коли б нім-

ці почали руйнувати місто, — він буде розстріляний! Отже до цього часу столиця ще вціліла від знищення, не рахуючи звичайно невеликих пошкоджень під час першого дня повстання.

Посидівши ще деякий час, я вийшов на подвір'я, де на моє здивування побачив, що в турті наших вояків сидів старий дідусь, який мав не менше 80 років, а у своїй руці тримав заіржавлений старий револьвер, який певно походив із часів війни з Наполеоном. Дідусь у чомусь тепер гарячково переконував нашого командира, раз-у-раз трясучи рукою, в якій він тримав оцю музейну річ. Я спочатку не зрозумів у чому справа, але незадовго довідався, що цей дідусь із патріотичного почуття вирішив пристати до нашого відділу, щоб допомогти нам скоріше перемогти німців. Я нишком засміявся, й мені чомусь пригадалася наша українська поговорка: «Коня кують, — а жаба ногу підставляє!» Отже, не зважаючи на благання й настирливість цього «добровільця», — наш командир усе ж відмовився зарахувати його в наш відділ, й дідусеві не лишилось іншого вибору, як повертатися до своєї хати.

Сонце вже котилося до заходу й немов велика розжарена куля, червоніло на голубому обрії неба. Окремо від інших вояків лежав Петро й, поглядаючи в безмежну дальчність неба, приємним баритонним голосом почав співати: «Ой, не шуми, дубе, зелений байраче, чому зажурився, молодий козаче»...

Росіянин Громов, який лежав поруч Тимошки Попова, недалеко від мене, якимсь ехидним зневажливим голосом сказав:

— Що той хахол вие, як собака на вітер!

Від цих почутих слів образи нашого національного почуття й гордості я ввесь здригнувся, немов у моє тіло хтось раптово встромив сотні голок. і, схопившись на ноги, від обурення ледве знаходячи слова, викрикнув:

— Ах ти ж кацапський лапоть рогозяний, щоб тобі язик упоперек горла став!

Далі від злості, що чорною смолою клекотіла в моїх грудях, додавав:

— Але ще потрапить коса на камінь, — усе вам пригадаємо!

Командир відділу Ахрамейко, який по національності був білорус, бачачи, що від цих суперечок вже недалеко й до бійки,

став мене заспокоювати, що, мовляв, Громов сказав це не в образі, але лише як жарт, на що я йому відповів:

— Той вислів, що я почув, — для мене не є жарт, а я оцінюю це як зневагу й пониження моєї нації!

В моїх грудях поспішно стукало серце, і я, щоб трохи заспокоїтись, відійшов й ліг поруч Петра, хоч образа й далі, немов огнем, пекла все моє тіло, а в голові як надскучливі мухи у Спасівку, одна за другою літали думки. Притадалися слова, які я чув від Пилипа Семеновича:

— Дай нам, Боже, хоч однією ногою стати на рідну землю, — а там наші шляхи з росянами розійдуться!..

Я мовчки лежав, далі все думаючи, й мені тепер було ясно, що нас, українців, не дивлячись, що ми тепер перебуваємо під російським прапором, — усе ж й надалі рахують пониженою нацією, і чомусь мені пригадався вислів колишнього царського міністра освіти Валуєва:

— НЕ БИЛО, НЕТ І БИТЬ НЕ МОЖЕТ!

Не дивлячись на всі мої намагання, щоб знайти якийсь вихід із теперішнього становища, щобто покинути оцю ненависну й чужу для мене дивізію, — я все ж не мав якогось пляну на майбутнє й, поміркувавши ще деякий час, вирішив почекати на далішні події. Полежавши ще пару хвилин, я нарешті сів, підібгав під себе ноги по-турецькому й тут побачив, що до нас із Петром, немов пес той, який провинився перед господарем і тепер знову запобігає ласки в нього, наблизився Громов і, тикаючи нам свою руку, став просити вибачення, на що я йому відповів:

— Що ж ти думаєш, ми безхребетні медузи, чи взагалі якісь особи без чести й почуття? Ні! Ти тут помиляєшся!

Громов іще трохи потупцювався зі своєю простягнутою рукою, повернувся на своє місце коло Тимошки, щось бурмочучи собі під ніс, певно далі проклинав »хахлів« за їх круту вдачу.

ОПИС БОЇВ НА МАКІВЦІ 28-30 КВІТНЯ 1915 р.

(«ЗАПИСНИК Володимира Ганьківського, У.С.С. десятника-санітара
Тудинка, 30-го грудня 1915 року»)

Св. пам. д-р Володимир Ганьківський, колишній десятник У.С.С. (пізніше четар) зберіг свій ЗАПИСНИК боїв на Маківці, і сьогодні він знаходиться в посіданні Ганни з Кисілевських-Ганьківської, дружини св. пам. д-ра Володимира Ганьківського. ЗАПИСНИК писаний олівцем під час боїв, опісля складений у цілість в Тудинці на по-

стою сотні У.С.С., в якій Володимир Ганьківський був десятником-санітаром. Опис боїв на Маківці охоплює 34 сторінки ЗАПИСНИКА. Оскільки відомо, це одинокий опис боїв на Маківці, який зберігся в оригіналі.

д-р В. Ю. Кисілевський,
(кол. четар У.С.С.)

* * *

Я був тоді в сотні Яримовича. Підмога для стрільців прийшла в середині квітня 1915 року до Головецька, села за Славськом, де були стрільці в резерві. В рідкі вже ряди увійшли свіжі сили — ряди стрільцькі заповнили гуцули-добровільці, всі моло-

денькі, слабі на позір лиця видніли в них. Ніхто не припускав, щоб вони, скажу, фізично слабі, стали героями... Їх розділили по сотнях. Майже половину нашої сотні творили вони.

Санітарів досі або зовсім не було, або бу-

ло дуже мало. Взагалі стрільці відносилися до санітарів із кпинами, висмівали деколи. Лагідно, акушеркою, називали санітара. Після їх науки, санітари були непотрібні — маркірантами подекуди їх називали. А ніхто не голосився на санітара, та й тому їх мало було. Д-р Рихло доперва взявся до реформації, згідно до створення санітарних патрулей у 1-му курені. Було нас усіх до 10. Я, яко десятник, став комендантом санітарної патрулі в сотні Яримовича, маючи ще двох санітарів-стрільців до помічі. В сотні Дудинського була друга подібна патруля. У двох останніх сотнях санітарних патрулей не було. Праці на той час було багато. Цілий майже день мусіли сидіти в хаті першої помічі при недужих, хворих стрільцях. І минав день за днем, тиждень за тижнем. Тільки гармати час від часу відзивалися й нарушували тишу Головецька та околиці. Деколи чути було постріли на Маківці. Не чула вона цього від давніх-давен, не припускала що буде полем рукопашних боїв, що покриє, поховає буйні голови молодих добровільців. І гляділа, як завжди, поважно, величаво на село. Без журби минав час. З нудів управляли стрільці по вільних площах. Але все має свій кінець. Прийшла черга й на стрільців.

На Маківці щораз частіше давалися чути крісові постріли, частіше відзивалися наші гармати. Чути було щось у повітрі, висіло щось, зближалось невимовно. Це розумів кожний стрілець.

28-го квітня (1915) прийшов приказ вимаршу на Маківку. Черга впала якраз на нашу сотню. Нашвидкоруч зібралися товариші, всі готові до вимаршу. За ними поступали санітари. Я з поліційною шаблою, з підстаршинською торбинкою з бандажами, а за мною санітари-стрільці. Поважно, тихенько прямувала сотня на Маківку. Там помітили ми рух. Жовніри звивалися швидше, носили амуніцію. Стрільна падали зчаста. Запевно москалі рухаються. «Коли кличуть стрільців, то щось буде, мусить бути», — подумав я. Степанівна, заступник Яримовича, розмістила сотню по приказах команди в долішніх замлянках Маківки, «бараках», як стрільці називали. І тут просиділи ми більше як половину дня спокійно.

Тим часом пальба крісів ставала все гус-

тішою. Десь коло третьої години прорізав повітря перший шрапнель і тріснув далеко за нами. За ним, наче на даний знак, полетіли інші та тріскали вже ближче. Дріж перейшла мимохить тіло кожного. Без проволоки поховалися в землянки та поклались на землю. (Скреслено: А тут знову далися чути постріли, а потім щораз більше, більше, потім свист і вибух шрапнелів та гранат недалеко нас. Чути було, як кулі із шрапнелів ударили в ялиці. Все змішалось. Свист, постріли, вибухи страшні. Подекуди зойки роздирали повітря. Шрапнелі за шрапнелями, більшого та більшого калібру, гукали разом, оглушували, придавлювали нас. Кулі свистіли проразливо вгорі, й відламки сипалися густо на наш «барак». А гранати «дурний Іван» пороли землю довкола та викидали стовпи ріні з деревиною вгору. Я сидів у кутку «барака» та ждав лишень коли вдарить граната в середину і всіх нас повбиває. Який це довгий час, яка страшна хвиля очікування).

Страшний гук роздер повітря, задрижала земля піді мною, і я впав без пам'яті в руки Конашевича. Дим гострий та зойки мене очунали. Став на рівні ноги, гук знову звалив мене з ніг. Чую рівночасно зойки: «Товаришу, рятуйте — товаришу-санітар Ганківський!» Чую голоси ранених. Всі, здавалося, рівночасно. Зриваюсь на рівні ноги й біжу в другий кут «барака». І ось що: на землі лежить стрілець із розбитим коліном, коло нього другий із пошарпаною ногою, і ще двох легко ранених в руку. Напроти них вибитий отвір, в кусні пошарпані бальки землянки. Шрапнель поцілів ялицю над нами, а відламки досягли землянки й нас. Я був цілий на тілі. Чим скорше роздягнули ранених, а я обмив рани. Скрипили їх кавою та водою й поклали вигідно на галуззя смереки. Тривога та почуття обов'язку боролись у мені, але почуття обов'язку взяло верх. Дав знати сотникові про ранених та зайнявся приготуванням до відтранспортування ранених. Тим часом вечір зближався. Сонце, сідаючи, пустило останні промені й зайшло за гори.

Стрілянина почала притихати. Щораз рідше падали стрільна, щораз тихіше ставало на Маківці. (Частина сторінки не чітка). Тишня... залягла Маківку, а... стрільці непохитно видержали пекельний вогонь,

а місяць дивився якось так сумно, наче б казав. . .

Стрільці почали рухатися. Вибіг один, а потім другий, поглянув довкола та віддихнув повними грудьми, був вільний, здоровий на тілі. В повітрі ще було чути запах стрільничних газів, у вухах ще шуміло. (Дев'ята сторінка скреслена, писання затерте, важко прочитати. Уривки сторінки: По списанню імен. . . Не хотілося вірити, що це вже кінець страждань. Я списав тим часом назвиська ранених, товариші поздіймали ноші. Ранених уложено вигідно на ношах, скріплено кавою. Потім знесено поволі. . . на місце першої допомоги. Але як змінилося село! Декотрі хати знищені, спалені, школа, де містилась перев'язочна станція, поцілена гранатою, світила раштками стін. Кусни-ки дерева та цегли лежали далеко від руїни. Коло хати, де містилася наша »перша поміч«, видніли дві глибокі ями. Два метри тільки ділили хату від ями. В хаті кілька-надцять. . . Щастя справді, що. . . Ранених внесено до хати. Д-р Рихло перев'язав наново рани, а Бабак відвіз возом далі до дивізійного санітарного заведення у Славську).

Це були перші ранені стрільці. (Скреслено: Не сподіваюсь вірити, що це кінець стрілянини). Я списав тим часом прізвища й імена ранених, а санітари розіпняли ноші. Обережно перенесено й уложено ранених на ношах та накрито деками бо було трохи зимно. Чотири стрільці несли раненого, причому два із них змінювалися по дорозі. І так поволі, крок за кроком, посувалися в напрямі села. Місяць освічував дорогу, котрею ми прямували. Тихо було, крім стогону ранених, мертва тиша. Через яку годину були ми вже в селі. Ранених занесли на місце першої допомоги, де д-р Рихло перев'язував іще раз рани, заложив шини на ногу та зарядив дальший транспорт ранених. Нам, санітарам, дозволив лише випити чай та казав негайно вертати на гору. Ми вернулись десь по півночі, але не довелося нам переспатися. За яку годину збудили сотню. Ми повставали чимскоріш та ждали дальших приказів. О 3-ій годині, як утяв, рушниці та машиніві кріси затарахкотіли. Сальви за сальвами сипалися із стрілецьких ровів. Знали ми всі, що москалі починають наступ, але з цим освоїлися. Сотня стала в ряди. Яримович переглянув і пере-

числив її. Приказ короткий: »Управо, вбік, одинцем руш!« Й ми попрямували на шпиль Маківки. А там, як перше, гуркотіло. Крім наших пострілів, чути вже й московські. Їхні гарматні пукали високо над шпильми ялиць, а поломані галузки падали на нас.

Ми підійшли майже під самий шпиль і зайняли запасні позиції. Стрілянина тим часом то більшала, то меншала. Машиніві

Д-р Володимир Ю. Кисілевський на службі в канадській армії.

кріси цокотіли безупинно. Амуніцію доставлявано раз-у-раз. Розгорілася завзята боротьба, але наші не уступали. Гарячим вогнем засипали москалів так, що ті з великими втратами мусіли податися назад. Незадовго відізвались і наші гармати, які кільканадцятьма пострілами закінчили боротьбу. Шпиль Маківки був у наших ру-

ках. Сотня зібралася знову. Ми зайшли вниз, але не встигли розібратись, коли прийшов свіжий приказ. Тоді ми взяли тайстри на себе й поновно рушили. Сонце вже зійшло й на Маківці стало ясніше. Яримович знову переглянув сотню. Було нас усіх більше 90-тьох. Одинцем посувалася сотня десь навскоси вліво, на лівий бік Маківки. Про що я тоді думав, не пригадую собі. Здається, що дрімав, ідучи, або оглядав діри в ялинях, які поробили шрапнелі. Не прочував, що невдовзі стрінемося око-в-око з москалями.

І так мовчки діпняли ми лівий бік Маківки. Де-не-де було чути стрілянину. На велике наше здивовання, зустріли ми тут сотню Сушка, частину Дудинського й Рожанковського. Кілька коротеньких слів перекинули коменданти між собою та розійшлися. На їх лиці було видно повагу, серйозність. Степанівна чогось засміялася. Ми бачили це, але не розуміли чого. Яримович приступив ближче, витягнув револьвер і крикнув:

— Товариші! Позиції внизу над рікою зайняли москалі! Вони підсуюються вперед і хочуть захопити цілу гору. Ці позиції ми мусимо відібрати!»

Рознеслася команда:

— Багнети на крик! Розстрілять!

З надлюдським криком «Гурра-а» кинулися стрільці вперед. Я бачив, як Яримович, а недалеко від нього Степанівна користувалися револьверами і йшли перед сотнею вперед. Не йшли, але бігли вперед, мішаючись із німецькими жовнірами. Москалі, нагло заскочені, заніміли... при... що страшна сила сунеться на них. Пристанули та слухали і відстрілювались початково та коли лізнали, що наші багнети готові добути свого, почали насуватися поволі, а наші перли. Стріляли вони густо, аж цівки розпеклися. Приклякали, стріляли хвилю та знову вперед тиснули. А Сушко та Яримович напереді давали вказівки.

До цієї пори ми, санітари, посувалися за сотнею. Та тут мусіли зупинитися. Часто було чути зойки, заклики про поміч для ранених або вмираючих. Коло полишеної ще вранці буди пристав я та зявся до праці. Першим раненим був Белейчук (Білачук Михайло — ВЮК), молодий гуцул, яких 16 літ, ранений тяжко в черево. Значок такий

малий, майже незначний, кров навколо тільки вказувала, що ранення пере... Після обв'язання уложив я його на землі. «Але все таки вбив москаля!» — сказав... Санітари мої звивалися коло ранених або приводили легко ранених, а я лише перев'язував. Руки мліли, не було кому допомогти. Було нас усього трьох, а тут стільки ранених! Рвалися, мало що не бились поранені за першість. Кожний хотів якнайскоріше бути обв'язаним. Але праця обмежувалася тільки до наших стрільців, бо й москалі, може в більшій кількості, як стрільці, приходили та ждали. Не сміли приступати, може, боялися, ставали на боці та терпіли. Я вже сам не обвивав, бо не дав би ради, а запряг до праці двох моїх санітарів. Вже не вводили ранених, а помагали в обвиванню. Одного москаля принесли на ношах його товариші. Уложили його на землі коло буди. Він просив-благав води. Я й так зайнятий, звернув увагу на нього. Був тяжко ранений у ногу.

— Не вбивай, пожалуста! Помилуйте земляка! — благав бідачисько.

Я обвинув його рану, уложив вигідно на фой та дав кави напитися. Москалисько розплакався, зловив мою руку й почав цілувати.

— Спасібо, спасібо! — говорив зі слізьми в очах. — Та ви такі люди, як ми, ви такі милосердні!

Він виїняв усе, що мав у кишені, свою вкладкову книжечку і пхав мені в руку. Я остовпів, і жаль мені стало цього чоловіка, тож книжку та папери віддав йому назад.

Тим часом стрільці добігали до старих окопів. В рукопашнім бою зайняли галявину, вперто боронену москалями, та гнали далі вперед. І знов рушилися роз'юшені борці. Не шпирались більше москалі. Розбитий 309-ий полк у страшнім переполосі втікав перед горсткою стрільців. А стрільці гнали вперед, не стріляли, але пробивали впертих. Я все працював. Руки мої, плащ і чоботи були поплямлені кров'ю. Спочатку не було ні хвилі, ранених прибувало все більше й більше, а тут нас трьох має всіх перев'язати! Я обвивав, другий бігав за водою, чаєм, сам обвивав або мені помагав в обвиванню. А третій рани перев'язував раненим, роздягав, розривав одіж, коли була потреба. Та перев'язки почали виходити. Але якраз (то-

ді) хорунжий Яремкевич уставляв усіх полонених коло нашої буди. Стрільці вели по 5-6-10 полонених та доставляли до збройної станиці. Ми впали на добрий помисел. Всім здоровим полоненим відбирали перев'язки і вживали їх потім до перев'язування ранених, тож матеріялів мали досить.

Боротьба тим часом меншала. Москалі, в переполосі підкотивши шинелі, втікали на свої старі позиції. Кидали кріси, все, що тільки спиняло втечу. Стрільці, вже змучені, висилені докраю, дійшли до своїх окопів. І знову понеслося «гурр-аа», але не на те, щоб йти далі, а «турраа» тріумфальне. Вчорашні наші рови були знову в наших руках. Усе «турраа» понеслось тричі геть далеко, а москалі не питали про ніщо, але втікали безупинно. А що ліс був рідший, або й цілком не було деревини, брали стрільці поодиноких утікаючих на ціль, і так над рікою, котра ділила посередньо наші становища від ворожих, засіріло від московських трупів. Зачервонів потік від ворожої крові.

Ще раз пробували москалі наших здержати. На другому боці устали вони два машинові кріси й почали густо стріляти по наших ровах. Але стрільці й тут порадили собі. Зібрали московські кріси, бо їх власні розпеклися сильно, і вже в декого не було куль, понабивали московськими кулями й почали сипати сальвами в напрямі машинових крісів. Мусіли поцілити, бо вони замовкли. Віддихнули стрільці. Від змучення падали з ніг, докраю вичерпані.

Ми, санітари, далі працювали, все звивалися. Легше ранених було все менше, але зате тяжко ранених ставало більше. Найбільше траплялося москалів. Неприємно було коло них працювати, бо кожного чоботи заносили москалем, як говориться. Але обов'язок є обов'язок, і я мусів, як і передше, звиватися. Але тепер надбів санітар із сотні Будзинського зі свіжими перев'язками і я, маючи вже чотирьох до помочі, двох вислав із ношами за тяжко раненими, а сам зайнявся дальшим відведенням ранених.

І тут помогли нам старі ляндинтурмісти, котрі позбивали з цельтів ноші і з полоненими москалями відносили ранених до Головецька або до Грабівця.

Бригада вже знала про перемогу й зібралася вищі офіцери якраз коло нашої буди та розпитували за перебіг наступу, хто

брав у нім участь і хто, властиво, відбив давні окопи. Розпитувались докладно хто цей наступ вів. До них зблизилися й інші офіцери, мадярські. З наших був сотник Дудинський. Oberstleutnant (підполковник — БЮК) А. із Группенкоммандо зібрав їх коло себе та спитав, хто, властиво, здобув старі позиції. Всі мовчали. Спитав удруге. Знов мовчанка, доперва по третім запитанні признали мадярські старшини, що українські стрільці. Коли довідався про все, звернувся до сот. Дудинського.

— Отже, українці! — сказав, стиснувши руку сот. Дудинського. — Хорообрі, справді хорообрі борці... честь вам і слава!

І стиснув удруге руку сотника.

Боротьба вже втихла. Було полудне, сонце пригрівало легко, а вітрець лагідно шумів у лісі. Праця над раненими не припинялася, вправді менше її було, але все таки приносили останніх ранених. (Перекреслено: більше часу праці тратилося над цього роду ранами).

Десь до 2-ої години безперервно перев'язували ми. Чимраз менше було ранених, чимраз менше, аж урешті не стало й ранених, але лишилися ще мертві, вбиті жертви недавнього змагу. А недалеко від нас лежав стрілець. Кріс держав сильно в руках, зуби затиснув, дивлячись відкритими очима в небо. Коло вуха виднілась мала закривавлена дірка. Земля зрошена кров'ю й мозком. Загинув хорообрі, поцілений ворожою кулею. Та недалеко від нього лежав горілиць москаль із перешитими грудьми. (скреслено: І майже все коло одного стрілецького трупа лежало по двох-трьох москалів). Дещо нижче, направо, лежало трьох стрільців, один коло другого, такі біленькі, бліденькі лица. Один навіть з усмішкою на лиці. Праву руку держав на лівій стороні грудей, звідки ще текла кров. Кулька перебила його записник, листівки (скреслено: дзеркало, гребінчик) та влучила в серце. Упав без зойку. Але марно вони віддали життя. Машиновий кріс, котрий їх влучив, був уже здобутий, став трофеєм стрільців, хоч трьох із них не стало на світі. І майже все коло кожного вбитого стрільця лежало по два, а то й більше московських трупів.

До вечора були всі стрілецькі тіла на цвинтарі, осібні відгороджені місці на Маківці.

Сотню, умово й фізично вичерпану, стягнено назад до старих пам'ятних «бараків». А ми, санітари, спочивали. Їсти не хотілося, не міг ніхто їсти, тільки мав спрагу. Чоколяда й какао не смакували. Пригадую собі, що одинока цигарка (а дістав я її від четаря Сушка) смакувала мені дуже. Ще того дня поховали ми стрільців у спільнім гробі, а на хресті повісили галузку ялинки.

З нашої сотні лишилася ледве третина. А решта?.. Ще цього дня зійшли ми до села на правний відпочинок. Це був ніколи незабутній день 29-го квітня 1915 року.

Слідуючий минув спокійно. Наші відпочивали. Ворог стягав свіжі сили щоб знову рушити в наступ. Ніч минула спокійно. Ми виспалися добре й відпочали. Але рано нас поновно заалармували. Рівночасно почули ми стріли на Маківці й уже знали, що вони означають. Невдовзі сотня була зібрана й рушила вперед. Одинцем, у відступах 20 кроків, посувалися ми в напрямі Маківки. В дорозі спіткав нас отаман Коссак. Із крісом на рам'ю та з ад'ютантом він прямував на гору. Постріли щораз густішали, й ми мусіли спішити. Але й так змучені дряпанням вгору, не могли скоро посуватись. Вже й кульки свистіли. Щось недоброго, щось сталося, — всі відчували. Кулі московські на другім боці Маківки?!

Четар Ярмивич усе налягав, хвиля ждала поспіху. Червоні, спітнілі всі ми покидали наплечники (рюкзаки) й бігли безупинно. Задержалися, але тільки на хвилину, коло наших давніх землянок. Отаман побіг далі направо. Ми, санітари, вже мали закінчення (працювали). З гори справа бігли раз-у-раз ранені мадяри і стрільці запасних сотень. Оскільки час дозволяв, перев'язували ми скоро. Я вписував ім'я і прізвище, а рівночасно вважав, де сотня рухнеться. Та недовго на це ждав. Безпосередньо за землянками розсипалася сотня в розстрільню та з наладованими крісами рушила вгору. Ми, санітари, слідували за нею. (Скреслено: я з отвореними ташками з перев'язками, за мною санітари К. і Г. з розложеними ношами). Нараз сотня стала. Кулі густіше посипалися. З верха гори, з наших рівів, стріляли москалі.

»Долів!« — рознеслась команда, і ми всі як один лягли на землю. Зчинилася стрільнина. Початково легка, потім густіша, на перемену. Стрільці то посувалися вперед,

то знову мусіли уступати. Чотири полки боронили здобутих позицій на верху Маківки. А оця горстка стрільців намагалася здержати ворожу навалу та ще й відібрати рови назад! Смішне, сказати б. Дещо нижче виднів опущений барак. Там то ми заквартирувались та овивали ранених. Їх прибувало все більше та більше. Втрійку звивалися коло ранених. Я обвивав, товариші привозили, укладали ранених або й помагали перев'язувати. Не зважали ми й на стрільянина, зайняті працею. (Скреслено: Але нараз зчинився крик. Вибігаю із землянки. Розстріляння стрілецька от за землянкою. Коло мене, на моїх очах, ранить москаль стрільця. І от, подумав я, пропали ми, згинемо тут усі. Декотрі гадали подаватися назад, але я не посмів. Нехай станеться, що хоче, я лишуся зі стрільцями).

Наші тим часом знову усталились і ще загадали добути свого. Два дні тому добули, то тепер не добудуть? І сила вступила в м'язи кожного стрільця, і як подражнені леву кинулися вони вперед. Далеко й могутньо понеслися »гурра« і »вперед«. Москалі все ще опиралися. Густим огнем машинних крісів заступили наших. Та ті не встрягались. Поволі, але певно, посувалися вперед. Домагалися амуніції, відстрілювалися, потім заскакували за (слова нечиткі)... і знов засипали москалів градом куль. Кожну п'ядь землі, кожну ялицю треба було здобувати. Але йшли (вперед).

Не знали москалі, що сталося, чи прийшла поміч свіжа, чи надлюдська сила овіяла стрільців-добровільців. І вив'язалась довга, завзята перестрілка. І всіяли трупами, оросили кров'ю поле бою. (Скреслено: В годину потім були стрільці майже під верхом Маківки. Не один зійшов ранений або був убитий). І покрили московські та стрілецькі тіла одні біля других Маківку. Не один батько та мати, жінка, втратили назавжди свого сина, брата. (Скреслено: А стрільці рухалися... — не читкі слова — ...). Ряди стрілецькі рідшали з кожною хвилиною, помічі не було. Почали наші подаватися взад. Якраз тоді відізвалися наші гармати. Початково зрідка, потім густіше стали вже прорізувати повітря наші стрільна. Тріскали недалеко нас. Заскавулів і наш »вуйко«. Скавуління гранатомету, нагадуючи вповні скавуління псів, зближувалося до нас, все ближче, ближче й недалеко від нас упала

граната. Страшенний гук роздер повітря. Це додало нашим відваги. За підмогою нашої артилерії, подавались певніше вперед. Не зважали на ніщо. Трусами засіяною дорогою ступали стрільці крок за кроком, відстрілювались, додаючи собі взаємно відваги, наближуючись зближались до давніх своїх становищ. Не здержував їх сильний вогонь московських крісів. Через кілька хвилин стрільці опинилися в ровах. Москалі були побиті й піддавалися всі, які не встигли втекти.

В нас праця не уставала. Ранених збиралося все більше й більше. Всі ждали нетерпеливо на перев'язку. Звивалися ми, аж піт виступав, руки умлівали. До того ж іще від ранку ніхто не їв. Пити страшенно хотілося нам, а ще більше раненим, а джерело далеко, півгодини ходу в одну сторону. В таких обставинах повнили ми свої обов'язки. Нашу сотню — не сотню, а 12 людей — стягнуто в резервові становища. Ми лишилися у своєму баракі (Скреслено: ранених не можна було опустити) коло тяжко ранених стрільців і москалів, котрі лежали в землянці. Ранених, котрі сходили з го-

ри, заосмотрював д-р Б. (скреслено: котрий вернув із хвилюгого — слова не читкі —... дещо позаду. Тяжко ранених, котрі лежали в баракі, оглянув потім д-р Рихло, й він уже ними зайнявся).

Вій утихав. Десь зрідка чути було постріли. Стало тихо. Сотню нашу стягли вділ. Було нас усіх 15. (Скреслено: Зійшли ми знов у наші бараки. Вільне місце й пустка вказували, що тут не тільки на 15, а на сотню місця досить було). Ми лишилися ще у тім місці, бо ранених не можна було лишати. Тяжче ранених зносили стрільці до Головецька, де находилась наша »перша поміч«, легше ранені самі йшли. Вбитих знесли ми в риг на цвинтар та вложили разом коло себе. Ляндштурмаки (стара віком міліція — ВЮК) взялася до копання гробу. Вечір зблизився. Сонце ще раз освітило Маківку, кинуло ще раз останні промені свої, лагідні, на бліді мертві тіла стрільців, та й зайшло.

Вітер, як перше, віяв із легка та шелестів гаюшками. Надійшла ніч і всюди запанувала мертва тиша.

Зі скрижалів історії

ФІНІКІЙСЬКИЙ ПАНЦЕРНИК

У порту Марсала (на острові Сіцилії) знайдено на морському дні фінікійський корабель-панцерник, який досить добре зберігся. Його довжина — тридцять метрів, а ширина — п'ять метрів. В основному він збудований із пійї (рід сосни), задня його частина — із клену (її вже підняли на поверхню), а середня частина — з якогось міцного дерева, рід якого ще не устійнено.

Корпус цього корабля обшитий олов'яними плитами, які прибиті до дерев'яної обшивки мідними цвяхами, кісткяк збитий залізними та бронзовими цвяхами. Все свідчить про те, що знахідка являє собою військове судно, яке мало вирушити у свій

перший рейс. Британські археологи припускають, що його збудували у III-му столітті до народження Христа й що цей корабель мав брати участь (а може і брав) у бою біля Егаду, де римський консул Лютацій у 242 році перед Христом розбив картагенську флоту.

Деякі дерев'яні деталі знайденого фінікійського панцерника відправили до британського атомного центру для точного встановлення віку.

КОЗАЦЬКА ЧАША »ПОВРАТИМИ«

Серед експонатів Роменського краєзнавчого музею на Сумщині увагу відвідувачів завжди привертає козацька чаша »Побратими«, виготовлена з червоної міді в XVII-

XVIII століттях. Заввишки двадцять сантиметрів і п'ятнадцять у діаметрі, ця чаша — єдина в Україні: про неї колись згадував у своїх працях Д. Яворницький. А знайшов її і подарував музеєві Михайло Сененко — біля села Басівки Роменського району, на хуторі Гетьманка, який належав останньому кошовому Запорізької Січі Петрові Кальнишевському.

Кілька слів про побратимство. Той дуже давній звичай, що започаткувався ще в первісно-громадському суспільстві, був особливо поширений серед запорожців. Сенса його такий: двоє (чи більше) козаків урочисто вступали у дружній вічний союз, присягаючи завжди допомагати один одному в досягненні спільної мети. Це скріплювалося своєрідним обрядом, ритуалом, одним із предметів якого і є символічна чаша, що зберігалася в кошового отамана. До неї наливали вино чи горілку, й побратими, тримаючись кожен за окрему із двох ручок чаші, випивали разом — на взаємну вірність і відданість до останку.

СВІДОК СТОЛІТЬ

Меджибіж на Хмельниччині — селище міського типу, розташоване біля злиття Південного Бугу з його лівою притокою Бужком, за 35 кілометрів від обласного центру по шляху Хмельницький-Київ. Кожний, хто проїздить через це селище, зверне увагу на старовинний замок, а як зацікавиться ним, — порине в історію.

В документальних матеріалах Меджибіж згадується вперше як місто в 1146 році, коли він був форпостом і торговельним центром на південно-західному кордоні Київського князівства. У 50-их роках XIII століття біля стін Меджибожа війська Данила Галицького розгромили монголо-татарські загони Куремси.

Очевидно, в ту далеку епоху в добре пристосованому для оборони місці між Бугом і Бужком уже існував і меджибізький замок, бо в підземеллі ще й досьогодні збереглися бійниці, які існували для застосування вогнепальної зброї. Оборонним спорудам тут приділялося багато уваги тому, що Меджибіж був розташований між Чорним та Кучманським шляхами, й багато разів жителі міста, об'єднавшись з ополченнями інших

міст, розбивали у цьому обширі орди кримських татар.

На початку XVII століття Меджибіж був одним із найбільших міст в Україні. Бурхливими для нього були роки визвольної війни 1648-1654 рр., коли козацько-селянські війська під проводом гетьмана Богдана Хмельницького визволяли край від польського панування. Всі три походи військ Б. Хмельницького проходили через Меджибіж. Тут у липні 1648 року Максим Кривонос розбив шляхетське військо, а 13-го вересня цього ж року за 15 кілометрів від Меджибожа мала місце битва під Пилявцями — одна з найблискупіших перемог українського народу над поляками.

В 1649 році війська Б. Хмельницького під командуванням полковника Івана Нечая біля мурів Меджибожа завдали польській шляхті другого нищівного удару. Успішними тут були й дії полковника Івана Богуна в 1650 році, а гетьман Б. Хмельницький багато разів зупинявся в Меджибожі. Останній раз він перебував тут у грудні 1653 року і звідси виїхав із військами на Переяславську раду.

Історія визвольної боротьби українського народу зафіксувала неодноразову участь мешканців міста й округи у повстаннях протягом довгих років панування польської шляхти. Не обминуло Меджибіж і знамените повстання 1768 року, а на початку XIX століття біля замкових стін діяли повстанці під керівництвом Устима Кармелюка. З 1866 року Меджибіж і замок стають центром літніх табірних зборів московських військ, і це триває аж до 1914 року, коли тут стояли царські війська під командуванням генерала Брусілова, а в замку був розташований штаб 12-го Охтирського гусарського полку.

В роках II-ої світової війни меджибізький замок зазнав поважний руйнувань, тому зараз тут ведуться реставраційні роботи, які планується закінчити до 1980 року. Наявність великої корисної площі дасть можливість розмістити в замку кілька музеїв. Дуже цікавим є проект улаштування в одній із веж панорамної картини битви під Пилявцями, а на увагу заслуговує також плян відкриття тут історично-архітектурних і художніх відділів. Покищо відкрито лише краєзнавчий музей.

ПЕЧАТКА ВОЛОДИМИРА МОНОМАХА

Археологічна експедиція Академії Наук України перевела розкопи вздовж річки Сули, де були розташовані стародавні городища княжої доби. В городищі Сумщини знайдено рештки луків, наконечники стріл, різні прикраси і скляні речі. Найцікавішою знахідкою розкопів була печатка Володимира Мономаха, яку київська преса називає «актовою».

На одній стороні печатки є зображення князя Володимира Мономаха, а на другій — напис приналежності печатки. Київські газети пишуть, що городища на річках Сулі й Терні були третьою лінією оборони від половців і печенігів, розробленою і здійсненою В. Мономахом. Котрийсь із воевод і мав князеву печатку.

ЗАМІСТЬ СКАРБІВ АТТІЛИ — РИМСЬКІ КУРГАНИ

Древні літописці відночували, що на великій долині Ляфніцталъ у провінції Бургенлянд король гунів — кривавий Аттила казав викопати спеціальні криниці і в них заховати величезні скарби.

Нещодавно сотні людей почали розшуки за цими скарбами, але, замість них, відкрили п'ять римських курганів. У двох могильних курганах 1-го століття після народження Христа знайдено залізо-бронзовий ніж із 30-сантиметровим лезом, дрібні монети, черепки посуду й інші речі. Між курганами було поле, на якому, згідно з опінією археологів, спалювали небіжчиків. Завзяті продовжують шукати скарби Аттили.

В МУРАХ СТАРОЇ ФОРТЕЦІ

В районному центрі Літин на Вінничині що п'ятнадцять хвилин можна почути бій місцевих курантів: годинник зі звуковим сигналом відтворює мелодію відомої народної пісні «За Сибіром сонце сходить». Умілець — електромеханік Федір Ткачук, який змонтував звуковий сигнал у музичному

супроводі, не випадково обрав для мелодії пісню про Кармелюка. Адже тут, у колишньому Літинському повіті, народився Устим, тут збирав свої перші загони, наганяв жах на панів, роблячи наскоки на панські маєтки й роздаючи бідним їхнє добро та гроші.

При в'їзді в Літин, узбіч дороги над річкою Згар, ще й досі збереглася похмура будівля старого замку, де прикований ланцюгом до стовпа майже півтора року страждав славнозвісний ватажок селянських повстань на Поділлі в 1812-1835 роках. І з цієї ж в'язниці Кармелюк здійснив свою втечу...

ЗНАЙДЕНО КОЗАЦЬКУ ЗБРОЮ

Українські археологи вже довгий час ведуть розкопи в околицях міста Рівного на Волині і знайшли там багато давньої козацької зброї — найбільше шабель, списів, мушкетів та пістолів-самопалів, як рівножкінську зброю та інші предмети щоденного вжитку. Крім того, знайдено велику кількість давніх кадильників, хрестів, металевих кінцівок церковних і військових хоругв і частини козацьких возів.

Більшість знайдених предметів добре збереглася в торфовому ґрунті, й біля 500 із них наукова експедиція вже передала музеєві-заповіднику «Козацькі могили» в селі Пляшеві, розташованому недалеко Берестечка. До цього музею належить також козацька церква із XVII століття, яку перевезли туди із села Острова. В цій церкві козаки святили зброю перед боєм із польським військом у 1651 році.

Науковці та студенти ведуть розкопи також в іншому місці — в підземних ходах під Кам'янцем-Подільським, який облягали, а після його здобуття на протязі 27 років руйнували турки. Населення міста будувало підземні сховища, зберігаючи в них зброю, харчі та інші речі. Під час розкопів у цих сховищах знайшли чимало решток козацької зброї та інші предмети щоденного вжитку. Ретельне дослідження кам'янець-подільських сховищ продовжується.

ЧИ ВІДОМО ВАМ, ЩО...

... в одному з турецьких музеїв знайдено найдавнішу мирну угоду з тих, які будь-коли підписувалися на нашій планеті. В документі йдеться про мир, укладений між єгиптянами й геттами, що мало місце в 1296 році до народження Христа.

... в Боваліно (Італія) водолази відкрили рештки грецького корабля, який затонув 2300 років тому. Між цими рештками знайдено золоту статуетку бородатого грецького воїownika в шоломі, по формі якого можна пізнати, що різьба походить із часів Перікла.

... слони з давніх-давен використовувалися й високо цінувалися як бойові тварини. Але вони бувають індійські й африканські (останні відрізняються дуже великими вухами). Які ж із них сильніші? Нагода розв'язати це питання трапилася у 217-му році до народження Христа в битві під Рафією (Палестина). Тоді африканські слони з війська Птолемея йшли проти своїх індійських родичів з армії Антіоха Великого. Раптом індійські слони повернули назад і в паніці кинулися навтіки.

... перський цар Кір знав на ймення всіх воїаків своєї багатотисячної армії, а видатний державний діяч і полководець древньої Греції Темістокл (V століття до народження Христа) — кожного із двадцяти тисяч мешканців Атен.

... козацькі формації в Туреччині могли свободно існувати й розвиватися від 1701 аж до 1854 років. Між іншим, одну з таких формацій створив київський поміщик Михайло Чайковський (по-турецькому Мехмет Садик Паша). Отже, почавши від Дорошенка й аж до Садики Паші українські козаки мали під турками свою самоуправу.

... своєрідний світовий рекорд установив недавно 52-річний сержант канадської армії Філіппе Латуліппе, який маршуючи безперервно і споживаючи юшку та кукурудзу, на протязі чотирьох днів пройшов 300 миль (482,7 кілометра). Згадакий сержант твердить, що його попередній рекорд виносив 275 миль.

... копаючи нору, борсук викидає з неї всі тверді предмети. Нещодавно в південно-східній Болгарії археологи звернули увагу на безліч керамічних уламків поблизу борсучих нир, почали розкопки й виявили тут стародавнє поселення, закладене римськими легіонерами 1900 років тому.

... в 46-ти державах, де є американські дипломатичні представництва, між цивільними особами знаходяться також і представники збройних сил ЗСА в кількості 1.245 старшин і 828 воїаків.

... західноєвропейські зброєві спеціалісти сконструювали надзвичайно легкий непотоплючий підводний човен, виготовлений з алюмінію,

який уживатиметься в рятункових акціях. Він має 18 стіп 4½ інча довжини, 5 стіп 11 інчів ширини і 31½ інча висоти. Спеціальна піна, вміщена між зморщеними стінами покладу, забезпечує його від потопання.

... на озброєння ізраїльської армії поступила нова штурмова зброя калібру 5.56 мм, яка важить усього 11 фунтів і носить назву «Галілі» (від імені її винахідника Галілі). Ця зброя здатна стріляти дванадцятьма різними сортами амуніції і має цілу низку застосувань. Її можна вживати як машиновий пістоль, вистрілювач легких гранат, проти танків, для перетинання дротів і навіть для відкривання пляшок. Новий вид зброї дуже довгочасний і нечутливий до змін атмосферичних умов.

... Норвезька Академія Наук в Осло подала, що за час від 3600 року перед народженням Христа до 1960 року по Христі на земній кулі відбулося 14.513 війн, у висліді яких — за історичними передаваннями — впало жертвою не менше трьох мільярдів людей.

... за останні 150 років на світі було 93 війни. Найчастіше брали в них участь Франція й Англія — по 18 разів. Найбільше перемог здобула Англія — бо аж 16, натомість Туреччина з 11-ти воєн програла 6 і виграла — 5. Протягом цих воєн втратило життя 29 мільйонів воїаків, не враховуючи цивільних осіб. Найвоєвничішим континентом була Європа, на території якої у згаданому періоді відбулося 88 війн.

... в 1925 році Едвард Кібе, якому було тоді 15 років добровільно вступив до британської армії. Сивоволосий 65-річний пор. Кібе перебуває в чинній службі до сьогоднішнього дня й має замір піти на емеритурі ційно в 1975 році, після шістнадцятого носіння військового однострою.

... повітряна війна над індо-китайською територією, яка закінчилася в половині серпня м. р., була найдовшою у воєнній історії і коштувала ЗСА 17 мільярдів доларів. За 12 років американці скинули на Індо-Китай 7,1 мільйона тонн бомб (утрое більше, як під час II-ої світової війни і вдесятеро більше, як у часі корейської війни). Впродовж 12-літнього періоду ЗСА втратили 3.706 літаків, 4.866 вертолетів і 4.250 осіб летунського персоналу.

... в роках II-ої світової війни З'єднані Стєй-ти Америки мали 12,2 мільйона воїаків та 139 генералів і адміралів, а сьогодні мають лише 2,2 мільйона воїаків, але 172 генерали й адмірали.

... конструктором відомих із часів II-ої світової війни «жатош» був видатний український науковець Іван Сидорович Гвай, двічі лавреат державної премії.

ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА

ВИСТЕЖУВАННЯ СОВЕТСЬКИХ ПІДВОДНИХ ЧОВНІВ

Від закінчення II-ої світової війни З'єднані Стейти Америки мали двічі вирішальну перевагу над Советським Союзом у зброєвій діяльності. Перший раз це мало місце в 1945 році, під час потсдамських переговорів, коли вони вже диспонували атомною бомбою. Вдруге — 12 років тому, коли на океанських водах з'явилися підводні човни типу «Поляріс», перед якими СССР не мав ніякої оборони. Ні в першому, ані у другому випадкові ЗСА не використали своєї переваги, натомість Советський Союз не тільки знайшов оборонні середники, але з часом боездатність його військово-морської флотії дорівняла американській, а може навіть і перевищила її.

СОВЕТСЬКИЙ ПІДВОДНИЙ ЧОВЕН ТИПУ «ЯНКІ»

Цей підводний човен являє собою збільшену копію американського «Полярісу» й був охрещений американською військово-морською флотією назвою «Янкі». Подібно як і «Поляріс» — він порушується ядерною енергією й несе на собі 16 вистрілень атомових ракет. Його швидкість під водою виносить 30 вузлів, тобто у стані занурення він пливе швидше від усіх пересічних поверхневих кораблів, а це значить, що такі кораблі не мають шансів його переслідувати.

Випливають «Янкі» з бази в Мурманську і, сховані глибоко під водою, посуваються в напрямі східного американського узбережжя. Покищо вони не мають завдання торпедувати кораблі чи конвої, натомість чекають в укритті, заховуючи бойову готовість до виконання знищення на території З'єднаних Стейтів Америки. Вистеження і знищення цих підводних човнів іще перед тим, поки вони допливуть до берегів Північної Америки, є одним із найголовніших обов'язків генерального штабу збройних сил ЗСА у випадку війни.

ВИСТЕЖУВАННЯ «ЯНКІ»

Тут є певна аналогія з полюванням на великого звіра. Всього через кілька годин підводного плавання «Янкі» зближається до висуненої сітки дозору НАТО. Цей обшир безперервно патрулюють норвезькі «Оріоні», літаючи дуже низько над поверхнею моря, а їхні залоги пильно слідкують за сигнальними знаками

електронічних устаткувань і приладів. І тільки ці сигнали з'являться, вони вже знають, що новий «Янкі» ввійшов у море.

Репорт про це передається негайно до Ісландії, з баз якої оперують американські «Оріоні», але й вони неспроможні виявити місцезнаходження підводного човна. На щастя для З'єднаних Стейтів Америки, човен типу «Янкі» мусить проплисти досить вузьким коридором поміж Ісландією і Британськими островами. В міру того, як він долає цей обшир, одержані британськими, норвезькими й американськими чинниками інформації збираються в компютерах і передаються командуванню НАТО й до ЗСА, в Норфолк (Вірджинія).

Власне звідси американські штурмові сили, призначені для поборювання підводних човнів, одержують наказ виявити місце, де знаходиться «Янкі», і знештралізувати його дії, бо в мирному часі він не може бути знищений. Ядром цих штурмових сил являється літаконосець «Інтрепід» («Безстрашний»), якого безперервно супроводжують шість модерних винищувачів. Очолює цю грізну ескадру командор Тоні Бракен — досвідчений моряк, який досить добре володіє російською мовою.

З огляду на те, що «Янкі» не виділяє ніяких спалених речовин, ані не нагріває води, виявлення його точного місцезнаходження в'ягеться з великими труднощами. Але згаданий командор Бракен розв'язує цю проблему доволі простим способом. Із власного досвіду він знає, що коли підводний човен пливе швидко, то в дію мусить бути введена певна кількість генераторів, а це неодмінно створить вібрацію; від кавдоба підводного човна також можуть відпадати частинки фарби й випливати на поверхню. Одним словом, при дуже пильному вистежуванні існують можливості виявити місцезнаходження підводного човна, який так чи інакше мусить себе зрадити.

Коли існує підозра, що в даному місці може знаходитися підводний човен, на поверхню води кидають підслухові буї — спеціальні прилади кулеподібної форми, які випускають у глибину моря електронічні зонди (вуха), а зверху висуюють антени. Із хвилиною, коли буї зловлять підводні звуки, антени нагріваються й починають світитися. Тоді командор Бракен скеровується до цих буїв із помічниками та ультрависокочастотною апаратурою для виявлення якнайточнішого місцезнаходження підводного човна.

Очевидно, немає достатньої кількості апаратів, аби відшукати всіх «Янкі», але адміраліція твердить, що американські «Поляріси» є набагато кращі від советських підводних човнів. У дійсності кожний «Янкі» — коли його виявлять

— був би знищений при допомозі спеціальних торпед типу «М-46», які керуються власним надслухуванням. У мирних часах таке знищення наступає фікційно, з допомогою нешкідливих вибухів, що, однак, доходять до свідомості залоги того підводного човна, котрий став об'єктом атаки.

ЗБРОЙНІ СИЛИ ЧЕРВОНОГО КИТАЮ

Якщо йде про точні дані китайських збройних сил, то червоний Китай ще й до цього часу приховує свої таємниці за «китайським муром». Відомо тільки, й це подає швейцарська преса, що від часу випробування першої атомової бомби власного виробу досліди в цій ділянці йдуть безперервно далі, хоч кількісний стан китайського нуклеарного арсеналу невідомий.

Зате приблизно відомо, що під цю пору збройні сили комуністичного Китаю перевищують 3 мільйони вояків, із чого на армію припадає 2.400.000, на військово-морську флоту — 150.000, на військово-повітряну флоту — 185.000 і на прикордонні війська — 300.000. Як подає швейцарська преса, на випадок мобілізації червоний Китай матиме найбільшу армію у світі — 150.000.000 вояків.

Суходільні армійські сили зорганізовані у 118-ти дивізіях, які включають 5 панцерних, 2 повітряно-десантні і 20 дивізій важкої та легкої артилерії. Про панцерні дивізії, складені з танків типів «Т-34» і «Т-54», що їх Китай продукує сам, докладних даних немає.

Військово-морська флоту поділена на три частини: північну, яка складається із 230 бойових кораблів, східно — 453 і південну — 300 бойових кораблів. Підводних човнів, а тим паче човнів, озброєних керованими стрільнями, дуже мало.

Військово-морська флоту посідає понад 3.000 бойових літаків, у першу чергу бомбардувальників і винищувачів різних типів «МІІ». Натомість транспортних літаків є небагато, й летунське транспортування навіть для звичайного пасажирського руху має обмежені рамки.

Під теперішню пору червоний Китай форсованим темпом розбудовує свої збройні сили, споруджує підземні бункери й морські та летунські бази, будує ракетні гнізда для протилетунської артилерії, кладучи великий натиск на продукцію нуклеарних бомб і далекодістанційних ракет.

«Ключ до червоного Китаю, — пише швейцарська преса, — має у своїх руках Японія, але — виникає цілковито закономірне питання — хто має ключ до Японії?»

АЛЬПІЙСЬКИЙ КОРПУС

У травні 1972 року Італійський Альпійський Корпус відзначав урочисто в Мілані соту річницю свого існування. Будучи заснованим у 1872 році, через рік він нараховував уже 15 сотень, а в 1877 році звів до дії перші в історії гірські артилерійські батареї. Прошло десять років і цей Італійський Альпійський Корпус розрісся до шести полків, у склад яких входило 20 куренів і п'ять гірських артилерійських батарей.

В роках I-ої світової війни альпійські формациї втратили 43.000 вояків забитими, а в затяжних кривавих битвах на території Советського Союзу під час III-ої світової війни Італійський Альпійський Корпус утратив 1.300 старшин і 38.000 вояків.

РІСТ СОВЕТСЬКИХ ПОВІТРЯНО-ДЕСАНТНИХ ВІЙСЬК

Впродовж останніх п'яти років Советський Союз набагато збільшив кількість своїх повітряно-десантних військ. Ще перед двома роками він мав сім парашутних дивізій, а тепер їх число подвоїлося. Кожна з них складається із 7.000 вояків та може бути вжита і як парашутна, і як повітряно-десантна дивізія. Остання робить десанти за допомогою великих транспортних літаків на тому терені, який перед тим зайняла парашутна дивізія.

Одночасно з ростом повітряно-десантних військ, ССРСР інтенсивно розбудував свою чорноморську флоту та її окрему формацию — середземноморську флоту. Советська військово-морська флоту, стаціонарна на водах Чорного моря, має власні морсько-десантні дивізії та кораблі, пристосовані до десантних операцій. Усе це, разом узяті, дуже збільшує можливість швидкої інтервенції збройних сил ССРСР в обширі Середземного моря, від Марокко починаючи й кінчаючи арабськими країнами у східному районі цього моря.

Впродовж багатьох років московська преса підкреслює велику вагу Близького Сходу для безпеки Советського Союзу, зокрема його південних республік, на чолі з Україною. Але, фактично, йдеться не так про «оборону», як про наступ. Советські імперіялісти йдуть шляхами своїх царських попередників, які завжди мріяли про здобуття виходу в Середземне море і про морський шлях до Індії. Однак московські царі ніколи не досягнули того, що зуміли досягнути їхні советські наслідники, які східною частиною Середземного моря перемінили в советське озеро.

Советська воєнна доктрина підкреслює, що парашутні й повітряно-десантні війська є тим видом збройних сил, який у несподіваній кризі призначається до вирішальної дії. Йому на допомогу має прийти вся «цивільна» флоту «Аерофлоту». Слід відмітити, що саме такі парашутні війська в 1968 році здобули Прагу.

Під час минулорічної близькосхідньої кризи Москва приступила була до мобілізації своїх парашутних дивізій. Після початкових акцій, дію їхню мала підтримати середземноморська флоту, до якої перед самою арабсько-ізраїльською війною було додано десять нових воєнних кораблів, у тому недавно спущений на воду літаконосець «Київ».

Намірам есентуальної советської інтервенції перешкодили З'єднані Стейти Америки, проголосивши бойову готовість своїх збройних сил у цілому світі. Цікаво, що все це відбулося докладно в річницю кубинської кризи в 1962 році.

СМЕРТОНОСНІ ПРОМЕНІ

Британська преса повідомила, що англо-американська лазерна зброя, яка має популярну назву «смертоносні промені», буде, prawdopodobnie випробувана в астральних просторах. Такі лазерні промені, над якими вже віддавна працюють британські інституції у тісній співпраці з американцями, можуть збивати ворожі сателіти й астральні стрільна.

Вільність лазерних променів є основана на азоті й вуглекислому газі, але в останньому часі винайдено лазер, який базується на рідкому газі ксеноні й ультрафіолетових випромінюваннях. Власне такий лазер викликає експлозії на далеких цілях.

Найкращою обороною перед цими смертоносними променями є обгортання атакованого об'єкту цистеркальним панцером, що здатний відбивати їх.

З'єднані Стейти Америки видають річно на лазерні дослідження понад 40 мільйонів доларів, але їх прогрес тримається в найбільшій таємниці.

Згаданий лазерний промінь має швидкість 186.000 миль на секунду. Стверджено, що в лабораторійних умовах він може легко продрівити тіло людини.

ЗБРОЄННЯ ЧИ РОЗЗБРОЄННЯ?

Спеціальний відділ Пентагону, який збирає інформації про зброєння окремих країн, подає такі дані: в 1971 році 120 країн світу витратили на зброєння 210 мільярдів доларів. Супроти 1960 року — це збільшення на 82 відсотки. За цей самий час кількість вояків у тих країнах зросла з 19-ти до 23-ох мільйонів.

ЗСА протягом цих двох десятиріч із комерційних і політичних мотивів постачали зброю іншим країнам. Починаючи з 1960 року, вони продали їй на 17,5 мільярда доларів, і ця торгівля була важливим активом у баянсі зовнішньої торгівлі. За цей час доставлено покупцям 209 бомбардувальників, 520 транспортних літаків, 1.490 винищувачів, 580 вертолетів, 45 лайнерів, 15 підводних човнів, 11.270 транспортів, 4.350 танків, 630.000 крісів і карабінів та 19.920 ракет.

На протязі того ж самого часу ЗСА подарували десяткам різних країн 184 бомбардувальники, 1.927 транспортних літаків, 9.680 винищувачів, 100 міноносців, 24 підводні човни і 2.034 іншого роду кораблі, 19.855 танків, 404.000 вантажних автомашин, 5.000.000 крісів, 270.000 кулеметів і 27.000 балістичних ракет.

В обличчі гарячкового зброєння Советського Союзу й інших комуністичних країн — це єдиний спосіб стримати їх від мілітарної агресії.

ЗСА ЗБРОЯТЬСЯ

Не зважаючи на переговори з СССР у справі обмеження зброєнь, американське міністерство війни переводить модернізацію всіх родів зброї. Це міністерство опублікувало плян виробництва нової зброї та мілітарного випуску на найближчі 10 років. Військово-морська фльота вже замовила 134 нові морські

бойові літаки типу «Ф-14-Томкет», які за допомогою ракет можуть знищити ворожі літаки й ракети. Кошт побудови одного такого літака виносить 25,8 мільйона доларів.

Командування суходільних військ домагається нових вертолетів, які можна було б уживати в боях і перевозити ними військові частини. Інші вертолети служитимуть для транспортування військового спорядження і припасів. Мілітарні фахівці вважають, що таким способом війська НАТО в Європі, де є також американські вояки, зможуть, на випадок війни, подолати советські танки, яких Советський Союз має в Європі набагато більше від НАТО. Кошт продукції тих вертолетів сягатиме понад два з половиною мільярда доларів.

ЗСА мають тепер три літаконосці, порушувати атомною енергією, а четвертий «Айзенгауер» увійде в дію незабаром. Американська військово-морська фльота хоче будувати кошт одного мільярда доларів ще один атомний літаконосець «СВН-70», який мав би ввійти до дії в 1980 році.

Американські військово-повітряні сили не є вдоволені теперішнім літаком «Б-52» й мають готові пляни нового бомбардувальника «Б-1», який зможе летіти вдвічі скорше від теперішнього «Б-52», взяти у два з половиною рази більше атомних бомб і швидко змінювати висоту свого полету. Американське летунство домагається 244-ох таких літаків коштом 11,3 мільярда доларів. Продукція цих літаків мала б початися в 1975 році.

В будові вже є нові американські реактивні бойові літаки типу «Ф-15-ОРЕЛ», які будуть найкращими з усіх теперішніх бойових літаків світу. 729 таких літаків коштуватимуть ЗСА 7,9 мільярда доларів.

Американська суходільна армія працює над новим танком, який зможе дуже скоро їхати, мати міцніше опанцерення та різні технічні вдосконалення. Кошти будови такого танка виносять півмільйона доларів, але, не зважаючи на це, армія замовила цих танків аж чотири тисячі.

Щоб дорівняти СССР, який буде прискішеним темпом атомні підводні човни, ЗСА будують одне з найбільших атомних суден світу, що матиме місткість 16.000 тонн, тобто вп'ятеро більшу від першого американського атомного човна «Наутилус», збудованого в 1960 році. Згаданий атомний підводний човен буде здатний дуже швидко плисти, занурюватися глибше й перебувати під водою довше від усіх до теперішніх того роду човнів.

Такий підводний човен матиме 24 потужні ракетні бомби з атомними головками, які вистрілюватиме на віддаль 16.000 км. Американська військово-морська фльота домагається десяти цього типу підводних човнів та двадцяти трьох дещо менших.

Крім цього, фахівці американської військово-морської фльоти розпрацьовують проект нового воєнного корабля, який мав би велику швидкість, був би дуже рухливим і міг перевозити на своєму покладі інші судна, призначені для спеціальних завдань. Однак, ближчих подробиць про цей проект покищо немає.

ЕЛЕКТРОННИЙ ПЕРИСКОП

Все спорядження атомних підводних човнів, здавалося б, відповідає вимогам сучасної техніки. Все, за винятком перископа. Практично він не зазнав ніяких конструктивних змін ще з часів I-ої світової війни. Обертається такий перископ дуже повільно й має обмежене «поле зору».

Американська фірма «Гайдро Продактс» запропонувала замінити перископ телевізійною камерою. Телеперископ «оглядає» навколишню територію за 9 секунд, а, крім того, він має ще одну перевагу: може спливати на поверхню у спеціальному контейнері, тоді як підводний човен залишається на глибині.

АРАБСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКА ВІЙНА У СВІТЛІ ЧИСЕЛ

Коли в жовтні м. р. розпочалася четверта на протязі останнього десятиріччя арабсько-ізраїльська війна, співвідношення збройних сил воюючих держав представлялося так:

ІЗРАЇЛЬ. Армія в мирному часі — 120.000 вояків (при загальній мобілізації впродовж 72-ох годин могла бути доведена до 300.000), 700 літаків, 1.700 танків, 1.450 панцерних возів, 350 легких і середніх гармат, 900 важких мортир і біля 50-ти різномісцевих бойових кораблів.

ЕГІПЕТ. Збройні сили — 300.000 вояків, 800 літаків, 1.650 важких і середніх танків, 2.000 панцерних возів, велика кількість різномісцевих гармат, ракет і гармат протилетунської артилерії і 85 бойових кораблів.

СИРІЯ. Збройні сили — 140.000 вояків, 400 літаків, 1.440 важких і середніх танків, 1.000 панцерних возів, незначне число ракет, гармат та протилетунської артилерії і 20 бойових кораблів.

Після 17-денних бойових операцій вони понесли такі втрати: ІЗРАЇЛЬ — 4.500 вояків забитими й пораненими, 125 літаків, 840 танків і панцерних возів й один бойовий корабель; ЕГІПЕТ — 7.700 вояків забитими й пораненими, 242 літаки, 895 танків і панцерних возів та 20 бойових кораблів; СИРІЯ — 7.700 вояків забитими й пораненими, 179 літаків, 880 танків і панцерних возів та 9 бойових кораблів.

Інші арабські держави, які брали тільки частинну участь у війні, мали наступні втрати: ІРАК — 380 вояків забитими й пораненими, 21 літак і 125 танків та панцерних возів; ЙОРДАНІЯ — 40 вояків забитими й пораненими і 20 літаків та панцерних возів; МАРОККО — 490 вояків забитими й пораненими.

НОВА ПРОТИПОВІТРНА СИСТЕМА В НФР

Ще в 1955 році західнонімецькі мілітарні спеціалісти розпочали працю над винаходом мобільної протиповітряної системи, яка могла б супроводжувати панцерні тактичні з'єднання. Через три роки прототип такої зброї був уміщений на панцерному возі, а в 1965 році про-

тилетунську гармату калібру 35 міліметрів умонтували у башту танку типу «Леопард».

В 1970 році була розроблена нова протилетунська система, яка незабаром увійде на озброєння західнонімецьких панцерних формувань. Вона складається із двох гармат-близняк калібру 35 міліметрів, контролюється радіаром і дуже мало вразлива на електронічні протидії. Обидві гармати вміщені в танковій башті, яка з великою швидкістю здатна обертатися на 360°. Залогта танку складається із трьох осіб — командира, водія і стрільця. Танк має 45 тонн бойової ваги й має 660 протилетунських набоїв та 40 високоексплозійних набоїв для наземних цілей. Діючи разом, гармати-близняки вистрілюють за одну секунду 18 набоїв.

МІЛІТАРНА ПОТУГА СОВЕТСЬКОГО СОЮЗУ НА МОРІ

На основі річного звіту авторитетного американського журналу, зацікавленого морськими флотами у світі, советська військово-морська флота має вже перевагу 3:1 над ЗСА в ділянці підводних човнів і посідає відсятеро більше крейсерів від американців, а, крім того, розпочала інтенсивну будову літаконосців.

У склад цієї флоти входять 2 вертолетоносці, 41 крейсер, 120 винищувачів, 92 експортуючі кораблі, 150 суден із вистрільними рампами ракет, понад 400 підводних човнів (із них 111, порушуваних атомною енергією), 350 патрульних суден, 300 прибережних ескортних кораблів і понад 100 десантних човнів.

В минулому році норвезька морська розвідка повідомила, що їй удалося сфотографувати новий тип советського підводного човна, озброєного шістнадцятьма міжконтинентальними балістичними ракетами, які мають засяг 4.400 миль (7.000 кілометрів). Це відповідник американського «Поляріса», і припускають, що Советський Союз уже має до десяти човнів цього типу.

З нагоди святкування міжнародного дня советської військово-морської флоти, її головнокомандувач, адмірал Горшков чванливо заявив, що СРСР має тепер підводні човни, які спроможні з найбільшою швидкістю обійти навколо світу без виринання на поверхню води. Наскільки це правдиве — ніхто не знає.

РЕЗЕРВНА ФЛОТА ЗСА

Друга світова війна приневолила американський уряд розбудувати до незвичайних розмірів свою військово-морську флоту, щоб справитися з величезними завданнями бойових операцій на водах світового океану і транспортування сотень тисяч вояків та мільйонів тонн мілітарного спорядження на всі континенти земної кулі. У висліді цього, американська флота наприкінці II-ої світової війни нараховувала тисячі бойових і транспортних одиниць.

Закінчення цієї війни поставило уряд перед проблемою, що робити з цією безмірно розбудованою флотою, яка вже не мала ніякого застосування. Були голоси, щоб більшу частину її продати іншим державам або передати

на брут, але обережність, а також швидко демаскування агресивних плянів Москви завоювати весь світ урятували справу. Уряд ЗСА видав наказ законсервувати велику кількість морських одиниць у більших воєнних портах на східному, південному й західному побережжях ЗСА.

Сьогодні, майже 30 років після закінчення війни в Норфолку, Сан Дієго та біля берегів Вірджинії, Техасу й Каліфорнії стоїть мовчазна мертва фльота найбільшої морської потуги світу, стоять бойові кораблі, які неодноразово відкрили славу американській військово-морській силі. Так звана нечинна фльота нараховує сьогодні 768 одиниць, між ними 349 малих суден і 419 великих кораблів. Між останніми є 4 панцерники, 1 звичайний літаконосець, 8 літаконосців для боротьби з підводними човнами, один атомний підводний човен, 2 звичайні підводні човни, 14 крейсерів і 32 винищувачі.

Крім цієї воєнної фльоти, є ще 582 вантажні кораблі для транспортування, що в сумі дає 1.340 одиниць. Усю цю велетенську флоту треба було помалювати спеціальною фарбою, яка запобігає іржавінню. На кораблях безперервно працюють відвогкувачі, а по важливих металевих частинах кораблів пропускають постійно електричний струм, який також оберігає метал перед іржею.

Всю цю роботу виконує 229 цивільних робітників і понад тисяча старшин військово-морських сил. Але час минає, з роками кораблі старіються щораз більше, та й консервація має свої межі. Проте, може бути такий «щасливий випадок», що знову завиють сирени, й тоді ця мертва фльота оживе. При сучасному агресивному поході Советського Союзу до панування над світом і шаленій розбудові його військово-морської фльоти така можливість не виключена. Законсервований корабель буде готовий до дії на протязі одного-трьох місяців, тоді як для будови нового корабля треба років.

Слід відмітити, що ця нечинна фльота оживала вже кілька разів. Частина її була урухомлена в часі корейської війни, частина під час берлінської блокади, потім у році кубинської кризи й останньо в роках в'єтнамської війни. Тепер вона очікує нового покликання, щоб виконати своє призначення. Коли ж цього не станеться, то згодом її місце буде там, де потонули тисячі фінікійських і римських фрегат, турецьких галер, еспанських армاد і німецьких підводних човнів, у безмежному царстві царя морів — Посейдона.

СТРАТЕГІЧНА ОФЕНЗИВНА ЗБРОЯ СССР

Советський Союз має стратегічні ракетні війська, які нараховують понад 350.000 вояків, що обслуговують 1.530 міжконтинентальних ракет і 600 ракет середньодистанційного засягу. Більшість із них знаходиться на західному кордоні СССР, а решта — на схід від Уралу. Крім цього, до диспозиції стратегічних ракетних військ є 560 балістичних ракет, заінстальованих на покладах 61-го підводного човна, 140 далекодистанційних бомбардувальників і 700 бомбардувальників середнього засягу.

ЗБРОЙНІ СИЛИ НАТО Й ВАРШАВСЬКОГО ПАКТУ

Згідно зі статистичними даними мілітарних експертів, НАТО має 777.000 вояків (28 дивізій, із них 5 американських), 6.600 танків, 2.950 літаків, 7.000 нуклеарних снабів і 216 важких бомбардувальників.

Збройні сили Варшавського пакту складаються із 870.000 вояків (59 дивізій, у тому 27 советських), 20.000 танків, 7.150 літаків, 3.500 атомних снабів, 600 суходільних ракет і 7000 важких бомбардувальників.

Слід відмітити різницю в кількісному складі советських та американських і західноєвропейських дивізій. Перші мають у своєму складі від 9-ти до 10-ти тисяч вояків, а другі — від 16.000 до 17.500.

Треба відзначити ще один важливий фактор. У той час, коли Варшавський пакт має у своєму запллі величезні суходільні простори, то в запллі НАТО розливаються морські води, й Советський Союз, який посідає поблизу кордону додаткових кількадесять дивізій і 6.500 бойових літаків, може на протязі дня вислати на фронт 4-5 дивізій. Що ж торкається З'єднаних Штатів Америки, то для транспортування двох дивізій до Європи їм потрібно кількох тижнів, а у випадку резервних дивізій — навіть кількох місяців.

Пам'ятник полеглим воякам I Дивізії УНА
в Бірбаві, поставлений Братством «Броди-

Лев».

Огляд військовознавчих видань

DIE WEHRSTRUKTUR IN DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

ANALYSE UND OPTIONEN. BERICHT AN DIE BUNDESREGIERUNG 1972/1973.

Вищезатитулована публікація на 383-ох сторінках обговорює всі проблеми, які є пов'язані з Бундесверою. Це звіт спеціальної комісії, яка на підставі докладної аналізи сучасного політичного положення Німецької Федеральної Республіки (НФР) у формі звіту дає докладний огляд, разом із пропозиціями. Між членами комісії є прізвище асистента директора Міжнародного Інституту для Стратегічних Студій у Лондоні — д-ра Христофа Вертмана; інші члени комісії — фахівці різних галузей господарського, політичного й культурного життя НФР. Ця спеціальна комісія була покликана до діяльності урядом НФР 9. 7. 1970 р. В її склад входять 18 членів. Завдання комісії: 1) докладно проаналізувати та устійнити всі конкретні вимоги, які є необхідні для втримання потрібного оборонного потовілля в 70-их роках; 2) подати вислід досліджень розвитку оборонної структури й відносні оптації на кінець 70-их років. Самозрозуміло, під час аналізу комісія багато уваги присвятила проблемі розвитку міжнародної політики й допасування до її розвитку відповідних заходів оборони НФР в рамках Атлантийського союзу.

У висліді аналітичних доходжень комісія устійнила: НФР мусить дбати про розвиток власних, готових для кожноточасного введення у дію збройних сил; мілітарна безпека залишається як конкретний фундамент для політики відпруження; Атлантийський союз на необмежений час, як оборонно-політичні рами, й НАТО, як мілітарна організація, залишаються

гарантом безпеки й політичним простором розгри. Проект оборонної структури передбачає активну службу — 411.000-495.000 чоловік + резерва, що в сумі дає 485.000-525.000 чоловік. Псений оборонний розмір мав би виносити — 1,2 млн. чоловік. Під організаційним оглядом зборсна структура передбачає 24 повні бригади і 12 кадрових бригад. Структура якості й розміру мусить відповідати стратегічній концепції оборонних плянів НАТО. Ця структура мала б бути гнучка, залежно від відпруження або напруження міжнародного положення. Оборонні витрати мусять бути допасовані до рам можливостей НФР, враховуючи також визначений союзний вклад для спільної оборони. Бундесвера, як союзна армія, зобов'язана виконати кожну вимогу спільної оборони. Комісія, маючи на увазі сучасне світовополітичне й військостратегічне положення, не вірить у зміну відношення сил у користь Заходу. Також на випадок угоди між Сходом-Заходом щодо обостороннього рівномірного поменшення військових частин, сила відстрашування й оборони союзу мусить залишитися й бути постійно удержувана у вимаганих розмірах. Цей висновок є вислідом багатосторонньої аналізи проблеми безпеки й політичної оборони НФР.

На стор. 47 реферованої публікації є надрукована порівняльна діаграма регіональних сил НАТО й Варшавського пакту на 1. 10. 1972 р., яку подаємо нижче:

Наземні сили	НАТО (союзні сили в НФР)	Варшавський пакт (сили НДР, Польщі і ЧССР)
воєків	725 000	860 000
дивізій	28 2/3	59
панцерів	6 600	14 000
Летунство	НАТО	Варшавський пакт
тактичне летунство	3 000	7 000
вистрільні рами для ракет повітряної оборони	1 000	920

Коли йдеться про відношення сил НАТО і Варшавського пакту на кінець 1973 р., для орієнтації подаємо дані за Інститутом для

Стратегічних Студій у Лондоні з публікації "The military balance 1973-74":

	Північна й Центральна Європа			Південна Європа		
	НАТО	Варш. пакт	в тому СССР	НАТО	Варш. пакт	в тому СССР
панцерних дивізій	10	33	21	6	7	3
механіз. дивізій	14	35	20	31	21	4
наз. сили разом	600 000	900 000	600 000	530 000	320 000	90 000
панцерів	6 500	17 000	10 000	2 150	6 200	1 700
тактичне летунство						
легких бомбардувальників	140	250	200	6	30	30
винищувачів	1 100	1 400	1 110	450	125	50
розвідчих	300	550	400	125	90	40
штурмовиків	350	2 100	1 110	275	950	450

Комісія ствердила: «Рівновага сил між обидвом суперпотугами — ЗСА й СССР і їх перевага над силами інших держав залишиться незмінною, тому творитиме важливий фактор у світовій політиці. Свою далекосяжну цілеспрямованість СССР виявляє передусім форсованим нуклеарним і воєнно-морським зброєнням. Водночас ЗСА були змушені обмежити свою заангажованість у багатьох частинах світу, однак дали зберігати свою світову вирішальну роль. Всю є зацікавлені зберіганням нуклеарно-стратегічної рівноваги СССР. Обостороннє відстрашування від нуклеарної війни рівночасно обидвом суперпотугам відбирає можливість довільних політичних маневрів, а найкращим доказом того була недавня війна на Близькому Сході. З уваги на вразливість СССР, комісія сумнівається в тому, чи він відважиться застосувати мілітарну силу, як засіб політики, проти Заходу. На особливу увагу заслуговує абсолютна господарська перевага ЗСА над СССР. Його господарська відсталість є Ахіллевою п'ятою потужності; на цьому відтинку Советський Союз мабуть ніколи не позбудеться незаможності.

Стратегія НАТО тісно пов'язана з тактичним і стратегічним відстрашуванням. Вона передбачає змінність реакцій на окремі дії противника, не зважаючи на їх характер. Кожна конфронтація противника одночасно може бути без ризику ескаляції ліквідована, а тільки в неумикній констеляції могла б бути застосована нуклеарна зброя.

Багатої проблематики, обговореної на підставі аналізу на сторінках коментованої публікації, не дається хоч би загальничково заторгнути в цій короткій статті. Направду, дуже багато проаналізованих у публікації проблем є цікаві для кожного, хто займається слідкуванням особливо за військовою проблематикою. Численні й різноманітні діяграми навітлюють розвиток Бундесверу від самих початків її організації, узглядняючи кошти вдержання і вишколу. Також у публікації є багато даних про союзні збройні сили НАТО, зокрема більших держав. І так, наприклад, під кінець 1972 р. Велика Британія вдержувала під зброєю загалом — 350.000 чоловік; у тому числі — наземні сили — 170.000, летунство — 100.000, воєнно-морські сили — 80.000. Крім цього, до збройних сил іще належали 10.000 не-британців і 15.000 жінок із військовими рангами.

Збройні сили Канади — загалом — 84.000 чоловік, у тому числі — 34.000 наземні сили, 14.000 воєнно-морські і 36.000 летунство.

Збройні сили ЗСА — загалом — 2.390.000 чоловік. У тому: наземні сили — 860.000, морський корпус — 200.000, воєнно-морські сили — 600.000, летунство — 730.000.

У зв'язку з постійною модернізацією зброєних систем і різних родів воєнної техніки, в останніх роках значно зросли кошти особових видатків і технічного випосаження великих бойових з'єднань. Для орієнтації подаємо тільки загальні суми таких витрат, у яких враховано персонал, матеріал, інфраструктуру й загальні кошти:

Наземні сили	1970	1971 (в мілн. нім. марок)	1972
панцерна гренадирна бригада	59,7	76,1	82,9
панцерна бригада	63,5	79,6	83,0
стрілкова бригада (егербриг.)		71,5	75,7
Летунство			
ескадрилья винищувачів	72,9	79,2	97,1
легка бойова ескадрилья	43,9	49,0	55,5

розвідча ескадрилья			82,4
транспортна ескадрилья	68,8	75,7	80,0
протиповітряна оборона			
НІКЕ — полк 72 вистрільні рамп	49,2	56,9	71,2
полк протилет. оборони			
ГЛВК, 72 вистрільні рамп	71,6	80,4	92,3
полк далекозасяжного зв'язку	28,1	31,3	35,1
Морська флотія			
ескадра (4) винищувачів	29,2	31,1	34,3
ескадра винищувачів інш. класи	40,4	46,3	52,9
ескадра швидких човнів (8 човнів + 1 тендер)	18,4	21,4	24,5
ескадра підводних човнів (6 підв. човнів)	17,2	19,0	20,6
ескадра літаків для оборони	70,6	79,9	90,1

Коли йдеться про ціни нових зброєвих систем, то вони постійно зростають. Наприклад — панцер «М-47» коштував — 0,6 млн. нм., а його наслідник «Леопард» коштує — 1,1 млн. нм.; винищувач «Старфайтер» Ф-104», будова з 1968 коштував 9 млн. нм., а будова з 1971 р. — «Пантотон РФ-4 Е» — 23 млн. нм.

Повищі дані є орієнтаційні й загальникові. В загальному публікація всесторонньо інформуює, самозрозуміло фахівців воєнної справи, дослівно про все, що входить у засяг сучасної оборони, з узглядненням різних оборонних структур, стратегії і тактики атомової доби.

Ф. К.

Полковник Євген РЕН

«НА ШЛЯХАХ ЕВРОПИ»

(РЕЦЕНЗІЯ НА ОДНОЙМЕННУ КНИЖКУ РОМАНА ЛАЗУРКА,
ЯКА ВИЙШЛА ІЗ ДРУКАРНІ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ І УД УНА
В ЧІКАГО)

На вступі слід відмітити, що кожна книжка про Дивізію є додатнім вкладом для студій історії наших Визвольних Змагань, тому треба радіти, що автор завдав собі багато труда, щоб так широко й докладно описати своє перебування в Дивізії. Він змальовує дуже обширно її організацію, вишкіл дивізіоників, початок боїв під Бродами (запасного куреня), перебування Дивізії у Словаччині та Югославії, антипартизанські акції та останні бої під Фельдбахом.

Цікаво описує він вишкіл і той запал, із яким наші вояки взяли до пізнання нової зброї і тактики, як чистили хусточками гарматні замки та у вільних хвиликах ішли також до своїх гармат, щоб взаємно вчитися й оволодівати новими видами зброї (Стор. 50).

Дуже влучно висловлюється автор про значення пісні у війську, кажучи, що пісня єднає стрільців, і, співаючи, вони переживають може вперше почуття своєї єдності, своєї сили й енергії (Стор. 78). Це справді вірне твердження, однак пісня має таке значення не лише у війську.

Рівнож кілька разів згадує про те, як безмірно радіє населення, коли бачить наших вояків (Стор. 86 й інші). Діти кричать: «Вуйку, вуйку, це наше, українське військо!..» Крім того, вірно змальовує нашу вдачу й наш укра-

їнський індивідуалізм (Стор. 114), як також образно віддзеркалює проведення наших свят у війську — Великодня й особливо Водосвяття — та яке це робило додатне враження на слов'янське населення (Стор. 23, 178).

Що ж торкається битви під Бродами, то вона описана лише коротко, бо автор був у запасному курені, який одразу зміг вийти з оточення (Стор. 99). Далеко докладніше описаний бій під Фельдбахом, а також вірно подані труднощі боротьби проти партизанів (Стор. 204-205).

Цікавим є зображення тих звірств, які вчинили большевицькі війська, коли перший раз увійшли до двох німецьких міст — Гогензальцу й Гольдапу. Автор мав змогу оглянути ці міста після поновного здобуття їх німцями й що побачив? «На вулицях трупи цивільних жінок із відрізними грудьми...» (Стор. 160).

Натомість стає дивно, що якимсь неправдоподібно, а то й по-фантастичному описаний перемарш нашого війська зі Словаччини до Югославії. Тоді воно мало б пройти на протязі одного дня чи за добу 115 кілометрів. Чогось подібного не було й не буде в жодній армії. Можливо, що наші хлопці їхали возами, але пішки, навіть без зброї, — такої дистанції не подолає й сам Нурмі.

Є ще деякі негативи, про які не можна не

згадати. Детально описуючи полон, автор дуже гостро виступає проти наших старшин, що вони «не оборонили кількох наших полонених, які «організували» харчі з якогось американського транспорту» (Стор. 280-282). Усім відомо, що в полоні вояки завжди голодують, але треба признати, що для міряння етики немає двох мірил. Автор одобрює (на стор. 236) розстріл трьох українських стрільців за те, що вони забрали з розбитого вагону кілька метрів якоїсь коронки, й дослівно пише так: «Є наказ, що не вільно грабувати, то не вільно й кінець».

А в іншому місці сам описує, як він виміняв за мисливські рушніці 70 кілограмів солонини (Стор. 183). Отже, не дозволяє стрільцям, а сам міняє, значить одобрює крадіж із вагонів транспорту та ще й негативно висловлюється про старшин, які не оборонили тих, що були спіймани при «організації» харчів. Знову ж наприкінці книжки пише про те, що вже після переходу на цивільний статус, коли він працював

при американській військовій частині, то сам «організував» харчі.

Роблячи закиди старшинам, автор подає їхні прізвища. Але це не були справедливі закиди, бо, який би не був голод, то зловлених при «організації» чужого добра ніколи не можна толерувати. Між іншим, треба відмітити, що ті зловлені втекли й ніякої кари не відбули. А в додатку до всього слід висловити здивування, що п. Рихтицький, який редагував книжку «На шляхах Європи», не запропонував авторові виєлімінувати таку дражливу й нікому непотрібну згадку про ці «організування».

Але, як кажуть, немає діла без помилок. Назгал добре, що появилася ця книжка й дещо освітила дії Дивізії, а особливо характеристику співдії між українцями й німцями. Найважливіше те, що чини Дивізії всі вважали за вільні змагання, тому йшли до неї і лише тому часто терпіли голод, холод та всі воєнні невгоди, а то й гинули по-геройському в боях.

К. КРУПСЬКИЙ

ШПИГУНСЬКА ВІЙНА ЗА ЄВРОПУ

«The Secret War for Europe» by Louis Hagen. Stein and Day (Publishers), New York.

Мабуть, ніколи в історії народів шпигунство не досягало таких розмірів, як воно досягло їх у нашому часі. І хоч пересічний та льоальний промадянин іще далі глядить на цю «професію» з почуттям погорди, то однак, на неї так не дивляться урядові чинники могутніх країн нашого часу й витрачають на вишколювання та втримування шпигунів колосальні фонди. До такого висновку приходять читач, якому попаде до рук книжка Люїса Гейгена п. н. «Секретна війна за Європу», опублікована видавництвом «Стійн енд Дей» у Нью-Йорку в 1969 р.

Автор присвячує названу книжку своїй дружині й донечкам із висловами подяки за те, що вони пробули два роки в «екзилі» в Німеччині, де він порпався по архівах за матеріалом для названої книжки.

Гейген народився в Берліні в 1916 році. Від 1936 р. жив в Англії, а в часі другої світової війни служив пілотом планерів (безмоторових літаків). Про досвід із воєнного часу написав книжку, яка була «бестселлером».

Центральним тереном тієї секретної війни, описаної Гейгеном, стала Німеччина від часу закінчення другої світової війни. В повоєнних роках ту війну вели переможці над гітлеризмом, а пізніше в неї почали включатися німецькі сили, що скорим поступом розвинули службу державної безпеки і зв'язаний із нею цілий розвідний та контррозвідний апарати.

Першим повоєнним творцем німецької розвідки став генерал Гелен, який за Гітлера поставив військову розвідку на високий рівень. Навіть у часі відвороту німецької армії із східного фронту Гелен доказував неймовірного оприту одержувати дані про пляни й місця совєтського наступу і тим зменшував німецькі втрати.

Найризиковнішим, але вдалим пляном Гелена була достава літаком у совєтське заплілля двох совєтських військових старшин. Своєю місію почали ті шпигуни у військових старшинських уніформах совєтської армії. Один із них у уніформі майора з бойовими відзначеннями на трудах, а другий у ранзі старшого лейтенанта.

Вручивши довіреного листа в канцелярії військового штабу, майор Посухін (насправді Міллер) одержав дозвіл оглянути дещо з військових прифронтових позицій і зорієнтуватися в місцях совєтського наступу. По трьох тижнях Міллер стояв перед ген. Геленом складаючи звіт із незвичайно ризиковної місії, яка почалася в уніформах, а закінчилася в цивільних одягах. На поданий кодом радіосигнал німецький літак осів уночі в совєтському запліллі та майже чудом забрав Міллера, бо совєтська розвідка впала на слід і зробила засідку. Літак був обстріляний. Легко поранений і вичерпаний із сил Міллер таки дістався до літака. Він приїс німцям не тільки цінні відомості, але також частину мікрофільмів, бо друга частина була у другого шпигуна «Ігоря», який мусів залишитися на совєтській території.

Гітлер ніяк не хотів вірити у правдивість запланованої Геленом й успішно виконаної місії. Він попав у фурію й казав, що Гелена треба замкнути до дому божевільних, але за Геленом обстоював фельдмаршал Гудеріян та інші впливові військовики, які належно оцінювали працю Гелена. Однак, таке трактування Гітлера глибоко вразило генерала Гелена, який уже до кінця війни залишився в тіні.

Від того часу Гелен почав планувати, щоб кінець війни застав його й найближчих його співробітників у частині Німеччини, окупованій альянтами.

Гелен мав добре встановлену сітку агентів у Советському Союзі. Перед розвалом гітлерівської Німеччини, Гелен поінформував своїх шпигунів про те, що їх праця переривається тільки на короткий час, бо незабаром вони знову працюватимуть для Німеччини, наряд якої існуватиме далі.

Гелен віддався до рук американцям і запропонував їм співпрацю під умовою, що та співпраця в ніякому разі не суперечитиме інтересам німецького народу.

В короткому часі після закінчення війни біля Франкфурту при військовій американській розвідній службі постала німецька прибудівка під керівництвом ген. Гелена. Робітники тієї прибудівки носили американський військовий одяг й отримували повне удержування із платією. В більшості то були колишні німецькі військові старшини, які знову повністю присвячувалися праці проти Росії. Вони зробили це свідомо, знаючи, що їхня праця знайде кращу оцінку від оцінки божевільного Гітлера, — каже автор.

В новій прибудівці працювало багато знавців Советського Союзу, й та нова організація — каже автор на 37 стор., — дала основну структуру, на якій побудовано американське СІАЙЕІ (Сентрал Інтелідженс Сервіс), створену президентом Труманом у липні 1947 року в цілі протидії промосковській розвідці.

Сама техніка праці й організаційна структура «Геленової організації» відразу були побудовані з великою практичністю, що відповідала повсякденній ситуації. Та установа швидко виросла в потужну й успішну організацію, яка мала своїх людей скрізь по Східній Європі, а коли у квітні 1956 р. Західня Німеччина стала суверенною державою, то організація Гелена була офіційно перенесена до західнонімецького уряду з назвою «Бундеснахріхтендіст» (у скороченні БНД — Федеральна Розвідна Служба).

Від самого початку діяльності ген. Гелена совети не спали також. Вони ж уважали себе, й на ділі були, спецдами у шпигунстві й у всякій підриивній роботі. Тепер, використовуючи становище переможця, мали прекрасну нагоду й іще більш можливість для шпигунства та підриивної роботи в Західній Німеччині, де скресувалися впливи переможців, що репрезентували дві протилежні політичні системи.

За допомогою шантажу совети вербували в усіх окупованих країнах Східної Європи шпигунів і відсилали їх у диверсійних цілях до Західної Німеччини. Арештування советських

шпигунів в Західній Німеччині до 1956 р. доходило до двох тисяч річно, а після 1956 р. зросло до трьох тисяч річно. Класичним прикладом вербування агентів шантажем може бути вбивник Ребета й Бандери, Богдан Сташинський, який став агентом Москви не з власної волі, а під тиском КГБ. Сташинський хотів відвернути загрозу від своїх родичів і сестри й таким чином, проти власної волі, став убивником. Подібних прикладів бачимо більше в книжці Люїса Гейгена.

Маючи довголітній досвід у шпигунстві, московська розвідка завдала великої шкоди не тільки Геленовій організації, але пізніше також і німецьким державним органам безпеки БФФ (Бундесамт фір Ферфасунгсшц — Федеральне Бюро для Безпеки Конституції, що є німецькою державною контррозвідкою).

Наприклад, у БНД на протязі десяти років працював незвичайно здібний агент Гайнц Фельфе й за той час дійшов до високого посту. Ввесь той час Фельфе служив також советам. Маючи доступ до більших таємниць, він передав советам мікрофільми з великої маси документів. Використовуючи своє становище, Фельфе затушовував злочини і сліди советських шпигунів у Західній Німеччині.

На суді Фельфе признався до всіх злочинів і заявив, що робив те все свідомо, щоб помстити альянтам збомбардування його рідного міста Дрездену, а також нелюдське трактування й тортури в таборах німецьких воєнопонелених на Заході. Після розкриття афери Фельфе ген. Гелен мало не зрезигнував із посту голови БНД. Друга подібна афера відбулася в БФФ, шеф якої Отто Йон несподівано опинився у східньому Берліні. Через кілька днів після втечі Отто Йон промовляв на пресовій конференції і критикував Захід. Не меншою несподіванкою було й те, коли після 17-ти місяців той самий Отто Йон утік назад до Західної Німеччини, то тут його арештували й судили. Йон твердив, що він упав жертвою наслідного схоплення. Перебуваючи в західному Берліні, він відвідав приятеля доктора Вольгемута, котрий почастував його напоєм, з якого Йон протверзів аж у головній квартирі КГБ на Карльсгорсті у східному Берліні, а ту пресову конференцію він скликав під примусом, щоб оминати тортури.

Треба мати на увазі те, що Йона запросив на становище президента БФФ канцлер Теодор Гойс. Йон був відомий із протинацистського і протикомуністичного наставлення, а його брата розстріляло Гештапо разом з іншими змовниками, які зробили невдалий замах на Гітлера в 1944 р.

Німецький Федеральний Суд засудив Йона лише на 4 роки тяжкої праці. Після звільнення із в'язниці в 1958 р. Йон виступив свідком проти д-ра Вольгемута, якого в міжчасі арештували в Західному Берліні за шпигунство в користь СССР.

Наводимо кілька речень про зустріч Отто Йона з д-ром Вольгемутом на суді:

«Тільки цих двох знали правду. Тепер вони віч-на-віч стояли проти себе вперше від вірної ночі 20-го липня 1954 р. Чи вийде правда те-

пер? Йон стояв з одною рукою в кишені, скриваючи своє внутрішнє напруження за деяку зневажливу арогантність, і швидко глядів на д-ра Вольгемута, який стояв проти нього із самопевністю, з якою лікар глядить на пацієнта. Отто Йон високий, кремезний, фізично сильний, з густим ясним волоссям і малопомітними шарбоцькими рисами.

»Д-р Вольгемут стрункий і елегантний, із блідим, інтелектуальним обличчям та м'якими рухами.

»Йон говорив 4 години. Він відбігав від теми й повторювався. Вольгемут забрав тільки три чверті години й говорив спокійно. Кожен із них настоював на тому, що має рацію, однак, виміна слів поміж тими двома людьми не дала відповіді на те, хто з них говорив правду, а хто брехав.

Отто Йон: »Чи можу спитати д-ра Вольгемута про те, як то сталося, що я пробудився наступного дня на Карльсгорті?»

Д-р Вольгемут: »Можу тільки відповісти, — що не треба було так багато пити«. (Отто Йон був знаний із того, що в товаристві є дуже милий, але любить перевертати мірку в питтю).

Отто Йон: »Хочу вяснення на дивну поведінку людини, яка називала себе моїм приятелем і яка продала мене москалям за те, щоб здобути для себе становище в Харіте«.

Д-р Вольгемут: »Мені прикро, що ми обидва мусіли взяти участь у такій поганій грі«. Из цього в суді ніхто нічого не довідався.

Ще більший скандал вийшов із судової розправи за шпигунство в користь советів члена німецького парламенту Альфреда Френцеля. Його арештували після того, як він промовляв у кабінеті міністрів та одержав за промову стоячу овацію й особисті вітання від канцлера Конрада Аденауера.

Належачи до державних комітетів безпеки й озброєння та маючи зв'язки з такими ж комітетами при НАТО, Френцель передавав чехам, а ті москалям, ключові таємниці не тільки про плани озброєння Німеччини, але й також плани про озброєння НАТО

Френцеля засудили на найвищу кару тюрми — на 15 років тяжкої праці, але після того, як Френцель зрікся німецького громадянства і прийняв чеське (він походить із Судетів), його виміняли за німецьких шпигунів, що сиділи в московській тюрмі Люб'янци.

Друга частина книжки п. н. »Шпигунство вигнавців« починається аферою Богдана Сташинського — вбивника Степана Бандери і д-ра Лева Ребета. На 28-ій сторінках книжки описана справа Сташинського, яку автор представляє на основі судових протоколів. У загальному, тут не знаходимо багато нового. Опис пригадує те, що писала німецька й американська преса в часі процесу Сташинського.

Думаю, що ту частину книжки кожен українець читатиме із жалем, якщо не з болем серця, бо тут таким наявним стає те, що брат

підняв руку на брата тільки під тиском обставин. Пригадую собі, як то хотілося того, щоб Сташинський дістав хоч досмертну тюрму, якщо не кару смерти за плянуване вбивство двох чужинних людей і великих українських патріотів, хоч ми вже знали про те, що кара смерти в німецьких судах була скасована.

Та коли глядімо на цю справу з перопективи часу і після розкриття інших шпигунських афер, змінюємо дещо наш погляд тільки тому, що ми виразніше бачимо те, що тут головним злочинцем являється Москва. Коротко й цікаво та на мистецькому рівні автор виводить читачеві більше людей, які впали жертвою московського підступу і брутального терору.

Німецького патріота адвоката д-ра Вальтера Лінзе викрили німці і передали його на руки москалям. Подібних убивств, схоплення людей, терору та насильства було багато більше, але аранжером усього була і є Москва.

Президент суду закінчив розправу Сташинського словами: »Присуд цього суду не має заміру зруйнувати життя підсудного, а зміряє допомогти йому в покуті«.

Пишучи про Сташинського на ст. 125, автор твердить:

»Цей малий куток Європи був сполучною дорогою, де схрецьувалося велике число доріг. Подорожуючі зустрічалися, силою виборювали собі першість переходу й відходили в забуття. Тут римо-католики зударилися із греко-православними, поляками з австрійцями, москалі з німцями, а всі вони разом з українцями, які вважають ту країну своєю. Кожен раз в історії, як змінювались окупанти, українці організувались та воювали за свою свободу, однак, той бич неволі переходив із рук одного окупанта до рук другого. Від першої світової війни частини України були окуповані на зміну австрійцями, поляками, москалями й німцями. Батько Богдана і його українські націоналісти воювали проти них усіх. В 1944 р. країна опинилася знову під комуністичним контролем, але цим разом багато зі старшої генерації, включно з Богдановим батьком, стали зовсім розчаровані, хоч вони не втратили основної віри та не хотіли належати до комуністичної партії. Вони вирішили жити пасивно. Довгі роки розчарування могли б були знищити бажання незалежності, якщо б українці з-за кордону не збільшували допомоги партизанам, які тепер уже склалися з молодішої генерації, разом із небагатьма впертими старшими людьми«.

В описі про Сташинського не бракує ворожих, а то і шкідливих тверджень вбик української еміграції, зроблених Сташинським і доповнених неприхильними нам німцями. Транслітерація, як самого імені Сташинського, так і пов'язаних із цією справою місцевостей в Західній Україні не-українська.

А як бачимо з наведеного, то з Української Греко-Католицької Церкви зроблено »греко-православну«.

Автор пише, що розправа проти Сташинського була сенсаційною в повсенній Німеччині, й усі місця для публіки в суді були задале-

гідь розпродані, а Сташинського впроваджено до суду з підвалу й під важкою охороною так, що фоторепортери чекали даремно біля входів до суду. Щонайменше половина публіки говорила «слов'янською» мовою.

»Було цікаво знати, звідки взялися гроші на те, щоб дати можливість стільком українцям прибути до Карльсруте від екзильних організацій по всьому світі. Другий у команді Бандери, Стецько, був там. Також була Ребетова вдова в жалібному одязі, а Бандерова 21-літня донька, студентка з Канади, яка заступала свою матір, прибула в супроводі трьох адвокатів, з яких один був колишній американський конгресмен».

Виходить, що, на думку автора, українцям неначе не вільно здобутися на кількадесят тисяч на подорож до Німеччини, а другим навіть вільно вдержувати державу за американські гроші й видавати колосальні капітали на озброєння, щоб вести війну. Так то виглядає поняття демократичної рівноправності народів та об'єктивності поглядів на міжнародні політичні справи.

В інтродукції автор, між іншим, каже, що в Мюнхені, де були замордовані українські провідники Ребет і Бандера, там, у їхній модерній головній квартирі, ті провідники екстремних українських націоналістичних організацій ОУНР претендували на те, що вони репрезентують 45 мільйонів українців.

Вступне слово до названої книжки написав англійський спеціаліст у ділянці розвідки сер Кеннет Стронг, який, між іншим, каже, що чинник національно-розвідно-шпигунської машини існуватиме так довго, як довго існуватимуть національні держави.

Під подібним кутом погляду (до погляду сера Кеннета Стронга) пише автор свій постскриптум п. е. «Шпигунство й рівновага сил».

У цьому розділі автор висловлює погляд, що в теперішньому часі шпигунство відіграє навіть позитивну роль, коли глядіти на ту роль з точки зору світового масштабу міжнародних проблем. Ось, наприклад, — каже автор, — завдяки розвідкам вдалось відвернути катастрофу війни в часі кубинського конфлікту за Кеннеді.

Завдяки шпигунам, обидві сторони потуг знають кожна свої і ворожі сили, й коли котрась сторона відстає, то довідується про те тільки при допомозі розвідки й таким чином це дає можливість зберігати рівновагу сил, а рівновага сил є запорукою миру в нашому часі.

Автор каже, що СіАйЕй організація засвоїла багато практик від советської розвідки та що тепер обидві сторони послуговуються своїми розвідними організаціями в боротьбі за впливи в різних частинах світу.

Треба признати те, що названа книжка Люїса Гейтена дуже цікаво написана, так що читач не може відірватися від неї, коли захче читати її. В ній коротко, але виразно скоплені ті моменти, як не один став знаряддям шпигунства, навіть не здаючи, собі справи із своєї

ролі, й опам'ятався вже тоді, коли не було «ні повороту, ні виходу зі ситуації». Ставши шпигуном, людина зовсім тратить свою волю та стає слухняним знаряддям своїх зверхників.

В постскрипті автор звертає увагу на те, що такі інституції, як СіАйЕй та подібні, можуть творити загрозу навіть для самої демократичної системи, бо, виріши в силу, така організація має тенденцію надуживати свої права. Як приклад такої небезпеки, автор наводить аферу, пов'язану з німецьким журналом «Дер Шпігель», головний редактор якого Конрад Алерс став жертвою безпідставного арешту, базованого на заздрощах у державній політиці.

При цій нагоді варто згадати й те, що в останніх роках поміж Советським Союзом і Заходом широко прийнялася виміна переловлених і засуджених шпигунів. Ось недавно ми чули через радіо, що Америка за кавцією відпустила советського шпигуна на відпустку до хворого батька в Советському Союзі. Невже справді новий погляд на шпигунство? Якби воно не було, відкрита в названій книжці тільки маленька частинка з цієї ділянки каже нам, що обережність ніколи не зашкодить.

И. А. Камков, В. М. Конопляник — «Военные академии и училища». Военное Издательство Министерства Обороны СССР. Москва, 1972.

Малого кишенькового формату ілюстрована публікація в російській мові, об'ємом 310 сторінок, дає вичерпні інформації про воєнно-навчальні заведення СССР. Публікація має 6 розділів: 1. Початок шляху до воєнної освіти, 2. Правила прийому — порядок, підготовка і вступ до воєнно-навчальних закладів, 3. Навчання у воєнно-навчальному заведенні, 4. Особливості заочної освіти воєнно-служителів, 5. Порядок опрацювання дипломних праць, проектів, задач, їх оборона і складання державних іспитів, 6. Деякі питання підготовки наукових кадрів.

Із 1-го розділу довідуємося, що в теперішньому часі більше 65% старшин полкового звена є молодші 30-ти років. Вони не проходили воєнної школи 2-ої світової війни, однак «володіють кипучою енергією, бойовим запалом і запасом знань». Майже 90% цих молодих старшин — члени компартії. В загальному комуністи й комсомольці творять майже 80% складу советських збройних сил.

Самозрозуміло, про розвиток особовости кожного старшини із широким політичним світоглядом і високою культурою не приходитьсь говорити, бо фактично цілий процес виховання відбувається на підставі фразеології і фальшування історичного минулого всіх народів, при одночасному дбайливому зберіганні російського націоналізму й великодержавного шовінізму та соціал-імперіалізму. У вищезатитулованому інформаторі, м. ін., є згадка про вступні іспити. Під час таких вступних іспитів на першому місці стоїть знання російської мови й літератури. Також у збройних і воєнно-морських силах, крім росіян, служать вояки інших націо-

нальностей. Від кандидатів на старшин вимагається знання передусім російської мови й літератури, а не знання рідної мови й літератури. Також історичний аспект розвитку древньої Руси є наświetлюваний фальшиво. Наприклад, на стор. 206, м. ін., сказано: «... Отражение в летописах и произведениях литературы стремления к единству русской земли». «Слово о полку Игореве». На стор. 209, м. ін., читаємо: «... Помощь русского народа украинскому и белорусскому народам. Переяславская рада. Воссоединение Украины с Россией и его прогрессивное значение». Стор. 217: «Значение прогрессивной русской культуры для развития культуры народов России». Програма історії СРСР (стор. 205-237) надрукована в цій публікації — найкращий доказ всестороннього вияву російського націоналізму й шовінізму. На цій основній базі виховується старшинський корпус, отже ця програма є головним засобом русифікації кандидатів на старшин неросійської національності. З рідною історією й культурою окремих неросійських націй і народів кандидат на старшину під час вишколу дуже мало або й зовсім не ознайомиться. Така, на жаль, є «пошана до всіх національностей» в СРСР, яким насильно дається за основу тільки й тільки російську історію та культуру до відомої. І це називається «воспитание в интернациональном духе». Це є основне, бо таким вихованням убивається національні почуття в усіх кандидатів на старшин, не росіяни. Отже їх русифікується!

У зв'язку з революцією у воєнному цілі, водночас чайшли основні переміни також у засобах збройної боротьби. Це вплинуло на переведення організаційної структури збройних сил СРСР та змінило характер сучасної війни, форми і способи її провадження. Випосаження армії і воєнно-морських сил багатою та складною бойовою технікою, безперебійна індустріалізація війни не тільки не зменшили, а, навпаки, ще вище піднесли ролі і значення людини — головного фактора у війні. Тому на вишкіл, приготування до війни особливо старшин зосереджується в СРСР дуже велику увагу. В жодній західній державі не існує такого великого мілітарного настрою, як в СРСР. Ця потуга є великим арсеналом різномірної воєнної техніки й військових кадрів. В Україні рідко можна знайти вояка або старшину-українця. Для них місце в азійських республіках, на Далекому Сході, а в Україні звичайно москалі.

В советській воєнній доктрині, м. ін., говориться, що яка б велика не була роль воєнної техніки, людина залишається на першому місці при будь-якому рівні технічного випосаження армії. Більше того, чим досконаліша бойова техніка, тим більша роль людини, якій доручено її застосування. Тому на технічний і всесторонній військовий вишкіл у збройних силах СРСР звертається особливу увагу. Старшина збройних сил СРСР — це «командир-единоначальник, виховник у досконалості володіння воєнним ділом, досконало обізнаний із природою сучасного бою, вмючи організувати бойові операції військ і ефективно керувати ними під

час найбільш складного критичного положення». Ця характеристика советського старшини себе повністю виправдала під час війни проти німецьких елітарних з'єднань в 1941-1945 рр.

І це якраз заслуговує на особливу увагу! В усіх вишкільних заведеннях у підготовці старшин дуже велику увагу зосереджується на вивченні оперативно-тактичних дисциплін, опосібів бойового застосування озброєння й техніки. Під час вишколу старшини опановують глибокі тактичні знання, разом із навиками до кліматичних умов. В області воєнних наук вони, звичайно, є висококваліфікованими спеціалістами. 45% старшин армії і фльоти є інженерами й техніками. Таких висококваліфікованих спеціалістів випускають воєнні академії, воєнні факультети при промислових вузах і вищі воєнні заведення. Перелік цих усіх заведень воєнного вишколу подає згадана публікація разом із умовами прийому.

Советська публіцистика часто багато уваги присвячує імперіалістичному, тобто західному мілітаризмові. Наприклад, на сторінках журналу «Международная жизнь», ч. 3/1973 надрукована стаття П. Жіліна, Е. Рибкіна п. заг. «Мілітаризм і сучасне міжнародне відношення». У згаданій статті СРСР виступає як єдиний на нашій планеті миротворець, ані словечком не згадуючи про власний мілітаризм. Публікація, яку обговорюємо, розкриває советський мілітаризм, подаючи воєнні академії, вищі воєнні навчальні заклади та інше. Щоб хоч у загальному зобразити, що собою являє «мирова програма» та взагалі миролюбна пропаганда СРСР, на підставі згаданої публікації подаємо советські воєнно-навчальні заклади, які готують кадри для «визволення» тих націй і народів, які собі не бажають такої допомоги:

Командні академії і факультети в Сов. Союзі

Воєнно-повітряна академія ім. Ю. А. Гагаріна, Воєнно-політична академія ім. В. І. Леніна, Воєнно-медична академія ім. С. Кірова, Воєнна академія ім. М. В. Фрунзе, Воєнна академія ім. Ф. Є. Дзержинського, Воєнно-інженерна академія ім. А. Ф. Можайського, Воєнно-артилерійська академія ім. І. Калініна, Воєнна академія панцерних військ ім. марш. Р. М. Малиновського, Воєнно-інженерна академія ім. Н. Є. Жуковського, Воєнно-командна академія ПВО, Воєнна інженерно-радіотехнічна академія ім. Л. А. Говорова, Воєнна академія хемічної оборони ім. С. К. Тимошенка, Воєнна академія зв'язку, Воєнно-морська академія, Воєнна академія запілля і транспорту.

Вищі навчальні заклади

Московське вище інженерно-зенітне ракетне училище (російський термін) протиповітряної оборони, Московське вище загально-командне училище, Вищий факультет при Московській фінансовій інституті, Воєнно-диригентський факультет при Московській державній консерваторії ім. П. І. Чайковського, Київське вище

загальнокомандне училище ім. М. В. Фрунзе, Київське вище артилерійсько-інженерне училище ім. С. М. Кірова, Київське вище військово-інженерне училище ім. М. І. Калініна, Київське вище інженерно-радіотехнічне училище протиповітряної оборони, Харківське вище воєнне училище ім. Н. Н. Крилова, Харківське гвардійське вище командно-танкове училище ім. Верховної Ради УРСР, Пензенське вище артилерійсько-інженерне училище ім. Н. Н. Воронова, Саратовське вище воєнне училище ім. ген.-май. А. І. Лізюкова, Вище військово-морське училище ім. М. В. Фрунзе, Каспійське вище військово-морське училище ім. С. М. Кірова, Ростовське вище воєнне училище, Інститут фізичної культури ім. П. Ф. Леогафта, Военно-юридичний факультет Вищої політичної академії ім. В. І. Леніна, Ташкентське вище командно-танкове училище ім. марш. К. А. Мерцакова, Казакське вище танково-командне училище ім. Президії Верховної Ради Татарської АССР, Тбіліське вище військово-інженерне училище ім. 26 бакінських комісарів, Калінінградське вище військово-інженерне командне училище ім. А. А. Жданова, Іркутське вище авіаційно-технічне училище, Саратовське військово-авіаційне училище, Пермське воєнне авіаційно-технічне училище ім. Ленінського комсомолу, Опочне зенітно-ракетне училище протиповітряної оборони, Красноярське радіотехнічне училище протиповітряної оборони, Тамбовське артилерійсько-технічне училище, Ярославське воєнне училище ім. ген. армії А. В. Хрулева, Камішінське воєнно-будівельне училище, Орджонікідзівське вище загально-військове командне училище ім. марш. А. І. Єременка, Омське загально-командне училище ім. М. В. Фрунзе, Ташкентське вище загально-командне училище ім. В. І. Леніна, Далекосхідне вище загально-командне училище ім. марш. К. К. Рокосовського, Альма-Ата вище загально-командне училище, Бакінське вище загально-командне училище, Ульяновське гвардійське вище танково-командне училище ім. Красної Звезди, Армавірське вище командне авіаційне училище протиповітряної оборони, Віленське вище командне училище радіоелектроніки протиповітряної оборони, Житомирське вище

зенітно-ракетне командне училище протиповітряної оборони, Енгельське вище зенітно-ракетне командне училище протиповітряної оборони, Ярославське вище зенітно-ракетне командне училище, вище військово-морське училище ім. М. В. Фрунзе, Каспійське вище військово-морське училище ім. С. М. Кірова, Тихоокеанське вище військово-морське училище ім. С. О. Макарова, Вище військово-морське училище підводного плавання, Ленінградське вище військово-морське інженерне училище, Севастопільське військово-морське інженерне училище, Качівське вище воєнне авіаційне училище летунів ім. А. Ф. М'яснікова, Оренбурзьке вище військово-авіаційне училище летунів, Сизранське вище військово-авіаційне училище летунів, Харківське вище військово-авіаційне училище летунів, Єсське вище військово-авіаційне училище летунів ім. Героя СРСР, Чернігівське вище авіаційне училище летунів, Челябінське вище військово-авіаційне училище штурмовиків.

Вищі воєнно-політичні училища

Новосибірське вище воєнно-політичне училище, Свердловське вище воєнно-політичне училище, Курганське вище воєнно-політичне училище, Донецьке вище воєнно-політичне училище, Симферопольське вище воєнно-політичне училище, Київське вище воєнно-політичне училище, Львівське вище воєнно-політичне училище.

Повища картина воєнно-вишкільних закладів напевно не є повною. Таких закладів є багато більше, засекречених. Однак уже цей список доказує «миролюбність» московської міжнародної політики. Самозрозуміло, всі ці воєнні-вишкільні заклади повністю підтверджують мілітарний характер цілої совєтської системи. Тому принцип безпереймного поглинання бойової готовості совєтських збройних сил в умовах сучасного міжнародного положення, в добу науково-технічного прогресу заслуговує на особливу увагу й актуальність зокрема тих, які на Заході ще живуть пацифістськими ідеями і стараються переконувати інших, що період холодної війни закінчився.

УКРАЇНЦІ, КОЛИШНІ ВОЯКИ!

СТАВАЙТЕ ЧЛЕНАМИ ОБВУ —

НАЙБІЛЬШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ

КОМБАТАНТСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ!

УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО

Українське Вільне Козацтво постало спонтанно 1917 р. Це було відродження українського національного війська. Це відродилася бойовицтво дружинників Княжо-Королівської Київської, а потім Галицько-Волинської Держави. Це було відродження того військового руху часів Козацько-Гетьманської Держави, без якого припинилося б існування України.

1917 р. це відродження сталося в формі творення добровільних збройних сил для боротьби проти останнього займанця України — проти москвинів із Півночі та для боротьби з анархією й большевизмом на місцях.

Перший відділ УВК зорганізувався в селі Гусакові на Звенигородщині у квітні 1917 року старанням ідейного ініціатора Смоктя — нащадка козацького роду. Тоді ж відбувся перший повітовий з'їзд УВК в м. Звенигородці, на якому вибрали Кошового Отамана УВК Семена Гризла, нащадка козацького роду. На тому ж з'їзді ухвалено перші основи організації УВК, як територіально-військової організації. Вже на початку літа того року на Звенигородщині нараховувалися тисячі українських вільних козаків.

За Звенигородщиною рух УВК перекинувся на сусідню Черкащину, потім поширився на Полтавщині, Січеславщині, Чернігівщині, Одещині та на Кубанищині.

У жовтні 1917 р. відбувся Всеукраїнський З'їзд УВК у Чигирині. На ньому було засуджено 60 000 організованих козаків. Тоді було обрано на першого Військового Отамана УВК генерала Павла Скоропадського — командира 1-го Українського корпусу, а на наказного отамана й генерального писаря УВК — полковника Івана Полтавця-Острянця. Обидва були нащадками старовинних козацьких родів. На тому ж з'їзді обрано Генеральну Козацьку Раду з місцем її постійно в Білій Церкві.

Провід УКРади в Києві утворив при Секретаріаті внутрішніх справ окремий відділ Вільного Козацтва та затвердив його первісний статут, який опрацював д-р І. Луценко. Місцеві відділи УВК підпорядковано комісарам міліції.

Коли ген. Павло Скоропадський став Гетьманом України, то він Універсалом із 16-го жовтня проголосив Українське Козацтво становою організацією й підпорядкував його ресортові Військового Міністерства. Тоді до козацького стану стихійно вписалося зразу ж понад 150 000 родин. Україну поділено на козацькі коші, якими управляли отамани, нащадки славних козацьких родів. У Київському коші — полк. Глибовський, у Полтавському — полк. Кобинець, Чернігівському — ген. Нагорський, Волинському — полк. Борковський, Слобідському — полк. Іван Омелянович-Павленко, Запорізькому — ген. Михайло Омелянович-Павленко, Ново-Запорізькому — полк. Гоголь Яновський і Подільському — ген. Сокира. Територію кожного коша поділено на полки, що склалися з кількох повітів.

Із приходом до влади Директорії УНР, Вільне Козацтво далі існувало й воювало проти москалів. Тоді до українського війська входила дивізія УВК під назвою «Запорізька Січ». Після перерви 1921 року збройної боротьби Дійової Української Армії проти Москви, УВК відновилося на Заході. На Козацькому З'їзді в Мюнхені на Військового Отамана обрано полк. Івана Полтавця-Острянця. 1932 р. на Козацькому З'їзді на Волині, на його місце обрано полк. Івана Бірчака-Волошина, що загинув 1942 р. Від 1942 до 1944 р. обов'язки Військового Отамана виконував полк. Павло Терещенко.

Після його смерті 1946-52 р. УВК переживало критичні часи, коли за деморалізуючих і розкладових обставин перебування на еміграції, ворог намагався знищити саме існування УВК, за Військових Отаманів

Лева Бондаренка й Демида Гулая. Але обидвох тих «отаманів» Великі Козацькі Ради усунули зі становищ та позбавили їх членства в УВК. Організаційна криза в тих часах мала ще й труднощі у зв'язку з масовим переселенням української еміграції за океан. Існуючі ще в 1948 р. станиці УВК в таборах »ДП« в Регенсбурзі, Міттенвальді, Байройті, Ерлангені, Ашафенбурзі, Інгольштадті та ін. поступово зліквідувалися.

1952 р. обов'язки Військового Отамана перебрав на себе ген. хор. УВК *Іван Цяпко*, перенісши ідею й організаційне життя УВК за океан, та підтримуючи зв'язки з розкиданими скупченнями наших козаків у різних країнах поселення у вільному світі, аж до 1965 р., коли він тяжко занедужав і передав обов'язки Наказному Отаманові полк. УВК інж. *Антонові Куцинському*. Ген. І. Цяпко помер 10-го вересня 1967 року. Тоді Військовим Отаманом УВК став ген.-значк. УВК *Віктор Дяченко*. Він помер 26-го квітня 1971 року, а на його місце Велика Козацька Рада обрала ген. хор. УВК інж. *Антоні Куцинського*.

Від самого початку існування УВК має традицію вшановувати визначних українських громадян обранням їх за Почесних Отаманів. Такими були Проф. М. Грушевський, С. Петлюра, А. Лівийський, Генерал-бунчужний *Іван Омелянович-Павленко* і тепер Ген. Штабу полк. *Павло Шандрук*.

УВК брало діяльну участь у збройній визвольній боротьбі України за часів 1917-1921 років при всіх владах Української Держави. Коли ж Українська Армія відійшла за кордони України, то решта УВК, що залишилася в Україні, продовжувала боротьбу з ворогом у різних повстанських загонах. За другої світової війни члени УВК боролися в частинах Карпатської Січі, Української Повстанської Армії, бо УВК завжди було, є й буде традиційною частиною Українського Війська.

УВК на еміграції це станова парамілітарна громадська, а не політична чи партійна організація. Члени УВК можуть належати до різних політичних партій та віровизнань. УВК працює для Української Держави, не зважаючи на майбутню форму її державности.

Про форму устрою і влади у звільненій

від займанця Україні рішатиме український нарід. Головна й основна мета УВК на чужині — створення кадрів козацтва, які не давали б забувати про українську традиційну козацьку ідею, що »ми браття козацького роду«, що козацтво має боротися за волю України, а не за владу в ній.

Членами УВК можуть бути не лише колишні воляки, але й особи, які у війську не служили. Членами УВК можуть бути й юнаки та юначки і навіть діти. Так бувало з самого початку існування УВК, і цим забезпечено переємність традицій Козацької Ідеї.

Коли 1961 р. за океаном організаційно оформилася тільки одна станиця УВК, то на день Козацького Свята Покрови 14-го жовтня 1972 року, маємо вже 25 окремих станиць на чолі з Отаманами організованих у різних країнах поселення української еміграції. Ті станиці поділено на 7 областей на чолі з обласними Отаманами: дві області в ЗСА, дві в Канаді, одна в Австралії, одна у В. Британії й одна збірна на Німеччину й Венесуелю. Найвищий орган УВК Велика Козацька Рада, сесії якої відбуваються кожних 4 роки. Генеральна Управа УВК на чолі з Військовим Отаманом має чотири автономні установи: Генеральна Канцелярія (булава), Гонорова Рада, Нагородна рада Хреста Українського Козацтва й Редакція журналу »Українське Козацтво«, що виходить уже дев'ять років друкуванням ілюстрованим журналом.

УВАГА ПЕРЕДПЛАТНИКИ Й ЧИТАЧІ!

У зв'язку зі зростом коштів друку, а теж і тому, що це число »Сурмача« збільшене, з нагоди 25-річчя ОБВУ, ми були змушені підвищити ціну журналу в роздрібній продажі, й в передплаті, й один примірник »Сурмача« коштує 50 пенсів, а в заоканських країнах — один долар і 30 центів.

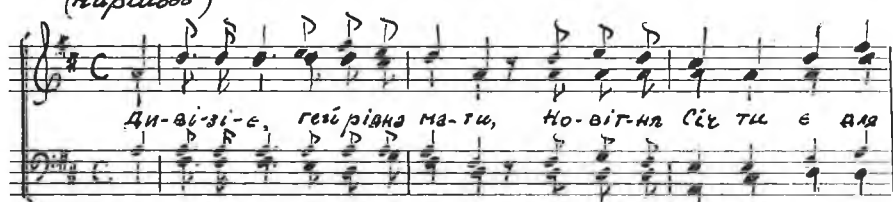
Адміністрація »Сурмача«

Марш Української Дивізії

Слова: Микола Углич Бугайківський, Муз. о. Зб. Лизюк
муз. оформлення З. Ісфендієв

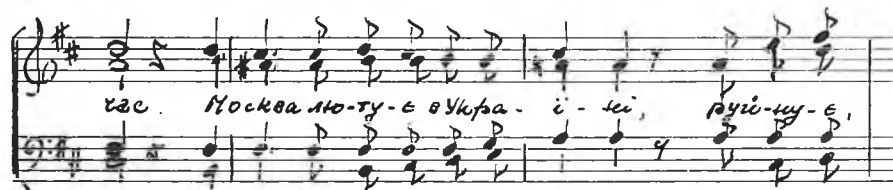
marziale
(Маршово)

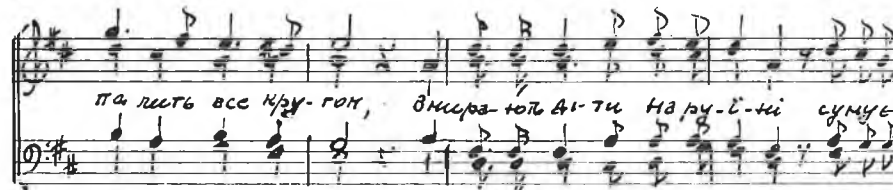
Ди-ві-зі-є, героїчна ма-ти, Но-віт-ня сіє ти в аля

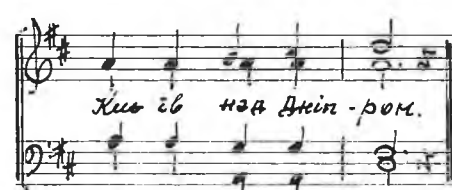
нас, У твє-ба, твє-ба те-бє знати - того від нас не дає

тє. Москва лю-ту-є в Укра-ї-ні, руї-ну-є,

па лєть все кру-гон, вмира-ють а-ти на ру-ї-ні сумує

Кия їв над Аніп-ром.

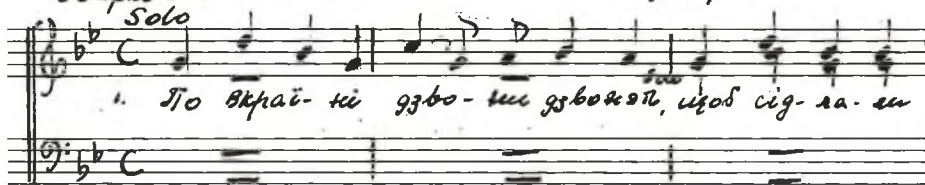
2. Ти сонцєм будеш в Україні
Вогняним сонцєм стрілою дикой!
Жеки ворожі корби тілі
У щасті знайдемо рідний край
Дивізії - зростає же в силу,
У буди безсмертний у доях
Згадай Шевченка в тогочасу,
Не знайде місця в тоді страх.

До Вирайні дзвоні дівочі.

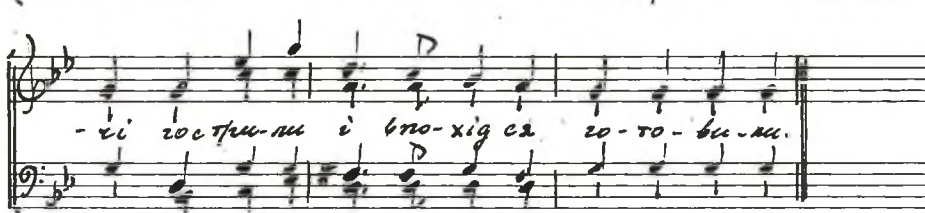
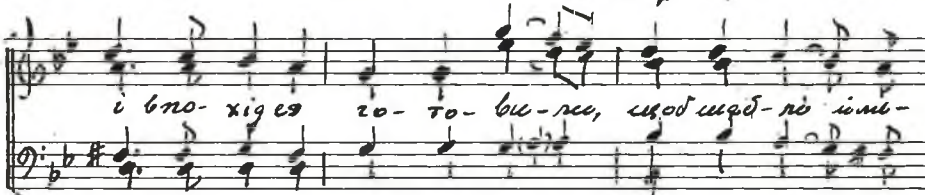
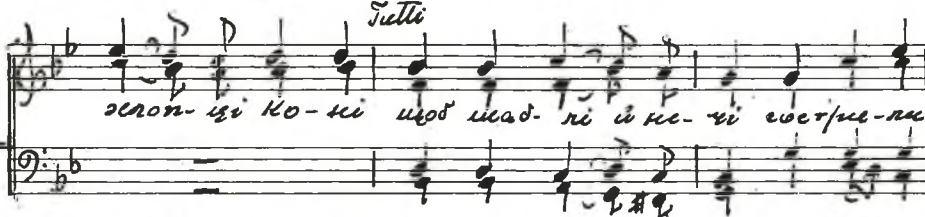
Маршова

муз. оформлює Я. Гавришук.

Solo

Tutti

2. Виряджала мати існа, той повилає Богу
Виряджала сестра. Брати вдалеку дорочу 2.
3. Виряджала капувала, Козиска з кристиці
Неепа збрину золоту шаблю і румкичи 2.
4. Три сину на Вирайну, таї не рабардіє
за лотирі негінельки до дому вертайся 2.

З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ В 1973 році

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ПОБРАТИМІВ ОБВУ В ЛЕСТЕРІ

Вже від кількох літ Відділ ОБВУ в Лестері взірцевою працею завдяки добірному складові Управи з головою Петром Кіщук, що кожного року перебирається. І не диво, що кожний представник Централі заявляє, що йому є велика приємність бути на наших Зборах, бо тут відчувається побратимське тепло старої «войни»; тут є добра організація культурного життя бувших воїнів і їхній великий уділ всесторонньої праці в житті української лестерської громади.

Минулорічні Збори Відділу ОБВУ відбулися в неділю, 4-го березня, о годині 5.30 по обіді, в залі Відділу СУБ-у. Збори мали честь вітати голову Централі ОБВУ, сотника Білого-Карпинця, Всеч. отця мґра Андрія Гринаха, пароха Лестеру, та керівників усіх українських місцевих установ.

Збори відкрив уступаючий голова Управи Петро Кіщук, привітав отця пароха, представника і всіх зібраних, а тому, що Збори відбувалися напередодні річниці смерті командира УПА Тараса Чупринки-Шухевича, голова зарядив однохвилину мовчанку, щоб ушанувати пам'ять великого лідера України, який зі своєю славною армією УПА став на прох з далеко переважаючими силами ворога.

Зборами керувала Президія у складі: В. Медницький — голова, п. О. Боднар — секретар і п. Т. Яцюк — член. З огляду на те, що в попередньому році померли три члени нашого Відділу (Роман Відула, Григорій Мельничайко й Петро Крис) голова Президії попросив ушанувати їх пам'ять однохвилиною мовчанкою. Після обширних звітів членів Управи, присутні довідалися, що сплачення членських внесків було стовідсоткове. Голова Контрольної Комісії, п. Василь Михайлюк, одобрив працю уступаючої Управи й запропонував Зборам уділити їй абсолюторію, що було прийняте Зборами.

В побажаннях перший забрав голос парох Лестеру, Всеч. о. Андрій Гринах. Він заявив, що йому було радісно бути на Зборах, бо тут більше життя, веселости й радості, як на інших громадських зборах, бо тут збиралася стара «война», що чекає на другу «войну». У військово-виків одна мета — стати до боротьби за державу. Ще дякував отець за ікону св. Володимира Великого, яку уфундував місцевий Відділ ОБВУ.

Пані Віра Дяківська, голова Гуртка ОУЖ, сказала, що їй була велика честь бути на Загальних Зборах ОБВУ й подивляла організованість та завзятість праці, яку провадить

Відділ. «Ваша сила організованості, — сказала вона, — нагадує дуба, що стоїть сильний і не гнеться перед бурею, а оточенню своєму шумом не дає заснути».

Від української православної спільноти вітав Збори п. Володимир Нетребя. Він передав привіт Зборам від православної громади і сказав: «Немає сумніву, що деякі з вас боролися в рядах славної Української Повстанської Армії, а більшість на фронті в І-й Українській Дивізії УНА. Із крісом у руках ви йшли на видиму смерть боротись із ворогами нашого краю. В Дивізії ви навчилися дисципліни, дружності й набули військового фаху, що передасте нашій молоді, яка має перейняти ідею боротьби за волю і права українського народу».

Сотник Білий-Карпинець у своєму слові дякував Управі за запрошення на Збори та gratулював за добру організованість і за повне зібрання членських вкладок. Далі достойний гість сказав, що події, які тепер заіснували у світі, змушують нас бути об'єднаними й сильними, бо ворог не дає спокою. Коли ми опинилися на еміграції по II-й світовій війні, не було в нас багатіїв-мільйонерів та науковців; усе, що ми осягнули, то здобули його тяжкою працею «одиниці». Притаманна наша організаційна праця дала нам гарні успіхи, й тому треба далі так триматись та піддержувати абсолютну військову приязнь й уважати, щоб не сплямити доброго українського імені. Збори також вітали молодечі організації «СУМ і Пласт, Відділ СУБ-у, Батьківський Комітет і клуб «Калину».

На пропозицію п. Миколи Щупляка, піддержану М. Гаврилюком, одноголосно перебрано минулорічну Управу ОБВУ й Контрольну Комісію. Збори закінчено відспіванням національного тиму.

В. М-люк

ДИВІЗІЙНЕ СВЯТО В ДАРБІ

Стараннями Дарбівського Відділу ОБВУ в суботу, 8-го квітня м. р., відбулося відзначення маркантної дати у військовій історії українського народу — 30-ліття з часу створення I УД УНА, яке стягло до залі дому місцевого Відділу СУБ велике число колишніх військовиків, українського громадянства й молоді.

Свято започаткувала дарбівська оркестра «Верховина» під диригентурою п. Ярослава Сестичина «Маршем Української Дивізії» — слова Миколи Утрини-Беззрішного, муз. о. д-ра Івана Музички, після чого відіграла ще одну загальновідому пісню «Там, по під лісом».

Зголовною доповіддю до теми свята виступив п. М. Матчак, подаючи в ній передумови створення української дивізії «Галичина», її історію й той бойовий шлях, який вона пройшла в роках II-ої світової війни. Доповідач

натолосив спеціально героїзм дивізійників у битві під Бродами й підкреслив, що І УД УНА була одним із кілець тягlosti української збройної боротьби з комуні-большевицькою Москвою та виконувала промовистий заповіт Симона Петлюри: «З вірою в українську державність!»

На сцені, гарно удекорованій національним і комбатантським прапорами, дивізійною емблемою (левиком) із датами 1943-1973, написом «Тільки зброя волю родить» та чудовими китицями весняних квітів, знову з'явилася оркестра «Верховина», яка виконала чотири музичні твори: «Верховину», «Лети, тужлива лісне», «Пролетала доріженька» й «Українську думку». Слід відмітити, що ця оркестра складається виключно з молоді (в окремих випадках розмір інструментів ледве чи не перевищує зріст виконавців), але грає дуже добре, з чуттям, наснагою й молодечим поривом, із відповідною інтерпретацією музичних нюансів. На спеціальне вирізнення заслуговують акордеоністи, Диригент добрий також, отже коли оркестра буде наполегливо працювати та здосконалюватися то напевно матиме великі осяги.

З черги виступив п. А. Гавірко, член Головної Управи ОБВУ й голова Дарбівського Відділу ОБВУ, вітаючи присутніх на залі старшин, підстаршин і вояків Української Національної Армії, прибулих гостей та все українське громадянство. Він перерахував усі ті визначні дати, які в біжучому році відзначають українці у вільному світі, а потім представив аудиторії гостю з-за Ля-Маншу, паню Уляну Вирсту-Чайківську, та її акомпаньйора — п. Ярослава Шутку, студента Манчестерського музичного коледжу, дуже добре знаного тутешньому українському громадянству.

Місяць квітень був місяцем, у якому відбулося найбільше концертних виступів пані Уляни Вирсти-Чайковської, яка прибула до Албїону на запрошення Головної Управи ОБВУ, організаційний референт якої, п. Петро Кішук, займався всіма необхідними справами, зв'язаними з турне опівачки по громадах середньої Англії. Користаючи з перебування п-ї Уляни Вирсти-Чайковської на британському терені, Дарбівський Відділ ОБВУ запросив її до участі в дивізійному святі.

У двох поєвах гостя із Франції виконала слїдуючі пісні: «Якби мені, мамо, намісто» — муз. М. Лисенка, «На вулиці невесело» — слова Т. Шевченка, муз. В. Заремби, «Стелися, барвінку» — муз. К. Стеценка, «Розкішний степ» — слова Гр. Чупринки, муз. О. Юбікевича, «Тихесенький вечір» — слова В. Самійленка, муз. К. Стеценка й «Ой, казала мені мати» — арію Одарки з опери «Запорожець за Дунаєм» — муз. П. Тулака-Артемовського. Можна лише пошкодувати, що ані одна з вищезгаданих пісень не віддзеркалювала теми свята, бо почути ритм чогось стрілецького чи дивізійного страшенно прагнули серця колишніх військовиків.

Пан Ярослав Шутка відіправ на піяніні народно пісню «За тебе, Україно» та «В горах грїм гуде» — аранжовка Б. Заревича, а пані Ольга Кельман продеклямувала вірш Б. Лепкого «Напис на стрілецьких могилах».

Після подяки п. А. Гавірка співацькі за виступ (їй вручила китицю квітів панна Марія Підкорчевна, королева краси Дарбівського Відділу ОБВУ на 1973 рік), п. Ярославів Шутці, п-ї Ользі Кельман, диригентів оркестри та її членам і всім присутнім за участь, свято закінчилося відспіванням українського національного славня.

МИКОЛА ВЕРЕС

РАННЯ ПТАШКА СПОВІЩАЄ ВЕСНУ НОТТІНГІАМСЬКИЙ ГРОМАДІ

«Не щебече соловейко
в лузі на калині...»
То щебече Уляночка та
на нашій сцені.

Ця вирійська пташка — Уляна Вирста-Чайківська — своїм чарівним співом сповістила нам весну в наші серця. Вона перенесла нас на хвилях сопранових мелодій ген-ген далеко в Рідний Край, у зелені Карпати, які так помістиському змалювала чудесними образами — своїм діамантовим голосом.

Мало того, вона проспівала не лише про милі Карпати, але все, що для нас таке дороге, таке цїнне й таке рїдке — наче запах «євшан-зілля».

Це все привезла вона нам, неначе на крильцях із романтичної Франції. Спасибі Тобі, наша дорогенька гостю... Щастя, Боже!

Акомпаньйючи на піяніні, зробив велику прислугу дуже талановитий п-н Я. Шутка із Брандфорду.

Дуже вміло керував програмою-репертуаром голова Відділу ОБВУ п-н К. Роснецький.

Хоч було мале число присутніх на залі — все ж таки намічену цїль осягнуто.

Співай — щебечи, пташко, на славу нашій нескореній Батьківщині-Україні.

Шкода, й то велика шкода, що нашої молоді майже не було на залі, крім тих, які брали участь у «Молодечому хорі» під кер. М. Скаліша, під час перерви.

Щоб почути різницю між шляхетними звуками, а «модерними»-дикими, треба частіше подібні концерти влаштовувати і їх численніше відвідувати.

Плекаймо хоч частинку нашої української культури: спів і музику.

П. С-к

ОКРУГА БЕДФОРДШІР ВІДЗНАЧИЛА 30-РІЧЧЯ ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА»

В історії кожного народу є знаменні дати подій, які чітко закарбовуються в пам'яті того ж народу, і які даний нарід, події ті, час до часу, — в такий чи інший спосіб — особливіше відзначає.

Такою знаменною подією західної вітки нашого народу є: НЕДІЛЯ, 18-го квітня 1943 року. У ту неділю проф. д-р В. Кубілович, — тодішній голова Українського Центрального Комітету — скликав у Львові нараду, в якій узяли участь усі тодішні представники українських товариств та організацій для обговорення політичної ситуації, в якій тоді знаходився наш нарід. Всі учасники наради, обговоривши докладно хід воєнних дій, рішили, що нам, українцям, є дуже побажаним, щоб робити заходи для створення якоїсь військової формації, яка вже в найближчих часах воєнних дій стала б зав'язком українських збройних сил. На тій нараді вибрано Військову Управу, якій дано мандат почати переговори з німецьким урядом. Переговори увінчалися успіхом, і німецький уряд, під датою 30-го липня 1943 року, затвердив створення української військової формації, яка фактично була затвердженою не як українська, а тільки як: »І-ша Дивізія «ГАЛИЧИНА». З того часу минуло вже повних 30 років.

На ширшій конференції ОБВУ у Лестері в суботу, 16-го грудня 1972 року, голова ОБВУ сл. п. сотник Михайло Білий-Карпинець, між іншими справами, наказував всім присутнім представникам клітин ОБВУ з Округ — Лондон, Bedfordshire, Lincolnshire, Midland і Захід, щоб у який-небудь спосіб кожна Округа, чи Відділи ОБВУ, у 1973 році відзначили створення І-шої Української Дивізії «ГАЛИЧИНА».

Округа ОБВУ Bedfordshire відзначила постанову І-ої Дивізії «ГАЛИЧИНА» в суботу, 15-го вересня, м. р. ПОБРАТИМСЬКИМ ОБІДОМ, у залі місцевого «СІВІК»-театру. Вечором, іще перед годиною 6-тою, почали сходитись із довколишніх місцевостей, як Кемпстон, Ражден, Веллінгборо, Нортгемптон, Лутон, Блечлей, Данстелл, Лейтон Базард, бувші дивізійники із своїми дружинами та приятелями.

Побратимський обід відкрив побр. Василь Гуменюк, голова ОБВУ Округи Bedfordshire, вступним словом, вітаючи присутніх побратимів та всіх гостей, а потім попросив присутнього Всеч. о. крилошанина М. Матичака, щоб він поблагословив побратимську святочну трапезу. О. Матичак зайтноував Господню молитву »Отче наш«, яку всі присутні, стоячи, відспівали, а поблагословивши »ядствіє і питіє« на трапезі, закінчив словами: »Від цього краю, до цього краю, усім дивізійникам та гостям, смачного бажаю«.

В часі подавання обіду обслугою, окружний зв'язковий ОБВУ, побратим В. Гуменюк, представив присутнім за столами почесних гостей

при головному столі, між якими були, крім о. крил. Матичака, побратим Петро Кіщук, організаційний референт Головної Управи ОБВУ, голова Відділу СУБ-у побр. Василь Крамар із дружиною, голова Осередку СУМ-у п. Михайло Прихідний із дружиною, та англійські гості. З черги побр. В. Гуменюк представив присутнім також добровільців до І-шої Дивізії побратимів: Всеч. о. крилошанина Матичака, Володимира Мороза, Івана Пудилика та Івана Джиджору з Bedfordshire, Степана Гутника з Нортгемптона та Зиновія Терлецького із Лейтона Баззард. Двох присутніх добровільців із І-шої Дивізії, а саме: Вол. Мороз та І. Джиджору були учасниками бою під Бородами.

Побратим В. Гуменюк у дальших словах своєї коротенької вступної промови згадав також і про те, що на побратимському обіді, тут у Bedfordshire, Головну Управу ОБВУ мав репрезентувати сотник Михайло Білий-Карпинець, та він 27-го липня ц. р. вже закінчив свій воляцький шлях, а на його місце, як представник Головної Управи, прибув до нас побратим Петро Кіщук. Побратим В. Гуменюк попросив присутніх вшанувати пам'ять помершого сотника Михайла Білого-Карпинця, однохвилиною мовчанкою, при кінці котрої, о. крил. Матичак зайтноував пісню »Видиш, брате мій«. Після відспівання пісні, побр. Гуменюк підніс тост за здоров'я присутніх дивізійників та за кращу долю українського народу, а всі присутні відспівали »Многая літа« на мелодію »Ми гайдамаки«.

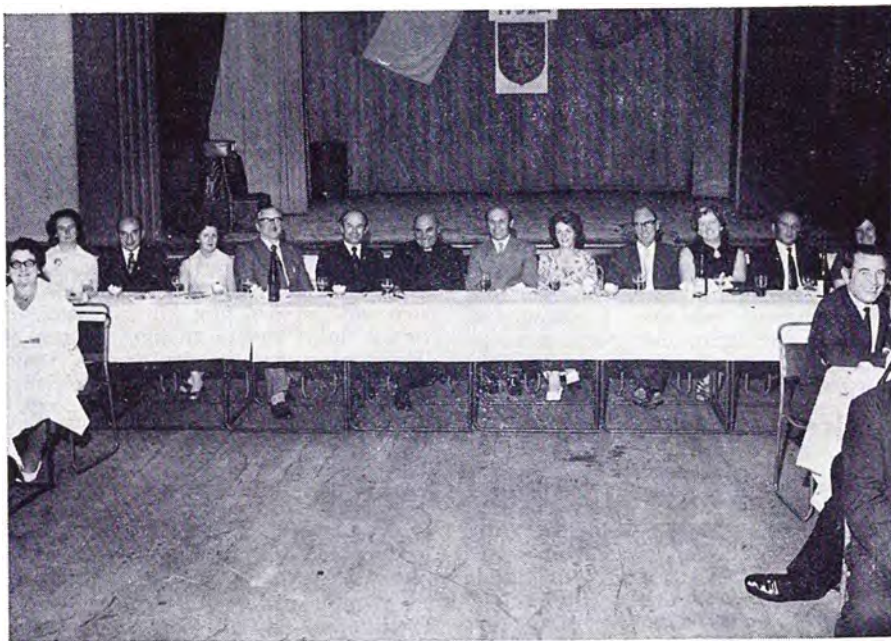
По »Многолітствію« забрав слово представник ГУ ОБВУ побр. П. Кіщук, який переповів у коротких словах про причини створення І-шої Дивізії, про великі труднощі, котрі треба було переборювати ініціаторам формування української військової одиниці під назвою Дивізія »Галичина«, про її бойове хрещення під Бородами, славні героїчні бої під Ванською Бистрицею на Словенії, біля Марбурга, та останні бої під Фельдбахом в Австрії. »Ми програвали битви, — говорив побр. Кіщук, — але війни ми не програли. Навіть і зараз, серед жорстоких окупаційних умовин, український нарід веде завзяту боротьбу із кривавим тираном за своє бути або не бути«. Він також оповів про свої враження із поїздки делегації Головної Управи ОБВУ до Австрії під Фельдбах при кінці місяця травня, та місяця червня м. р., про побратимські зустрічі із австрійськими комбатантами. Повідомив також усіх про те, що на другий рік (1974), Головна Управа ОБВУ плянує поїздку під Фельдбах більшої кількості дивізійників, коли то відбудеться посвячення пам'ятника у місті Фельдбах упавшим воїнам Дивізії, у боях із російським наїзником, і вже закликав охочих до участі у тій поїздки.

Після промови побр. П. Кіщука, побр. В. Гуменюк запросив до слова пароха місцевої парафії, Всеч. о. крил. М. Матичака. О. крил. Матичак, хоч дуже є обтяжений своїми душпастирськими обов'язками, — бо ось, у ту суботу, вінчав молодят у Кембріджі о год. 3-тій по полудні, та мусів відмовитись від весільного

прийняття, бо уважав за свій душпастирський обов'язок бути із своїми бувшими побратимами зброї. Тут годиться зазначити, що о. Матичак, так само, як св. Апостол Павло, котрий, поки став Воїном Христа, був воїном римського легіону, також і о. Матичак, перед тим, як став священником, пішов за голосом свого сумління, і зголосився у 1943 році до І-шої Дивізії, щоб стати на захист свого народу перед наїзником. Він пішов за голосом Євангелиста св. Івана, який каже, що «Ніхто більшої любови не має

Бурхливими й довготривалими оплесками присутні нагородили свого улюбленого пароха за його зворушливі до сліз слова, а побр. В. Гуменюк подякував о. Матичакові за його промову, у якій всі відчували багато потіхи й заохоти до дальшої боротьби, на добро й славу нашого поневоленого, але нескореного народу.

Перед закінченням обіду, на сцену вбігло двоє найменших місцевого танцюристів: Катруся Пудилик із своїм партнером Маврикієм Ткачуком, які на втіху всім відтанцювали «Ко-

Побратимський обід у Бедфордї, у роковини відзначення 30-річчя І УД УНА.

над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх». (Гс. 15. стих: 13). Наш Всеч. о. парох закликав усіх присутніх, щоб ми не падали духом, а що найважливіше, щоб ми не випускали зброї із наших рук, щоб ми вживали всіх — доступних нам — засобів боротьби з денацифікацією як серед молоді, і серед старших. Нагадував в особливий спосіб батькам, щоб вони посиляли своїх дітей до українських шкіл, усе приходили із своїми дітьми до своєї рідної церкви на свої Богослуження, і взагалі все і всюди, не звертаючи уваги на величезні перешкоди, на які нам часто доводиться натрапляти, як справжні воїни Христа й України, сміло й відважно ставали до боротьби на «культурному відтинку», до якої то закликає нас усіх, а особливо всіх колишніх воїнів І-шої Дивізії «Галичина», наш Ісповідник Святої Віри, Блаженніший Кир Йосиф.

зачка». Після танцю, побр. В. Гуменюк висловив подяку Всеч. о. крил. Матичакові, побр. П. Кіщуківі, та всім побратимам і гостям, як теж обслузі готелю за смачний обід, та попросив о. пароха закінчити побратимський обід молитвою. Але, замість молитви, о. крил. Матичак заїгнонував пісню «Боже Великий, Творче Всесильний, на нашу рідну землю споглянь».

Після обіду відбулася танцювальна забава.

На кінець заяви, голова Округи ОБВУ Бедфордшир, побр. В. Гуменюк, склав щирі й сердечні подяки всім тим побратимам, які вложили багато труду до приготування ПОБРАТИМСЬКОГО ВЕЧОРА, головам і членам Управ Відділів ОБВУ, голові Гуртка ОУЖ пані Е. Слободян, та усім паням із Гуртка за те, що приготували смачну перекуску, яку всі в часі заяви продавали для гостей, та усім побратимам і їхнім гостям (усіх було 86 осіб) за те, що

своєю присутністю гідно й достойно звеличали 30-ту річницю постанови І-шої УНА ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА». Також висловив подяку і тим побратимам, які на протязі цілого вечора були «тяжко» затруднені в «барі» Товариського Клубу «Червона Калина», а саме: Й. Романишин, В. Петришину, Я. Ткачукові й В. Леканци, обслуговуючи «фахово» побратимів-клієнтів та усіх гостей на заставі.

І.-ра.

ТРАВНЕВЕ СВЯТО ГЕРОЇВ В БОЛТОНІ

Як рік-річно, так і минулого року, в неділю, 27-го травня, завдяки ініціативі Відділу ОБВУ, відмічено пам'ять українських ім'єнних і безім'єнних героїв, які зложили своє життя на жертвовнику боротьби за волю й незалежність України.

В ранніх годинах в церкві Всіх Святих наш парох, о. М. Ратушинський, відправив Панахиду за спокій душ наших національних героїв, а всі вірні спом'янули їх щирою молитвою.

По полудні, о год. 6-ій, у залі Відділу СУБ, при численно зібраних членах старшого й молодшого поколінь, на удекорованій портретами наших провідників і прапорами сцени, почалася пропрама. Запрошений із Галіфаксу, сотн. І. К. Гвоздик, виголосив обширку доповідь, у якій яскравими кольорами зобразив понаддвосотлітню боротьбу українського народу за волю й суверенність України, в якій згинувли визначніші провідники з рук московського скритовбиєзника, як Є. Коновалець, С. Петлюра та С. Вандера, а в кєрньому бою з московським ворогом згинув генерал Тарас Чупринка та багато інших безім'єнних героїв і героїнь. Боротьба нашого народу — говорив Шагований доповідач — не пішла намарне, хоч у загравах І-ої і II-ої світових воєн наші Визвольні Змагання не увієчались перемогою, але вони мали, мають й матимуть велике значення на формування боротьби за визволення, ідею якої беруть уже на свої плечі мільйонові маси українського молодого покоління, що їх жодна пєкельна сила не знищить.

Запрошений із Манчестеру жіночий хор під кер. п-ні Цєбрий проспівав такі пісні: «Зірвалася хуртовина», «Не забути днів безсмертних», «Високі могили» та «Мати синові» (вийняток із «Білих лебедів» В. Симоненка) й «Іди від мене ти, коханий».

Всі точки були старанно виксані, а пісня «Мати синові» глибоко зворушила присутніх, витискаючи з їхніх очей сльози.

Деклямації виголошували учениці Школи Українознавства: М. Гнідець («Троє імен»), М. Боллобаш («1926-ий рік»), В. Борщ («В Роттердамі») та М. Вітківський («Т. Чупринка»).

З плакє рецитували: Анна Карпінська («Славний Т. Чупринка») та А. Гєс («Коротке жні»).

Всі деклямації були виксані без будь-якого закиду.

Відкриття й закриття святочної імпрези зробив п. Гр. Болюбаш; він теж подякував усім виконавцям протрами та присутнім за таку численну участь.

Т. Г.

ЮВІЛЕЙНІ СВЯТКУВАННЯ І-ої УД УНА В БІРМІНГГАМІ

В неділю, 1-го червня 1973 р., заходами окружного зв'язкового ОБВУ на Середню Англію, влаштовано окружний ювілейний концерт у 30-ті роковини створення Стрілецької Дивізії «Галичина», переіменованої згодом на І-шу Українську Дивізію Української Національної Армії.

Простору залю виповнили вщєрть бувші вояки Дивізії, проживаючі в середній Англії, та українське громадянство, серед якого було багато молоді.

На тлі національного прапору умієнено Тризуб та дивізійного «Лева». «Тільки зброя волю родить...», фраза взята із стрілецької пієні, була наче моттом ювілейних святкувань. По обидвох боках сцени умієнено два прапори — національний і комбатантський ОБВУ.

Дивізійним маршем «Дивізія, гей рідна мати», у виконанні оркєстри «Верховина», відкрито концерт.

У вступному слові голова Бірмінггамського Відділу ОБВУ, п. Ховзун, привітав присутніх на залі та попросив до слова голову Головної Управи ОБВУ, п-на сотн. М. Білого-Карпинця.

«Історична необхідність принєволила українців Західної України творити власні збройні сили в час II-ої світової війни, бо український нарід бажав бути повністю приготованим на непередбачені історичні події, якими може закінчитися II-га світова війна. Український нарід, навчєний гірким досвідом перших Визвольних Змагань, рішився за всяку ціну відкинути всякого роду дискусії на тему політичних програм, а сконцентруватися над одиєною суттєвою проблемою — творення власних збройних сил. Це були критерії, які стали генєзою творення Стрілецької Дивізії «Галичина» — сказав у своєму слові голова Гол. Управи ОБВУ, сотн. М. Білий-Карпинєць.

«Дивізія відновила традиції українського війська. У важких фронтових боях із московською навалою дивізійний вояк відстояв честь українського вояка. А коли кінець війни не виправдав наших сподівань, тоді частина дивізійних вояків продовжувала безпощадну боротьбу з московським окупантом у рядах УПА, а інші розбрєлися по країнах вільного світу, вкладаючи багато труду в організування українських церковних і світських установ. Вони спопуляризували між населєнням західних країн наші національні ідеали, до реалізації яких ми змагаємо та здобули серед чужинців багато приятелів для визвольної боротьби України. Працюйте далі для цієї самої великої ідеї. Нєхай вас об'єднує палка любов до України, до українського народу» — закінчив сотн. М. Білий-Карпинєць своє привітальне слово.

О. д-р І. Музичка у своєму слові, щедро переплітаному військовими дотєпами, зупинився коротко над ціллю ювілейних святкувань. Він підкрєслив, що ювілейне святкування повинно зродити в нас тверде бажання — хотіти й рі-

шати все тільки для великої ідеї. Ювілей зобов'язує нас до дальшої боротьби, бо волі нам в подарунку ніхто не дасть, її треба здобути. Про нашу власну долю мусимо рішати ми самі.

П-ч А. Матвій, голова Відділу СУВ у Бірмінгемі, в короткому слові зложив щирі ювілейні побажання від себе та від членів Відділу СУВ.

П-ч М. Матчак у своєму рефераті наświetлив генезу Дивізії, її бойову дію та її значення в українській історії.

В багатій мистецькій програмі, якою керував п. А. Гавірко, член Головної Управи ОБВУ й голова Відділу ОБВУ в Дарбі, взяла участь молодіжна оркестра «Верховина» з Дарбі під мистецьким проводом п-а Я. Сенчишина, яка відіграла низку українських мелодій: «Верховино», «Там під лісом, темним бором», «Лети, тужлива пісню», «Пролягла доріжечка», «Українську думку» та в'язанку інших пісень.

Відоме на терені В. Британії жіноче тріо «Конвалія» на крилах чудових пісень — «Вже

вечір вечоріє», «Україна», «Надвірна» та «Мама» — переносило присутніх у безмежні простори України, в рідні околиці, міста, чи сантиментально дзвеніло про щемливу матірню любов.

Балетна група Пластового Осередку в Дарбі під керівництвом п-і А. Наразук-Бунтінг виступила з типовим молодечим запалом у ряді танків «Гонимітер», «Чумак», «Гуцулка», «Козачок», «Катерина» та «Гопака».

У заключному слові член Головної Управи ОБВУ та зв'язковий ОБВУ на середню Англію, п. П. Кішук, який виявив стільки енергії в організуванні свята, подякував гостям, виконавцям програми та присутнім за таку численну участь і закликав усіх до дальшої наполегливої і кропіткої праці на благо України.

Після закінчення ювілейних святкувань, дивізійники гостилися та розважалися до пізньої ночі.

Присутній

М. ГАЙВА

В ПОКЛОНІ ПОЛЯГЛИМ

Потяг доїжджає до Мюнхену... Обговорюємо ще всі подробиці пляну нашої поїздки до Австрії, і ось ми вже на залізничній станції в Мюнхені. На превелике наше й миле здивування бачимо, що до нас підходить полк. Євген Рен, і як завжди, вітає нас своєю радісною усмішкою. Він одразу по-військовому розпитує нас про наші наміри, й хутко ще раз обговорюємо спільно цілоденну нашу програму. Тут же і зустрічає нас побр. Андрій Гавірко, котрий приїхав до Мюнхену, та інформує нас про проблемні потрібні заходи в нашій дальшій подорожі.

Не гаючи часу, їдемо на зустріч із головою Крайової Управи Братства кол. Вояків І УД УНА, побр. Романом Дебрицьким, інформуємо його про нашу заплановану цілоденну програму та разом із ним їдемо на кладовище скласти вінок на могилі сл. лам. Степана Бандери. На цвинтарі вже застаємо полк. Євгена Рена, котрий прибув, аби бути разом із нами. З повагою й великим зворушенням складаємо на могилі вінки від Головної Управи ОБВУ й української громади м. Болтону. Тихесенько шумлять берізки, й у суворій тиші відчуваємо неначе присутність між нами живого Провідника. Помолившись, переходимо на іншу частину розлогого цвинтаря, де складаємо третарну китицю квітів на могилі сл. п. д-ра Лева Ребета.

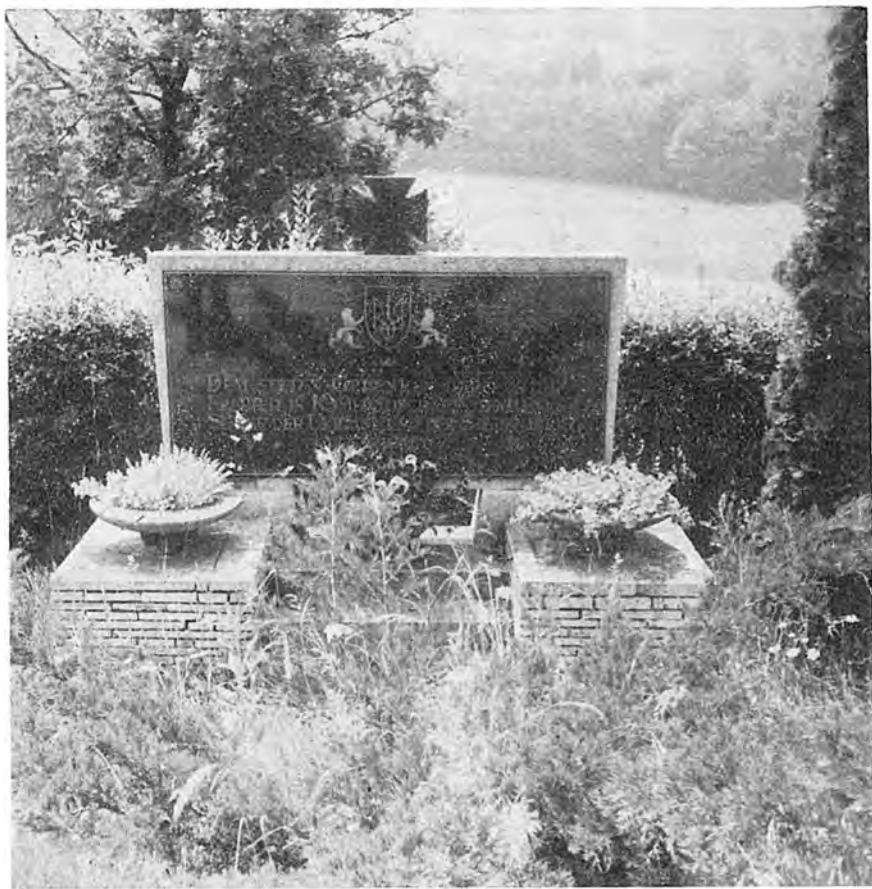
Повернувши до нашого готелю, застаємо маестра Пригорія Крука, і він пропонує нам відвідати його ательє. Роз'їжджаємося. Одні їдуть до маестра Крука, інші до українського

інтернату, де їх зустрічає мір Володимир Ле-ник та інформує про розбудову інтернату, а після того автор цих рядків їде скласти візиту панству Ренам, котрі з великою сердечністю приймають його та цікавляться життям української громади у Великій Британії.

Другого дня, тобто 31-го травня, ранесенько, виїждимо малим автобусом до Австрії. Водій автобусу п. Дух, знаменитий шофер, вміло веде автобус крутими й вузькими гірськими дорогами. Довга подорож втомлює, і ми втомлені приїжджаємо пізно ввечері до Фельдбаху, де нас вже очікують полк. Євген Рен і побр. Роман Дебрицький. Хочеться відпочити, та, на жаль, немає часу. Навідується до тотелю посади міста Фельдбаху, учасник II-ої світової війни, інвалід, людина дуже привітна й симпатична, й у часі довшої розмови запрошує нас на прийняття, влаштоване міською управою для українців. Радо приймаємо його запрошення й пізно вночі їдемо на заслужений відпочинок.

У п'ятницю, 1-го червня, колона авт вирушає в дорогу, щоб відвідати довколишні цвинтарі, на яких похоронені дивізійники. Після тодишньої їзди зупиняємося в селі Інас, де при вході на цвинтар вітає нас начальник громади й численні зібрані місцеві громадяни.

Формується довга колона, розгортаються прапори — ОБВУ і Крайової Управи Братства. За прапорами несуть вінки, а за вінками їдуть:

**Пам'ятник поляглим воякам I Дивізії УНА в Бад Гляйхенберґ, поставлений
бл. пам. о. Данилом Ковалоюком, дивізійним капеляном.**

Всеч. о. канцлер С. Дмитрович і представники КУ Братства й Головної Управи ОБВУ — побратими: Петро Кіщук, Маріяч Гайва, Богдан Головатий і Андрій Гавірко. Похід затримується на цвинтарі перед могилою «Невідомого Вояка», і після урочистої церемонії покладення вінків, — о. канцлер править Панахиду, й у своїй проповіді зворушливо згадує про поляглих синів української землі. Промовляє полк. С. Рен, вказуючи, що ідея, за яку поклали своє життя воїни Української Дивізії, зобов'язує нас продовжувати боротьбу, віддавати для цієї ідеї всі наші зусилля, й це буде найкращий наш вояцький салют поляглим. Після Панахиди начальник громади інформує нас, що побіч пам'ятника є могила австрійського священика Гундіслава Соммера, котрий у часі боїв подавав останню духовну опіку вмираючим дивізійникам та хоронив їх. Переходимо до його могили, й о. канцлер відчитує надгробну молитву за спокій його душі.

Переїжджаємо до місцевості Бірбавму. По середині села прегарна церква в стилі рококо.

Перед церквою просторий майдан. На ньому повно квітів. Це місце спочитку дивізійників. По правій стороні церкви красується гранітний пам'ятник, поставлений заходами й засобами Б-ва «Броди-Лев». На пам'ятнику позолочені написи, які здалеку підкреслюють пошану до поляглих. Панахиду править о. канцлер, а вінок складають представники Крайової Управи Братства. Поминальне слово закінчує о. канцлер словами: «Блажен той, хто за друзів своїх і свій народ віддав життя». Від Головної Управи ОБВУ промовляє побр. Андрій Гавірко, закликаючи присутніх до єдності і праці для здійснення великих ідеалів, за які полягли наші побратими. Спонтанно лунає «Не пора, не пора» й несеться ген далеко на крилах гірського вітряного подмuhu.

З Бірбавму пнемося вузькими доріжками далі в околицю і прибуваємо до Травмансдорфу. Тут є великий військовий цвинтар. На хрестах у більшості написи «Невідомий». Похоронено тут найбільше дивізійників. Лежить

тут упавший великий дубовий хрест, а обабіч нього купа воску з недогорілих свічок та повно пов'ялих квітів.

Із віддалі височіє замок, який так завзято штурмували советські війська, а на цвинтарі шумлять тихенько смереки й наче тісно наспівають поляглим. Несеться опів тужливої Панахиди, і нам здається, що перед нами не хрести на могилах, а молоді наші побратими, котрі 30 років тому стали в ряди Дивізії, щоб «сповняти приказ». Від Крайової Управи Братства промовляє пор. Б. Шарко, вказуючи, що

цвинтарі височіє гарний пам'ятник із чорного мармуру, поставлений заходами бл. пам. о. Данила Ковалюка, дивізійного капеляна. На жаль, цей пам'ятник із різних причин не можна було поставити на військовому цвинтарі, і бл. пам. о. Ковалюк поставив його на цьому цвинтарі. Після Панахиди й поминального слова о. канцлера промовляє автор цих рядків, підкреслюючи, що визвольна боротьба ведеться далі й буде вестися аж до остаточної перемоги. В цій боротьбі кол. українське вояцтво бере активну участь, черпаючи свою насагу з тят-

Члени Головної Управи ОБВУ: побратими П. Кішук, М. Гайва, Б. Головатий і А. Гавірко біля пам'ятника поляглих воєнків І Дивізії УНА у Ст. Стефан.

лежачий хрест — це наче свідок минулої боротьби, котрий говорить чужинцям — ідіть в Україну і скажіть, що, ми, сини України, тут полягли, так як колись полягли спартанці. Зворушливі слова викликають сльозу в багатьох кол. воєнків. Лунає ще раз «Вічна пам'ять», і ми вже знову в дорозі.

Переїздимо в сусіднє село, під самою замковою горою — Бад Гляйхенберг. На місцевому

лощині української воєнної традиції та зберігаючи в серцях велику ідею, за яку полягли його побратими тут, на чужій землі.

Після обіду ідемо оглянути замок Гляйхенберг. Замок не відбудований і зберігається в такому самому стані, як був у хвилині закінчення війни. Тільки окопи вже заросли густою травою. Скрізь валяються засіки з поржавілого дроту та чорніють побиті стрільними замкові

мури. Не зважаючи на написи про заборону входити на територію замку, братія живо посунула крізь дротяні засіки, щоб щось узяти зі собою на пам'ятку з місця завязятих боїв у кінці II-ої світової війни.

Повернувшись до готелю, застаємо Всеч. отця протопресвітера Паладія Дубицького з Німеччини, о. О. Дзєровича з Відня та інших знайомих. Спільно обговорюємо програму завтрашнього дня та гуторимо зі знайомими до пізньої ночі.

В суботу, 2-го червня, рано виїжджаємо до Сан Стефан, де вже зібралося около сотні промадян. Формується колона на чолі із прапорами та вінками. За ними йдуть священики і представники КУ Братства та ГУ ОБВУ. Колоною очолює полк. Євген Рен. На цвинтарі вели-

Після обіду складаємо разом з австрійськими комбатантами вінки під пам'ятником поляглим воякам-австрійцям, жителям міста Фельдбаху. Звідти переходимо до залі, в якій міська управа разом із комбатантами влаштувала для нас прийняття. Прийняття проходить у дуже дружній атмосфері. Промовляє посадник міста, від ГУ ОБВУ промовляє побр. Андрій Гавірко, а від ГУ Братства — побр. Роман Дебрицький. З черги була церемонія обміну прапорами, а також церемонія наділення хрестами-відзнаками — побр. Володимира Стечишина із Братства і побр. Петра Кіщука — з ОБВУ. Хрести-відзнаки вручив згаданим побратимам представник австрійських комбатантів. Опісля слідувала коротка мистецька частина, в якій брали участь: місцева оркестра, танцювальна

На цвинтарі в м. Гнас

кий пам'ятник у формі малої каплиці, поставлений заходами Братства «Броди-Лев». Поминальне слово виголошує зворушливо о. протопресвітер Паладій Дубицький, а після нього промовляє побр. Богдан Головатий. »Не лише

австрійська дівоча група, а теж танцювальна сумівська група з Мюнхену, та пор. Б. Шарко співав дві пісні при акомпаньєменті бандури.

Дружні розмови ведуться довгенько. Австрійці подивляють українські танки. пам'ють, що

німецькій мові виголошує о. Дзєрович. В церкві повно австрійців, котрі набожно слухають Служби Божої.

Після Богослуження при церкві нас уже ждуть австрійські комбатанти зі своїми прапорами й вінком. Уставаємося в похід. На чолі походу національний прапор, опісля прапори ОБВУ і Братства, відтак СУМ та клітини Братства, сумівська молодь в одностроях, представники Управ Братства й ОБВУ, вінки, священики й кілька сотень українців. Почесну колону замикають австрійські комбатанти, а за ними йдуть численні громадяни м. Фельдбаху.

Прекрасний соняшний день.

На цвинтарі, біля пам'ятника, у виді янгола, що держить пораненого вояка, уставляємося в ряди. По боках прапори, священики, хор і представники українських та австрійських комбатантів, а за ними громадається численно українці й австрійці. Урочисту Панахиду правлять о. канцлер Дмитришин й о. Дзєрович. Хиляться прапори, й коли представники Управ Братства, ОБВУ та австрійських комбатантів складають вінки, тишу прорізує сурмач, що сурмить «Впавшому друтові». Як тільки стих останній акорд, і хор починає співати «Вічна пам'ять», гримить гарматний салют. Одиж, дру-

гий, третій... Голосне роздзвіння з усіх церков Фельдбаху й околиці несеться лунким відгомсном ще довго по горах і долинах.

Поволі кінчається вся урочистість. Бачу заплакані обличчя й відчуваю, що наче чогось нам бракує в тій хвилині. Так... залишаємо наших друзів, котрі полягли й лежать тут похоронені. Полягли вони тут, щоб вічно жити в серцях нашого народу.

По дорозі переходимо попри австрійський воєнний цвинтар. При вході до нього стоїть гарний пам'ятник. На ньому красуються такі слова: «Найкращу подяку зробиш нам, коли будеш працювати для того, за що ми віддали своє життя!»

Роздумував я довго над тими словами в поворотній дорозі до Англії.

Потяг, вистукуючи по рейках, промережував стрілою далекий простір і віддаляв мене і моїх побратимів усе далі й далі від прекрасної країни, в якій лежать на багатьох цвинтарях наші друзі, впавші в боях II-ої світової війни. Імена ж багатьох із них, Ти, Господи, лише знаєш!

Хай вічною і славною буде пам'ять про Них!..

Андрій ГАВІРКО

ФРАГМЕНТ ІЗ ПОЇЗДКИ ДО ФЕЛЬДБАХУ

В минулому, 1973 році офіційна репрезентація Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії брала участь у поминальних святкуваннях в Австрії, у двадцять восьми роковини боїв Української Дивізії під Фельдбахом. У складі згаданої делегації були члени Головної Управи, побратими: Петро Кіщук, Маріяна Тайна Болган Головатий і автор цих

Четвер, 31-го травня 1973 р.

Вийзд до Австрії. Приїзд до Фельдбаху ввечері на збірне місце в гостинниці «Цур Пост».

П'ятниця, 1-го червня 1973 р.

До полудня відвідини цвинтарів, на яких

Субота, 2-го червня 1973 р.

Перед полуднем відвідини цвинтаря у Ст. Стефан. Панахиду відправили всеч. оо. митрофорний протопресвітер Палладій Дубицький і канцлер С. Дмитришин. Промовляли: о. митр. прот. Палладій Дубицький (проповідь) і побр. Богдан Головатий.

По полудні делегація ОБВУ, разом із представниками Крайової Управи І УД у Німеччині, взяла участь у церемонії складення вінка біля стіп пам'ятника поляглим австрійським спадунам у м. Фельдбаху. Там промовляли: голова австрійської комбатантської організації спадунів, полк. Євген Рен, посадник міста Фельдбаху й обман, Сеп Маєр. Увечорі, о год. 7.00 відбулося прийняття, влаштоване посадником міста Фельдбаху. В часі прийняття промовляли: посадник міста, голова австрійських комбатантів, представник українських комбатантів із Відня сотн. Д. Рахмінський, голова Крайової Управи Братства І УД у Німеччині побр. Роман Дебрицький і автор цих рядків. Побр. Роман Дебрицький підкреслив у своєму слові 30-ту річницю постанови І УД та склав подяку посадникові міста й австрійським комбатантам за співпрацю й утримання в належному порядку могил поляглих дивізійників. Прегарним зворушливим моментом було вдекорування заст. голови КУ (Німеччина) побр. Володимира Демчишина й орган. реф. ОБВУ побр. Петра Кіщука австрійським срібним хрестом, а голова КУ Братства в Німеччині одержав у подарунку гаптовану дивізійну відзнаку. В розривковій частині прийняття виступала австрійська танцювальна група й суміська танцювальна група з Мюнхену, а також бандурист побр. Богдан Шарко. В часі забави грала австрійська оркестра, й весела забава протягнулася до пізньої ночі.

ден», а на горах затриміли гарматні салви. Промовляв іще о. д-р О. Дзерович. При похилених прапорах хор відспівав «Не пора, не пора», а голова КУ Братства у кінцевому слові склав подяку австрійцям за співпрацю в урочистостях, ютцям за відправлення Панахид і Богослужб на цвинтарях та всім учасникам урочистостей.

В поході на кладовище

Неділя, 3-го червня 1973 р.

Службу Божу в місцевій церкві відправили оо. канцлер С. Дмитришин і д-р О. Дзерович із Відня. (От. митр. прот. Палладій Дубицький виїхав уночі до Роттердаму, а тому не зміг бути на урочистостях). Співав парафіяльний хор української католицької парафії ім. св. Варвари у Відні, під диригуванням проф. А. Гнатю-

Ще того самого дня делегація ОБВУ вибралася в дорогу до Мюнхену, де на залізничній станції їх попрощали — полк. Євген Рен і побр. Роман Дебрицький. Хай мені буде вільно висловити щиросердечну подяку шан. полк. Євгену Ренові і побр. Романові Дебрицькому за справді дружнє побратимське піклування

вони є під дбайливою опікою австрійських урядових чиновників і німецького Чорного Хреста, потужної організації, яка піклується цвинтарями й могилами. Могили полеглих дивізійників є на цвинтарях у таких місцевостях:

ГНАС — Спільна могила. Є пам'ятник із білого каменя, на пам'ятнику є хрест.

ВІРБАВМ — Пам'ятник при церкві. Чорний мармуровий хрест на білому мармурі, посередині тризуб. Дивізійний лев держить передніми лапами хрест. Пам'ятник поставило дивізійне Братство «Броди-Лев».

візійні левики по боках). Пам'ятник із чорного мармуру.

СТ. СТЕФАН — Спільна могила. Пам'ятник у формі каплички. Вгорі шість вояцьких голів у шоломах. На пам'ятнику є таблиця із прізвищами похоронених там дивізійників.

ФЕЛЬДБАХ — Великий військовий цвинтар. При вході із правого боку пам'ятник із каменя (ангел тримає на руках смертельно пораненого вояка).

На згаданих вище цвинтарях пам'ятники поставило Братство «Броди-Лев», у Фельдбаху за цвинтарем зовсім

Панахида на одному із цвинтарів в околиці Фельдбаху.

СВЯТО ГЕРОЇВ У ДАРБІ

В неділю, 17-го червня, о год. 6.30 увечорі, відбулася в Дарбі академія, присвячена пам'яті поляглих борців за волю України.

Сцену удекоровано українським національним прапором та прапором Відділу ОБВУ, замасним галузками сосни і барвінку, привезеними п-ом А. Гавірком з могил наших стрільців, похованих в околиці Фельдбаху.

Свято відкрив голова Відділу ОБВУ, п. А. Гавірко, віддавши пошану поляглим, як рівнож передав для молоді СУМ і Пласту папироть і братчики з могил сл. пам. С. Бандери та Л. Ребета.

Вступне слово виголосив п. М. Попович. У своєму рефераті він докладно з'ясував ганебно-злочинні вчинки москалів, які в бандитський опосіб убили наших провідників політичних діячів.

Місцевий хор під керівництвом п-н В. Мельниченка проспівав три стрілецькі пісні: «Ой, упав стрілець», «Забілили сміги білі» та «Упав пугач».

Вірш «На вічну славу героям» рецитувала учениця Школи Українознавства, Л. Дишкан.

На закінчення п. А. Гавірко розказав присутнім про відвідини могил наших стрільців з нагоди 28-их роковин боїв під Фельдбахом.

На залик голови Відділу ОБВУ п. А. Гавірка, переведено грошову збірку на могильний пам'ятник дивізійного капеляна, о. радн. Ковалю, похованого у Грці; зібрано 14 ф. с.

БОЛТОН ВІДМІТИВ 30-РІЧЧЯ БОЮ ПІД БРОДАМИ

Заходами місцевого Відділу ОБВУ в нашій громаді в неділю, 29-го липня 1973 р. відзначено незабутні роковини кривавого змагання Української Дивізії під Бродами, які були останньою редутною в обороні Рідного краю. Хоч ми понесли там поразку, але ця битва є кільцем у боротьбі з відвічним ворогом Москвою за краще завтра нашого народу.

О год. 6-й вечора в залі Відділу СУБ у присутності членів нашої громади, а зокрема дивізійників, урочисте відмічення відкрив голова Відділу ОБВУ, п. І. Павкнер, вступним словом, вказуючи на історичне значення бродівського бою на тлі тодішніх подій.

Обширний реферат прочитав п. І. Скрипеч, а споминав бувшого учасника бою покійного вже сотн. М. Дябоги — п. І. Довбенюк, які приявні вислухали зі зворушенням.

Вірші на тему бродівського бою виголосили п-на Віра Левик (М. Ліщинського «Пелюстку маку, вітре, принеси») та п. Лев Бучинський (М. Вереса «Броди»).

Урочисте відмічення закінчено відспіванням українського національного славця.

Т. Г.

ЩОБ ЗБЕРЕГТИ ПАМ'ЯТЬ ПОЛЯГЛИХ ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ »ГАЛИЧИНА«

В 1973 р. припала 30-та річниця постанови української дивізії »Галичина«, яка на протязі 5-ти років свого існування вела завзяту боротьбу на різних фронтах проти нашого безпосереднього ворога Москви. Шлях дивізійників був довгий, важкий і кривавий, тому не дивно, що багато із них полягло смертю завзятих на полі бою не лише на рідній землі, але всюди, де треба було відбивати ворожі сили, як у Словаччині, Югославії, а потім на відтинковій фронті Гляйхенберг-Фельдбах в Австрії.

Саме в цю річницю представники українських комбатантських організацій із теренів Англії, Німеччини й Австрії рішили відвідати могили тих вояків, що знаходяться на цвинтарях Австрії і там, на місцях, ушанувати їх світлу пам'ять.

Свої вражіння про відвідини на могили та святкування досить цікаво описав член Головної Управи ОБВУ у Великій Британії — пан М. Гайва у своєму репортажі в »У.Д.« із дня 30-го серпня 1973 р. під заголовком »В поклоні поляглим«.

Місяць пізніше, дня 30-го вересня ц. р., українська промадськість Лондону мала нагоду почути обширнішу і не менше цікаву доповідь пана М. Гайви про вражіння із згаданої поїздки до Фельдбаху, Гляйхенбергу й інших австрійських місцевостей, на кладовищах яких поховані бувші дивізійники, що полягли за волю своєї Батьківщини.

У своїй доповіді п. М. Гайва сказав, що поїздка та не мала на меті виключно відвідати могили й відбутися заплановані святкування. Її обов'язком і ціллю було теж довідатися й устійнити хоч приблизно число похованих, побачити в якому стані їх могили знаходяться, на яких кладовищах, і спільно з побратимами Німеччини і Австрії застановитися над кращим збереженням їх на майбутнє та над будовою пам'ятників.

Пан М. Гайва оповів докладно про п'ять кладовищ, на яких поховані українські дивізійники, про їх спільні могили, що постали внаслідок зруйнування поодиноких могил московськими найзниками, про це як ставляться місцеві урядові чинники щодо збереження цих могил та про взнесення пам'ятників на їх честь. На терені Австрії, заходами українських дивізійників із-за океану і Б-ва »Броди-Лев« поставлено вже три пам'ятники, а на четвертий одержано дозвіл від міської ради м. Фельдбаху, що має бути збудований у місцевій каплиці. Все це однак, — сказав п. Гайва, — вимагає не тільки зусиль, але потягає за собою теж поважні кошти. Усі ці почини і пляни можна буде зреалізувати тільки тоді, коли на це будуть потрібні фонди.

Після закінчення доповіді присутні ставили питання й висловлювали сугестії щодо придбання фондів. Між іншим, була пропозиція,

щоб Головна Управа ОБВУ проголосила серед громадянства офіційну збірку на таку важливу і шляхетну ціль. Також були побажання, щоб у 1974 р. zorganizувати до тих місць поїздку для нашого громадянства з Великої Британії. При цьому п. М. Гайва заявив, що, з огляду на перевантаження літнього сезону, така поїздка мусіла б відбутися найдалі до кінця місяця травня.

Відтак слово забрав вик. обов. голови ГУ ОБВУ інж. Т. І. Кудлик, ще раз коротко підкреслив важливість збереження вояцьких традицій, а саме віддання всього, що є гідне, для

поляглих українських вояків та втривавлення довгої і незабутньої пам'яті про них. Якщо наші побратими-герої вміли чесно боротися за наші найвищі ідеали й віддали за них своє життя, то ми зробимо все, щоб належно зберегти оті місця, де вони поховані.

На закінчення, голова місцевого Відділу ОБВУ пан Г. Вацик подякував панові М. Гайві за виголошену доповідь, а всім присутнім за прибуття. При виході присутні зложили щедру пожертву на таку шляхетну ціль, на яку за-служили герої Української Дивізії.

Присутня

Інж. Т. І. КУДЛИК

ПОХОВАЛИ ОТАМАНА

(ПОХОРОН СЛ. ПАМ. СОТН. МИХАЙЛА КАРПИНЦЯ)

Не зважаючи на робочий день, в ранніх годинах у п'ятницю, дня 3-го серпня ц. р., із різних закутин терену Великої Британії зібралася в Лондоні численна, понад чотириста осіб, українська громада та знайомі чужинці, щоб відпровадити на вічний відпочинок сл. пам. сот. Михайла Карпинця — голову Об'єднання бувших Вояків Українців (ОБВУ) і суспільно-громадського діяча у Великій Британії.

Похоронні обряди розпочались о год. 10-ій дня, заупокійною Службою Божою, що її читали Всесесні Отці, бувши друзі по зброї Покійного, — о. д-р Ст. Орач, парох Лондону, о. А. Гринях із Лестеру та о. М. Матичак із Пітерборо. Від УАПЦ був присутнім парох Лондону о. М. Галиця.

В англ. катол. церкві Ст. Дунстан, що знаходиться недалеко цвинтаря Ганнерсбері, було поставлено домовину з тілом Покійного Голови. Біля домовини усталилась почесна стійка. В перших рядах, обабіч домовини, зайняли місця — Родина, ближчі та дальші її члени й знайомі, відтак представники українських установ, члени ОБВУ та українське громадянство, яке заповнило вщерть невелику церкву.

По Службі Божій, до журбою прибитої Дружизни й Родизни та до жалібної громади промовляв теплими словами о. д-р Ст. Орач. Після короткої, але змістовної проповіді була відправлена Панахида, до якої стали всі наші Отці від Української Католицької Церкви та Української Автокефальної Православної Церкви.

Зразу ж по Панахиді, таки з церковного майдану формуватися похоронний похід, який точно та згідно із пляном, о год. 12-ій дня вмаршував на цвинтарний двір. Попереду несли хрест, за хрестом слідував прапор ОБВУ, що його ніс чи не найстарший віком член побр. ОБВУ І. Візньович із Манчестеру — учасник Визвольних Змагань із 1918-1921 рр. За прапором йшли сумівці та пластуни і друзі

по зброї, які несли вінки та квіти. За вінками вісім прапорів ОБВУ виповнили колону, а далі, рівним кроком, маршувала почесна чота, що її провадив земляк Покійного побр. А. Гавірко. За чотою повільним рухом посувався караван із домовиною. Домовина вкрита українським національним прапором і вінками від — Дружизни Покійного та Сестри Олени й Швагра Юрія Єнкалів, а також вінки від їхніх дітей Марти й Адріяна.

Обабіч домовини повільним кроком йшли друзі по зброї, — старшини, підстаршини та стрільці, які в половині цвинтарної дороги підняли на свої дужі барки домовину з тілом сл. пам. сот. Михайла Карпинця та донесли її до місця спочинку. На швидку руку zorganizований пурт співаків проспівав кількакратно наше — «Святий Боже...»

І знову Панахида над могилою, і знову «Вічна пам'ять!..» пснеслось у просторі та розбудило цвинтарний спокій. А в тім понеслась команда побратима Мих. Гринюка. Сотні присутніх замовкли в поставі «струнко», а прапори похилились над домовиною, віддаючи почесь тому, що довгі роки віддавав свої труди для української справи.

Після опущення домовини та запечатання гробу, «аж до нового приходу Христа», словами «козацької пісні» — «Поховали Отамана в сироземлю глибоко!..» почав своє прощальне слово інж. Т. І. Кудлик — довголітній заступник голови ОБВУ та близький друг Покійного. «Non multa, sed multum — не в багатьох словах, але багато сказано». Так можна сказати про його промову, яку друкується особно.

Подібно, коротко та змістовно говорили: проф. Вол. Василенко — голова СУБ-у та дир. Б. Микитин — від кооперативи «Нова Фортуна», одним із директорів якої був Покійний.

Проспівавши над свіжою могилою дві вояцькі пісні: — «Видиш, брате мій...» і «Ой, Морозе-Морозенку...» — всі замовкли та запам'ятовувала молитовна тиша.

Похоронний похід на кладовище. Ідуть священики Українських Церков.

Громадські діячі супроводжують тілні останки сл. пам. М. Білого-Карпинця в похоронному поході на кладовище.

Ще остання прудка землі, й ми поволі залишали свіжу могилу ненадійно померлого нашого Побратима, Голови та Друга Михайла. Спочив він на тому ж самому цвинтарі, де спочивають тілні останки Його Матері, яку Він так безмежно любив. Спочив Він на цьому ж самому цвинтарі, де спочивають вічним сном виз-

начні українські діячі, з якими колись Покійний наш Голова ОБВУ співпрацював і творив на добро та славу нашої дорогої Батьківщини-України!

Хай, чужа, але привітна земля, буде Йому легкою, а добра пам'ять між нами хай буде довготривалою!

НАШ ОСТАННІЙ САЛЮТ

(Промова інж. Т. І. Кудлика в. о. голови ОБВУ
— виголошена на цвинтарі, над домовиною сл.
пам. сотн. Михайла Карпинця).

**»Пеховали Отамана
в сиру землю глибоко!..«**

Всечесніші Отці!
Дорогі, печаллю-опечалені,
Дружино та Родино!
Глибоким жалем і смутком сповнені,
Побратими-Друзі по зброї!
Сумна, українська громадо,
та присутні знайомі!

А сьогодні ми зібрались так громадно тут,
над свіжою могилою, на цьому цвинтарному,
затишному місці в Лондоні, щоб попрощати
Дорогого Голову в останню дорогу туди, де не-
має ні болізни, ні журби, а де є життя вічне-
безконечне!

Видно, що в безмежних і незбагнених пля-
нах Всевишнього, — Творця неба та землі, —
було так заряджено, щоб невблаганна смерть
забрала від нас сл. пам. сот. Михайла Карпин-
ця саме в 30-ту річницю створення І-ої Укра-

Сумівська молодь з вінками в похоронному поході.

Сьогодні припала мені сумна-пресумна по-
винність попрощати від Вашого та мого імени
нашого Дорогого та Невіджадуваного Побра-
тима — Голову Об'єднання бувших Вояків
Українців у Великій Британії — Сл. пам. сот.
Михайла КАРПИНЦЯ.

Сьогодні минув тиждень, як по всьому терені
Великої Британії рознеслась сумна та громо-
вбивча для нас вістка про те, що наш Дорогий
Голова не живе! Він впав, — говорячи мовою
вояка, — на своєму пості, на праці, виконуючи
обов'язки директора однієї з віток кооперативи
»Нова Фортуна« тут, у Лондоні. Було це в
ранніх годинах, у п'ятницю, дня 27-го липня
ц. р.

їнської Дивізії, якої гідним вояком і ретрezen-
тантом був Покійний наш Голова.

Не зважаючи на цю велику втрату, що її ми
поснесли, приходить ся словами козацької пісні
сказати:

**»Не плакати нам,
ні сльози не лить.
Не нам козакам
те діло робить!«**

Та все таки на саму згадку про дорогого
Побратима сльози самі кануть. Кануть вони з
очей бувших вояків і всіх, що знали Покійного
нашого Голову.

І хоч не прийшли ми тут, щоб виголошувати

Пластова репрезентація і представники Відділів ОБВУ з вінками і прапорами.

Надгробна промова голови Гол. Управи СУБ, проф. В. Василенка.

довжелезні панегірики, однак, в ім'я дійсної побратимської і людської правди, мусимо сказати, що Покійний був уроджений вояк і побратим. Був він у своїй праці твердий і послідовний, невпнутий, працьовитий і діловий, тактовний і зрівноважений, а тому на кожному відбитку нашого організованого життя у Великій Британії залишив Він відбитку свого трудолюбивого життя.

Це під Його безперервним 23-річним головуванням наша організація набрала сили та стала одною з чоловічих організацій у нашому комбатантському русі, поза межами Рідних Земель.

Тридцять років тому ця сама сила підняла й Тебе, дорогий наш Побратиме! Ти ще молодим старшиною надів вояцький однострій, щоб боронити свою рідну українську землю перед ворожими навалами.

О, Земле рідна, українська Земле, чому Ти так далеко? Чому не приймаєш у свої материнські обійми свого вірного Сина?

О, вітре-вітрило, понеси нашу сумну вістку, ген там, у старовинний український Перемишль, де спочивають тілні останки батька нашого дорогого Побратима!

А Ти, Мати Божа — Покровителько україн-

Надгробна промова виконуючого обов'язки голови ОБВУ інж. Т. І. Кудлика.

Друзі по зброї!

То не сурми бойові нас сьогодні на бій зібрали, то наш Отаман-бойовий визвав нас на останній із ним апель!

Вслужуючись, ми чуємо Його голос у наших серцях. Це прості, а такі важливі для кожного з нас слова наказу:

«Працуйте та продовжуйте те діло, що його я з Вами творив. Україна підневільна, але приїде час, коли повстане нарід і скаже своє тверде слово. Тоді то, від Сяну аж по Дін і від Прип'яті аж до сліп Кавказу, буде одна й нероздільна Самостійна Соборна Українська Держава!»

Тож будьмо готові, дорогі Друзі по зброї, бо гряде нова доба, доба, яка веде українську націю до остаточної мети. Вона вседіюча й пориваюча, вона підіймає на своїх крилах та веде до бою мільйони тих, що їх пнеться кайдани неволі!

ського вояцтва — покрив Його Своім Покровом і здійсни над ним свою Опіку!

Дорогі, важким горем прибиті — Дружино, Сестро, Шваґре та дорогі Мартусе й Адріане! Прийміть від нас, вояків, наші глибокі, із глибини душі випливаючі побратимські співчуття. Хай Всевишній Бог нагородить Вам цю втрату та зішле спокій і рівновагу у Ваші зболілі серця!

А нам, Друзі по зброї, залишається Його наказ. Тож виповнім його чесно, як личить українському воїнові!

Дорогий наш Побратиме, наш Голово, наш Друже Михайле! Прийми від нас — ОСТАННІЙ НАШ ВОЯЦЬКИЙ САЛЮТ!

«Спи, Побратиме, спи!

Про долю й волю тихо сні,

Про долю й волю Вітчизни,

Хай, будуть це Твої найкращі сні!»

ДОПОВІДЬ ПОЛКОВНИКА Є. РЕНА В КАННОК

Приїзд полковника Є. Рена до сусідньої громади Волвергемптон був доброю нагодою і для нашої громади, бо на запрошення Відділу СУБ-у в Каннок, дня 2-го жовтня мин. року, о 7-ій годині вечором, він приїхав і виголосив доповідь на тему «Завдання української еміграції».

Доповідь була дуже цікава тим, що прелегент торкнувся різних аспектів українського життя в Україні й на еміграції, а головню багато дечого говорив про молодь в Канаді та Америці.

Полковник, як військовик, почав свою доповідь згадкою про Базар, Крути, Чортків і Броди, а опісля перейшов на суспільно-громадське й політичне життя української еміграції і її завданням. При нагоді наводив різні приклади та пояснював, як можна боротись за визволення своєї нації і заявив присутнім, що кожна людина може взяти і свою власну участь у боротьбі за незалежність України, використавши свою власну здібність та обставини, в яких живемо. Під умовою, що та людина свідомо знає, за що вона бореться. Після цього присутні ставили прелегентові різні питання, на які він дуже радо давав відповідь.

Шкода тільки, що не всі українці мали змогу почути цю доповідь, бо деякі з них мусіли працювати.

На закінчення голова Відділу СУБ-у Я. Яремчук, щиро подякував прелегентові за доповідь і його труд, а присутнім за їх участь.

Печа.

ВІДМІЧЕННЯ 30-ТИРІЧЧЯ СТВОРЕННЯ І УД УНА В ПІСВІЧІ

Спільними силами Відділів ОБВУ та СУБ в Іпсвічі влаштовано концерт, присвячений 30-тиріччю створення І-ої Дивізії УНА.

Концерт відбувся в залі католицької церкви св. Магдалини, в якій о. д-р С. Орач відправив Богослуження та виголосив проповідь про св. Покров.

На концерт прибуло декілька українців із Колчестеру, Брайттрі та Норвічу, а з чужинців кількох англіїців та італійців.

Концерт почався о 7-ій год. у присутності понад 100 осіб.

Після короткого реферату, публіка рясними оплесками привітала п-ю Ульяну Вирсту-Чайківську, яка на початку відспівала три стрілецькі пісні. Крім українських пісень, п-і Ульяна відспівала одну французьку та одну італійську пісню, яку присутні італійці прийняли зі захопленням.

Поміж виступами нашої солістки виступав танцювальний дуеток під керівництвом п-на М. Легкого, даючи три танки: «Аркан», «Катерина» та «Гопак».

Крім того, на акордеоні Марійка Кліпало заграла «Взяв би я бандуру» та одну англійську мелодію, а Соня Гордійчук на піяніні запродукувала в'язанку українських мелодій та одну англійську.

Концерт відбувся дуже успішно, особливо завдяки виступам п-ні Ульяні, якій на фортеп'яні акомпанював п. Я. Шутка.

На закінчення голова Відділу СУБ подякував учасникам програми, а мала дівчинка п-ні Ульяні піднесла китицю живих квітів.

Успіх концерту треба теж завдячувати п-ві А. Сухлякові, голові Відділу ОБВУ, який вложив багато труду.

Присутній

БОЛТОН ВІДМІТИВ 30-ТИРІЧЧЯ ПОСТАННЯ І-ОЇ УД УНА

Заходами місцевого Відділу ОБВУ в неділю, 14-го жовтня, відбулося величаве відмічення св. Покрову — патронки українських збройних сил, та відзначення 30-тирічних роковин постання І УД УНА, як визначної історичної події в житті українського народу в періоді II-ої світової війни.

Свято почалося о год. 2-ій п. п. в залі Відділу СУБ молитвою, проведеною нашим парохом о. М. Ратушинським за приготованими столами до спільного обіду. Офіційне відкриття зробив місцевий голова Відділу ОБВУ п. І. Павкнер, привітавши запрошеного з Німеччини достойного гостя, полк. Євгена Рена, та численно зібраних дивізійників із своїми родинами й гостей.

Користуючись тією нагодою, полк. Є. Рен виголосив обширну доповідь про генезу Дивізії та її значення, яка залишить в історії українських змагань за свою державну незалежність нестерті віками скрижалі. Тому що доповідь була дуже цікавою, хочемо читачів «Сурмача» ознайомити з її змістом.

Доповідь шанований прелегент почав, цитуючи слова В. Симоненка: «Україно, ти моя розпука вікова, Гримотить над світом люта битва, за твое життя, за твої права». Та люта битва триває цілими століттями. Дикі кочівничі орди зі Сходу одні за одними прокочувалися через Україну, одні зникаючи безслідно, інші асимілюючись. Але український «гарід» далі живе, бо він незнищимий! А та вікова боротьба манила наїзників, бо Україна молоком і медом текуча, а для московських варварів «країна, що »обилєм дышет«. Та найлютішим ворогом був завжди москаль. Про азійську жорстокість московських варварів свідчить такий факт: Під час Наполеонських війн, коли московські відступаючі війська почали палити Москву, німецький аташе запитав, що станеться із 25.000 московських ранених і дістав байдужу відповідь: «Усі згорять». Чи треба тригадувати Візницю, десятки тюрем в Україні, в яких під час відвороту москалів у 1941 р. вимордовано майже доценту всіх в'язнів, Катинь, штучний голод у 1932-33 рр., коли матері тижнями й місяцями з розпачем у застиглих очах гляділи на опухлих із голоду своїх дітей. І тому постав клич — творити Українську Дивізію, яка може стати зав'язком своєї армії. Тоді зголосилося 80.000 добровільців, і тих 80.000 патріотів засвідчили своє розуміння, що тільки збройною силою, збройним п'ястком можна заговорити до наїзника.

Дивізію, замість на карпатське Покуття, кинули під Броди. І здавалося, — як пише німецький шеф штабу майор Гайке, — що наш вояк не сповнить свого обов'язку, але він хоробро відбивав завзяті наступи москалів 10 днів. Нам відомо, що в останній війні були держави, які продовж декількох днів капітулювали, а наш молодий новобранець завзято боровся цілу декаду. Навіть командир дивізії генерал Фрайтаг у цій суматосі втратив голову, бо, мовляв, не міг наві'язати контакту із поодинокими полками.

Другий менший «котел» стався в Угорщині. Під Фельдбахом і Гляйхенбергом наші бойові прапори вкрилися славою.

Під час окупації Австрії московською армією москалі понищили написи на могильних хрестах наших вояків і тепер залишилися тільки написи «незнаний вояк І УД УНА».

Для збагачення програми в мистецькій частині побратими з манчестерського хору — В. Стерлюк та І. Туешин, — виконали такі пісні: «Богородице Діво», «Мрія, моя мрія», «З сиром пироги» та «Гей, порадьте, добрі люди» (дві останні жартівливі пісні).

Соліст І. Туешин запродукував такі пісні: «Черемшика», «Дивлюсь я на небо», «Вечори в

Карпатах», «Кохана», «Сонце низенько», а дуєт у складі згаданих солістів — «Ми підем, де трави похилі» і «Комар». Обидвом співкакам аккомпанював п. В. Джонс.

З деклямаціями виступали п. Л. Бучинський («Невідомим героям»), п-ні Анна Карпінська («Дума Покровська») та Ігор Щур («Українська армія»).

На закінчення святочної програми п. Б. Головатий, окружний зв'язковий ОБВУ, від імени зібраних сердечно привітав і подякував полк. Є. Ренові, як найвищому штабовому старшині Дивізії, вручаючи йому скромний подарунок.

Після відмічення цієї історичної події, відбулася товариська танцювальна забава, на якій грали наші музиканти під керівництвом п. І. Маслівця.

Треба признати, що відмічення пройшло на доброму рівні, що треба завдячувати особливо п-ві Головатому, п-ві Болюбашеві, п-ві Павкнерові, п-ві Пивоварчикові, п-ві Федішиному та паням із ОУЖ під кер. п-ні Калити, які вложили багато своєї праці до приготування обіду та вечері, і всім іншим, що прислужилися своєю працею у звеличанні цієї історичної події.

Т. Г.

М. ВЕРЕС

ХІХ КРАЙОВИЙ ВОЯЦЬКИЙ З'ІЗД

(Репортаж)

Як і попереднього року, черговий ХІХ Крайовий Вояцький З'їзд відбувся в Манчестері, у дні 13-го жовтня — прохолодному дні, коли з гілля дерев, оточуючих манчестерський розваговий центр «Бел В'ю», наче рясні сльози, скрапувало вкрите невимоломо осінньою іржею відмерле листя, довіллям пропівзала паволока легенького туману, але на газонах іще красувалися пишні айстри та хризантеми.

Вже від третьої години дня простора зала почала ступнево виповнюватися колишніми українськими вояками, громадянством і молоддю. Перед самим початком на сцену вийшов хор «Гомін» і два сурмачі в сумівських одностроях, а перед сценою вишикувалася почесна вояцька чота із прапороносцем, І. Візньовичем, яку вивів сотник І. К. Гвоздик. У залі наступила мертва тиша, бо всі відчували, що матиме місце якась велика урочистість.

І дійсно, відкриваючи З'їзд, в. о. голови ОБВУ інж. Т. І. Кудлик попривітав усіх присутніх постаанням із місць і мовчанкою вишановувати славу пам'ять померлого дня 27-го липня доволітнього голови ОБВУ, сотника Михайла

Білого-Карпинця, та всіх українських старшин, підстаршин і вояків, які в обороні України віддали своє життя.

Виступила почесна чота, схилився в пошані мальовничий комбатантський прапор, похилилися у смуткові голови всіх учасників і тишу розітнули жалібні звуки сурем. Опісля побр. Андрій Гавірко, член Головної Управи ОБВУ, відчитав св. пам. сотникові рапорт про ХІХ Крайовий Вояцький З'їзд, а разом із тим і приречення, що українські вояки невідступно-твердо й далі йтимуть ним накресленим шляхом.

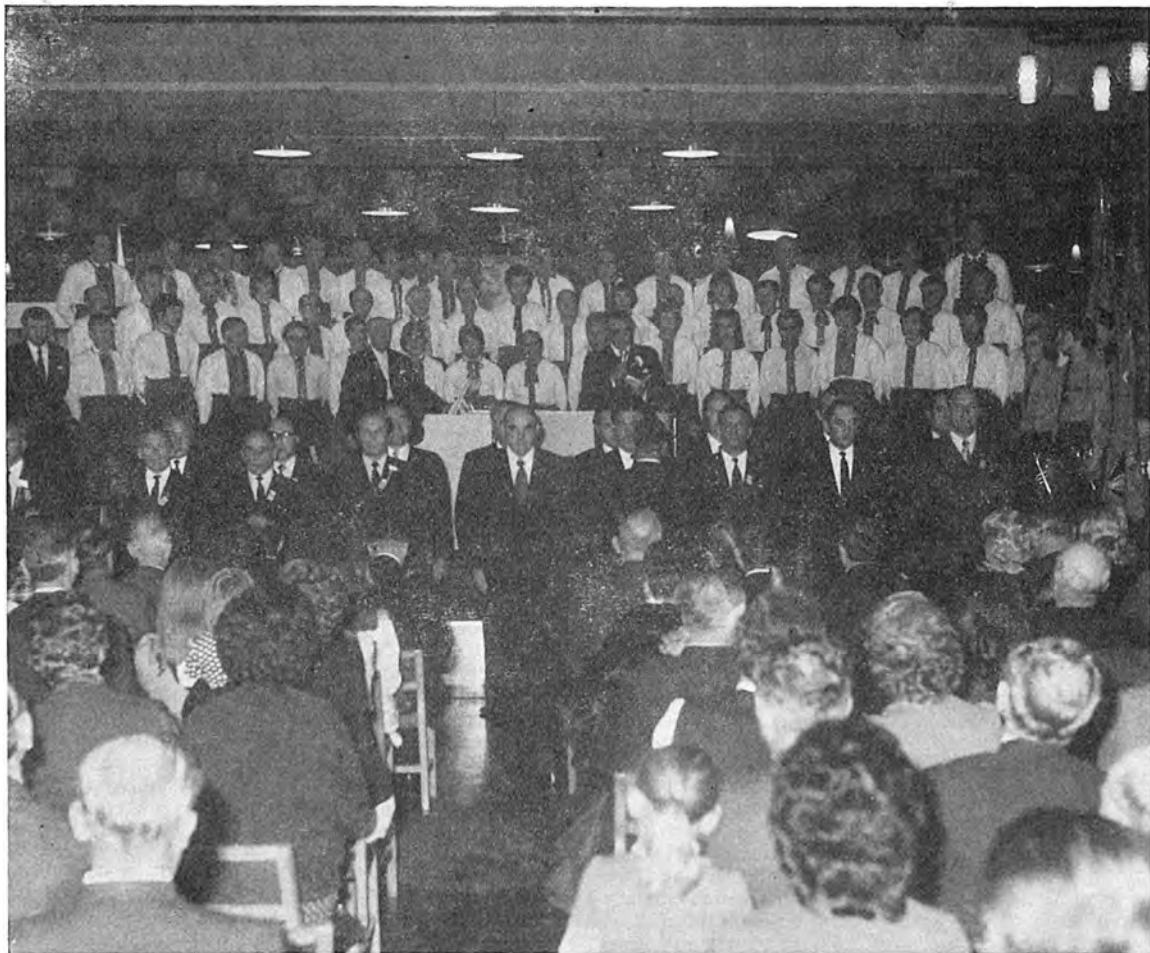
Репрезентативний чоловічий хор Союзу Українців у Великій Британії «Гомін» під мистецьким керівництвом маестра Ярослава Бабуняка на пошану св. пам. сотника Михайла Білого-Карпинця відспівав маестатично пісню «Бурлака» — слова Б. Грінченка, муз К. Стеценка.

В дальшому, від імени Головної Управи ОБВУ інж. Т. І. Кудлик привітав присутніх на залі Всч. отців, п. полковника Євгена Рена — кол. старшину І-ої української дивізії «Гали-

чина», представників українських центральних установ, голів Відділів ОБВУ та їх членство, присутніх гостей, усе українське громадянство й дорогу українську молодь — привітав усіх, що своєю участю вшановують XIX-ий Крайовий Вояцький З'їзд, який, подібно як і попередніх років, відбувається в Манчестері — місті першого українського поселення, що мало місце 60 років тому, напередодні I-ої світової війни.

й національне: нашу традиційську мову, віру й культуру та відмовляє українському народові жити своїм власним самостійним життям на землях соборної України.

Український воїн, поповнюючи ряди I-ої української дивізії «Галичина», заманіфестував перед цілим світом не тільки свою готовість боротися за Україну, але своїми чинами довів переконливо, що Україна таки живе, що вона змагається за Богом дані їй права.

Вшановання сл. пам. сотн. покійного голови ОБВУ Михайла Білого-Карпинця на початку XIX Крайового З'їзду у Манчестері, в суботу, 13-го жовтня 1973 р.

В 1973 р. відзначається 30-ліття від часу, коли в ході II-ої світової війни молоді українські патріоти, разом із старшинами вояками-побратимами взяли до рук зброю і спільним фронтом виступили проти зненавидженої Москви, в обороні рідних міст і сіл, в обороні українського народу й улюбленої Батьківщини.

Ця Москва — кровожерний північний ворог України на протязі довгих століть нищила та нищить іще й сьогодні все те, що українське

Відзначаючи цю, таку важливу в історії українського війська дату, ми зібралися тут, щоб поглянути на пройдений нами шлях, який залишився далеко позаду, а одночасно з цим пригадати собі нашу повинність супроти всім нам дорогої Батьківщини-України, яка не здається, а, навпаки, завзято бореться, зближаючи прихід омріяної мети.

З повищого випливає і клич XIX З'їзду: «Тільки зброя дасть нам волю!», а перед укра-

їнським війном стоїть питання: «Мир чи боротьба?»! Адже мир — це благословення для тих народів, які у своїх власних державах живуть вільно та користуються всіми благами їхніх земель. Але для українського народу, який терпить вороже поневолення і гніт, одиноким рятунком є боротьба, боротьба в обороні прадідівської землі, боротьба за розвиток усе-національних творчих сил, боротьба в обороні рідної мови, віри й культури. Ця боротьба мусить бути священною і всеобіймаючою, спрямованою на повернення Україні її колишньої сили й величі!

Для цього український вояк мусить безперерійно плекати в собі правдивий погляд на боротьбу за Україну, плекати в дальшому культ українського меча, української зброї, і то доти, доки Україна не стане вільною, ці від кого незалежною державою.

Особливо всі ми, що так численно сьогодні тут зібралися, мусимо сказати й довести до відома всім тим сусідам, які ще й сьогодні мріють та посягають свою злочинну руку по наш Львів, Перемишль, Ужгород чи Чернівці, що це наші українські bastiони, наші твердині на західноукраїнських землях нашої Батьківщини, та що ми, українські вояки, готові борснитися кожну п'ядь української землі. Тому сьогодні заявляємо, що західноукраїнські землі, разом зі згаданими твердинями, були, є й будуть невід'ємною частиною того маєстатичного комплексу, який називається Соборною Україною.

Тож до праці, дорогі Друзі-Побратими, до праці, Дорога Українська Молоде — наша надія! Не за горами бо той час, коли залунають бойові сурми й покличуть нас до зброї.

Своє вступне слово інж. Т. І. Кудлик закінчив словами нашого поета Анатолія Курдики:

«У тридцятиліття, що нас кличе на герць,
Перекуйте свої душі наново!
В один рух нехай б'ють тисяч-тисячів серць
І хай в ціло заміниться слово!»

Святочне слово виголосив видатний гість із Німеччини, полковник Євген Рен, підкресливши на вступі, що добровільці зголошувалися до Української Дивізії перш усього тому, що в їхніх вухах лунав плач матерів і сиріт, заморених страшною голодовою смертю з рук тиранічної Москви. Крім того, була нагода відплатити ворогові за всі заподіяні ним кривди, показати світові, що українська зброя не може мовчати, що Україна живе й бореться за свої права. Дивізія була потрібна також для вишколу вояків і поповнення лав УПА.

Й ця Дивізія під Бродами здала свій екзамєн блискуче. Коли в роках II-ої світової війни на протязі кількох днів припиняли своє існування цілі держави, то дивізійники впродовж майже двох тижнів хоробро билися і стримували наступ багатократно переважаючих ворожих сил. Тисячі їх упали на підбродівських полях, велика кількість старшин, підстаршин і вояків перейшла до УПА, а решта пробилася з оточення, й коли була сформована Друга Дивізія, то вона довго тримала фронт в Австрії і виконала своє завдання також.

Побратими їздили сюди, щоб поклонитися могилам загиблих дивізійників, і їм пригадалися слова пісні, яку співає тріо «Конвалія», що син рветься до матері, але його не пускають колючі дроти. Тому над цими могилами всіни прирекли зробити все для того, щоб сповнилися прагнення поневоленого українського народу.

В дальшому, доповідач торкнувся наших теперішніх завдань: бути дійсними амбасадорами України, ширити у вільному світі правду про неї, про її історію, культуру й Визвольні Змагання. Українські вояки повинні занехати думки про те, що вони «бувши». Всіні є вояками надалі, лише тепер мусять воювати іншою зброєю — словом, пером тощо.

Своє святочне слово полковник Євген Рен закінчив промовистими словами Івана Франка: «Мовиш нині інші війни, ну то іншу зброю куй, ум оstri, насталою волю, лиш воюй, а не тоскуй!»

Англійською мовою промовляв п. Болдан Нагайло, подаючи присутнім передумови створення Української Дивізії та навітлюючи пройдений нею шлях від перших до останніх днів.

Усно вітали З'їзд: Всч. о. радник Ярема Гаврилюк — парох Манчестеру, п. Я. Деремєнда — голова КУ СУМ, п. М. Попович — від Пласту, п. Р. В. Ванстон — від Англо-Українського Т-ва й від Джона Грейгема, п. К. Роснецький — від Спільки Українських Учителів і Виховників та радник Степан Терлецький із Кардіфу.

Писемні привіти, які читав інж. Петро Маслій, надіслали: митр. прот. С. Богатирець — адміністратор УАПЦ у Великій Британії, ГШ генерал-полковник Павло Шандрук, генерал-поручник Михайло Крат, Президія Секретаріату СКВУ, Президія КОУГЦУ, Центральна Управа СУМ, Управа Легіону Симона Петлюри у Великій Британії, Головна Управа Т-ва Сприяння УНРаді, Головна Управа Української Стрілецької Громади в Канаді, дружина сл. пам. сотника Михайла Білого-Карпинця, майор Юрій Тис-Крохмалюк, Головна Управа ОУЖ у Великій Британії, Управа КО УХР у Великій Британії та Українська Комбатантська Рада у Великій Британії.

Мистецько-концертову частину програми XIX-го Крайового Вояцького З'їзду пропачав репрезентативний хор СУВ «Гомін» із Манчестеру під диригентурою маєстра Ярослава Бабуняка піснями «Розпрягайте, хлопці, коні» — ар. Я. Бабуняка й «Сонце низеньке» — укр. нар. пісня, а згодом виконав іще такі музичні твори: «Вандуристе, орле сизий» — слова Т. Шевченка, муз. Орлова (солист В. Сверлюк), «Гей, дорога дальня» — муз. П. Майборода й «Човник хитається» — муз. Е. Козака (остання пісня на домагання публіки повторювалася). Акомпаньював на фортепіані п. В. Джисс.

Друга репрезентативна група СУВ — танцювальний ансамбль «Орлик» із Манчестеру під керівництвом п. Дмитра Парадюка й паві Марії Бабич продемонстрував три танки: «Віночки» (10 дівчат), «Горлицю» (шість пар) і «Гопак» (також шість пар).

Дует пань — М. Цебрій і К. Вовк — під фортепіановий супровід пані Шавари відспівав дві дуже гарні ліричні пісні: »Я жду тебе біля Дніпра« й »Ми підемо, де трави похилі« (остання з них на домагання аудиторії повторювалася).

Гостя із Франції — пані Уляна Вирста-Чайківська — у двох появах виконала слідуєчі музичні твори: »Січовик« — муз. Заревича, »Повстанці« — власна обрібка, »Гей, ви, хлопці січові« — стрілецька пісня, »На вулиці скрипка грає« — жартівлива пісня, »Подаруй мені Карпати« — муз. Весоловського й »Ой, казала мені мати« — муз. С. Тулака-Артемовського (остання пісня, завдяки першорядній інтерпретації, на настирливу вимогу присутніх повторювалася).

Факт повторювання виконавцями тих чи інших точок програми лишній раз підкреслює, що всна була на дуже високому мистецькому рівні, тому я не мушу давати їм ніякої оцінки. Її дали цим виконавцям учасники З'їзду своїми гураганськими оплесками.

Так само спонтанно зала прийняла текст резолюцій, які знову довелося читати мені і які друкуються окремо.

Опісля побр. В. Нагайло в імені Головної Управи ОБВУ склав подяку учасникам концертної частини програми З'їзду, полковникові Є. Рену за виголошення святочного слова, представникам устало:з та особам, які вітали З'їзд усно й надіслали писемні привіти, впорядникам, Відділам ОБВУ Манчестер, Рочдейл і Болтон за надання чинної допомоги, воякам і всім присутнім на З'їзді. При цій нагоді побр. Петро Кішук вручив розкішні китиці квітів пані Уляні Вирсті-Чайківській, паням із дуету й керівникам обидвох мистецьких ансамблів.

Сфіційно-концертна частина програми З'їзду закінчилася могутнім відспіванням обидвох національних слаєнів.

Опісля члени Головної Управи ОБВУ й запрошені гісті поїхали автобусом до будинку Манчестерського Відділу СУБ на вечерю, решта мала перекуску на місці, а тим часом залю пристосовували до танцювальної забави. Як і попереднього року, на сій грали дві оркестри — в перший частині місцева з Бел В'ю, а у другій — ноттінгемська під керівництвом п. Мирсна Скаліша. Для розваги присутніх співали пп. Іван Туєшия і Мирослав Бучок, як також була розіграна льотерія, перебігом якої керував побр. Михайло Музика.

До конкурсу на королеву краси ОБВУ стало 17 кандидаток, як слідує: Оксана Ковальчук — Галіфакс, Надія Побігун — Мансфілд, Марія Третьак — Пітерборо, Надія Дюк — Ковентрі, Анна П'ятночка — Лестер, Люба Василич — Бранфорд, Марта Микитина — Манчестер, Агнес Малюська — Лондон, Соня Цебенко — Волвергемптон, Анна Маслій — Скаторп, Люба Байдун — Болтон, Марія Сов'як — Единбург, Марія Іванчук — Олдам, Марія Женчук — Рочлейл, Лідія Горіанська — Стокпорт, Марія Галай — Аштон і Стефанія Рибчак — Дарбі.

Жюрі у складі побр. Маріяна Гайви — голови й пані Марії Бабич, маєстра Остапа Буряка, радника Степана Терлецького, пані М. Щупляк, побр. М. Кормила і п. Богдана Гаргая — членів вибрало королевою краси на 1973 рік панню Агнес Малюську з Лондону, першою княжною — панню Оксану Ковальчук із Галіфаксу і другою княжною — панню Марту Микитину з Манчестеру. Вислід рішення жюрі проголосив інж. Петро Маслій, коронував королеву голова ОБВУ, минулорічна королева краси, панна Моніка Саврій, зав'язала їй шарф, квіти королеві і княжнам вручив радник Степан Терлецький, а грошові нагороди — д-р Святомир М. Фостун — секретар ОБВУ.

Гарним фразментом забави був той момент, коли після вибору королеви перший танок розпочав із нею інж. Т. І. Кудлик — голова ОБВУ, потім до нього долучилися члени Головної Управи й жюрі, а пізніше цей танок став масовим.

Забава тривала ще довго, але коли побр. Богдан Головатий, голова Підготовчого Комітету, заклав XIX-ий Крайовий Вояцький З'їзд, склавши всім загальну подяку та побажавши доброї ночі, й вояки, і старше українське громадянство, й молодь розходилися дуже неохоче. Мелодійні звуки добірної оркестри, приємні голоси солістів, тарні жіночки — все це створювало принадну атмосферу, поривало бавитися аж до ранку.

А за вікнами цвіли айстри і хризантеми, котися легенькими хвилями туман та все частіше злітало з дерев сумовите листя. Спроквола наближався листопад, 55-ий від часу, коли на вулицях Львова заговорила гучно українська зброя, й сонце розлило свої теплі проміння на його холодні мури. Тоді зброя дала нам волю — дасть і в майбутньому, але її треба кувати!

РЕЗОЛЮЦІЇ

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТОГО КРАЙОВОГО ВОЯЦЬКОГО З'ЇЗДУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

1. Дев'ятнадцятий Крайовий Вояцький З'їзд вітає український нарід на Рідних Землях й у всьому світі, а зокрема шле палкий привіт героїчним борцям-патріотам, письменникам, поетам, інтелектуалістам й усім тим, які ведуть в Україні безкомпромісову боротьбу з московським окупантом.

2. З'їзд вітає Ієрархів і Духовенство Українських Церков, українські установи, організації, наукові інституції, молодечі, жіночі та студентські організації і товариства у Великій Британії та в цілому вільному світі, Секретаріят СКВУ, Президію КОУГЦУ, Світову Комбатантську Раду, Проводи українських комбатантських організацій, а зокрема Головну Управу Братства колишніх Вояків Першої Української Дивізії Укр. Національної Армії та все членство цього Братства, українських генералів, старшин, підстаршин та українське колишнє вояцтво у вільному світі.

Королева краси ОБВУ на 1973-74 — панна Анна Малиюська з Лондону.

3. З'їзд вітає Другий Конгрес СКВУ, Наукове Товариство імені Шевченка з нагоди відзначення в 1973 році століття цієї української наукової інституції, Антибольшевицький Блок Народів із відзначенням його 30-річчя й Десятий Конгрес Спілки Української Молоді, бажаючи Проводам цих організацій багатьох успіхів у їхній діяльності для всебічного розвитку української діаспори та осягтів у творчій праці для добра і слави українського народу.

4. З'їзд ушановує світлу пам'ять покійного сотника Михайла Білого-Карпинця — довголітнього голови Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, видатного українського суспільно-громадського діяча й патріота, який своє трудове життя віддав на службу українському народові.

5. Дев'ятнадцятий Крайовий Вояцький З'їзд висловлює щире вдячність Її Величності Королеві Єлисаветі Другій і британському уряду за гостинність, виявлену по відношенню до колишніх українських вояків та всього українського громадянства, яке проживає у З'єднаному Королівстві.

6. Дев'ятнадцятий Крайовий Вояцький З'їзд відбувається під кличем відзначування в 1973 р. 30-річчя з часу постанови української дивізії «Галичина», тому учасники З'їзду клоняють свої голови в пошані славної пам'яті старшин, підстаршин і вояків Дивізії, які полягли геройською смертю в боях під Бродами, у Словаччині й Австрії та поклали своє життя за волю України в рядах Української Повстанської Армії, а всім живучим ветеранам Української Дивізії шлють свій палкий вояцький привіт.

7. З'їзд гостро протестує проти ув'язнювання й засуджування українських патріотів, митців, письменників, поетів, інтелектуалістів та діячів української культури на землях України, проти нищення пам'яток української культури, проти посиленої русифікації, яку провадить московський окупаційний режим в Україні, та проти вивозів української молоді поза межі рідної землі на примусову працю.

8. З'їзд відмічує, що, не зважаючи на намагання великодержав утримати і продовжувати коєкзистенцію між вільним світом та комуністичним блоком, міжнародна політична ситуація ускладнюється загрозливим станом в обширі Влизького Сходу, назріваючим советсько-китайським конфліктом і щораз то сильнішим советським дипломатично-мілітарним тиском на Західно Європу.

9. З'їзд підкреслює, що глибокі процеси спротиву ворогові в Україні є виразним виявом визвольної боротьби української нації, яка, разом з іншими посьвоволеними комуно-большевицькою Москвою народами, змагається за відновлення самостійних національних держав і боротьба не лише проти комунізму, але і проти всіх форм російського імперіалізму.

10. Дев'ятнадцятий Крайовий Вояцький З'їзд закликає колишнє українське вояцтво, українську молодь та все українське громадянство

підтримувати визвольну боротьбу нашого народу і їй усесторонньо допомагати, щоб цим наблизити осягнення нашої священної мети — здобуття Української Самостійної Соборної Держави.
Манчестер, 13-го жовтня 1973 року.

ЮВІЛЕЙНЕ ВІДЗНАЧЕННЯ В ЛЕСТЕРІ

Для наших вояків, які не можуть виявити себе активними у військовій діяльнці в сучасну пору, завжди знаходиться опазія, при якій можна було б зустрітиса із друзями і знайомими та нагадати ще раз «стару войну».

Така подія відбулася не так давно, в домівці СУБ у Лестері. Організатори на чолі з паном П. Кіщукот — зв'язковим ОБВУ на середню Англію мали на меті відзначити 30-ліття із дня постанови Першої Української Дивізії УНА, ювілейним обідом й товариською забавою.

Не думаю, щоб треба було когось довго намовляти, бо такі події бувають вояки люблять і з'їжджаються з усіх-усюд. Лестер не був винятком. Приїхали гості з Волвергемптона, Бірмінггему, Нортгемптона й напевно ще кілька «незголошених» з інших місцевостей.

Порівняно велика заля скоро почала виповнюватися балакуною публікою. Більшість панів із грацією «плавала» в довгих сукнях, а побіч них «накантовані» партнери.

Мені рідко трапляється нагода бути на цього роду святкуваннях, бо чоловік не належить до «бувших», а в таких випадках, окорше помічаться зовнішня зміна у вигляді знайомих. Коротше кажучи, сумніву не було в тому, що зібралася армія, але не регулярна... У декого діаметр лисини значно збільшився, дехто «зафарбувався» на сиво... На обличчі з'явилось більше зморщок — ознака «глибокої молодости»... Дехто «зафасував» собі гарні біленькі зуби, рівні як паркан у доброго господаря. Проте це не перешкоджало присутнім весело гуторити, хоч у такому гаморі не легко було чути свого сусіда.

На знак керівника програми, пана М. Николишина, розхвилюване людське море вщухло, й очі всіх спрямувалися на головний стіл, який почали займати достойні гості, що прийшли звеличати цю подію: о. А. Гринах, полковник Є. Реч із Німеччини, д-р С. М. Фостун — ген. секретар СКВУ, довголітній секретар Централь СУБ та ОБВУ, п. Татарчук — член Управи ОБВУ із дружиною, п. В. Медицький — голова Відділу СУБ у Лестері із дружиною, маестро В. Луців та його акомпаньот Ярослав Шутка.

Пан П. Кіщук запропонував присутнім ушанувати одноквилинною мовчанкою пам'ять померлих.

Отець А. Гринах поблагословив страви. На столах парував апетитний суп. Звичні молоденькі дівчатка забирали спорожнілий посуд, ставлячи на його місце інший, наповнений не менш привабливими стравами.

Панувала невимущена атмосфера, й кожен пригадував собі із приємністю старі, гарні часи. Проте вечір оживив виступ відомого в Англії тенора п-а В. Луцева, що виконав «Безмежне поле» — слова І. Франка, муз. М. Ли-

сенка; «Нема в світі» — стрілецька пісня — муз. М. Гайворонського та арію Богуна з опери «Богдан Хмельницький» — муз. К. Данькевича. Супроводжував на піаніні Ярослав Шутка.

Насолодившись мистецьким виступом, присутні мали також нагоду отримати духову поживу іншого характеру. До зібраних промовляли о. А. Гринах, п. В. Медицький, п-і В. Дяківська — голова Гуртка ОУЖ, а з приж-

Д-р С. М. Фостун згадав за тих, які 30 років тому писали сторінки нашої історії. Для деякого дивізіоніки здавалися диваками типу Дон Кіхота, але для багатьох, що йшли в ряди, це був вияв гострого протесту проти поневолення. Це була боротьба за батьківщину, й вони не жаліли віддати своє молоде життя за неї.

Крім промов та усних привітів, письмове вітання прислав о. М. Матичак, СБД, настоятель парафії в Пітерборо.

Маестро В. Луців почастивав присутніх, у супроводі бандури, піснею «Пирог», що була певним доповненням до меню. Не забув і за присутніх чужинців, виконуючи пісні італійською, англійською й мадярською мовами: «Ясне море», «Пісня без слів», «Чардаш».

Все ж ми є співучою нацією й волімо самі брати участь у розвагах, ніж бути лише пасивними слухачами, тому заохочення п. В. Луцева до співу чи не найбільше імпульсувало зібраним. Тож уся зала почала «розпрягати коні», а закінчили жвавішою й поривнішою — «Ой, видно село» з її «ха-ха, ха-ха». Останню, мабуть, співали пані й інших національностей.

На закінчення офіційної частини п. П. Кіщук подякував і дойшовшим гостям, що звеличали цю подію, й усім тим, які доклали зусиль, щоб святкування гарно відбулося, а рівнож побажав веселої забави.

Дарбівська оркестра вдарила перший акорд, і по залі почали кружляти пари. Бувшим во- якам звичайно імпонували більш статечні танці, як танго, фокстрот, вальс... Проте багато було не від того, щоб «ушкварити» й гопака!

«Під лежачий камінь вода не біжить» — говорить народна мудрість. Можливо цим керується п. В. Луців, бо цілий час «у дорозі». Можливо це вже вдача вічно мандруючого співця, чи кобзаря, що колись ніс між люди думи про славне козацтво.

Прибув він до нас після турне по Німеччині, під час якого відвідав Дюссельдорф, Гільдсгайм, Новий Ульм, Мюнхен, де співав для німецької аудиторії, а також учнів українського інтернату. В суботу, 6-го жовтня, мав виступ разом із балетом «Крилаті» у відпочинковій місцевості Кліторпс, 7-го жовтня в Лейдсєн, а тоді виїхав до Америки.

Залишається лише подивляти енергію співа- ка та побажати, щоб він і далі розворюшував приспані почуття та пробуджував у молодих любов до української пісні.

НІНА МАРЧЕНКО

ПОЛК. Є. РЕН У РАГБІ

На запрошення місцевого Відділу ОБВУ українська громада в Рагбі мала приємність гостити в себе милого й бажаного гостя полк. Є. Рена — особу добре відому українському воляцтву І УД УНА. Мимо вже старшого віку, всіх присутніх приємно вразила воцяцька статечна постава полковника Рена.

Грамота надання побр. Петрові Кіщуківі срібного австрійського хреста.

джих гостей — полк. Є. Рен і д-р С. М. Фостун.

Полк. Є. Рен подивляв зорганізованість українців у В. Британії та підкреслив, що Дивізія, до певної міри, була відповіддю на те, що мусіли переносити українці під різними окупаціями. Й навіть у сучасні тяжкі часи Україна виліснує таких людей, як Василь Симоненко, що не побоявся голосно заявити: «Україно, ти моя молитва... ради тебе мислю і творю»...

Однак, лише зброя може визволити нас із неволі, тому наші діти повинні бути носіями наших ідей.

Піднесеним моментом для полк. Є. Рена були відвідини сумівського табору в Німеччині, де юнаки й юначки із завзяттям опівали сумівський славень: «Втору прапори, слухай наказ, де б не прийшлося нам жити»...

Шановний прелегант у своїй доповіді п. заг. »Постання Укр. Дивізії« умотивував переконливими аргументами, що створення Української Дивізії було необхідне, бо цього вимагала тодішня ситуація, бачена очима українського патріота.

Як твердив доповідач, під німецькою командою було декілька українських з'єднань, які для української національної справи не могли dokonати того, що зробила Українська Дивізія, в якій старшинський склад рекрутувався в подавляючій більшості з українців.

Правда, під Бродами Укр. Дивізія понесла поразку; на захід з оточення прорвалось тільки 3.000 вояків, багато полягло або дісталися до большевицького полону, але більшість поповнилася ряди Української Повстанської Армії. УПА свою високу бездачність завдячує вишколаві, переведеному вояками-дивізійниками.

Після доповіді полк. Рена, зв'язковий ОБВУ, п. Кіщук, поділився з присутніми своїми враженнями з поїздки до Австрії, де відвідано могили наших вояків, які згинали смертю героїв під Фельдбахом. Могили є старанно утримані, і є надія, що австрійська влада дасть дозвіл на побудову пам'ятника, кошти якого мусить покрити українська еміграція.

І. Оз.

СВЯТО ПОКРОВУ В ГЛОСТЕРІ

Місяць жовтень, а авреолі золотої осені та сільськогосподарського багатства, приносять нам і пропам'ятний день — день св. Покрову.

День 14-го жовтня був дещо сонячний, але й не бракувало дощу. Не зважаючи, однак, на «незбалахсовану» погоду, глостерська громада зійшлась численно в будівлі Відділу СУБ, щоб ушанувати гідно день Матері Божої, Опікунки українського війська й цілого українського народу.

Свято відкрив вступним словом п. Г. Трухан та упівською піснею »Там, на пізночі«. Святковий реферат прочитав п. Б. Вріль. Прелегант у своєму рефераті згадав про почитання Пресвятої Богородиці серед нашого народу, починаючи із княжих часів, яке згодом перейшло до козацько-лицарського ордену. Козаки, залишивши Січ, покинули все, забравши зі собою тільки образ Богоматері. Вояки УПА — нащадки славного січового лицарства — теж обрали, згідно з традицією, своєю опікункою Божу Матір, вірячи, що Вона їм дасть силу й часнагу до великих діл і подвигів. Закінчуючи свій реферат, п. Б. Вріль сказав: »Тому кожний із нас, і той, що мав щастя народитись в Україні, і цей, хто родився поза її межами, мусить жити, працювати й боротись із зброєю в руках, коли знайде потреба, в душі наших великих предків, віддаючи себе під Покров Богоматері«.

У мистецькій частині присутні заслухали дві пісні та вірші, рецитовані учнем ШУ. Д. Пристацьким, ученицями Л. Штогрин та І. Мущеник. Зі сольо виступив п. В. Маршинюк, а чоловічий хор проспівав пісню »Ой, зійшла зоря« та »Ой, через море глибоке«.

І. Ткачик

СВЯТО ПОКРОВУ В ПІТЕРБОРО

Дня 20-го жовтня м. р. відбулося у власній будівлі Відділу СУБ у Пітерборо свято Покрову. Влаштування цієї імпрези викликало в мене подив, бо вона була організована зразково. Кожна точка була переведена з годинниковою точністю та муравлиною старанністю.

Свято започатковано молитвою, яку відспівав хор під диригентурою о. крилошанина М. Матичака, після чого голова Відділу ОБВУ, Кузик, із прекрасною удекорованою сцени, відкрив офіційно свято.

Крім хору під керівництвом о. крил. Матичака, у святі взяв участь брадфордський хор під диригентурою п-а Я. Гаврилюка, відспівавши декілька пісень, як »Марш бойків«, в'язанку пісень Укр. Дивізії, »Вперед« та інші.

Крім хорів, у святі взяв участь танцювальний гурток із Бедфорду у складі Діани й Каті Крамарів та Юни Ткачук.

Коротку доповідь про значення свята Покрову виголосив міст із Німеччини, полковник Є. Рена, а англійською мовою — студентка Марійка Кузик.

Присутніх на залі захопив виступ танцювального гуртка під керівництвом п-а І. Максимова та повторний виступ хору під керівництвом о. крил. М. Матичака, який запродукував такі пісні, як »Реве та стогне«, »Засяло сонце« та інші.

Під кінець голова Відділу ОБВУ п. Кузик висловив подяку всім учасникам програми та присутнім за участь у святі.

Після відбуття свята, влаштовано перекуску, приготовану панями з місцевого Гуртка ОУЖ, а після забаву з танцями, яка тривала до 12 год. ночі.

—0—

Доповіді на подібні теми полк. Є. Рена відбулися в Лондоні, на якій, як ніде інше, було багато молоді, що ставила багато запитів, у Брадфорді, Кіхлей та Галіфаксі.

У цій останній місцевості доповідь полк. Є. Рена відбулася з опізненням, бо зала була зайнята сумівським ансамблем національних танців під керівництвом маестра О. Буряка.

У Брадфорді полк. Є. Рена відвідав бувшого вояка Степана Баранюка та Семена Мироняка. Їхнє мешкання — це дійсний музей ручних робіт, що свідчить про велике замилювання в українським народнім мистецтві. Гідні подиву с кивот і міхіяторна церква в нашому стилі, над якими п. Баранюк працював півроку. Полковника мило вразила бібліотека обидвох панів, у якій можна знайти всі книжки, альбоми та інші видання, що появилися на еміграції.

ДОПОВІДЬ ПОЛКОВНИКА Є. РЕНА В НОТТИНГґАМІ

В неділю, 21-го жовтня 1973 р., на запрошення Відділу ОБВУ, відбулась доповідь полковника Є. Рена про І Українську Дивізію з нагоди 30-ліття її створення. Шановний доповідач

говорив коротко, дуже виразно, оперуючи прикладами чи порівняннями, як і личить воякові, якого пам'ятає вояцтво з-перед близько 30 років.

Ставлячи питання: «Чи потрібно було Дивізії? — доповідач з повним переконанням ствердив, що Дивізія була необхідна і що вона повністю виконала своє завдання. Вояки дістали вишкіл із новітньої зброї, щоб потім поповнити ряди УПА, а того в підпільних умовах і з-за браку новітньої зброї не можна було перевести. Під Бродами Дивізія була розбита і з 11 тисяч вояків вернулося 3 тисячі, але прелегент сказав, що в найважчих боях гине найбільше 10 відсотків і що велика частина «пропавших» вояків пішла до УПА. Доповідач покликувався на польські джерела, які твердять, що в деяких відділах УПА на сотню вояків було 30 дивізіоників, а старшин навіть більше. При цьому полковник навів приклад польської дивізії в червоній армії, яка дістала відтинок фронту на 2 кілометри й потерпіла такі втрати, що на довгий час була знята з фронту. Натомість наша Дивізія під Бродами мала 50-тиденстакілометровий відтинок фронту і тяжкі атаки витримала 10 днів. Чим є український вояк для нашого ворога Москви, свідчить той факт, що москалі в Австрії, після боїв із Дивізією, психічно розпізнавчі написи погиблих українських вояків і залишили їх, як невідомих. Український вояк навіть по смерті є грізний для Москви.

Порушуючи справу майбутньої війни, доповідач ствердив на підставі книжки про майбутню воєнну стратегію французького генерала Бюфреда, що атомової війни не буде, а буде війна відстрашування і здобування світової опінії. Він на прикладі казки про Гулівера якого малесенькі ліліпути за ніч прив'язали ниточками до кілків на землі, й коли він, збудившись, не зміг ворухнутись та був безсилий проти маленьких ліліпутів. Торкаючись української еміграції, полковник сказав, що кожний українець повинен постійно снувати нитки, щоб зв'язати нашого ворога, а нагод до цього є дуже багато. Прелегент навів ряд дійсних особистих прикладів і масових акцій проти ворога, і то, як старших, так і молоді. Масові протестаційні акції є дуже різною зброєю еміграції, але не менш важливими є поодинокі особисті розповіді правди про Україну і про нашого ворога — Москву. Одна учениця у ЗСА так цікаво сповідала про Україну, що вчителька відступила їй цілу класу на кільканадцять хвилин, щоб вона розказала про те, що діється в Україні й чим є Москва для вільних держав. Студент в Единбурзі відмовився виконувати українські танки, як у шкільній залі буде видний клич «Я люблю Росію». Цей клич був знятий і більше його ніхто не бачив.

Підсилюючи значення рідної мови, значення життя українців для України і значення самої України у світовому укладі промовець наводив цитати Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка та Василя Симоненка.

Ще довго, мабуть, були б слухали досить численно зібрані полковника Рена, але, як і завжди, вояк скупий на слова, так і прелегент

урвав доповідь у найбільшому напруженні, хоч після цього ще відповідав на ряд запитів присутніх.

Доповідь полковника Рена збирала людей різних політичних напрямків. Приємно було бачити на доповіді о. д-ра А. Михальського, голову Відділу СУБ п. В. Лесюка, представників ТС УНР на чолі з сот. П. Франчуком та ряд інших.

Представив гостя з Німеччини та дякував йому по закінченні голова Відділу ОБВУ п. Клим Роснецький, а вояцтво на вході до залі привітало свого військового виховника й вишкільника його улюбленою піснею «Наша чота, чота крилатих».

М. Джус

ГОСТИННИЙ ВИСТУП П-І У. ЧАЙКІВСЬКОЇ-ВІРСТИ В РОЧДЕЙЛІ

4-го листопада м. р. наша промада в Рочдейлі мала приємність вітати в себе паню Уляну Вірсту-Чайківську та почути чудові пісні у її виконанні.

Концерт запланований на год. 16.30 почався з півгодинним опізнанням.

Концерт відкрив п. М. Музика та зацікавив аудиторію з нашою дорогою співачкою з Парижу.

П-і Уляна проспівала такі пісні: «Серед вічних снігів» (січова пісня), «Гей, ви стрільці січовії», «Тужно прала чудова скрипка» (пісня УПА), «На вулиці невесело», «Тихенький вечір на землю спадає», «Стелися, барвінку», «На вулиці скрипка грає», «Падає листя» (французька пісня), «Санта Лючія» (італійська), «Через садвиноград», «Подаруй мені Карпати» та «Ой, казала мені мати». Акомпанював на фортепіані п. Я. Шутка.

Між виступами п-і Уляни чергувалися виступи сумішського танцювального гуртка «Чайка» під мистецьким керівництвом п-а М. Максимовича.

Концерт тривав більше як годину й закінчився о год. 18.00.

Перед відспіванням українського національного гімну наша королева краси, панна Маруся Жечук, вручила п-і Уляні та п-ві М. Максимовичу, керівникові танцювального гуртка, китиці квітів. Поцілунками обдарувала наша королева краси і пана Шутку.

Гостинний виступ п-і Уляни ogrіватиме наші серця довго.

О. Луценко

УЛЯНА ЧАЙКІВСЬКА-ВІРСТА В ЛЕСТЕРІ

На запрошення Головної Управи Об'єднання бувших Вояків у Великій Британії, п-і Уляна Чайківська-Вірста відвідала з концертами середню Англію, відома своїми виступами й попередньо.

Її виступ в Лестері зібрав чисельну публіку, любителів мистецтва, а зокрема тих, що захоплюються українською піснею. Присутні мали нагоду почути ряд творів, виконаних бувшею

ученицею відомого тенора маестра Скали-Старицького. Її приємне меццо-сопрано й бездоганна дикція дали можливість насолоджуватися музичними творами Миколи Лисенка — «Якби мені, мамо, намисто», та «Садок вишневий» — слова Т. Шевченка, «Вечірня пісня», «Стелися, барвінку» музика Стеценка, «На вулиці невесело» — слова Т. Шевченка, музика Заремби, «Рідний край» — муз. Тобілевича та арія з «Запорожця за Дунаєм» — Гулака-Артемовського — «Ой, казала мені мати». Виконала вона також одну французьку пісню. Проте чи не найбільше сподобалася присутнім нова пісня, перший раз виконувала в Англії, «Подаруй мені Карпати», слова написані дівчиною з України Гасною Нагай, музичне оформлення Веселовського. І в словах, і в музиці відчувався той чар карпатських гір, який приваблює не лише мешканців Гуцульщини, а всіх тих, які не є байдужі до величі й краси, що їх оточує. Здавалося, що шум віковичних карпатських лісів, бурхливі хвилі гірської річки і голос п-і Уляни, яким вона бездоганно володіє, заколисували слухачів та дарували їм хвилини забуття, трагедії, яка змусила час залишити Рідний Край.

Концерт доповнив грою на піяніні студент музичної школи п. Ярослав Шутка, виконуючи «Чардаш» — музика Монте та в'язанку українських пісень. Він же акомпанював солістці. Діти місцевого осередку СУМ танцювали «Аркан», «Катерину» і «Сіянку» під керівництвом п-і Віри Ткачук. Від вдячних присутніх п-і Уляна Чайківська-Вирста отримала китицю квітів.

Після закінчення концерту присутні мали можливість набути платівку п-і Уляни із власноручним підписом. А для шанованих гостей було влаштовано прийняття, на якому вітав молодшу співачку присутній на концерті, довголітній секретар Головної Управи ОБВУ д-р Святомир М. Фостун і голова місцевого Відділу ОБВУ п. П. Кіщук.

П-і Уляна Чайківська-Вирста приїхала до нас у супроводі чоловіка — відомого артиста-малюра. Її осідком є Франція, де вона й народилася.

Після смерті маестра Скали-Старицького й далі удосконалює себе, беручи лекції співу у вчителя-француза. Рівночасно виступає на французькій сцені, не забуваючи й українців, які хоч і менш численні, завжди радо її вітають.

Не так давно артист-малюр Вирста відвідав ЗСА з наміром влаштування мистецьких виставок у різних місцях. П-во Вирсти побували в Нью Йорку, Детройті, Клівленді, Філадельфії і Чикаго.

Користаючи з такої нагоди, американські українці влаштували для п-і Уляни кілька концертів, а також вона співала на відкритті виставок.

Лестерська промада, приєднуючись до енту-

зіязму наших заокеанських братів і сестер, бажає п-і У. Чайківській-Вирсті й дальших успіхів, та щоб вона й надалі не забувала про своїх земляків, які завжди вітатимуть її на українській сцені.

Ніна Марченко

**Анна Маслій — королема краси Відділу
ОБВУ в Скандинавії й керівниця
місцевого сумівського тріо.**

ОКРУЖНЕ СВЯТО СВ. ПОКРОВУ — СВЯТО УПА В ЛУТОНІ

В суботу, 18-го листопада м. р., в Лутоні відбулося окружне відзначення 30-ліття з часу постанови УПА, дбайливо підготоване Окружним Комітетом ОБВУ на Округу Бедфордшир, на яке, крім місцевих українців, прибули численні інші поблизькі промади — Пітерборо, Веллінгборо, Бедфорд, Ражден і Лайтон-Базард, щоб спільно відсвяткувати цю важливу річницю.

По полудні, в місцевій католицькій церкві, Всч. о. крилошанин М. Матичак відправив Службу Божу й у своїй проповіді закликав вірних віддати поклін усім героям УПА, які на чолі зі своїм Головним Командиром генерал-хорунжим Тарасом Чупринкою згинули в безкомпромісовій боротьбі проти найбільшого ворога України — Москви.

Після відправлення Панахиди за спокій душ героїв Української Національної Революції, біля церкви сформувалася колона, яка із прапорами і транспарантами пройшла вулицями Лутону до Пам'ятника Невідомого Вояка, де був складений вінок. Біля пам'ятника промовляли п. С. Ришківич (українською мовою) і дружинник СУМ Д. Шумський (англійською), а в міжчасі існує сумівці роздавали листівки.

У вечірніх годинах, у залі однієї з місцевих англійських шкіл, мала місце святочна академія, яку коротким вступним словом відкрив п. В. Гуменюк, зв'язковий ОБВУ на Округу Бедфордшир, після чого мінаний хор із Пітерборо під диригентурою Всч. о. крилошанина М. Матичака відспівав молитву «Під Твою Милість», «Марійську пісню» (рецитувала п. Й. Галик) та «Боже Великий».

Дитячий хор із Нортгемптону під кер. пані Варцаби виконав пісню «Боже, Вкраїну храни», а чоловічий хор із Бедфорду під дир. п. І. Джиджори — «Думу про Почайську Божу Матір», і релігійна частина програми закінчилася загальним співом пісні «О, спомагай нас, Діво Маріє».

Концертно-розвагову частину розпочав святочною доповіддю пор. М. Верес. Вона була написана в художній формі, перепліталася багатьма поетичними цитатами й дала присутнім повний образ величезного значення УПА в революційно-визвольній боротьбі українського народу за волю й державність.

Бедфордський хор відспівав «Марш куреня бойків» і марш «Україна», після чого слідувало слово англійською мовою др. СУМ Д. Шумського. Потім тріо сумівців із Лутону рецитувало вірш М. Вереса «Полум'яні дороги», а хор Юного СУМ із Раждену під кер. юнака Р. Ришківича заспівав пісню «Збудись, могутня Україно».

З деклямацією виступав юнак Оринчук із Лутону, хор Юного СУМ й оркестра з Бедфорду виконали пісню «Гей, повстанці», сумівці з Пітерборо відіграли дві пісні, юначки з Бедфорду вивели на сцені гарний танок, а юнак Д. Морикіт із Нортгемптону відіграв на фортепіані два музичні твори.

Юначка з Раждену під супровід оркестри відповідала пісню-сольо, бедфордські юнаки відтанцювали «Козачок», дитяча мандолінова оркестра відіграла «Бабусю рідненька», «Стоїть явір над водою» й «Думи мої», юначки з Пітерборо продемонстрували «Гопак», а пані А. Павлюк з Лутону з великим чуттям відрецитувала твір М. Вереса «Кантата героям УПА». Останньою концертною точкою програми була пісня «Вперед, брати!» — слова М. Вереса, муз. І. Джиджори у виконанні бедфордського чоловічого хору.

Пан С. Дмитрик прочитав резолюції, які були прийняті одностайно, а п. В. Гуменюк подякував усім виконавцям програми, зокрема Всч. о. крилошанину М. Матичакові й пор. М. Вересові, всім тим особам, які причинилися до успішного відбуття окружного свята, та багаточисленному громадянству за прибуття на нього.

Свято закінчилося відспіванням українського національного славня, а пізніше відбулася велика танцювальна забава.

М. Слободян

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

БІЛИЙ-КАРПИНЕЦЬ МИХАЙЛО

Нар. 15. 11. 1910 р. Сотник І УД УНА. Довголітній голова ОБВУ й видатний суспільно-громадський діяч. Помер 27. 7. 1973 р. в Лондоні від розриву серця.

ВЕРТЕНЮК ЮРІЙ

Нар. 3. 5. 1921 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 16. 10. 1973 р. в Ловборо.

ВИСОЦЬКИЙ ПЕТРО

Нар. 15. .5. 1912 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 16. 1. 1973 р. в Ньюмаркеті.

ВОВК ВОЛОДИМИР

Нар. 8. 11. 1925 р. Десятник І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 6. 2. 1973 р. в Галіфаксі.

ВОЗНИЙ ІВАН

Нар. 16.8.1921 р. Вояк І УД УНА.
Член ОБВУ. Помер 13.9.1973 р. в
Фелікстові.

ГОТРА МИХАЙЛО

Нар. 10.1.1925 р. Вояк І УД УНА. Член
ОБВУ. Помер 11.3.1973 р. в Лестері.

ГРАБЕЦЬ ВОЛОДИМИР

Нар. 24.4.1921 р. Вояк І УД УНА. Член
ОБВУ. Помер 24.3.1973 р. в Болтоні.

ДОБРЯНСЬКИЙ МИКОЛА

Нар. 25.11.1905 р. Вояк І УД УНА.
Член ОБВУ. Помер 4.12.1973 р. в
Ковентрі.

ЖАРОВСЬКИЙ МИХАЙЛО

Нар. 3.10.1920 р. Вояк Польського Ко-
рпусу. Член ОБВУ. Помер 24.11.1973
р. в Лондоні.

ЛАПІНСЬКИЙ ВОЛОДИМИР

Нар. 24.3.1924 р. Вояк німецької і
польської армій. Член ОБВУ. Помер
6.1.1973 р. в Мансфілді.

ЛУКАВЕЦЬКИЙ ЄВГЕН

Нар. 2.4.1907 р. Вояк І УД УНА. Член
ОБВУ. Помер 19.11.1973 р. в Рочдейлі.

ОЛІЯР ЮРІЙ

Нар. 15.6.1906 р. Вістун І УД УНА.
Член ОБВУ. Помер 14.3.1973 р. в
Лінколні.

ПАСІЧНИК МИРОСЛАВ

Нар. 25.9.1924 р. Вояк І УД УНА. Член
ОБВУ. Помер 23.12.1973 р. у Слав.

ПІНЧУК МИТРОФАН

Нар. 4.12.1905 р. Кадровик червоної
армії і поручник німецького Вермах-
ту. Член ОБВУ. Помер 10.10.1973 р. в
Галіфаксі.

ПРИСТАВНЯК ОСИП

Нар. 18.6.1910 р. Вояк І УД УНА. Член
ОБВУ. Помер 7.7.1973 р. в Рочдейлі.

ПРОЦИШИН ЯРОСЛАВ

Нар. 11.9.1910 р. Вояк І УД УНА.
Член ОБВУ. Помер 10.11.1973 р. в
Оселі СУБ.

РОМАХНЕЙ РОМАН

Нар. 13.10.1921 р. Вояк І УД УНА.
Член ОБВУ. Помер 30.3.1973 р. у
Блекберні.

РУДЯК СТЕПАН

Нар. 5.4.1920 р. Вояк І УД УНА. Член
ОБВУ. Помер 15.6.1973 р. в Болтоні.

ЧЕРВАК ВАСИЛЬ

Нар. 14.1.1917 р. Вояк І УД УНА.
Член ОБВУ. Помер 13.6.1973 р. в
Кембріджі.

ШЛЮСАР ПЕТРО

Нар. 20.7.1911 р. Старший стрілець І
УД УНА. Член ОБВУ. Помер у минуло-
му році.

ЯСИНОВСЬКИЙ ПИЛИП

Нар. 23.10.1912 р. Вояк польської ар-
мії. Член ОБВУ. Помер 17.10.1973 р.
у Слав.

»Ми пішли в цю світову завірюху тільки тому, щоб наша Україна в часі цього
всесвітнього, смертельного змагу могла проголосити, що є і хоче бути, хоче мати
власне місце під сонцем. Коли що тривожить нас, то тільки думка, чи могили наших
товаришів, найкращих синів України, які виростають слідом за нами, від далекого
Закарпаття аж до подільських степів, приспішать зірвання з рук України ганебних
кайдан неволі«.

(З листа УСС-ів до Української Головної Ради від 11.11.1915)

Вилітає
і жалить
коли
й кого хоче

РІК 15

1974

Ч. 14

Юрій ПРОКОПЕНКО

СІМЕЙНА ПРОБЛЕМА

— Галльо! Я дзвоню з автомата. У крамниці подарунків викинули дуже милі хутерка. Модно пошиті, а хутро хоч і штучне, проте, уяви, досить тепле.

— Тоді купуй.

— Але воно дороге коштує. За таку суму я можу пошити розкішне пальто із блакитною норкою!

— Тоді не купуй.

— Але хутро — просто на рідкість. Я не думала, що на нашій фабриці здатні робити такі гарні речі. Мені всі заздритимуть.

— Тоді купуй.

— А тобі відомо, що штучне хутро непрактичне? Воно лише на один, максимум на два сезони!

— Тоді не купуй!

— Легко тобі сказати — не купуй. Я його приміряла — ніби на замовлення пошите. І довжина якраз така, як треба. І рукави за останнім словом моди. Чиста тобі лялечка!

— Тоді купуй.

— Але ж варто ще трохи додати, і за такі гроші можна натуральне купити. Буде вічна річ!

— Тоді не купуй.

— По-твоєму, краще потім, висолопивши язика, бігати по комісійних. Це тільки тому їх викинули у продаж, що кінець кварталу...

— Тоді купуй.

— Алеж нам у такому разі доведеться відмовитися від килима. Може, цей рік мені вже переходити у старому хутрі, в тому, яке ми торік купили? До речі, воно ще зовсім нове. Зате килим придбаємо.

— Тоді не купуй.

— І ти гадаєш, що почуватиму себе спокійно, коли всі мої подруги матимуть такі хутра, а я ні...

— Тоді купуй.

— Розумієш, мене дуже хвилює, що його низ трохи скошений. Правда, можна й до майстерні занести. Це швидко виправлять. Але нести нове хутро в майстерню якось смішно...

— Тоді не купуй.

— Проте, я тобі скажу, можна й так носити. Якщо не дуже придивлятися — то не помітно.

— Тоді купуй.

— Але в хутрі є ще один недолік.

— Тоді не купуй.

— Ти збожеволів, недолік зовсім

несерйозний!..

- Тоді купуй.
- Але як я буду...
- Тоді не купуй.
- Ти зрозумій...
- Тоді купуй.
- Уяви собі...
- Не купуй.
- Хоча...
- Купуй...

— Ти що це зарядив: купуй — не купуй? Я до тебе за порадою звертаюся, а ти нічого слушного сказати не хочеш... Завжди я мушу серйозні сімейні проблеми сама вирішувати!

— Якщо дійсно хочеш поради, то я вважаю, що не варто купувати річ, котра викликає стільки сумнівів.

— Ти збожеволів! Я вже її купила.

ВІДСТАЛА ВІКОМ

Два приятелі заговорили про знайомих близнюків — брата й сестру.

— Зовсім недавно я з'ясував, що вони зовсім не близнюки, — сказав один з них, — бо коли братові минуло 30 років, їй виявилось лише 24.

ДИТЯЧА ЛОГІКА

Забезпеченевий агент підходить до будинку, на східцях якого сидить маленька дівчинка.

— Мама вдома? — запитує він.

— Так, — відповідає дівчинка.

Агент довго дзвонить, ніхто не відповідає.

— Ти сказала, що мама вдома, чому ж вона не відчиняє?

— А ми живемо не в цьому будинку...

ЗНОВ ПРО ЛЕЛЕК...

Два малюки сперечалися про те, як народжуються діти.

— Їх приносять лелеки, — каже один.

— І ти віриш цим казкам? — запитує другий.

— А чому б ні?.. При сучасній техніці все можливе.

НЕ ЦЕЙ ІНСТРУМЕНТ

Кондуктор не пустив в автобус музиканта, який хотів сісти з контрабасом. Зажурений музикант залишився на вулиці.

— От, бачите, дядю, — сказав малюк, — треба було вам вчитися грати на флейті.

В СУДІ

Оборонець до обвинуваченого, якого суд виправдав:

— Чи ви задоволені з мого захисту на суді?

— Хіба так, але коли б знав, що я невинний, то взагалі не брав би вас.

КОГО БІЛЬШЕ?..

— Кого більше любиш, Богданку, тата чи маму?

— Тата.

— А чому?

— Бо його майже ніколи немає вдома.

СЕРЕД СУСІДОК

— Коли вчора вранці я побачила, що від вас вийшов священик, дуже зажурилася.

— А то чому?

— Бо подумала, що ви тяжко захворіли.

— Теж мені! Коли позавчора я побачила вранці, як від вас виходив офіцер, то я зовсім не думала, що вибухла війна...

НЕЗВИЧАЙНА

— Чи знаєш Петре, — звертається дружина до чоловіка, — вчора прочитала я, що звичайна людина висловлює денно 2000 слів.

— Ось, бачиш, дорогенька, я завжди говорив, що ти незвичайна людина.

ГУМОРЕСКА

— Якби ти, коханий мій подивися на себе збоку, — мрійно сказала дружина після чергової сварки, — ти б жажнувся. Ти б три роки на колінах просив у мене пробачення і двічі на день натирав би підлогу... Алеж, — додала вона із жалем, — ти повністю позбавлений почуття відповідальності й самокритичності. Хоч би раз подивився на себе у дзеркало...

Я дивився не раз, але, щоб не образити кохану дружину, зазирнув іще.

— Здається, все нормально, — обережно сказав я. — Нічого особливого не бачу.

— От-от! — радісно підхопила дружина. — Цілком вірно: нічого особливого! І що я в тобі знайшла, не розумію. Скажу навіть більше: ти — справжнісіньке страпутило...

Це було щось нове. Ніколи раніше я не чув такого образливого для кожного солідного чоловіка слова й тому вирішив повести себе відповідно до моменту. Тим паче, що о сьомій на мене чекатиме колега, щоб обговорити деякі питання в новій каварні «Біля старого пенька». Чудова нагода!

— Ах, так? — витукнув я і кинувся за плащем. — Ти ще й лаятися? Так знай же: ноги моє тут не буде... цього вечора!

— Буде, милий, буде, — прощобетала дружина, теж беручи плащ. — Ти ще ніколи так швидко не одягався. Значить, наша бесіда пішла на користь. А зараз — у кіно. Ось квитки. Ти не радий?

— Дуже радий, — поспішив я запевнити, проклинаючи себе за те, що не встиг вискочити з дому. — Давно мріяв піти в кіно.

У фойє ми посідали в затишному кутку, і дружина сказала:

— Хіба ти ще не купив цукерок?

Коли я повернувся, вона таємниче прошепотіла:

— Сиди тихо й мовчи. Маєш можливість подивитися на себе збоку, — і вказала очима на протилежний бік.

Там сиділи на відстані двох з половиною метрів одне від одного юнак і дівчина.

— Бачиш, — продзвеніла біля мого вуха дружина, — посварилися, повідверталися, надулися. Як ти вважаєш, любий це гарно? Ось до чого ви жінок доводите!

— А може, це вона винна? — засумнівався я. — Може, вона перша почала?

Дружина зміряла мене вбивчим поглядом.

— Оця бідна дівчина? Смішно! Ти на нього поглянь. Це ж викапаний ти. У-у, тирані... З роботи вас за це тнати треба...

Вона презирливо помовчала і співчутливо додала:

— Уявляю, як вона страждає, бідненька!..

Я мовчки підвівся й рішуче закрокував через залю.

— Пробачте, шановна, — чемно звернувся я до дівчини. — Мені здається, що з вами й вашим чоловіком ми колись зустрічалися, й тому...

— З яким чоловіком? — здивовано запитала вона. — От із цим? Уперше бачу. Невже ви так погано про мене думаєте, що могли уявити, куди оцеї телепень може бути моїм чоловіком?

«Телепень» сидів непорушно, тільки обличчя у нього набрало яскраво-бурякового відтінку. Я так само чемно вибачився й переможно попрямував до дружини.

— Розумієш, моя єдина, — сказав я, вкладаючи у слова якнайбільше сарказму, — вони незнайомі. Не-знайо-мі! Вперше бачать одне одного! Просто не розумію, як ти могла...

В цю мить пролунав дзвінок.

За дивним збігом обставин дівчина, до якої я підходив, сиділа позад нас. Звичайно, цілком випадково поруч з нею опинився й «телепень».

Коли згасло світло і по екрану радісно забігав здоровенний злодій, я почув за спиною швидкий шепіт:

— Дожилися! Люди вже увату звертають... Ох, якби ти хоч разочок подивився на себе збоку. Ти б десять років вимолював у мене прощення...

... Після кіно я зачинився у лазничці й довго дивився у дзеркало...

ПОСТІЙНИЙ КЛІЄНТ

Через двадцять років шотландець купує новий капелюх у тому самому магазині. Увійшовши, він вітається з продавцем:

— Добридень, я знову до вас!

ВІЧНІ ПИТАННЯ НА ЯКІ НЕМАЄ ВІДПОВІДЕЙ

1. Чому людське життя, продовжуючись, стає чимраз коротше?

2. Чому кельнер у каварні завжди му- сить опинитися між вами й гарною жін- кою в моменті, коли ви хочете на неї подивитися?

3. Чому актори не вміють говорити ні про що інше, тільки про себе і свої ролі?

4. Чому жонаті чоловіки знають про своїх жінок останніми те, що мусіли б знати першими?

5. Чому річ, яку шукаємо по всіх ки- шнях, завжди знаходимо в останній?

6. Чому жінка, купуючи щораз більше суконок, каже, що не має в що одягну- тись?

7. Чому ми хочемо чогось у найбіль- шій мірі власне тоді, коли його нема?

8. Чому автобус, на який ми чекаємо

нетерпеливо, приходить щонайменше де- сятий із черги?

9. Чому шпінка від ковнірця впаде завжди в таке місце, що її не можна швидко знайти, коли ви, поспішаючи ку- дись, не маєте часу на шукання?

10. Чому хтось, замінивши ваш плащ у гардеробі, залишить вам завжди гір- ший?

11. Чому кіновий білетер затуляє вам екран завжди при найцікавішій сцені?

12. Чому кожний, з ким українці за- ключували союз, швидко після того падав?

13. Чому десятеро українців, кожний зокрема, завжди скажуть вам дуже ро- зумно про те, що в якійсь справі треба зробити, а коли зберуться на засідання разом, так само завжди приймають не- розумні рішення?

ЛАНЦЮГОВА РЕАКЦІЯ

— Мамусю, доброго ранку!

— Доброго ранку, дитинко! Вставай!

— А куди ми підемо сьогодні?

— Куди хочеш! Давай у зоопарк. Побачимо лева і слона...

— Давай! Слатно! Ми йдемо в зоопарк!

— Доброго ранку, любий!

— Доброго ранку, люба!

— Чого ти так усміхаєшся?

— Просто сьогодні неділя, вихідний день. І настрої у мене соняшні!

— В мене теж! Я тебе люблю.

— І я тебе... Зараз будемо снідати, тільки я ось збігаю до крамниці по молоко.

— Повертайся скоріше, люба!

— Я миттю!

— Громадянку, ну куди ви претесь? Не ба- чите хіба? Написано: «Вихід».

— Пробачте, я не помітила.

— Окуляри одягніть. Де вас набралось стільки! Лізуть і лізуть. От ви, з портфелем, куди націлились? Я не відпускаю. Я роблю перерву.

— Чому ви такі невічливі?

— Ви мене не вчіть! Жінку свою вчіть! Ану покажуть кошики! Я за вас зарплату виклада-

ти не збираюся. Якийсь дурень вигдавав само- обслуговування, а ти тут страждай!

— Хіба вам так багато траплялося злодіїв?

— Не траплялося, так іще трапляється. Два вісімнадцять! І не будьте такі розумні! Не я вам псую настрої, а ви мені в печінках сидите! Недарма ніхто не хоче йти за прилавок пра- цювати! Три вісімдесят шість!

— Ще пляшку молока...

— Плюс сорок шість. І за мило — сорок.

— Ох, пробачте, мило в кошику залишилось від учорашнього дня.

— Нічого не знаю! Платить і за мило! По- привикали! За сорок копійок готові душу про- дати! Чотири п'ятдесят, молодий чоловіче! А з вас п'ять п'ятнадцять. Ей, громадянине, що там у вас у кошику? Із собакою тут треба стояти!

— Люба, як ти довго! Я вже скучив за то- бою. Давай кошика... Ти мене любиш?

— Відчепись!

— Що сталося, люба? Я чайник поставив і стіл накрив...

— Нічого не сталося. Чому постіль не прибрав?

— Не встиг... Зараз!

— Попривикали! Все я та я! Крутишся тут, як муха в окропі!

— Люба, тебе наче хтось підмінив...
 — Ніхто не підмінив! Відчепись і дай мені спокій!
 — Мамочко, а ми Тузика візьмемо з собою?
 — Якого ще Тузика! Чому черевики не взув?

Нікуди не підеш!

— А-а-а!
 — Сидітимеш удома цілий день!
 — А-а-а!
 — Ось маєш! А ревтимеш — іще дам!

ДОБРЕ СКАЗАНО

Не завжди говори те, що знаєш, але завжди знай те, що говориш.

* * *

Найкращий спосіб бути обдуреним, це уявити себе хитрішим за інших.

* * *

Якби у волоссі була сила, то козел став би пророком.

* * *

Ні, ні, взяти не можу, покладіть мені в кишеню.

* * *

І неграмотний може читати нотації.

* * *

Вовк у заячій шкурі більш небезпечний, ніж заєць у вовчій.

* * *

Горе легше переживати, коли воно чуже.

* * *

Адам, на відміну від багатьох своїх нащадків, був абсолютно щирим, кажучи Єві: «Ти в мене єдина!»

* * *

Деякі так звикли бити себе у груди, що готові спеціально для цього тріштити. Недарма ж говорять: «Не согрیشиш — не покаєшся».

* * *

Христофор Колумб не туди заїхав і відкрив Америку. І все ж краще сидіти вдома, коли не знаєш, що на тебе чекає в кінці подорожі.

* * *

Краще добре мовчати, ніж погано говорити.

* * *

І гострий ніж свого держака не вріже.

* * *

Від малих дітей голова болить, а від великих — кишені.

* * *

Важливо себе не загубити, а одне одного ми знайдемо.

* * *

Погодьтеся, щоб совість була спокійною, вона не повинна бути лінивою.

* * *

Хто вкрав голку, той воза вкраде.

* * *

Щоб писати на парканях, доброго почерку не треба.

* * *

— А як же ти будеш екзамени складати?
 — Це вже мамина справа...

ОПРАВДАНА ВИМОГА

— Чому ввижаєте, що ваш син може летіти на Місяць?

— Бо він так дуже любить місячні ночі.

ЗАСПОКОЙ

Приходить бабуся до крамниці й каже до продавця:

— Зважте мені двадцять фунтів борошна. А відтак каже сама до себе, двадцять фунтів я мабуть не донесу, бо будуть заважкі.

— Нічого, бабуся, — відповів продавець. Я вам так зважу, що певно донесете.

ЯК ПОВЕРНУТИ КОХАННЯ

(Гумореска)

Чоловіків, скажу я вам, треба міцно в руках тримати. Бо чоловік, який одбився від рук, уже не чоловік, а казна-що...

Я, приміром, колись так натренувала свого, що він став у мене як шовковий. А любив як! Накажи я йому, наприклад, заради мене в сгонь плигнути — плигнув би. Так він мене любив.

Було, як посваримось, я за свої речі — і гайда з хати.

— Прощавай, — кажу, — йду від тебе навіки! А Трохим мій голову похнюпить і тільки сопе.

»Мовчи, — думаю. — Мовчи. Я тебе знаю. Прибіжиш! Де ти подінешся!»

Вийду за ворота, пройду трохи не поспішаючи, постою, щоб легше Трохимові мене наздоганять було. Коли біжить, як любенький! Захекався.

— Ти що це — справді — питає.

— Справді!...

— Наталко, чуєш, Наталко! Схаменись! — просить.

— Не схамснись! Ти мене не любиш! — відказую. І сльозу пуцу. Хай ще просить. А він — яких тільки слів мені не говорить: і »рибонька« я в нього, і »ясочка«, і »соначко«... І так місяць від цього стає хороше!

— Вернись! — благає Трохим.

— Ні, не вернись, — твердо стою на своєму...

— Я тебе жалітиму, на руках носитиму, — обіцяє. — Вернись тільки.

І от-от заплаче.

— Ну, що ж, — відповідаю. — Коли так, то доведь на ділі: неси мене до хати!

І що ви думаєте! Бере й несе. А я пудів шість важу. Аж зіпнеться, бідолаха, крекче. І головне, впустити боїться.

Отак він мене разів із десять додому приносив. Як скучу за отим »ясочка« та »соначко«, так і давай його кидати. А привід завжди знайдеться. Посваритись — хіба довго! Посварилися на тім тижні. Я за свою валізку — І до дверей.

— Прощавай, — кажу. — Йду навіки.

— Йди, — спокійно відповідає Трохим.

Я від здивування трохи валізку з рук не випустила. От так штука! Цього ще не було.

— То ти мене вигониш! — питаю. — Жінку свою з дому вигониш! Ну, стривай, ти ще мене проситимеш!

І грюкнула дверима.

Цього разу я вирішила йому добряче помститись.

Відійшла з кілометр од хати, аби далі мене назад нести було, і зупинилась. Стою, виглядаю. Знатиме, як жінку виганяти.

Та, лишенько, щось довгенько не видно мого Трохима. Мо' забаривсь десь. Повгодини минуло... Ноги мерзнути почали: зима. А Трохима все нема...

Думаю, може далеко зайшла, не знайде. Повернулась ближче до хати, почекала — не йде. До самого двору підійшла, стала проти вікон. Коли, видно, побачив мене — вийшов.

— Вернись, — просить.

І якось так ліниво просить, не як завжди.

Я затялась:

— Ні, не вернись, — кажу.

Почухав Трохим потилицю.

— Ну, то й правильно зробиш, — говорить. — І не вертайсь.

І посунув назад у хату.

Я за ним.

— Значить, оце так ти мене кохаєш! — накинулась на нього. — Жінка з дому світ за очі пішла, а тобі й горя мало!!

— Мало! — відповідає Трохим. — Втомився я, Наталко, тебе на руках носити. Як хоч, а мені набридло...

Слухаю я — і вухам своїм не вірю. Не мій чоловік! Ніби підмінили. А може іншу покохав! Довелося власними ногами чимчикувати до хати.

— Голова в тебе, — питаю, — не болить!

— Що там голова! — відказує. — В мене душа болить!

Налила йому чарку.

— На, — кажу, — випий. Від душі допомагає. А він (ви бачили!) відсунув чарку.

— Спасибі, — каже. — Не хочу.

Що за чудасія! Давай я біля нього і сяду, і так упадати. Якими тільки словами не називала: і »лебедиком«, і »соколиком«!

Дивлюсь, став відходити потроху.

І в мене наче камінь з душі звалився. Бо коли б справді розлюбив! Що тоді, га! Як повернути кохання!

Відтоді свого Трохима я більше не кидала.

В. КОВАЛЬ

СВІТОВІ ІСТИНИ

ІСТИНИ ГРАМАТИЧНІ

АРХАЇЗМ — слова, які забули, що й вони були колись неологізмами.

СТВЕРДЖЕННЯ Й ЗАПЕРЕЧЕННЯ невіддільні одне від одного. Заперечуючи ствердження, ми тим самим стверджуємо заперечення. Через те інколи дуже важко буває сказати «так» або «ні».

ІСТИНИ МАТЕМАТИЧНІ

ЖИТТЯ В ЦИФРАХ. Максимум — це те, до чого постійно прагне мінімум, а мінімум — те, чого максимумові завжди бракує.

ЛІНІЙНІ МІРИ. Без міліметра кілометр — не кілометр, а міліметр без кілометра лишається міліметром. Ось істина, якої кілометри не можуть зрозуміти, а міліметри не можуть засвоїти.

ІСТИНИ ФІЗИЧНІ

АКУСТИКА. Там, де гармонія звучить дисонансом, дисонанс виступає мірилом гармонії.

ЯДРО АТОМА. Позитивно заряджене ядро оточене негативно зарядженими електронами. Й так у кожному атомі, в усіх до одного — позитивне неможливе без негативного.

ІСТИНИ ГЕОГРАФІЧНІ

АСТЕРОЇДИ. Маленькі планети живуть і рухаються за законами великих планет. Чи не тому вони маленькі, а не великі?

ГЛОБУС — це земна куля, зведена на п'єдесталь і доведена до зручних розмірів.

ІСТИНИ БІОЛОГІЧНІ

ЇЖАКОМУХИ — маленькі комахи, швидше мухи, ніж їжаки. А були ж вони кілись швидше їжаки, аніж мухи...

МАМУТИ легко випереджали черепах, та ось черепаха тихенько доплентала в наше двадцяте століття, а мамути відстали від неї на сотню тисячоліть. Уміти пересуватися у просторі ще не означає вміти пересуватися в часі.

ІСТИНИ ІСТОРИЧНІ

АМАЗОНКИ — це жінки, які ні в чому не поступалися чоловікам, а де в чому навіть перевершували їх. Такими вони збереглися дотепер.

ЧУЖИНА — завжди чиясь батьківщина.

ЕКСПРОМТИ ЮЛІАНА ТУВІМА

Компаяйсон: Це той, що надає в розпорядження власника корабля океан.

Бродяга: Людина, яка б назвалася туристом, коли б мала гроші.

Чесний політик: Якщо його перекупити, то він тоді не підведе.

Консерватор: Людина, який здається, що нічого не було зроблено вперше.

Нетерпеливість: Чекання, коли дуже поспішають.

Ювілейна промова: Однохвилинна думка, розбавлена у двогодинній словесній воді.

Риболовля (як спорт): Безлюдний простір, започинений водою й оточений брехунами в обтіганих костюмах...

Цвинтар: Місцевість, заселена людьми, котрі думали, що світ без них не зможе обійтися.

РІЗНЕ

СИСТЕМА ЗАОЩАДЖЕННЯ

Жінка каже чоловікові, розглядаючи хутро, виставлене у вітрині:

— Від завтрішнього дня ми починаємо економити на харчуванні, щоб купити пральну машину. На гроші, які ми раніше віддавали пральні, купимо телевізор. Тоді за гроші, заощаджені на квитках у кіно й театр, я куплю це хутро.

УСКЛАДНЕННЯ

Лікар, забираючи з ремонту автомашину, звертається до власника майстерні:

— Ви берете за невеличкий ремонт машини дорожче, ніж я за лікування людини.

— Цілком логічно, пане докторе. Ви весь час маєте справу із старою моделлю, тим часом я щоразу ремонтую нові машини.

ТЕПЕРІШНІ ДІВЧАТА

Мати: Нусю, ти чому не кричала, коли той драб тебе цілував?

Нуся: Бо він мені погрожував.

Мати: Чим саме?

Нуся: Сказав, що як тільки кричатиму, то більше мене не поцілує.

НА ВУЛИЦІ

— Дивися, що за красуня перейшла повз нас. Це жінка про яку можна сказати:

»І не вводи нас во іскушення...«

— Коли б ти її знав краще, то сказав би: »но ізбави нас од лукавого!...«

ДИЛЕМА

Один старший парубок ходив щовечора до вдови на »чайочок«.

— Чому ти не одружишся з нею? — питаються його.

— А куди ж би я тоді ходив щовечора? — відповідає він.

ІСТОРІЯ З ГЕОГРАФІЄЮ

Дівчина звертається до свого приятеля:

— Ти мені колись казав, що я для тебе — цілий світ...

— Так, але мое знання з географії тепер значно розширилося.

СТРАШНИЙ ДІМ

— Чув я, що в цьому домі щось страшить.

— Можливо, там живе моя теща.

КРАЩЕ ЖИВЕ...

Після довгої розлуки стрічаються два колишні приятелі:

— Як живеш? — питається один з них.

— Краще...

— Дійсно?!

— Краще не говорити.

ПОЯСНИВ

— Скажіть, будь ласка, чому волосся сивіє раніше, ніж вуса?

— Бо вуса на двадцять років молодші.

— Вас цікавить, проти кого я пікетую?
— Ні, мене цікавить, хто з нас хлопець, а хто дівчина?

НАСТИРЛИВІ ДУМКИ

Дуже неприємно усвідомлювати, що дві речі — розум і каяття — завжди приходять до нас із запізненням.

*

Очевидно, золотим віком був саме той, у якому люди ще не знали золота.

*

Бувають люди, схожі на крамничку, в якій весь товар виставлено напоказ в одному віконці.

ТРИ ВІДКРИТТЯ

(Гумореска на три частини з епілогом)

Частина перша

— Хороше! — мовив Архімед, занурюючись у ванну.

Витіснена його тілом вода полилася на підлогу.

— О, боги! — вигукнув Архімед. Що я скажу дружині?

І став гарячково думати.

За десять хвилин він придумав закон Архімеда.

Частина друга

— Хороше! — мовив Ньютон, сидючи в саду під яблунею.

Гниле яблуко впало на нього і забрудило овіжку сорочку.

— Боже! — вигукнув Ньютон. — Що я скажу дружині?

І став гарячково думати.

За десять хвилин він придумав закон всесвітнього тяжіння.

Частина третя

— Хороше! — промовив я, закінчивши читати ще один детектив. І тут же згадав, що не прибрав у хаті до приходу дружини.

— Господи! — вигукнув я, — Що я скажу дружині?

І став гарячково думати.

За десять хвилин я придумав цю гумореску.

Епілог

— Якщо я правильно зрозуміла, — сказала редакторка, — ваше власне відкриття можна сформулювати так: великі відкриття робляться тому, що чоловіки бояться своїх дружин?

— Ні, — відповів я, — воно формулюється інакше: чоловіки вважають за краще робити великі відкриття, ніж дрібну роботу в господарстві.

— Он які! — сказала редакторка і, подумавши десять хвилин, виставила мене за двері разом із рукописом.

ДУМКИ НЕНАРОКОМ

Краще бути розірваним тигром, ніж одуреним лисицею.

*

Камінь, що котиться, — мохом не обросте.

*

Одною рукою два кавуни не візьмеш.

*

Буйволи тягнуть, а скрипить віз.

*

Кожну худобину за свою ногу вішають.

*

Хитру лисицю і хвіст підведе.

*

В одного борода горить, а другий на тому вогні шашлики пече.

*

Рани заживають, а рубці залишаються.

*

Таємницю збережуть двоє, коли один із них покійник.

*

Не бійся критики: коли вітер трясє деревом, всьо міцнішає.

*

Щоб говорити коротко, йому не бракувало багато слів.

*

Одне з найбільших лих цивілізації — це вчений дурень.

*

Ходитимеш хутко — опітнієш, ходитимеш поволі — розтовстієш, — краще їздити.

*

Краще поганий баран у дворі, ніж добрий у горах.

*

Тупим не дуже подобаються гострі думки.

*

Чорти і в пеклі почувають себе, як на сьомому небі.

*

Після зведення поррахунків, багатьох не дорахувалися.

*

Ворогові, який тікає, не шкода і золотий міст побудувати.

*

Немало є таких, котрі схильні заплющити очі й дивитися на світ вухами.

*

Мистецтво бути мудрим полягає в умінні знати, на що не слід звертати уваги.

ПРО ШКІДЛИВІСТЬ ТЮТЮНУ

Доповідач: — Одна крапля нікотини може звалити з ніг коня.

Голос із залі: — Тепер мені ясно, чому коні не курять.

У ЛІКАРЯ

— Серце у вас б'ється нерегулярно. Чи ви п'єте алькоголь?

— П'ю, пане докторе, але регулярно.

ПРИЄМНО ПОЧУТИ

До газетного кіоску в Москві підходить покупець.

— Прошу «Червону зірку».

— Нема.

Покупець відійшов набік, постояв хвилину й знову підходить до віконця в кіоску та й каже:

— «Червона зірка».

Подивившись із-під лоба, продавець відповів:

— Але ж казав я вам, що «Червоної зірки» немає. Чому питаєте удруге?

— Бо, товаришу, так приємно від вас почути цю вістку!

КРИК СОВЕТСЬКОЇ МОДИ

Зайшов покупець у крамницю з убраннями й хоче купити пальто. Оглядає одне, друге, третє. Врешті зауважує:

— Товаришу продавець, а чому ж це всі пальта без кишень?

— Це, бачите, наш останній крик моди: і щоб злодій не поліз в кишеню!

МОВОВЗНАВЕЦЬ

— Читаю в газеті, що в ССРСР ліквідуватимуть незадовго генералів.

— От бачиш: звідки й походить вислів: «генеральна» чистка.

ІЗ СОВЕТСЬКИХ ЗАГАДОК

— Чому в Москві жінки не носять довгих спідниць?

— Певно задля браку матерії.

— Ні, щоб тими опідницями не стерти слідів Леніна.

ПРО ПОВАГУ

Два чоловіки розмовляють у трамваї.

— Ото були часи! Молодь поважала старших, не те що тепер.

— Дарма жалієтесь! Хіба не дали вам місце?

— Що з того? А дружина моя так і стоїть.

ЗА ОДНЕ СЛОВО

У харківській тюрмі розмовляють в'язні:

— Я швець, — каже один — працюю в шевський артілі. Украв шматок шкіри, щоб дочці черевики полатати, й за це засудили мене на п'ять років.

— А я, — каже другий, — не за один шматок шкіри, а за одне одніське слово дістав десять років тюрми.

— То ще хіба за часів Сталіна?

— Ні, тепер уже, за Брежнєва. Я завжди був лояльним радянським громадянином, і в хаті в мене висять на стіні портрети всіх вождів: Маркса, Леніна, Сталіна, Хрущова, Брежнєва... А оце якось зайшов у хату міліціонер, глянув на стіну та й каже: «Скинь цю сволоч із стіни!»

А я запитав тільки: «Котру?»

»Лис Микита«

ВИТРИВАЛІСТЬ ЧОЛОВІКА

Якщо взяти під увагу слова нашого щоденного вжитку, то можна прийти до висновку, що чоловік являється найбільш витривалим створінням на землі. Він може собі сушити голову, ломити її або забити, може на цілу голову здурити, може її стратити, може забити собі в голову клина, може мати голову, як макітру, може дати собі кілки на голові тесати й це все йому не шкодить. Крім того, він може з'їсти свої зуби, може тріскати від сміху, казиритися від злості, вилізти з радості зі шкіри, його волосся може стати дубом, він може оніміти, оглухнути, осліпнути й остовпіти, його можуть хапати сто чортів, — а він все це витримує і живе спокійненько далі.

*

Уявіть собі, яким цікавим був би світ, якби дійсно когось НОСИЛИ в зубах; якби когось гадка ВПАЛА до голови; якби мороз ЩИПАВ; якби хтось МОЛОВ язиком; якби хлоп був, ЯК ДУБ, а дівчина, ЯК РОЖА; якби хтось вам НАПЛЮВАВ У КАШУ; якби хтось чорта З'ІВ, був з-за ВУГЛЯ МІШКОМ ПРИВИТИЙ, стричав, ЯК ПАТИК, сів КАМЕНЕМ, позичав очей у СІРКА, дивився ВОВКОМ, був НА СЬОМОМУ НЕБІ, розбивши зі своєю власною жінкою ГЛЕЧИК, скавав із чужою В ГРЕЧКУ, від щастя ГОРІВ, мав сон РЯБОЇ КОБИЛИ, надувався, ЯК ІНДИК, закидав на дівчину ГАЧОК, крутив ГІТАРУ, ПАДАВ на помисли, а опісля ХОВАВ КІНЦІ У ВОДУ.

*

Ми знаємо, що очі являються органом зору і служать для того, щоб дивитися. Вони, однак, можуть виконувати багато інших функцій. Кажуть, наприклад, що хтось КИНУВ оком на дівчину, ЗАСМАЛИВ до неї око. ПРИКУВАВ її очима, їв її очима, СТРИЛЯВ очима тощо. Кажуть також, що очима можна СВИГІТИ, що когось СВИЧКИ СТАЛИ В ОЧАХ, що з очей СИПАЛИСЯ ІСКРИ, що хтось ними ЗАВЕРНУВ, ЗАГРАВ, ПРОШИВ, МЕТНУВ БЛИСКАВИЦІ, ВТОП, ВЛИП і т. п.

А може ще щось можна виробляти очима?

— * —

ІЗ «КНИГИ ВЕСЕЛОЇ МУДРОСТІ»

Хто такий цинік? Людина, яка знає ціну всьому і нічого не цінить.

* *

Недовірливість — це маяк мудреця, але він може розбитися об нього.

* *

Є люди такої кипучої енергії, що вона встигає википати ще до початку роботи.

* *

Смерть переможця: загинув під уламками тріумфальної арки.

* *

Дехто блищить на другому місці, і його блиск відбивається на тому, хто посідає перше місце.

* *

Помилка буває єдиним доказом того, що хтось щось хотів зробити.

* *

Ставши закінченим дурнем, він доводить, що немає меж його можливостям.

* *

Ніколи з грошима не буває так добре, як буває погано без них.

* *

Людині треба два роки, щоб навчатися говорити, і шістдесят років, щоб навчитися тримати язик за зубами.

* *

Людина має в житті дві можливості: учитися, щоб щось уміти, або ж керувати людьми, які щось уміють.

* *

Туллій Ціцерон був рабом свого красномовства.

Гней Помпей був рабом свого успіху.

• * *

Юлій Цезар був рабом своєї величчї...

Одна була у Римі вільна людина: раб Спартак.

МАТЕРІЯЛИ ДО ТЛУМАЧНОГО СЛОВНИКА САТИРИКА

АКТОР — складач акту.

АВТОРИТЕТ — засідання авторів.

БЕРЕЗЕНЬ — ліс, який складається з берез.

БАНКІР — спеціаліст по виготовленню консервних баньок.

ВОРОЖКА — спільниця ворога.

ВОДІЙ — продавець газової води.

ГАЗЕЛЯ — маленька газова плита.

ДОГАНЯТИ — виносити догани.

ЖАР-ПТИЦЯ — смажена курка.

КОМІРНИК — спеціаліст по пришиванню комірків.

ЛАЗНЯ — щілина в паркані.

МЕРЗОТНИК — мерзлякувата людина.

ОРАТОРІЯ — нарада.

ПИЛЮКА — велика пилка.

РОЯЛІСТ — виконавець музичних творів на роялі.

СЕКРЕТАРКА — любителька секретів.

УТОПІСТ — людина, яка не вміє плавати.

ЧАСНИК — механізм для відмірювання часу.

ШЕПТАЛО — співак із мікрофоном.

*

ФРАЗИ

- Купаючись у славї, можна підмочити репутацію.
- Найбільші труднощі породжують речі, що полегшують наше життя.
- Різні швидкості: дні ідуть, а роки летять.
- Вічнозеленим лаври не до лиця.
- Крилаті слова: в одне вухо влітають, у друге — вилітають.
- Час не тільки лікує рани, але й робить нові.
- Одверта людина: ніколи не приховує те, що не можна приховати.
- В кожній людині є крила. Тільки одні використовують їх по-орлячому, а інші — по-курлячому.
- Не всі вади можна побачити у дзеркалі.
- Безкінечні час, простір і наші бажання.
- Драма у житті — єдина із драм, що відбувається без проб.
- Якими б на диво правами були ми, коли б іноді говорили про себе те, що говоримо про знайомих.
- Закохатись — це вишукати в людині те, чого не бачать інші.
- Характерне для всіх людей: ніхто не ображає себе.

УКРАЇНСЬКА КООПЕРАТИВА

У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

»НОВА ФОРТУНА«

(Гуртівня: імпорт і експорт)

ДАЄ ВИСОКІ ДИВІДЕНДИ.

ВСТУПИВШИ В ЧЛЕНИ

КООПЕРАТИВИ,

ДОПОМОЖЕШ СОБІ

Й УКРАЇНСЬКОМУ

ПІДПРИЄМСТВУ.

ВСІ В ЧЛЕНИ КООПЕРАТИВИ

»НОВА ФОРТУНА«!

**Адреса Централі: 49 Linden Gardens,
London, W2 4HG, Great Britain**

Ціна 50п.

В Канаді, ЗСА і в Австралії — один доляр і 30 центів.